A C

BIBLIOTEK·GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·BIBLIOTEK

Centralbiblioteket

Geogr.
As.

Ex. B

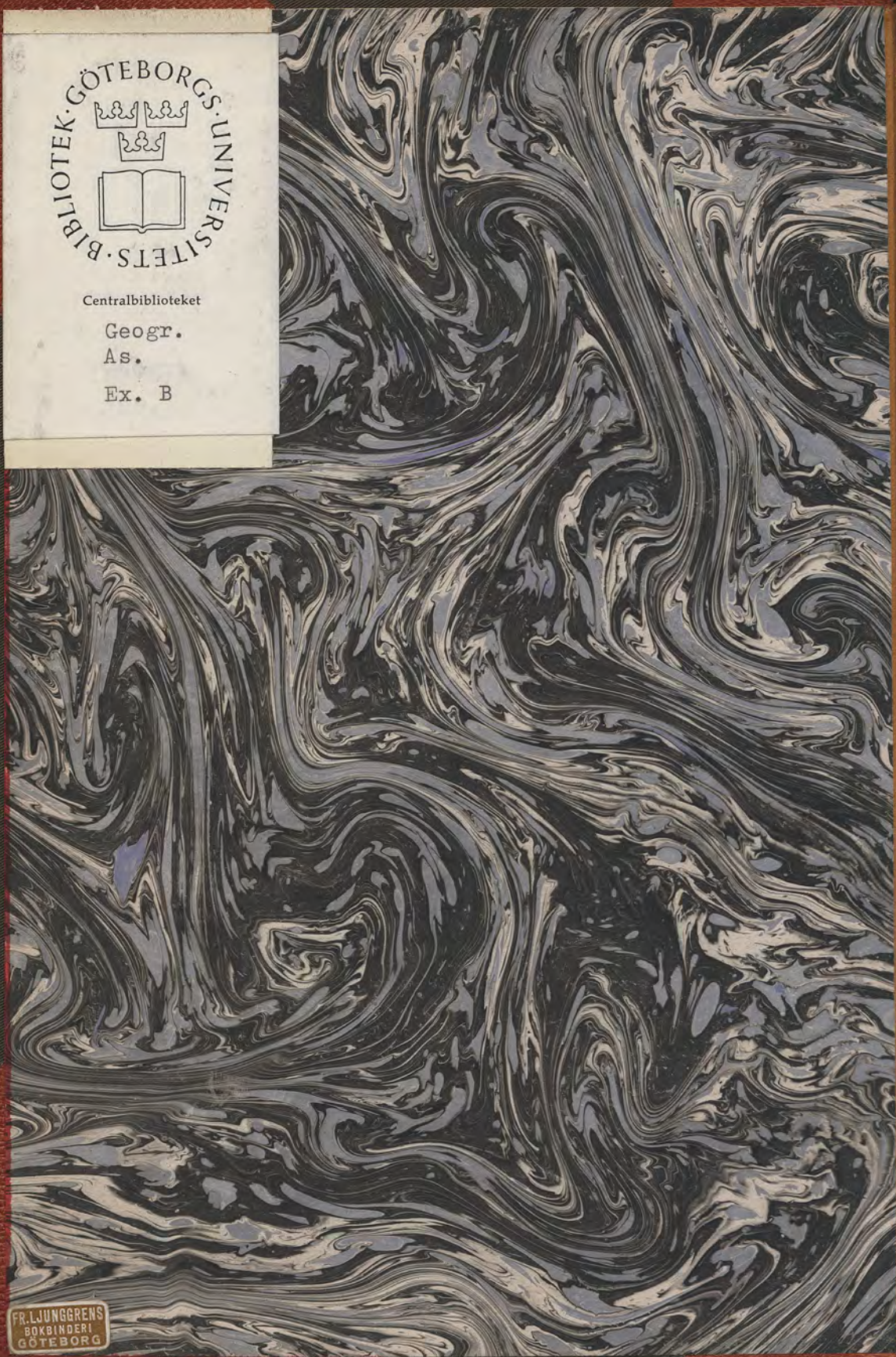

FR. LJUNGGRENS
BOKBINDERI
GÖTEBORG

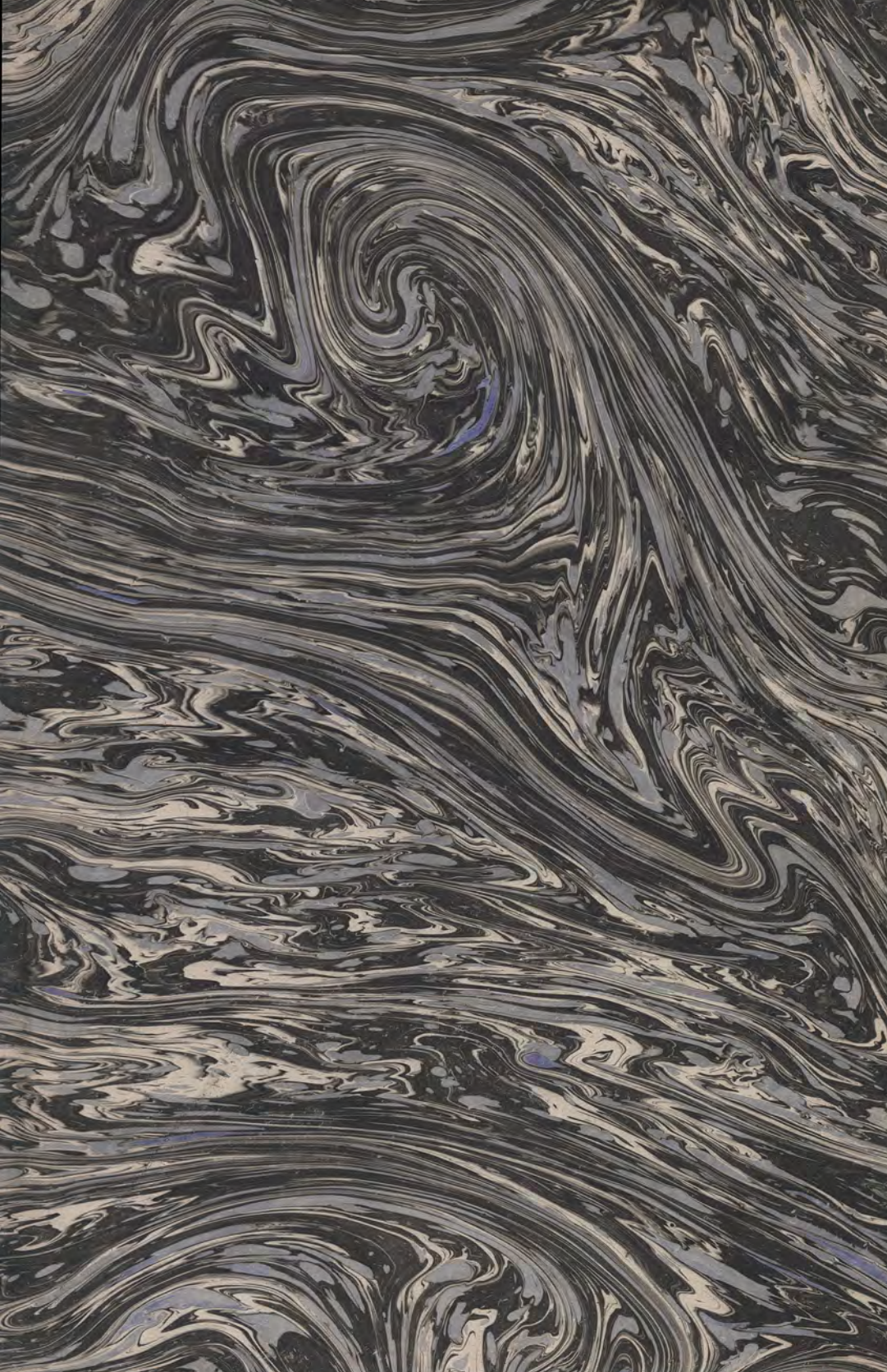

TRANSHIMALAYA

III

TRANSHIMALAYA

III

Första—fjärde tusendet.

Pundi-berget vid nordöstra stranden af Manasarovar. Annalkande storm.

Ex. B

TRANSHIMALAYA

UPPTÄCKTER OCH ÄFVENTYR I TIBET

AF

SVEN HEDIN

TREDJE DELEN

MED 169 ILLUSTRATIONER
SAMT 5 KARTOR

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1912.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1912

Tredje delens innehåll.

1. Från Indus' källa genom okändt land 1
2. Jumba-matsens nomader 16
3. Ännu en gång öfver Indus 27
4. Öfver Transhimalaya till Gartok 39
5. Till Indusarmarnas möte 53
6. Klostret Taschi-gang 65
7 De sista dagarna vid Indus 77
8 I Ladak 89
9 Klostret Selipuk 104
10. I Lavar-tsangpos flodområde 136
11. För sista gången öfver Transhimalaya 148
12 Transhimalaya i forntid och medeltid. — De katolska missionärerna 159
13. Jesuiterna. — D'Anville. — De första engelsmännen. — Ritter, Humboldt och Huc 181
14 Transhimalaya från midten af 1800-talet till vår tid 200
15. Vår väntan i Toktjen 227
16. Till klostret i Tirtapuri 243
17. Manasarovar i forna och nyare tider 260
18 De första engelsmännen vid den heliga sjön 288
19. De sista pulsslagen 309
20. I öfre Satledschs dal 329
21. Satledschs cañons 353
22. Daba by och kloster 368
23. Mangnang-gumpa 389
24 Vägen till Totling 401
25. Antonio de Andrade 419
26. Lamaism och katolicism 435

27. Genom de högra biflodernas labyrinter 465
28. Ngari-tsangpos dal 481
29. Ned till Satledsch 497
30. Öfver Tibets gräns 510
31. Mellan himmel och vatten 521
32. Kanam och Alexander Csoma Körösi 536
33. En vacker väg 562
34. Det sista kapitlet 576

FÖRORD.

Med denna tredje del af »Transhimalaya» uppfyller jag blott ett löfte, gifvet för tre år sedan i förordet till första delen. Jag lofvade där att också skildra mina minnen från Japan, Korea och Mandschuriet, och det var min afsikt att afsluta det hela med en skildring af färden hem genom Sibirien. Så började jag då att fördjupa mig i mina dagböcker från Indus' källa, från väst-tibetanska höglandet och från Satledschs dalgång, och jag fann snart, att om materialet skulle behandlas med den utförlighet det förtjänade, skulle tredje bandet antaga samma omfång som de båda första och något rum skulle icke finnas kvar för den yttersta östern. Därför saknas alltjämt Japan, Korea och Mandschuriet. Men hvarför skulle jag inkräkta på det redan knappt nog tillmätta utrymmet med berättelser från länder som årligen besökas af otaliga turister, när jag kunde erbjuda läsaren intryck från trakter, där ingen annan hvit man någonsin satt sin fot, eller där jag åtminstone nu icke hade en enda medtäflare! Och dessutom hade jag ju upprullat några bilder från den stora östern i min bok »Från Pol till Pol».

I tre kapitel har jag gifvit en kortfattad historik öfver alla de upptäcktsresor, som berört utkanterna af Transhimalayas centrala kedjor och därigenom fått tillfälle att visa, huru väldiga de områden af detta bergssystem voro, hvilka före min resa voro absolut okända.

Tre andra kapitel innehålla en öfversikt af de färder som haft den heliga sjön och de stora indiska flodernas källtrakter till mål. Här lämnas bevisen för att aldrig en europé, ej heller någon känd asiat någonsin framträngt till Indus' eller Satledschs källor, och att läget för Brahmaputras källa aldrig varit bestämdt, äfven om man kunnat ana hvar flodens första flöden porlade under glaciärernas bräm. Den polemiska tonen har varit så mycket mindre nödvändig som inga vederhäftiga påståenden i motsatt riktning blifvit framställda. Jag låter fakta tala för sig själfva, och de äro här, som alltid, mycket vältaliga.

I de populärt vetenskapliga kapitlen har jag undvikit alla tröttande citat. Jag behandlar samma frågor utförligt i det vetenskapliga arbete, som inom kort skall tryckas, och där alla källor äro noggrant angifna.

För de absoluta höjdernas uträknande står jag i förbindelse till d:r Nils Ekholm, för bergarternas bestämmande till professor Anders Hennig i Lund, och för öfversiktskartan till löjtnant C. J. Otto Kjellström. Bilderna måste bedömas med skonsamhet. De äro, med två eller tre undantag, mina egna. Kanske de ändå kunna gifva läsaren ett intryck af det ödsliga landet på de svindlande höjderna, de tysta tibetanska tempelgårdarna, och mina gamla vänner, de älskvärda och anspråkslösa nomaderna.

Stockholm i oktober 1912.

Sven Hedin.

I.

Från Indus' källa genom okändt land.

Nu beta mina hästar och mulor i det njugga gräs som gror vid Indus' källa. Klangfullt klunkande jollrar den nyfödda floden bland stenarna i sin bädd och jag hör dess brus som en klassisk ottesång utanför mitt tält. I stigande rytm skall sången växa till dånande åskor på vägen genom Himalaya, men det är ändå alltid samma melodi, och till tonerna af dessa vågor segrade makedoniern öfver österns folk.

Med sina järntenar är mitt tält förankradt i en mark, där aldrig en europé satt sin fot. Jag är stolt öfver att vara den förste vid Indus' källa, men också ödmjukt tacksam. Från denna punkt, där floden födes ur jordens sköte, skynda de växande vattenmassorna på sin väg mot hafvet. Höjden är svindlande. Jag rastar 5,165 meter öfver oceanens yta. Ett Eiffeltorn på toppen af Mont Blanc! Icke blott den eviga floden, nej snart sagdt hela jorden befinner sig under mina fötter. För fjärde gången har jag korsat Transhimalaya och ändtligen lyckats framtränga till ett efterlängtat mål. Om Indus' källa visste forntidens geografer, greker, romare, araber, intet. Medeltiden bekymrade sig föga därom. De första européer, som besökte Indien, hade grumliga föreställningar om flodens härkomst. Från den dag då det brittiska lejonet först slog sina klor i hinduernas land,

har Indus' vagga fredlöst flyttats än hit, än dit bland bergen. Slutligen sände engelska officerare ut infödda spejare på spaning. De funno källarmen, men icke källan. Och nu lyssnade jag till dess entoniga brus!

Omkring mig hade jag blott fem af mina bästa karlar från Ladak. De hade varit med på den stormande färden genom hela Tibet, ridit ut en bitande vinter, besegrat Transhimalaya i okända pass, gripits af andakt då tempelsångerna ekade i Taschi-lunpos klostergårdar, gästat på stränderna af den heliga sjön och sändt sina blickar upp mot Sivas paradis på Kajlasbergets topp.

Jag talade djaggataisk turkiska med mina män, och Rabsang var min tolk för tibetanskan. Tundup Sonam skötte våra bössor, och Adul stökade kring grytorna, som puttrade öfver kökselden.

Ett lyckligt öde hade fört en tibetansk nomad, Pema Tense, i vår väg. Lockad af den hederliga vedergällning som i blanka rupier klingade i min hand, hade han slopat sina kamrater och erbjudit oss sina tjänster på vägen mot nordost genom okändt land. Af honom hyrde vi åtta får och köpte deras bördor af korn. Så skulle våra egna lastdjur icke tyngas öfver höfvan och ändå få ett godt mål då och då, i ett land, naket och skaladt som efter en syndaflod.

På morgonen den 11 september 1907 bröto vi upp och åter skrapade hofvarna mot den hårda marken. Temperaturen hade sjunkit till — 11,5° på natten. I Tibet är vintern en tidig gäst, som länge stannar kvar. Himlen var ren och ljusblå; regntiden, som vi knappast märkt, var nu förbi. Men sydvästmonsunens vindar tjöto ändå och klagade öfver höglandet, och där marken var lös, yrde stoftet efter hästarnas steg.

Framför oss ligger landet flackt och öppet. Detta är »Nordslätten», tibetanernas Tjang-tang, högplatån med sina flacka ytformer. Bakom oss reser sig Transhimalaya med sina vilda, branta klippor. Den dal vi följa är också bred och innesluten mellan låga, ojämna berg. Bokar-tsangpo, en af Indus' källbäckar, glider ljudlöst

Indus' källa. Röset står på en terrass af hvit porös kalksten. Till höger om röset och nedanför terrassen springa många källådror fram under kalkskollan för att bilda Indus' källarm.

mellan sina isskodda stränder. Dess vatten är kallt och kristallklart; man ser att det kommer från snöfält och källor, icke från glaciärer.

I en vidgning mellan bergen till vänster om vår väg skina hvita saltringar kring den lilla döende sjön Djekung-tso. Dess namn bäres också af den pasströskel, dit stigen för oss i en skrefva mellan nakna, söndervittrade klippor. Bokar-tsangpo har stannat bakom oss,

men i ostsydost se vi de blånande höjder, från hvilkas tunna snöfält bäcken räknar sina anor.

Äfven på passets andra sida äro vi dock alltjämt inom Indus' flodområde, ty det flöde, som genom Lamo-latse-dalen slingrar mellan smala valkar af gulnadt gräs, förenar sig med Bokar-tsangpo.

Hvisslande eller sjungande larfvar Pema Tense bakom sina åtta får och är alltid färdig att lämna de upplysningar jag begär. »Hvad heter denna plats?» frågar jag vid en punkt, där stigen korsas af en rad rösen täckta med manestenar. »Schantse-gong,» svarar han; »här hälsa pilgrimerna Kang-rinpotjes gudar, ty härifrån blir man först varse själfva spetsen af det heliga berget.» Den där historien hade Pema tydligen fått om bakfoten; icke en skymt af berget synes ifrån rösena.

Sipprande genom den gula mossa, som är den enda vegetation vi se, porla ännu några rännilar till Lamo-latse-bäcken. Jag nämner dem blott därför att den östligaste måhända bör betraktas som Indus' verkliga källa.

Åter reser sig ett hinder i vår väg, och brant för stigen upp till Lamo-latses passadel, insänkt i en skroflig kam af kvartsporfyr. Här är Indus' vattendelare. I öster utbreder sig det högland, som saknar aflopp till hafvet. Vi äro nu på 5,426 meters höjd. Passets krön prydes af tvenne rösen, täckta med jakhorn och trasor, fromma och vidskepliga pilgrimers offergärder. De heliga sex stafvelserna, »om mane padme hum», äro tecknade i svart på brokiga vimplar, och då den piskande vinden kommer vimplarna att snärta och smälla, tror man sig höra ett mångstämmigt »om mane padme hum», som föres bort öfver det ödsliga höglandet för att sprida välsignelse och välfärd åt pilgrimernas skaror.

Ja, här uppe låg stormvinden på ordentligt. Man fick vackert sitta med ryggen åt lovart för att inte blåsa bort medan instrumenten aflästes. Och hvilken utsikt mot ostnordost! Ni tror den är vacker! Den är förtvifladt ödslig, nästan hemsk. Jag känner mig för-

Pema Tense, vår vägvisare till Indus' källa och Jumba-matsen.

lorad midt ute på hafvet, ett förstenadt haf, hvars kupiga dyningar skifta i svart och rödt i min närhet och på större afstånd öfvergå i gult, grönt och violett. Själf tror jag mig stå på kammen af en våg, från hvars höjd min blick bestryker alla de andra. En bild af oändligheten! Hur skulle man icke gå och gå genom dagar och år för att kunna återgifva alla dessa detaljer på sina kartblad! Och här slukar man ett oändligt flak af jordskorpan i en enda blick. Ödsligt, kallt och ensamt! Inga människor, inga djur, inga växter! Men solen lyser öfver jorden och vinden klagar i klipporna. Något annat tecken till lif finnes icke här.

Skönt att lägra efter en sådan dag. Man kan inte fort nog få upp tälten och söka lä mot stormen, som sopar liksom en kvast därute. Luften är ändå klar. Det finns intet löst att sopa bort från denna mark, som polerats af vinden under millioner år. Förgäfves spana vi efter en gulgrön skiftning, som kunde vara bete. Ett af fåren befrias i stället från sin kornbörda.

Då man lägrar vid tutiden, blir aftonen lång, och ensamhetens timmar äro dryga. I min dagbok inför jag skildringen af den jordlapp jag lärt känna sedan solen gick upp. De stuffer jag med geologhammaren slagit ut ur bergen förses med nummer och vecklas in i papper. Och sedan får Pema Tense hålla mig sällskap en stund.

»Hvad heter denna dal?» frågar jag honom.

»Den heter Lamo-latse-lungpe-do och mynnar efter tre dagsleder ut i en stor slätt.»

»Hvar är din hembygd, Pema?»

»Mitt tält står i Gertse, herre.»

»Hur långt är det dit?»

»Å, omkring femton dagar. Vi räkna elfva dagsleder från Jumba-matsen till Gertse.»

»Äro Gertse-nomaderna manstarka?»

»Mina stamfränder lägra i två eller tre hundra svarta tält och vi äga stora fårhjordar, vår enda rikedom.»

»Berätta mig något om den afkastning ni drager af era får!»

»Jo, se, somliga nomader klippa själfva sina får i Gertse och forsla ullen tretton dagsleder på jakar till Tok-djalung, där köpmän från Ladak och Hindustan möta till marknad. Andra låta fåren själfva bära sin ull till marknaden, där de klippas af uppköparna. Men bäst är det ändå ställdt för de nomader, som bryta salt ur de uttorkade sjöarnas bäddar, lasta saltstyckena på sina får och under högsommaren vandra den långa vägen till marknaden i Gjanima och till stranden af Tso-mavang, där fåren klippas. Ty de draga förtjänst både af saltet och ullen. Och då de vandra hemåt igen, äro fåren lastade med det korn nomaderna fått i utbyte. En sådan handelsresa af och an tar det mesta af sommaren. Fåren tjufbeta på vägen och vi Gertse-nomader spara våra egna beten till vintern.»

Tok-djalungs guldfält är med sina 4,980 meter en af jordens högsta, ständigt bebodda platser. Pema Tense hade många gånger varit där, och han berättade att om sommaren tre hundra tält brukade växa upp kring grufvorna, ty då komma guldsökare dit från Lhasa och andra orter. Öfver vintern kvarstå endast ett trettiotal tält. Där är bitande kallt och ibland faller mjöltorr yrsnö öfver vidderna.

Pema Tense tittade ut genom tältöppningen, och då han såg hur det skymde öfver jorden, reste han

sig och gick att söka reda på fåren och binda dem vid tälten för natten. Sedan han pratat bort en timme vid ladakimännens lägereld, rullade han ihop sig som en igelkott i sin päls och somnade tungt. Han hade en gång för alla sagt ifrån att han ämnade spårlöst försvinna om vi mötte några vandringsmän eller fingo sikte på något tält. Ty ertappades han med att traska omkring och visa främlingar vägen i det förbjudna landet, så blefve han nackad så säkert som sex. Därför skulle han hvarje kväll ha sina rupier i handom, och han fick dem också utan prut.

Stormen höll oss sällskap hela natten. Det är något ängsligt med denna eviga blåst, som enligt Pema Tense skall fortfara i åtta månader. Tältets tunna duk smäller och slår som ett segel, det piper och hviner i dess rep, det drar kallt utmed marken, där jag ligger insvept i pälsar och filtar. Temperaturen gick ned till — 7,7°, men redan klockan 7 är det + 4,6°.

Jag skyndar mig i kläderna och är knappt färdig, förrän Adul träder in med frukosten, ett par ryggkotor af det senast skjutna vildfåret, färskt bröd och te. Därute sko männen min hvita ridhäst, det trogna djuret som bar mig hundratals mil öfver det ödsliga Tibet. I den hårda terrängen af fint, packadt grus bli hästarna ömfotade och måste skötas med omsorg.

Man längtar bort från en nejd, där intet annat bjudes än vatten och blåst. Stigen är tydlig, slingrande som ett ljusare band. Den är upptrampad och innött i marken af tallösa människor och djur. Från Gertse, Senkor, Jumba-matsen och andra trakter i hjärtat af Tibet ha pilgrimerna kommit vandrande mot det heliga berget och den saliggörande sjön. Här och hvar synas

märken efter deras läger, en klipphäll svart efter elden, tre stenar, mellan hvilka blåa lågor hoppat öfver jakgödseln och kommit vattnet att koka i en gryta.

Timme efter timme skrider vårt lilla följe framåt. Sällan fängslas vår uppmärksamhet af något ovanligt. Där ligger den hvitnade skallen af ett vildfår, Ovis Ammon, med sina tunga, vackert svängda horn. Marken är nu mjuk och genomstungen af råtthål. Dalen mynnar ut i en slätt och vi lämna bäcken som försvinner i norr.

Fårull forslad på åsnor.

Dess vatten porlade melodiskt under en hinna af is. En liten hjord af kjang eller vildåsnor tumlade om på slätten, men rymde fältet då vi reste våra tält invid en verklig mur af torr jakgödsel. De nomader, som insamlat bränslet och nu betade sina hjordar i någon annan trakt, skulle helt säkert vid sin återkomst bli förvånade öfver att bränsleförrådet till största delen försvunnit. Ty hade vi ingenting annat att roa oss med, så skulle vi åtminstone njuta af stora, flammande eldar på kvällen.

Följande dagsled för oss öfver ett litet pass i porfyr och på dess andra sida ledsagar oss Pema Tense genom en djupt inskuren dal mellan vilda, vittrade klippväggar och med en botten belamrad af skarpkantigt grus. Någon gång synes en liten fläck gulnadt gräs, hårdt och spetsigt som synålar. I ett par skyddade skrefvor kämpade några ludna och lurfviga brännässlor för tillvaron. För öfrigt är landet ohyggligt sterilt, torrt och ödsligt öfverallt.

Bortom en andra tröskel, som bestod av kalksten, mötte vi ändtligen en ensam vandrare.

»Hvarifrån kommer du?» ropade Rabsang.

»Från Jumba-matsen», svarade han kort och påskyndade sina steg.

»Hvart går du?»

»Till ett tält ej långt härifrån.»

»Hvad har du där att göra?»

»Jag har glömt min ena stöfvel,» svarade han och skyndade bort det fortaste han kunde. Tydligen en tankspridd herre! Pema trodde att mannen hörde till ett röfvarband.

En långsam stigning för oss upp till passet Tsalamngopta-la (5,078 meter), hedradt med tvenne rösen och de vanliga bönerna. Utsikten kring horisonten förråder intet nytt. Alltjämt samma ödsliga land åt alla håll. Inga svarta tält, inga hjordar. I sex dagar ha vi tågat mot nordost och blott mött en ensam vandrare. Här löpa vi åtminstone inte risken att hejdas af myndiga guvernörer och milisuppbåd. Vi känna oss själfva som landets herrar. Hade jag blott en starkare karavan, mera folk och proviant, så kunde jag obehindradt fortsätta långa vägar mot öster. Det ligger ett sällsamt behag

i de förbjudna vägarnas äfventyr och spänning. Men målet för denna utflykt, Indus' källa, är redan nådt och hufvudkaravanen väntar oss i Gartok! Nåväl, låt den vänta! Ännu ett par dagsresor mot nordost vilja vi pröfva medan allt går så bra. Och därmed tåga vi sakteliga ned utför passets branter och bereda oss till nattens möte i trakten Gjambotje.

Vid uppbrottet den 14 september hade vi klart för oss, att vårt närmaste mål var att söka Jumba-matsen-höfdingens tält, som enligt Pema Tense inte kunde vara långt borta. Hvarje kulle, som lofvade en vidsträckt utsikt, bestegs af någon i vårt följe. Ibland trodde vi oss skönja svarta tält fjärran i nordost. Men nej, kikaren förvandlade dem snart till grushögar eller ringmurar, som nomaderna använda till fårfållor. Det enda som uppdagades var den lilla sjön Njanda-nakbo-tso.

Underliga land! Bergen bilda inga fortlöpande kedjor, de resa sig som runda bullar af vittringsgrus eller branta knallar af fast fjäll utan någon synlig ordning. De skifta i brandgult och rödt, i violett, grått och svart. Jordytan är brokig, men färgerna ändå dämpade och förnäma.

Landets befolkning tyckes ha flytt för oss. Men just i dag visa sig dock spår af människor. Stigen stryker förbi tolf manekistor, hvilkas stenar ropa sitt eviga »om mane padme hum». Kring en öppen göl äro fyra dylika offerrösen resta. Äfven djurlifvet bebådar sällare nejder. Bland gruset i en backe kacklade en flock rapphöns, och fem af dem blefvo en välkommen förstärkning i vår proviant. De plockades genast och deras dun och fjädrar lågo som en rök med vinden. Inälfvorna togos ut under gångande marsch, och fågel-

knippan fastbands på hvita mulans rygg, där hufvudet af ett vildfår, skjutet vid Indus' källa, redan satt och nickade för hvarje steg mulan tog. Äfven vildåsnor uppträdde nu ymnigare än förr.

Åter stänges utsikten framåt af en liten ås, vid hvars fot gräset frodas ymnigare än någonsin kring en källa. En lång, välvårdad manekista slingrar uppför backen och ej långt därifrån synas väl ett dussin rösen stående på rad. Här måste finnas människor! Vi skynda uppåt kammen i spänd förväntan att få se några svarta tält på dess andra sida. Men inte ens kikaren kunde uppdaga en enda tibetan. Blott vildåsnor irrade omkring på slätten, i en backe skuttade ett par harar, och några blåsvarta korpar kretsade makligt öfver våra hufvuden. För öfrigt utbredde sig höglandets öken, tyst och ödslig, så långt man kunde se, och i fonden lyste den lilla sjön.

Besvikna tåga vi nedåt igen. Vi nalkas sjöbäckenet, luften känns mildare; blåste det icke så förbistradt kunde vi njuta af ett sista farväl från den flydda sommaren.

Efter en stund upplifvas ödemarken af fem hundra får trippande långt framför oss och i samma led som vi. Aha, det är våra vänner från Singi-buk, Pema Tenses kamrater och deras karavan. De ha gått en annan väg än vi, och nu äro vi inne på deras spår. Gertse är deras mål. Fåren gå under små bördor af korn, som herdarna växlat sig till mot det billiga saltmynt de plockat upp ur marken.

Nu äro vi framme vid sjöns strandstäpp, där gräshopporna knarrande skära genom luften och ödlorna ljudlöst kila öfver sanden. I en backe vid andra stranden syntes femton manekistor. Förvånad öfver att de upp-

Flyktiga lägerskisser.

staplats så långt ifrån vägen, frågade jag Pema Tense hvad de betydde och han påstod att de voro grafvårdar öfver döda tibetaner.

Bortom en liten fristående kalkstensknalle framskymtade nu en andra sjö. Dit styrde vi kosan. Vattnet kunde drickas om man icke vore alltför nogräknad. Men vi behöfde icke sätta våra magar på något prof, sedan Ische, en af våra ladakimän, upptäckt en söt källa vid östra stranden. Där möblerade vi ödemarken till ett hem för natten. En god del af möbleringen var redan undangjord af de nomader, som tid efter annan tälta på stranden och lifnära sina jakar och får med det goda betet. Här reser sig en brant vägg af fyllitartad skiffer, som lätt låter klyfva sig i verkliga griffeltaflor. Flera små manekistor ha blifvit uppförda däraf. Öfverst på en af dem tronade en jakskalle med väldiga horn och i dess hvita panna hade de heliga sex stafvelserna blifvit inskurna och fyllda med färg, så att de lyste röda som blod. En gammal päls och en tröja lågo kvar bland stenarna.

Ute på sjön snattrade en flock änder, och i skymningen slogo tjugu vildgäss ned på det grunda vattnet. Då smällde ett skott och deras lägerfrid var slut. Tre af de långväga gästerna hamnade i vårt kök. Då nattmörkret sjönk öfver jorden, hördes åter ifrigt samspråk mellan ett sextiotal vildgäss, som plaskande och hvinande fällde ihop sina vingar öfver vattnet. De kommo från sydväst och bröto på morgonen upp tidigare än vi. Snart skulle kölden spänna sina ishinnor öfver bottenslammet och tvinga vildgässen att återvända till lägre och varmare trakter.

Sedan solen sjunkit uppstego i öster bjärta, violetta skuggor, i zenit strålade ännu en stund turkosens färg och öfver den västra horisonten flammade brandgula lågor. De bleknade och slocknade inom kort och eldarna brunno allt klarare. Där ute i den långgrunda sjön hördes plaskande steg. Det var Tundup Sonam som kom tillbaka med sin fångst. Vid skifferklippans fot stodo hundarna och skällde på sitt eget eko. Kort och gällt ljöd skallet genom den eljes tysta natten.

II.

Jumba-matsens nomader.

Den nattliga kölden sjönk blott till — 6,2° och dock hade en tunn ishinna spänt sin glasklara skifva öfver den grunda sjön. Vi voro icke de enda gäster som rastade på dess strand. En karavan från Gjanima hade tidigt kommit tågande i tre afdelningar och en medlem af sällskapet nalkades försiktigt vårt läger för att utröna hvad vi voro för slags folk. Rabsang tog hand om mannen och frågade om han hade något ätbart att sälja. Jo bevars, litet smör och ris kunde han undvara. Han skulle strax gå att hämta varorna. Men knappt hade han hunnit tala några ord med de sina, förrän de skyndsamt lastade sina får och jakar och försvunno uppåt dalen i norr, på väg till Gertse. Kanske togo de oss för stigmän?

Vi fälla våra tält, vi lasta våra djur, jag sitter upp i sadeln och vidare går färden genom detta hopplöst ödsliga land. På strandslätten gå vildåsnorna i hjordar. De äro skygga. Vid Tso-mavang kan man komma dem hur nära som helst. Ingen kastar en kula efter en kjang i gudabergets åsyn och djuren veta att den heliga sjöstranden är fridlyst mark. Men här, där inga helgedomar finnas, förstår vildåsnan att vargen icke är hennes enda fiende.

En nomad.

För ögat omärkligt stiger slätten mot dalmynningen Gjekung-scherma. Hvar äro nomaderna i detta gudsförgätna land? En sluttning i söder är svartprickig. Kanske betande jakar? Nej, kikaren upplyser oss om att det är bränslehögar och små rösen. Obebodd kan trakten väl icke vara i det oändliga, vi ha ju sett så många spår efter gamla läger.

Det blåser icke i dag. I dalen, där kalkstensklipporna upphettats af solen, känns det riktigt varmt. Dalen är kort och begränsas af ett flackt pass i fonden. Nå, ändtligen! Där kommer ju en skara jakar trippande utför sluttningen! Är det Jumba-matsens stamkunder som flytta, eller är det åter en Gertse-karavan som korsar vår kurs likt ett skepp på hafvet, utan att ens sända oss en hälsning öfver vågorna? I hvilket fall som helst skulle vi icke släppa dessa fribytare. Till hvarje pris skulle de få lof att skaffa oss proviant och transporthjälp och muckade de, skulle vi läsa den asiatiska lagen för dem, som vore vi gengångare från Tamerlans dagar.

Mina män längtade efter människor huru de än månde vara skapade. Blott Pema Tense var förtviflad. »Det är säkert Jumbahöfdingen som flyttar,» sade han, »och får han tag i mig så klår han mig först och hugger sedan de 96 rupier jag fått af er.»

»Då är det väl bäst att du packar ihop och försvinner, Pema.»

»Ja, men låt oss stanna här en stund medan Rabsang går upp i dalen och spanar.»

Och Rabsang gick och inom en timme var han tillbaka. Mycket riktigt, det var nomader från Jumba-matsen som just voro i färd med sin flyttning. Tre

tält voro redan uppslagna. Nu skulle jakarna på bete en stund och sedan drifvas tillbaka öfver passet och hämta mera af sina herrars lösörebo. En hel trafve af säckar och bylten innehållande kött, korn och tsamba låg redan uppstaplad på den nya lägerplatsen.

Då var saken klar. Det korn som ännu fanns kvar lastades på en af våra hästar, vi togo farväl af Pema Tense, önskade honom lycka på den långa vägen till hans tält i Gertse, och drogo vidare upp genom dalen. Vi sågo den öfvergifne slå sig ned i gruset och tända sin pipa. Där satt han en stund och tittade efter oss. Men så dref han ihop sina får och vandrade ned åt sjön. Han skulle nog snart hinna upp sina kamrater och få sällskap hem.

Vi gingo mot nya bekantskaper. Två tibetaner mötte oss, blygt hälsande, då vi nalkades deras tält. De pumpades genast på sina kunskaper i traktens geografi, och upplyste att Jumba-matsen är namnet på ett område beläget ostnordost om passet. Fyrtiofem tält lyda där under en höfding eller »gova». Sina hjordar beta de om sommaren i en trakt längre mot nordost. I slutet af oktober flytta de ner till Mugu-sjöns stränder och ligga kvar under vinterns kallaste månader. Då den tidiga våren brutit udden af vintern, gå de sakta tillbaka till Jumba-matsen.

På detta sätt kretsa nomaderna från trakt till trakt under årstidernas växling. Sommaren finner dem i en dal, hösten i en annan. Då vinterkölden sjunger i Mugu-sjöns istäcke, veta vildåsnorna att det är tid för dem att draga dädan. Så har det gått från far till son från den gråaste forntid. Den erfarenhet nutidens nomader besitta ha de nedärft genom otaliga släktled. De

ha funnit att Jumba-matsens betesmarker passa bäst för sommaren och att ängarna kring sjön äro tillräckliga för vinterns behof. Då vinterbetet är slut, gå de stegvis tillbaka till sommarens boplatser. Ett folk, hvars hela tillvaro beror af fårafveln, utvecklar just de sidor af sin iakttagelseförmåga, som komma hjordarnas förkofran till godo. De känna hvarje källa, hvarje grotta i sin hemtrakt, de veta hvar giftiga växter fördärfva betet. I laga tid skilja de lammen från tackorna och med omsorg vänja de fåren att bära små bördor. Mot ödemarkens vargar är nomaden alltid på sin vakt och i alla lifvets skiften far han varligt fram med sin arfvedel.

Jumba-matsens höfding äger fem hundra får; hela hans tältlag åtta tusen. Två hundra jakar och femton hästar höra också till hans undersåtar. I midten af augusti klippas fåren, och ullen säljes åt köpmän från Ladak och indiska gränsen. Ett stort får inbringar en half rupi. Vid Tso-mavang är ullen dyrare, men där bortfaller för afnämaren en stor del af transportkostnaden.

Våra tibetanska grannar voro anställda i Jumba-höfdingens tjänst och kunde icke hjälpa oss utan sin herres tillåtelse. Jag skickade därför en af dem öfver passet för att bedja Jumba-matsen-tjigep, såsom höfdingens titel lydde, komma till oss i egen person. Men nu var aftonen inne och förr än följande morgon kunde han inte väntas.

Kvällen var kall och stilla. Redan klockan nio hade vi två grader under noll och tretton på natten. Den blågrå röken från elden ringlade som en älfdans nedåt dalen, förd af det svaga draget från passet. Mörkblå och klar spände himlen sitt hvalf öfver jorden, stjär-

norna gnistrade som glödande juveler, bergkransen bildade en buktig ramsvart kontur kring lägret och öfver en kam steg månen upp som en silfversköld.

En stund ligger jag vaken och lyssnar till denna gåtfulla tystnad. Månskenet silar dämpadt genom tältduken och här och hvar blänker ett strålknippe genom

Resande nomader.

ett hål. Snart sofva vi alla djupt i detta underliga, hemlighetsfulla Tibet.

Då jag kom ut i det fria på morgonen, sutto ett par välbärgade nomader och pratade med mina män. De buro svarta pösiga pälsar, mjuka filtstöflar med röda bandslingor och kring det långa tofviga håret röda bindlar, liknande turbaner.

De reste sig, kliade sig i håret och räckte ut tungan efter landets sed. Att de kände sig något försagda är ju icke underligt, de hade aldrig sett en europé. Men knappt hade dagens palaver börjat, förrän deras blyghet försvann.

»Hvilken af er är Jumba-matsen-tjigep?» frågade jag.

»Ingen! Höfdingen har inte kunnat komma själf, men han har skickat oss och ber om sin hälsning. Hvarifrån kommer ni, herre, och hvart reser ni?»

»Jag kommer från Kang-rinpotje och är nu på väg till Gartok.»

»Men hvarför reser ni då mot nordost? Gartok ligger i sydväst.»

»Jag har kommit hit för att köpa proviant och hyra lastdjur. I morgon dag måste fem hästar och lika många jakar stå färdiga utanför mitt tält.»

»Endast höfdingen kan gifva er besked. Då Serpun, guldkontrollören, reser öfver vår trakt, har han rättighet att utan ersättning begagna nomadernas lastdjur. Men ni har intet »lamik» (pass). Inte ens en »djaik» (budkafle) har underrättat oss om er ankomst. Därför lär höfdingen icke kunna bevilja er begäran.»

»Skönt, då skickar jag ett par af mina män till Gartok och väntar här under tiden. Men drifva ni själfva upp de lastdjur jag behöfver, så ger jag två rupier för häst och en rupi för jak hvarje dag och därtill hederlig vedergällning åt de vägvisare vi behöfva. Går ni med på det?»

»I morgon skola hästarna och jakarna stå färdiga utanför ert tält,» svarade de, sedan jag gifvit dem betalt för första dagen. Sedan blefvo de hemtama och trefliga

och struntade härligt i alla förbud från Lhasa. På sina egnas tysthet kunde de lita, och vildgässen skvallra icke.

»Berätta hvad ni vet om landet österut,» bad jag dem. Och de berättade ett och annat, men deras horisont var trång. De kände Lakkor-tso där jag varit 1901, hade hört talas om Dangra-jum-tso, som jag nyligen sett på afstånd, och till Selipuk och Nganglaring-tso, som jag efter ett år skulle få se, hade de ridit många gånger, än på en nordlig väg öfver en guldförekomst, än på en sydlig, som snuddar förbi källan till Aong-tsangpo, en flod som går till Nganglaring-tso. Båda dessa vägar kräfva fyra dagar och kring sjön tälta nomader af Rundor-stammen.

Efter en kall natt dagades den 17 september. Tungt och långsamt skredo fyrtio fullastade jakar ned genom dalen. Det var ett nytt lag om fyra tält som flyttade från Jumba-matsen till mynningen af en bidal längre ned. Hvarje tältlag har sin egen lägerplats och när häfden efterlefves obrottsligt, behöfva inga tvister uppstå om betet.

De beställda lastdjuren fördes fram i rättan tid. Hästarna voro små och raggiga, men märkvärdigt trinda och välmående för att hafva vuxit upp i denna ödemark. När jakten slagit väl ut, näras de med torkadt kött, som kanske bidrager till deras friska hull. Endast för längre ridter sko tibetanerna sina hästar, och vanligen blott framhofvarna.

Nu skulle mina egna lastdjur löpa barbacka, ty alla bördor öfvertogos af jakarna. Mina män, som slitit ut sina sulor aderton mil i streck, skulle få rida. Våra nya vägvisare gingo till fots, hojtande och hvisslande

som vanligt och med högra armen och skuldran bara, lysande som polerad brons i solen.

Så togo vi farväl af Gjekungs hyggliga nomader och gingo ned genom dalen samma väg vi kommit. Men vid sjöarna böjde vi af mot väster, lämnande vår gamla väg på vänster hand. I de små sjöarnas förlängning utbreder sig en saltstäpp, Mugu-täläp, och här stannade tibetanerna vid en sötvattensgöl och rådde oss att lägra för natten, ty det var långt till nästa källa. Några kjanger, pantolopsantiloper och vildgäss hade rymt fältet vid vårt annalkande. Vid middagstiden stack storm upp från väster, och det fina, hvita saltpulvret från Mugu-täläp-slätten yrde som ångmoln öfver sjöarna.

Lägret var större och lifligare än vanligt. Vi voro åtta män, med femton lastdjur och tre hundar. Tibetanerna gjorde sitt allra bästa; de samlade in jakgödsel till eldarna, buro vatten, förde djuren till godt bete och fägnade oss sedan med allehanda historier. Dagen blef dock lång. Det är tålamodspröfvande att ligga förankrad, när man längtar efter att få lägga milen bakom sig och ständigt skynda framåt emot nya öden.

På aftonen kom ett femtiotal vildgäss skrikande och kretsande öfver gölen. Men då de funno platsen upptagen, styrde ledaren sin flock mot sjöarna. Solen hade just sjunkit under horisonten och hela slätten låg i skugga. Men luftens pilgrimer och deras vingar belystes ännu underifrån af solen och blänkte bländande hvita mot himlens blåa fält. Hade de kommit en minut senare hade de försvunnit i jordskuggans rot.

Före skymningens inbrott syntes några ryttare på en aflägsen höjd. Våra tibetaner trodde att de voro

ute och spanade efter en fårhjord som för några dagar sedan förkommit, medan dess herde midt på ljusa dagen låg och sof. Sannolikt hade några påpassliga banditer tagit hand om fåren. Kring lägereldens brasa genljödo de gamla ladakisångerna, veka och melodiska som förr. Jag hade hört dem oräkneliga gånger under de långa vinterkvällarna i Tjang-tang, men tröttnade aldrig på deras längtansfulla toner.

Aderton grader kallt på natten till den 18 september! Det är friska tag så tidigt på hösten! Har man inte satt sig i försvarstillstånd då man kröp till kojs, så påminnes man snart af den smygande markkylan att svepa pälsarna omkring sig. Gölen låg betäckt med blankaste is. Luften var klar och stilla och solen steg upp i strålande ljus. Redan klockan 7 hade vi + 3,4°, tre timmar senare 11,5° och 18,2° klockan ett. Där har ni en temperaturskillnad af 36° mellan natt och dag!

Vår väg leder mot nordväst förbi ett par långsträckta saltsjöar, Tso-longtju, där det vimlar af vildgäss. Solen baddar, det blåser ej. Blott någon gång hör man ett susande ljud i sin närhet, vänder sig i sadeln och ser en stofttromb komma sugande, skrufvande och dansande som en ljus vålnad öfver slätten. Den hastar förbi oss i hvirflande fart, förtunnas och försvinner i fjärran och efterföljes snart af en ny.

Sigu-ragling-la är en liten flack pasströskel som korsas af vår väg och reser sin kvartsitiska kalkstensrygg öfver höglandet. Detta land är en öken, som påminner om vissa trakter i östra Persien. På betydande afstånd synas små kullriga bergryggar, skiftande i skära, ljusbruna eller rödlätta toner, och mellan dem utbreder sig slätten, så svagt vågig, att dess ojämnheter inte skulle märkas,

om icke karavanen, som går långt i förväg, tid efter annan försvunne i en sänka, för att efter en stund åter dyka upp på en kullrighet. Vägen är förträfflig, glest fint grus på hård gul lera, men icke ett grässtrå kan upptäckas. Men denna väg för oss mot nordväst, alltså icke åt Gartok-hållet. Jag frågar en af våra vägvisare om orsaken. Han svarar att de sällsynta källorna tvinga oss till en omväg.

I norr synas ett par små saltsjöar, Tso-kar-tso eller den hvita sjön, och Pul-tso eller saltsjön. Ringmurarna vid deras stränder vittna om vinterbesök.

Timmarna gå, landskapet förblir lika enformigt. Vi snudda förbi en knalle af svart skiffer, vid hvars fot en källa går i dagen, och sedan fortsätter slätten dallrande i lätta, skära ökentoner. Ett land så jämnt som detta är eljes sällsynt i västra Tibet, där bergskedjorna vanligen ligga hoppressade i otaliga veck.

Halftannat hundratal vildåsnor tumla om på något afstånd söder om vår route. Där måste finnas bete. Än löpa de i hjordar, än beta de parvis eller enstaka. Men alltid äro de tjusande att åse, där de drifva omkring som skepp på öknens haf. Då tromberna draga öfver hjorden, ser det ut som röken från brinnande fartyg.

Ändtligen synas tälten. De äro uppslagna mellan Luma-ringmos söta gölar på 4,614 meters höjd. Det är som att ankra på en fjärd midt i en skärgård. Likt holmar dyka flacka bergspartier upp på alla håll. Tack vare luftspeglingen tyckas de sväfva en liten bit öfver jordytan.

III.

Ännu en gång öfver Indus.

Rakt mot väster för vår dagsled den 19 september. »Hvad är detta för ett besynnerligt ställe?» frågar jag den vägvisare som alltid går vid min sida, då vi nära en öfvergifven tältplats rida förbi tolf meterhöga, upprätt ställda stenar. Att de rests af människohänder, behöfver man icke vara arkeolog för att förstå. Tibetanen ruskade på hufvudet och svarade: »Det finns ingen i vår trakt som vet hvad de betyda.» Förmodligen hade de stått där sedan hedenhös och utgjorde minnen från tiden före buddismens införande i Tibet. Där hade någon mäktig höfding haft sitt tält,, eller också hade mellan stenarna människooffer hembjudits åt de fruktade andemakter, som bodde i berg och sjöar.

Ett afbrott i enformigheten inträder, då vi rida förbi ett par svarta klippuddar af porfyrit och vulkanisk tuff. Jag höll i vänstra handen ett hopfällbart papplån, till skydd för de blad, på hvilka dagens väg inlades jämte angränsande terräng. Med den högra antecknade jag på kartan den senast gjorda pejlingen. Hästen var alltså öfverlämnad åt sig själf. En häftig vindstöt drog öfver slätten och kartbladen började fladdra och smälla. Den lilla svartraggiga vilde från Gjekung jag red blef vett-

skrämd och satte af som en pil öfver gruset. Jag ämnade just rädda kartplånet mellan ett par knappar i skinnvästen, då en ravin tvingade hästen att kasta tvärt åt sidan. Sadeln gick rundt och jag dängde på hufvudet i backen och såg ett briljant fyrverkeri inom bråkdelen af en sekund. Den indiska hjälmen blef betänkligt tillplattad, men räddade min skalle. Vänstra tinningen blödde och korgglasögonen trycktes ihop. Sedan jag hämtat mig efter den första öfverraskningen, steg jag försiktigt upp, sträckte på benen och rörde på armarna för att öfvertyga mig om att jag hållit. Strängt taget borde jag ha blifvit ihjälslagen eller åtminstone fått ett eller annat ben brutet, för att sedan, provisoriskt spjälad, tillbringa en lång månad i en öken utan vatten.

Andfådd och skälfvande, med fradgan hängande i tottar kring betslet och svetten lackande utmed sidorna, kom hästen småningom tillbaka till sina kamrater. Sadeln hängde lös under hans buk, och geologväskan, som slängde af och an, hade väl icke bidragit att lugna djuret. Nog hade han gjort sitt bästa att bli af med mig, men vi fortsatte som om ingenting händt. Litet hufvudvärk, ett svullet ögonlock och en blåviolett ring kring vänstra ögat voro de enda följderna af kullerbyttan.

Gränslös utbreder sig slätten framför oss, beströdd med vindnötta stenar af tuff, lava och porfyrit. Från en skedformig ansvällning kastar jag blicken tillbaka öfver det hopplöst ödsliga land vi korsat. Där synas de små sjöarna, smala och blänkande som svärdsklingor, omgifna af de vidsträckta slätterna och långt bort i öster begränsade af Jumba-matsens berg i matta, skära

toner. Sarijol kallades den källa där vi sent omsider uppslogo lägret n:r 244.

Följande morgon låg en lätt töckenslöja som ett flor öfver landet, alla färger dämpades, alla konturer blefvo oklara däraf. Vi rida öfver grustäckta sluttningar och nalkas åter Indus' vattendelare, som vi snart korsa, i passet Bokar-la, 5,178 meter högt. Här lämna vi alltså det afloppslösa land, där vi tillbringat några dagar, och beträda mark, som dränerar till hafvet. Från passet sveper blicken väldiga vidder. Alltjämt spanar man förgäfves efter tält och hjordar. Intet synes förutom sten, än i fast fjäll, än i grusbackar, vittringshögar och dalfyllningar. Ingen grönska smyckar sluttningarna, inga älfvar gnistra i solen. Här är tomt, dödt och torrt och man förstår hvarför Indus' källarm, som suger sin must ur denna nejd, är så vattenfattig.

Från Bokar-la sjunka vi först brant, sedan omärkligt mot en dal, där vattnet från några källor samlar sig till en liten slingrande bäck. Dalen smalnar småningom mellan sina klippväggar af kvartsporfyr och på dess sidor resa sig mer eller mindre afbrutna erosionsterrasser, ända till sex meter höga och vittnande om ymnigare nederbörd under förgångna geologiska skeden. Nära den punkt, där denna bidal mynnar ut i Indusdalen, lägrade vi på en äng vid en källa, och det vanliga bränslet efter nomadernas hjordar saknades icke heller.

Vi hade också grannar. En af våra vägvisare förde Ische till ett undangömdt tältläger, och han kom snart tillbaka med ett par infödingar och ett härligt förråd af både söt och sur mjölk. Här voro vi åter i kända trakter. År 1867 hade ett par af öfverste Montgomeries punditer rekognoscerat denna nejd och 1906 hade herr

Calvert på indiska regeringens uppdrag korsat landet på sin resa från Gartok till Tok-djalung. Området kring öfversta Indus heter Singtod, längre ned är ett annat kalladt Singmet, d. v. s. öfre och nedre Indus-distriktet, ty Singi-tsangpo är Indus' tibetanska namn och Singi-kabab är Lejonflodens källa. En dagsled uppåt floden finnes ett litet tempel, där blott på vintern en ensam lama bor. Han måtte vara filosof. Arme man, hur ödsligt och tröstlöst, när kölden knäpper i klipporna och snöstormen tjuter i knutarna. Men det blir väl vår en gång och då slipper han ut. Det är en tröst att han icke är inmurad i mörkret såsom munkarna i Lingas grottor.

Under natten hetsades våra karavandjur af vargar och flydde uppåt dalen. Då slogs alarm och karlarna följde spåret och räddade både hästar och mulor i tid. Ett par timmar senare fingo de åter mottaga sina bördor och tåget skred ned till Indus-dalen, innesluten mellan ganska höga berg. Vänstra dalsidans klippor äro branta och utmed deras fot smyger floden, ännu osynlig från vår väg. Vi följa högra dalsidan, där bergen slutta mera långsamt. Här och hvar korsas en källåder som porlar ned mot Indus. Ett tält synes vid floden, längre fram äro sju resta i en klump och så åter tre. Här finnas åtminstone människor. I sluttningarna betar en hjord af jakar. Hvad beta de? Jag för min del kan inte se skymten af grönt. Mellan stenarna döljer sig väl det sammetslena jakgräset jämte mossa och lafvar, som de slicka i sig med tungor, kraftiga som rifjärn.

Hlagar kallades den plats, där vi åter lossade våra bördor och reste våra tält. Just här gör Indus en skarp krök och böjer af mot norr mellan vilda, pittoreska

klippor af porfyr. Min luftiga boning uppslogs alldeles invid högra strandens vattenlinje, och från dess inre kunde jag njuta af den stolta flodens åsyn, där hon ljudlöst ringlade sitt kristallklara flöde bort mellan bergen.

På ett stenkasts håll stodo tvenne tält, hvilkas invånare icke visste hur väl de ville oss. Vi mådde också som prinsar i denna vildt natursköna nejd, så mycket mera tjusande som vi på senare tid icke sett annat än öknar. Ett frodigt får blef genast inköpt och slaktadt, och så många tibetaner som funnos i grannskapet bjödos med på ett dundrande gästabud. Hundarna, som länge nog varit satta på förknappning, blefvo icke bortglömda. Tundup Sonam bjöd på en hel knippa rapphöns, som jag alltid föredrog framför det eviga fårköttet. Sur mjölk vankades i byttor, och bröd bakades i askan efter jakgödseln — kunde man väl ha det bättre i ett sådant land som detta!

Dagen var härlig, luften varm och stilla i den djupa dalen, 13,1° klockan ett, och 12,4° i floden. Endast någon gång kom en kastvind susande från närmaste kam.

Med utsträckta tungor och artigt bugande infunno sig tvenne höfdingar med titeln »gova» utanför mitt tält.

»Det gläder mig att se er; sitt ned,» hälsade jag dem.

»Vi ha kommit för att tjäna er efter bästa förmåga, herre, ni har blott att befalla och vi lyda.»

»Godt. De män som med hästar och jakar följt oss hit från Jumba-matsen, vända om till sina tält i morgon. Jag behöfver därför nya hästar och jakar och

nya vägvisare, kunniga i den trakt, som ligger framför oss på vägen till Djukti-la.»

»Herre, det gör oss ondt att säga det, men Serpun kom i går dragande från guldgrufvorna i Tok-djalung och han hade brådtom till Gartok. Vi måste därför gifva honom så många hästar som funnos. Men vill ni hålla till godo med jakar både för ridt och last, så skall ni få så många som helst.»

Jag tackade för jakarna och inom ett par minuter voro vi som barndomsvänner. De berättade gärna och hade inga hemligheter. Jag fruktar dock att läsaren skulle finna mindre intresse i deras berättelser än jag gjorde, då Hlagars tibetaner talade om sina vanor och vandringar. Tid efter annan tåga de till saltsjön Tsak--tsaka, belägen fem dagsleder mot nordost. Där bryta de saltet, lasta det i säckar på sina får, återvända till Hlagar för att hvila och fortsätta sedan på nio dagar till Gjanima.

Vägen mellan Tok-djalung och Gartok är en »tasam» eller postväg för ryttare, säga de. Därför bo de året om vid Hlagar för att hålla förnäma vägfarande med hästar. En annan väg följer Indusdalen utför, förbi Pekijas tältby och Lang-tju-flodens mynning till den punkt där Gartang eller den södra Indusarmen möter. Floden faller långsamt hela vägen, inga fall och inga forsar störa dess lugna lopp.

Vid Hlagar, där den absoluta höjden uppgår till 4,672 meter, fryser Indus redan vid vinterns inträde, men ständiga källors flöden klunka dock alltid under istäcket. Kring midvinter snöar det någon gång ett handspann djupt. Kölden är bister, men mindre bitande än vid Tok-djalung. Sällan falla sommarregn så strida, att floden stiger öfver sina bräddar och icke kan öfver-

vadas. Vid vårt besök var Singi-kamba, såsom Indus kallades här, delad i två armar, hvilka samfäldt förde knappa sex kubikmeter vatten i sekunden. Den största armen var högst 41 centimeter djup och hade en medelhastighet af 66 centimeter i sekunden.

Nomadkvinna.

En sjuk tibetan.

Morgonen den 22 september grymtade sju starka jakar i lägret. Några lastades, de andra redos, själf fick jag en uthvilad häst. Rupierna klingade i de väderbitna bergsbornas svarta labbar, Gjekung-nomaderna drogo sina färde till sitt land igen, vi togo vänligt farväl af alla och med två nya förare plumsade vi öfver den ärorika floden, så blygsam här i källans närhet, så

gigantisk där de oerhörda vattenmassorna rulla ut öfver slätten vid Himalayas fot.

Kastar man en blick åt nordnordväst, så ser man Indusdalen försvinna, skymd af sina egna bergkulisser. Vår väg till Gartok leder upp genom bidalen Terruk, hvars botten är tröttsamt belamrad med skarpkantigt porfyritgrus. Man är därför glad att finna dalen kort och vägen smygande upp mot passet Terruki-la (4,874 meter), i hvars sadel graniten ligger bar. På dess krön hade vinden fritt spelrum, och passrösets vimplar snärtade som piskor.

Här är landet kuperadt så det förslår. Nästa dal, insänkt i porfyrit och högre upp i granit, leder till ett nytt pass, Särtsoki-la. Och bortom en sänka ha vi ännu ett tredje pass, Dotsa-la (5,045 meter). Ej långt från dess tröskel uppslogs lägret n:r 247 vid källan Dotsa.

Ett storslaget panorama drager oemotståndligt blicken till sig i sydväst och västsydväst. Mörk och dyster, men ändå dämpad genom afståndet, reser sig såsom en fondmålning under den dalande solen en mäktig bergskedja, hvars flackt pyramidformiga toppar äro krönta med evig snö. Detta är Transhimalaya. Solen sjunker. Snöfälten, hvilka nyss blänkte som metall, försvinna i kammens skarpt tecknade kontur.

Aftonrodnaden har slocknat. En ny natt kommer smygande östanifrån. I praktfullt majestät gjuter månen sitt kalla silfversken öfver den tysta nejden. Transhimalayas fonddekoration skönjes nu blott som ett svagt töcken, men belysta af månen tyckas snöfälten sväfva som hvita skyar vid horisontens rand.

Blåsten har upphört. Det är som om något alldagligt saknades. Tystnaden ligger tung öfver bergen.

Rymden, det oändliga tomrummet, vakar utanför mitt tält. Ännu samtala männen halfhögt. Jakarna stå tjudrade vid ett rep och gnissla tänderna mot hornvalken emellanåt. Någon gång genljuder ett hundskall och ibland knäpper det till i gödselglöden då elden tar ny fart.

Men snart domnar lifvet bort. Männen tröttna och gå hvar till sitt. Jakarna blunda och drömma. Hundarna rulla ihop sig med nosen i svansen och elden tynar af i brist på näring. Då blir tystnaden förkrossande och hemsk. Sublim är en sådan natt. Man somnar som i en tempelsal för att vakna vid evighetens tröskel.

Emellertid purrades vi på vanligt sätt den 23 september och styrde kosan alltjämt mot västsydväst genom ett trasigt, söndervittradt landskap, där kvartsporfyrit, porfyr och basalt bildade ett virrvarr af små kullar, åsar och trösklar. Här och hvar finnes intet annat än grofkornig hvit sand kvar efter utplånade bergknallar. Men i norr utbreder sig en vidsträckt slätt, mörk som en Kevir af det grus, som täcker dess mark. Fjärran i norr begränsas denna slätt af de bergskedjor som inrama Singi-kambas dal.

Hlari-kunglung är en mörk kägla, Lumbo-sädju ett mäktigare berg i rödlätt ton, båda i söder. De resa sina hjässor som vägmärken eller fyrar öfver det oregelbundna landet och det kräfver timmar att komma förbi dem. I sydväst tronar Transhimalaya som en oerhörd mur, föraktfullt blickande ned öfver detta söndervittrade, förtorkade slagfält, där forna berg förgäfves kämpat mot atmosfärilierna, och där blott enstaka, hårdare knallar ännu hålla stånd mot den nivellerande förstörelsen.

Vi göra en lång dagsled för att ju förr dess hellre lägga detta nya ökenbälte bakom oss. Marken är lagom hård, täckt med fint grus och grof sand; en bättre ridbana kan icke önskas. Efter vatten spanar man förgäfves, växt- och djurlif saknas, blott någon gång kilar en förnöjsam ödla öfver sanden. Det är femton grader varmt. Inga skyar segla öfver jorden. Utsikten skymmes ej af vinddrifvet stoft. Så långt blicken når, stå bergen skarpt och tydligt tecknade.

Nu är terrängen jämn som en vattenyta i vägens led. Framför karavanen stegar den ene vägvisaren. Han är en gråhårsman, trasig och fryntlig och har nyss hugnat oss med upplysningen, att denna ökenslätt aldrig tar slut, hur man än går och går. Nåväl, då kunna vi lika gärna rasta en kvart och läska oss med den kalla mjölk, som medtagits i en kanna. Jag rannsakar horisonten med kikaren. Ej ett lefvande lif synes till. Vildåsnorna ha icke kvarlämnat några spår i denna mark, antiloper visa sig icke mer. Vi äro de enda lefvande varelser i denna öken, som till och med korparna sky.

Vi följa ingen väg. Där vårt tåg skrider framåt har ingen förut gått. Gubben i täten talar om att det gör detsamma hvar man går, bara man inte tappar bort de koniska och pyramidformiga berg som resa sig i söder. De vägfarandes spridda spår sopas snart bort af stormarna. Öknens namn är Tjaldi-tjyldi.

I fjärran reser sig en mörk kulle, dagens mål. Den tyckes oupphinnelig, timmarna gå och den förstoras så långsamt. Men tålamodet öfvervinner alla afstånd, vi rida förbi kullen och varseblifva på dess andra sida en oas, Njanda-nakbo, där frodigt gräs växer kring ett

litet träsk. Röken stiger inbjudande ur rökspringorna i ett halft dussin tält, och två indiska ullkaravaner rasta på platsen.

Så fort mitt tält är färdigt, kallar jag hinduerna till förhör. De äro från Rampur och ha i Gerke köpt ull, som nu forslades till Gartok och Indien på fem hundra får, likaledes köpta i Gerke. De hade betalt två rupier för hvarje får. Årligen lära omkring sexton indiska karavaner föra ull från Gerke, och utan tvifvel göra de sig en god förtjänst på färden.

Njandas »gova» berättade en röfvarbragd, som för ett par veckor sedan hade drabbat ett nomadsamhälle om sju tält. Beväpnade med knifvar, svärd och bössor, hade åtta bofvar, gynnade af mörkret, öfverfallit byn. Invånarna hade inte ens bjudit till att försvara sig, utan hals öfver hufvud flytt upp mot bergen. Då bandet drog sina färde, tog det med sig allt ätbart, alla klädesplagg, trettio grytor, kannor och skålar och därtill 740 får och 69 jakar. Föga mer än tälten och hundarna lämnades kvar. De plundrade nomaderna lefde nu i den rysligaste fattigdom och vandrade omkring som tiggare bland tälten i sin trakt. Men hämnden vakade! Sexton ryttare hade följt röfvarbandets spår. Stora drifter af jakar och får kunna omöjligen försvinna bland bergen. Fridstörarna skulle nog bli fast. Då vankas ingen pardon. De brottsligas hufvud och händer skickas till Lhasa.

Följande morgon kommo också fyra kvinnor från det plundrade tältlaget och voro tacksamma för de gåfvor vi kunde offra åt dem.

En kort dagsmarsch förde oss genom oländig terräng till stranden af bäcken Djukti-hloän-tju, som kommer ned

från det väldiga pass i Transhimalaya, hvilket ännu skilde oss från Gartok. Man kan välja mellan tre pass, förklarade våra vägvisare, Djukti-hloma och Djukti-tjangma, det södra och det norra Djukti-passet, samt Lasar-la på något afstånd norr därom. Vägarna öfver dem förenas dock snart på södra sidan. Alla tre stängas af snö i midten af december och i fyra eller fem månader är det sedan omöjligt att korsa Transhimalaya i denna trakt.

Men då finnas andra utvägar för resande från Njanda till nedre Gartok. De fortsätta mot nordväst utmed bergsfoten och begagna det låga, sandhöljda passet Pelerakpa-la, som aldrig stänges af snö. Lapta-la är ett femte pass ändå längre mot nordväst. Och slutligen kan man ju alltid komma fram genom Indus genombrottsdal, där man undviker alla berg.

Det är tydligt att Transhimalayas hufvudkedja, som här reser sig mellan de båda Indusarmarna, uppfångar nästan all den fuktighet, som, förd af sydvästmonsunen, öfverlefvat Himalayas jättar. Vi ha ju själfva sett att landet nordost om Transhimalaya är en verklig öken, och det förvånar oss icke längre att Indus' källarm, Singi-tsangpo, äfven kort efter regntidens slut icke förmår att samla mer än sex kubikmeter vatten i sekunden.

IV.

Öfver Transhimalaya till Gartok.

Morgonen den 25 september framgick klar, kall och stilla, och nattens 15,4° under noll hade bundit bäckens lugnare ställen under isbroar, som funno fäste i bäddens stenar. Men då vi långsamt drogo uppåt dalen mellan utsprång och uddar af granit och porfyr, mötte vi snart det nya smältvatten, som på höjderna frigjorts af morgonens sol och nu kom de nattgamla isskollorna att klinga.

Här och hvar stirrar en källas öga och dess flöde har stelnat i kölden. Öfvergifna lägerplatser vittna om nomaders och pilgrimers besök. Ibland upphör gruset för en kortare sträcka, och mossa eller fint, högalpint gräs utbreder sina mjuka mattor under djurens steg och karavanen skrider tyst sin väg. Där ha murmeldjuren sina kulor.

Vildjaken skyr de ödsliga nejder vi nyss lämnat bakom oss. Men här, på Transhimalayas höjder, är han fredad och finner det bete och den köld han älskar. En frejdad jägare från Njanda hade nyligen sårat en jaktjur på Djukti-passets sluttningar och varit nära att få sätta lifvet till på kuppen. Skummande af raseri hade besten vändt sina horn mot mannen, som nätt

och jämnt hann slinka in mellan ett par block, där öppningen var för trång för jaken.

Dalen vidgar sig till ett brant stigande tråg. Vid Tjangsang-karpo, där ljus porfyrit står i fast fjäll, blir stigen älskvärd. Det ser ut som om en jätte stjälpt ut ett lass af väldiga block för att stänga vår väg. Mellan blocken slingrar stigen i sicksack upp mot passet. Ibland kunna djuren knappt passera i de trånga mellanrummen. Somliga trappor äro så branta att man föredrar att gå. Förgäfves spanar man upp åt höjderna i förhoppning att käglan snart skall taga slut. Men ständigt resa sig nya blockpucklar framför och öfver oss, och under oupphörliga afbrott skrider det tunga tåget upp mot Djukti-la.

Våra hyrda jakar klara sig lätt och ledigt och det förvånar mig att hästarna icke bryta benen af sig i de försåtliga hål, som ofta gapa svarta mellan stenarna. Någon gång står en meterstor göl och lyser grön och isbelagd under ett block. I söder skjuta ett par brant hängande gletschertungor fram mellan svarta klippskuldror i kedjans kam. I frontbrottet skiner isen som stål.

Stigningen blir flackare, men ännu är det långt kvar mot nordväst, innan vi nå två små rösen med fladdrande vimplar och snören. Detta är höjdpunkten af Djukti-la. Här svepte västanvinden i half storm, genomisande och rå. Karavanen fick genast fortsätta ned i dalskyddet vid andra sidan. Själf stannade jag kvar med tre man för att bestämma höjden öfver hafvet. Det var femte gången jag gick öfver Transhimalaya. Djukti-la hade visserligen korsats förr, af herr Calvert och punditerna. Men jag ville dock ha en noggrann

höjdbestämning med koktermometern. Det gällde blott att få vattnet att koka med de sista spritdroppar, som funnos kvar i lampan.

Tundup Sonam och Rabsang bildade med sina pälsar ett skydd mot vinden, jag tände veken, vattnet började att pipa och sjunga i behållaren och snart kom

Beväpnade färdemän.

kvicksilfverpelaren stigande genom termometerns rör. Då slocknade lampan! Men skulle jag så också ligga här i dagar, passets höjd skulle jag ha. Till Djukti-la skulle mitt öde aldrig föra mig mer, och försummade jag nu tillfället, skulle jag ångra det bittert.

Rabsang hade goda lungor. Han fick skynda ned till karavanen och skaffa några stumpar stearinljus. Man springer dock icke på denna svindlande höjd och bland

dessa otäcka porfyritblock. Vi fingo vackert vänta. Jag hade blott en ulster till skydd mot den mördande blåsten. Man kryper ihop med ryggen mot lovart och sitter och vaggar och gnolar och är nära att frysa ihjäl. Tundup Sonam och den tibetanska vägvisaren kura tillsammans och min ridhäst står och halfsofver med hängande hufvud, fladdrande man och svans.

Den ena timmen gick och den andra gick. De äro oändligt långa, när man tycker sig känna hur blodet småningom stelnar i ådrorna tills man slutligen knappast kan röra en lem. Ändtligen hördes ljudet af steg och efter en stund hade vattnets kokpunkt blifvit ordentligt bestämd. Djukti-hloma-la var 5,825 meter högt, mer än tusen meter högre än toppen af Mont Blanc, och det näst högsta af alla de pass jag korsat under hela denna färd. Det allra högsta var Ding-la med sina 5,885 meter.

Med välbehag packar man in efter en sådan törn. Jag var för stel att rida och gick för att mjuka upp mina leder. Fort kan man icke gå, man får andnöd och hjärtat bultar som om det skulle brista. Snart tar jag åter min tillflykt till sadeln. Blåsten ligger rakt emot; den tar fart som öfver ett språngbräde.

På höger hand utmynnar en liten bidal. »Hvad heter den där dalen?» frågar jag som vanligt föraren. »Det är vägen från Djukti-tjangma-la,» svarar han. Där kom just en af Rampur-männen tågande med får-karavanens förtrupp.

»Hvarför ha icke vi gått samma väg som de?» frågar jag.

»Jo, Djukti-tjangma-la är delvis isbetäckt och hästar

kunna icke gå däröfver. Och det är nästan omöjligt att drifva får mellan Djukti-hlomas block.»

Från vänster utmynnar dalen Dunglung-tjenmo, i hvars fond snöfält och obetydliga gletschrar synas. Vi följa hufvuddalens högra sida. Hela vägen är full af block och grus af granit och porfyrit, och sällan lämnas utrymme åt gräsbevuxna fläckar. Den från de båda Djukti-passen nedgående dalen är med ett ord kraftfullt utmejslad, och inklämd mellan vilda, branta klippväggar. Men liflös är den liksom öknen. Hvarken vilda eller tama djur syntes till. Vägvisaren sade dock att vargar och lodjur äro vanliga i trakten.

Efter de grymma höjderna med deras köld och blåst var det skönt att sitta af vid Dunglung-sumdo, där lägret väntade oss och glödfatet spred en upptinande värme i mitt tält. Vi hade sjunkit till 654 meter, och just här utmynnar dalen Lasar, som härstammar från det tredje passet, Lasar-la.

Den 26 september är vår sista dag under denna exkursion. Vi skulle nu ned till Gartok, där posten väntade från Indien och där jag ändtligen skulle få underrättelser från mitt hem och från Sveriges land. Därför skedde uppbrottet tidigare än vanligt och i rask takt redo vi ned genom den ganska trånga dalen. Högra sidans klippor stupa brant och vid deras fot porlar den tredubbla passbäcken. Efter en stund dragas de sista kulisserna åt sidan och genom dalmynningens port öppnar sig utsikten öfver den väldiga dal, genom hvilken den södra Indusarmen Gar-tju eller Gartang, strömmar mot nordväst. I fonden vid dess andra sida resa sig mäktiga fjällmassor, hörande till Himalaya.

Vid Hlande-tsogsa äro fyra koniska stenhögar uppstaplade vid vägens sidor, men icke ett enda »om mane» talar från dem. Vägvisaren säger att platsen är illa beryktad och ett tillhåll för onda andar.

Vi äro framme i dalmynningens port, där porfyriten står vertikalt bankad. Nu synes Gartok, västra Tibets

Åskådare vid uppbrottet.

»hufvudstad», de båda »garpunernas» eller vicekungarnas residens. Det hela är en by af allra enklaste slag, några hvita och svarta tält, några anspråkslösa kojor. Men då man kommer från ökentrakterna kring Indus' källor, verka de ändå hufvudstad. Fjorton grader varmt! Vi njuta efter all den kyla vi pröfvat de sista dagarna. Tält och kojor förstoras långsamt, Djukti-bäcken försvinner åt vänster, vi äro nere på den jämna dal-

bottnen, lurfviga hundar taga emot oss med sitt skall, och snart sitter jag och läser min efterlängtade post i mitt stora, bekväma tält.

Däremot hade den nya utrustning och de silfverkistor jag beställt från Indien icke hunnit anlända. En tålamodspröfvande tid af väntan förestod oss. Hösten var inne, vintern skulle snart bryta ut öfver Tibet, den ena dagen gick efter den andra, men transporten från Indien hördes icke af. Jag läste mina bref om och

Thakur Jaj Chand, den engelsk-indiska agenten i Gartok (sittande), omgifven af några af sina tjänare.

om igen och drog igenom årsgamla svenska tidningar, där icke ens annonserna och turlistorna ratades. Rubrikerna »Stockholm—Södertelje—Trosa» eller »Lustresa till Gripsholm» förefalla tjusande som drömmar, när man läser dem i Gartok. Jag ritade och fotograferade, hängde öfver mina kartor och gjorde upp nya planer. Man ville hindra mig från att fullständigt draga upp grundlinjerna af Transhimalaya. Nåväl, jag skulle göra det ändå. Man förbjöd mig att gå tillbaka in i det okända landet. Jag skulle alltså gå dit. Själfva vintern skulle

resa svårigheter i min väg. Det var alltså genom snömassor den nya karavanen skulle tåga för att nå sitt mål och fylla ut de hvita fläckar som ännu dolde Transhimalayas mellersta del.

På lediga stunder gjorde jag besök hos nya och gamla vänner. Främst bland de senare var den store köpmannen Gulam Razul, åt hvilken jag sedermera hos vicekonungen af Indien utverkade hederstiteln Khan Bahadur. Det var han som uppsatte min nya karavan, både tjänare, djur och proviant. I Gartok hade han flera rymliga tält, prydda med mattor och divaner, uppvärmda med kaminer, fulla af tygpackor, garnerade med järnbeslagna kistor, innehållande kinesiskt silfver, indiska rupier, guldstoft och turkoser. Ett mindre tält var hans moské och där tillbringade han dagens bönetimmar. Kring tälten reste sig en mur af tegelté i hopsydda packor. Hvarje sådan är värd sjuttio rupier och han hade hundratals.

Om sin handel berättade Gulam Razul ett och annat af intresse. Hans karavaner förde pärlor, koraller och turkoser, engelska tyger och andra varor till marknaderna i Gartok och Gjanima och till Lhasa. Mattor, filt, ryska ylletyger, siden och nefrit köpes i Ostturkestan och forslas öfver Kara-korum-passet till Leh och Tibet. Från Lhasa importerar han till Ladak tegelté, tibetanska ylletyger, lamaistiska läkemedel och andra varor. I Tok-djalung uppköper han guldstoft, som sedan säljes i Leh och Lhasa. Under marknaden i Gartok och Gjanima, som pågår under de tre sommarmånaderna, säljer Gulam Razul varor till ett värde af 25,000 rupier. Hans export till Lhasa lär uppgå till 40,000 och hans import därifrån till 35,000 rupier. Gulam Razuls familj äger »loptjak-

monopolet», en handelsrättighet mellan Kaschmir och Lhasa, som medför fria transporter på tibetanskt område. Tibetanerna åtnjuta ett dylikt monopol i motsatt led. Från Leh till Gartok räknas 22 karavandagar, från Gartok till Schigatse 45 och därifrån till Lhasa 11.

Smärre krämare från Ladak begifva sig med torkade aprikoser och russin, forslade på åsnor, till Gartok. Fårull är det skiljemynt de uppbära i utbyte.

Dava Schah var en förnämlig grosshandlare från Leh, som nu stod i begrepp att resa vidare till Lhasa. Han kom till mitt tält och bad att få låna mig tre tusen rupier, som i klingande mynt tyngde hans kistor. Men jag hade själf beställt pengar från Indien och behöfde ej anlita hans godhet. För honom hade det varit en fördel att befria sig från risken och lasten, och han visste att han skulle hafva återfått det utlånade beloppet till dess sista »anna».

En dag begaf jag mig till Gartoks lilla tempel, Gar-jarsa-gumpa, som, jämte sina åtta munkar, lyder under Taschi-gang. Tempelsalen är en liten dunkel skrubb. Framför altaret nedhänger en »tanka» med målningar i rödt, och Palden Hlamos bild försvinner bland knippor af långa band och trasor. Altarbordets vattenfyllda mässingskoppar stodo bottenfrusna, några andra offergärder hemburos icke åt gudarna i denna kalla helgedom.

Nej, då var det trefligare hos Gulam Razul! Där satt han på dynorna midt i sitt största tält, rökte sin silfverbeslagna vattenpipa och tog artigt emot sina gäster. Vi talade persiska, skämtade och skrattade friskt. Te bjöds omkring i kinesiska porslinsskålar, russin, torkade aprikoser och bröd på tennbrickor från Leh. Den

ena risknippan efter den andra stoppades in i kaminen, som knäppte glödande röd och spred en ljuflig värme i tältet. Några tjocka, flottiga och fryntliga krämare från Lhasa sutto på huk i ett hörn och räknade upp sina silfvertengas i högar på en matta. Dagen därpå skulle de återvända till den heliga staden och ville nu först betala sina skulder. Ett par hinduer gjorde också sin uppvaktning hos den stora paschan i Gartok. De voro fullfjädrade revolutionärer och öste sin vredes skålar öfver engelsmännen i Indien. Jag lät dem hållas en stund, men gaf dem sedan skopan full och de bådo för död och pina att jag icke skulle förråda deras frispråkighet. De politiska pratmakare, som kalla sig frihetens härolder, äro sig lika i alla länder!

Till och med i sagor och sägner funno vi en tröst under längtans dagar. I tidernas början möttes en dag en lama af pembo-sekt och en ortodox lama vid Kang-rinpotjes, det heliga bergets, fot. Där ingingo de ett vad. Den af dem, som följande morgon kunde uppnå bergets topp i samma ögonblick som den förgylldes af solen, skulle för alltid bli Kang-rinpotjes ägare. Den heterodoxe laman skyndade genast upp mot de södra branterna, medan den ortodoxe lade sig att sofva. Då dagen bräckte, varseblef hans tjänare sin herres medtäflare helt nära toppen och väckte den sofvande. Denne log och svarade: Var lugn, låt solen först komma upp! Och när solen steg öfver horisonten, klättrade den rättfärdige laman på en solstråle upp till toppen, medan pembo-laman ännu gick och trampade i snön.

På bergets södra fasad ser man ännu i dag en svart vertikal linje af nakna klippor i snön. Den utmärker den irrläriges spår och når icke heller toppen.

Ty då klättraren var nära målet, kastade han en blick mot bergets spets och såg den andra laman där uppe. Då blef han så häpen, att han störtade ned utför branterna och tappade sin bönetrumma, som medtäflaren tog hand om för att ackompanjera sin segersång. Den besegrade ödmjukade sig och bad att ändå få ett minne af det heliga berget. Segraren tog en hand full snö från Kang-rinpotje och kastade den öfver till Pundi-bergets topp norr om Tso-mavang. Pembo-laman begaf sig dit,

»Bruna Puppy» håller vakt.

och sedan den tiden finnes alltid en liten snöfläck på Pundi. När den en gång i tidens fullbordan försvinner, skall också Kang-rinpotjes snökappa smälta bort och då skall världen förgås.

I Gar-jarsa, där vi nu uppehöllo oss, tillbringa de båda garpunerna sommaren. Om vintern bo de i Gar-gunsa, tre korta dagsleder nedåt floden. Ehuru höjdskillnaden icke uppgår till mer än 180 meter, har Gargunsa dock ett betydligt mildare klimat och vanligen föga snö.

För ombytes skull beslöt jag att flytta mitt läger till Gar-gunsa. Någon afskedsvisit hos vicekungarna blef icke af. Den ena var sjuk, den andra hade försummat att återgälda mitt första besök. Med lastjakar måste han dock förse mig och två af hans män skulle följa mig hela vägen till Ladaks gräns för att se efter att jag icke rymde på förbjudna vägar.

Skönt att packa, att skaka dammet af sig, att sitta till häst igen och rida bort från det lilla usla och blåsiga Gartok, där snart blott ett par familjer skulle bo kvar i sina kojor öfver vintern.

Ej långt från Gartok rida vi öfver Gartang, delad i många armar. Ett par äro helt små, en är bottenfrusen och hästarna slira öfver isen, de andra kämpa ännu mot den nattliga kölden och hafva endast isband vid stränderna. Bädden är alltså bred, om också fattig på vatten vid denna sena årstid. Man ser dock tydligt att den kan härbärgera en ordentlig flod om det regnat bra på eftersommaren. Utmed vänstra stranden löper en fyra meter hög erosionsterrass. På dess krön för vägen upp och floden försvinner ur sikte för en stund.

Dalen är bred och mäktig. Till höger ha vi Transhimalaya, till vänster Himalayas tibetanska sluttningar. Små kraftigt inskurna bidalar öppna sina portar på ömse sidor. Flacka gruskäglor utbreda sig som solfjädrar från deras mynningar, och grunda, nu torra raviner slingra ned emot floden.

Dalen smalnar. Himalaya och Transhimalaya tyckas räcka hvarandra handen. Framför oss synes en trång passage, utskuren af floden. Nima-lung är dess namn, och där resa vi våra tält. Här hade alla armarna förenats i ett flöde, som i långsam sugning gled in mellan tjugu

och trettio meter höga terrasser. Om floden icke splittrade sig nedanför det trånga stället, skulle jag kunna drifva med strömmen till Gar-gunsa. Den unga eurasiaten Alexander Robert, som inväntat mig i Gartok, hade på den heliga sjön gjort sig väl förtrogen med båten. Han kunde manövrera den, medan jag inlade flodloppet på min karta. Dalen var förut kartlagd af engelsmän, men floden med alla dess krökar var icke återgifven.

Först skulle vi göra en liten proftur. Båten blef ihopsatt och bemannad, och sakta och vackert fördes vi af strömmen ned mot den trånga hålvägen. Redan vid ingången till denna blef det annat af. Här ströko vi pilsnabbt förbi stränderna och guppade öfver forsarna, men det var för sent att åtra sig, det var bara att följa med när vattnet sögs in som i en tratt. Med hvar sin åra buro vi af från hotande block, öfver hvilka det klara vattnet hvälfde i blanka eller skummande kupor. I en skarp krök hunno vi icke att hålla båten ute i strömfåran, utan körde i full fart upp på ett kullrigt block, där det hängde på ett hår att vi kantrat. Men innan vi visste ordet af hade strömdraget bändt ut aktern, vi kommo flott, för och akter hade endast bytt plats och vidare basade vi undan genom den vilda hålvägen.

Nu hördes bruset af en fors. Med all makt sökte vi taga spjärn med årorna, men strömmen var oss för stark och i svindlande fart nalkades vi faran. En blick var nog att öfvertyga oss om omöjligheten att komma helskinnade fram mellan de block, som i en rad bildade en tröskel tvärs öfver bädden. För en tygbåt var detta

farvatten inte skapadt. Båten skulle antingen ha kantrat eller rifvits sönder.

Just ofvan forsen var strömmen mindre strid och gaf oss andrum att pressa in båten mot ett block vid stranden, hvarpå Robert hoppade i och halade in vår farkost. Så mycket hade vi lärt oss af denna proftur att det var klokast att tills vidare hålla sig på det torra.

Under natten hade vi starka vakter ute, ty trakten vimlar af vargar och i Gartok hade en af våra mulor fallit offer för en flock gråben.

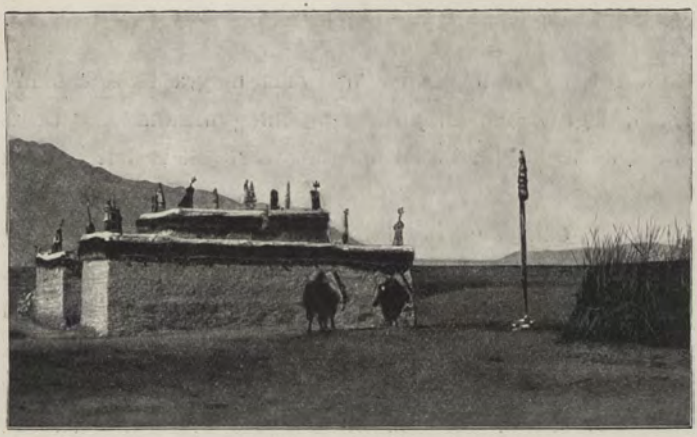

Klostret i Gar-gunsa.

V.

Till Indusarmarnas möte.

Genom torra raviner mellan hårda kullar slingrar vägen från Nima-lung upp till en liten tröskel, Tjagring-la, där en vimpelstång rests i ett röse. Blicken når knappast längre bort än från hvilken punkt som helst i dalen. Fjärran i sydost synas alltjämt de mäktiga berg, som äro belägna bortom Gartok, och i nordväst se vi den rad af utlöpare som vi i tur och ordning skola förbi. Dalen är nu åter bred och öppen, Gar-tju, hvars strand vi följa, glider icke ljudlöst såsom högre upp, utan porlar sakta och bildar små forsar, förrådande ett ökadt fall.

Högtidlig och stilla som en söndag ligger dalen framför oss, människor och hjordar saknas, allt är dödt och tyst och öfvergifvet som om fiendehärar dragit härjande fram. En manekista och vägen till Ladak äro de enda tecken som kvarlämnats af mänskliga händer

och fötter. Blott vid Namru växa magra buskar bland frodigt gräs, och en jordlapp, som gynnsamma år besås med korn, är det första spår af åkerbruk vi sett i västra Tibet.

I fonden af en bidal, Schinkar, från vänster reser sig ett mörkt klippmassiv med snötäckt krön, det är en skymt af den väldiga kam vi följa allt till Ladak och som af engelska topografer kallats Ladak-kedjan. Den delar vattnet mellan Indus och Satledsch. I forna tider ha dess sluttningar och branter bespolats af oerhörda regn. Därom bära ännu femtio meter höga flodterrasser vittne, synliga i Schinkar-dalens mynning.

Tjusan, »det varma vattnet», är ett namn som ofta möter oss i Tibet. Helt nära Gar-tjus vänstra strand och ett par meter öfver flodytan springer också här en grupp af heta källor i dagen. En af dem bildar en liten öppen bassäng, i hvars botten det klara vattnet bubblar upp och har en temperatur af 60,5°. I en annan källåders öga kokade vattnet och var således upphettadt till mer än 80°. En tredje sprudlade som den minsta lilla gejser och dess paroxysmer följde hvarandra med en minuts mellanrum. Från de olika källorna samlas vattnet genom små rännor till en större bassäng, i hvars sköte sjuklingar bada för att vinna bot och hälsa. En stenmur skyddar mot blåsten, och en annan mur tjänar till afklädningsrum. Strax bortom källan lägra vi på Luma-ngomas afbetade ängar.

Plan som ett golf utbreder sig dalbottnen framför oss, då vi nästa dag fortsätta mot nordväst. Ruinerna af ett par kojor äro det gamla Gar-gunsa, förmäler vägvisaren. Flödet från en bidal i söder öfversvämmade platsen en gång och Gar-gunsa flyttades längre ned

åt dalen. På afstånd se vi dess tält och rishäckar, men vägen är lång öfver den oändliga slätten, som täckes än af sand, än af gräs, buskar eller träsk. Här beta jakar och hästar i mängd och det märks att vinterflyttningen från Gartok har tagit sin början.

I Gar-gunsa nådde min långa väntan ändtligen sitt slut. Posten kom upp från Indien med proviant, pengar, vapen och ammunition och den 9 november kunde vi bryta upp mot Ladak.

Nu är karavanen åter stor och präktig och kröker som en svart orm öfver den gråa marken. I Gar-gunsa hade vi köpt mulåsnor af Gulam Razul. De fingo gå utan bördor för att spara sina krafter till det hårda vinterfälttåg som väntade dem i norr. Hela vår packning bäres af hyrda jakar, och den tibetanska eskorten, två ryttare af garpunernas garde från Gartok, ställer allt till rätta vid lägerplatserna. Strängt taget äro de med för att öfvervaka våra rörelser, men de göra oss intet förfång så länge vi följa stora vägen, och jag ämnar icke bereda dem några sorger — ännu på en tid.

Själf rider jag min lilla ladakihäst, som nu är lifvad och trind efter den långa hvilan. Den fyrbenta eskorten utgöres af en hel hjord af hundar, våra egna gamla karavanhundar och andra fribytare och lösdrifvare som i Gartok slutit vänskapsband med dem.

Omärkligt för ögat faller dalen, inga hinder resa sig i vår väg, marken består af det finaste stoft, bevuxet med högt, gult benhårdt gräs och af den tidiga vintern skalade ombo-buskar. Marschen lider därför undan i raskare fart än eljes, ett par af mulorna bära bjällror och klockor muntert pinglande till deras trippande steg, drifvarnas maningsrop höras tid efter annan, hästarna

gnägga, jakarna grymta, hundarna kila som raketer efter harar och med kartplånet framför mig lägger jag in den enformiga vägen till Ladak.

Här står ett ensamt tält, där påminna ett par manekistor de vägfarande om vandringen bortom dödsskuggans dal, och här åter komma några lurfviga jakar, lastade med bränsle, på väg till Gar-gunsa, där man samma kväll väntade garpunernas ankomst.

Från Gar-gunsa.

Tåget stannar. Aha, vi hejdas af tvenne af flodens armar, stenhårdt frusna. En gångbana sandbeströs, och så bär det af igen. Vägen korsar dalen till vänstra sidans bergsfot, där några skämtsamma vildåsnor betrakta oss från höjden af en flack gruskägla i mynningen af en tvärdal. Hufvuddalens jämna botten skiftar i gult, det är ängsmarkens strimmor mellan flodarmarna, och här och hvar synas mörka fläckar, det är buskar. Vädret är grant, moln och vindar hafva ledigt, i solbaddet råder ännu sommaren, blott min högra fot, som ständigt är i hästens skugga, blir småningom kall som en istapp.

Parti af Ladak-kedjan söder om Indus.

Utsikten mot nordväst genom Indus-dalen, från Tibet till Ladak.

belysta, stucko de halfvilda figurerna bjärt af mot svarta natten bakom dem. Det märktes också att vintern på allvar lagt sin hand öfver jorden. Redan klockan nio hade vi — 16,6°, sjungande kallt efter den varma dagen. Luften var i fullkomlig jämvikt, ljuslågan darrade icke, tältduken hängde slak och orörlig och från lägereldarna steg röken lodrätt emot stjärnorna. Öfver bergen sväfvade månens skära på en blåkall vinterhimmel — vi skulle få aftonlyse hela vägen till Ladak.

Då man efter — 23,2° köld på natten trädde ut i morgonens ljus, befunnos alla buskar och strån, tält, sadlar och kistor, ja till och med jakar och hästar beklädda med den hvitaste rimfrost. Man hade en känsla att allt förvandlats till marmor och skulle springa sönder som glas om man tog i för hårdt. Men solen förstör snart illusionen och landskapet har återtagit sitt vanliga utseende, då vi vandra bort öfver den stenhårdt frusna marken. Vegetationsbältet lämnas på höger hand, medan stigen leder öfver steril terräng, beströdd med idel granitgrus. Här står en manekista, i hvars granitflak de heliga orden tala sitt tysta språk i huggen skrift.

Längre fram blir marken sandbunden och knottrig af tufvor och vägen följer foten af Ladak-kedjans gruskäglor. Dessa utbreda sig från bidalarnas mynningar och aflösa hvarandra växelvis på ömse sidor af hufvuddalen så långt blicken når åt nordväst. Mellan deras krön uppgår den plana dalbottnens bredd till omkring en eller halfannan mil. De mörka klippgaflar Ladakikedjan utskickar mot hufvuddalen bildar också ett oändligt perspektiv mot ett aflägset fjärran, där de tona af i allt lättare, ljusare nyanser. Mellan dem gapa tvärdalarnas korta, trånga och mörka klyftor. Då vi rida på vänstra strandterrassens krön, äro vi på ett högre plan

än floden, öfver hvars slingrande lopp vi ha en förträfflig utsikt. Och på andra sidan stiga Transhimalayas mera kullriga höjder, vida lägre än Ladak-kedjans. Gruskäglorna framför dess tvärdalar äro därför också mindre. Så ter sig landskapet dag efter dag. Men båda dessa kedjor äro viktiga och förnäma drag i Tibets fysiska geografi. Ladak-kedjan för den roll den spelar som vattendelare, och Transhimalaya såsom det egentliga höglandets randberg.

Hufvuddalen är märkvärdigt rak. Från en hög gruskägla kunde blicken sålunda stryka obehindradt mot nordväst långt bortom Demtjok och Tibets västra gräns till de skära och brunröda berg som ligga i Ladak. Och bortom dem synas andra toppar i lätta, stålblåa toner, som man knappast anar. I förgrunden, och ändå på en styf dagsleds afstånd, skönjes midt i dalen klostret Taschi-gang, tronande på sin lilla klippa. Luften är så klar, att alla afstånd tyckas korta. Och slutligen märka vi till höger den dal, genom hvilken Singi-kamba, den egentliga Indus, träder ut till Gar-tjus möte. Där vidgar sig hufvuddalen till en verklig slätt, gulskimrande af gräs, brunfläckig af buskar.

Snart äro vi framme i Langmars lilla by, där sex eller sju familjer bo i svarta tält, omgifna med bruna rishäckar till skydd mot blåst och köld. Och för att värja sig mot de onda andemakter, som hålla hus i luften, ha de prydt sina boningar med stänger, snören och vimplar.

Knappt har solen sjunkit i väster förrän nattkylan kommer smygande och hittar in öfverallt. Då fryser bläcket i min penna där jag sitter med korslagda ben på min bädd och inför mina iakttagelser i dagboken,

då flamma eldarna allt högre och allt oftare bäres ett nytt glödbäcken in i mitt tält. Kölden sjönk också till 24,8° på natten till den 11 november.

Vi gjorde en helt kort marsch denna dag. Dess mål var den punkt, där de båda Indusarmarna blanda sina böljor. Gartang eller Gar-tju strömmade sakta och vackert, men Singi-kamba skyndade strid och lefnadsglad genom sin port i Transhimalaya. På gräsvallen vid Gartangs vänstra strand slogo vi upp våra tält, och

Byn Langmar.

jag hade en lika treflig som ovanlig utsikt öfver vida, isbetäckta vatten.

Nu gällde det att mäta de båda flodernas vattenmängd. Måhända skall läsaren finna ett sådant arbete tämligen onödigt och intresselöst. Han begår då ett misstag. För hundra år sedan kände man endast Gartang-armen, som ansågs vara Indus' verkliga källa. Sedan hörde man talas om en nordligare flod, Singi-kamba, men ännu för ett femtiotal år sedan voro meningarna mycket delade om hvilken af de båda som borde kallas hufvudflod och hvilken biflod. År 1867

bevisades genom Montgomeries punditer att Singi-kamba var betydligt längre än Gartang. Men flodloppets längd är icke allena afgörande. Vattenmängden är minst lika viktig. Dock följdes vid den tiden tibetanernas exempel och Singi-kamba fick gälla för Indus' källarm. Någon noggrann mätning hade däremot icke blifvit utförd. Och det var därför jag nu reste mina tält vid mötespunkten, den 11 november 1907.

Att det skulle bli en kinkig affär kunde jag förstå, ty Gartang-armen var frusen med undantag af en smal

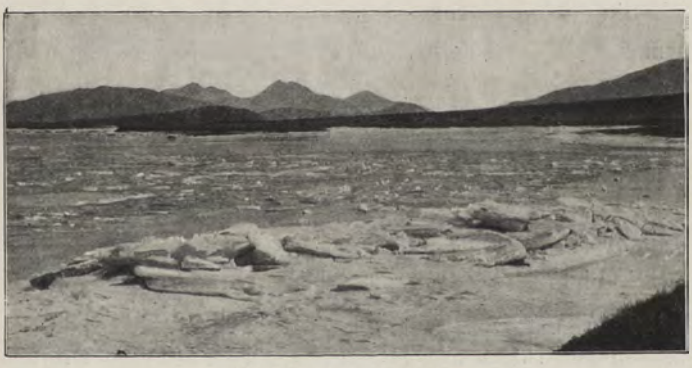

Vid Indusarmarnas möte.

ränna i midten. En hamn höggs ut i isen vid vår strand och från båten angreps isbryggan vidare med spadar och yxor. Vi behöfde ju en öppen passage för att obehindradt kunna mäta djup och hastighet. Men knappt var rännan klar, förrän väldiga isflak kommo drifvande uppifrån och täppte till passagen värre än förut. Båten höll dessutom på att bli sönderskuren.

Vid middagstiden inträffade en scenförändring. Isdriften uppifrån aftog, isflaken i den täppta passagen började pressa och gnida mot hvarandra och med ett rasslande brak satte sig hela kakan i rörelse nedåt floden.

Där bädden var smalast och strömmen hastigast låg vattenytan nästan isfri. I en handvändning spändes ett rep öfver floden. Vid åtta punkter på lika stora afstånd mättes djupet och strömstyrkan vid ytan och bottnen och i midten. Och det visade sig att Gartang hade en bredd af 58 meter, ett medeldjup af 0,405 meter, ett maximidjup af 0,780 meter, en strömhastighet af 0,279 meter i medeltal och en vattenmängd af 6,55 kubikmeter i sekunden. En liten arm bakom en slambank ökade hela vattenmassan till 6,67 kubikmeter.

Singi-kamba var vid sammanflödet delad i två armar, och det såg ut som om denna flod efter ymnig nederbörd kunde bilda ett vidsträckt delta, under det att Gartang alltid är hoppressad i en smal fåra. Den öfre grenen af Singi-kamba hade följande dimensioner: bredd: 27,5 meter, medeldjup: 0,304 meter, maximidjup: 0,510 meter, medelhastighet: 0,678 meter och vattenmängd: 5,67 kubikmeter i sekunden. Den nedra grenens dimensioner voro: bredd: 32,7 meter, medeldjup: 0,288 meter, maximidjup: 0,480 meter, medelhastighet: 0,437 meter och vattenmängd 4,11 kubikmeter i sekunden. Hela denna flod förde således 9,78 kubikmeter vatten och var alltså styft tre kubikmeter starkare än Gartang.

Därför är Singi-kamba, Lejonfloden, icke blott den längsta utan också den vattenrikaste af de två och problemet är löst. Väl kan man anmärka att det nämnda storleksförhållandet äger giltighet endast för senhösten och vintern. Ty under sommaren och särskildt under regntiden kunna helt andra lagar spela in. Utan tvifvel är detta också händelsen. Regnmängden aftar mot nordost. Det faller därför mera regn i Gartangs område än i Singi-kambas, som af Transhimalayas kam beröfvas

fuktighet. Äfven vårfloden från smältande snö är ymnigare vid Gartang. Hur ofta inträffa icke oregelbundenheter på grund af vindarnas gång och nyckfullt växlande temperaturer! Tills vidare kunna vi anse sannolikt att Gartang under hela årets lopp får mera vatten än Singi-kamba. Men vi ha åtminstone fått veta, att Singi-kamba är störst, när inga störande inflytelser äro i verksamhet, när ingen nederbörd faller och när temperaturen kan anses vara likartad i båda flodernas områden.

Singi-kamba korsar Transhimalaya i en genomgångsdal, Gartang strömmar i en tektonisk dal mellan väldiga bergveck. Det blir därför Gartang som föreskrifver den förenade Indus riktning. Alltifrån Gar-gunsa följer Gartang högra dalsidans bergsfot; men just vid sammanflödet tvingas floden af Singi-kamba att gå öfver till vänstra dalsidan. Det är alltså Singi-kambas slamdelta som dikterar föreningspunkternas läge.

Efter 14° köld på natten låg floden nästa morgon täckt med en tunn ishinna. Blott några smala kanaler höllos öppna och genom dem förde strömmen massor af porösa isflak, som skramlade och klingade mot den landfasta isen. Öfver den flacka landtungans kil mellan båda floderna syntes Singi-kambas drifis på sin färd till Gartangs möte. Här drunknar namnet Gartang i kamratens böljor, ty så långt tibetanerna känna Indus på dess lopp mot nordväst kalla de floden Singi-kamba eller Singi-tsangpo, Lejonets flod.

En dag offrades här till hvila. På eftermiddagen försvann all strand- och grundis, men redan vid sjutiden kommo nya flak simmande, och mot aftonen susar israsslet som en sockersåg. I månskenet erbjuder landskapet ett egendomligt skådespel. Under månen stå

bergen som ramsvarta silhuetter och midt emot synas de belysta partierna endast svagt. Mellan båda tyckes hela dalbottnen vara vattenfylld och isdriften glider som en rörlig trottoar af krossadt glas och blänkande porslin.

Vår båt i drifisen på Indus.

Taschi-gang från sydost.

VI.

Klostret Taschi-gang.

Den 13 november skrider vårt tåg vidare ned genom Indusdalen, hvars fall är så långsamt, att det icke är märkbart för ögat. Floden strömmar därför tyst och sakta och dess betydande bredd gör att den ser mäktigare ut än den i verkligheten är. Bortom Leh smalnar den i sin vilda dal, blir djup och skummande strid.

Talrika källor gå i dagen utmed vår väg. Deras flöden äro frusna och deras iskakor utbreda sig öfver tufviga, gulnade ängar. Någon gång synes en åkerlapp för kornodling, omgifven af en stenmur, och manekistorna med sina förstenade böner saknas icke heller; det är människor som saknas i detta oerhördt glest befolkade och njugga land, som till närmaste granne har det yppiga Indien.

Rakt framför oss förstoras långsamt klostret Taschigang. Dess murar äro uppförda på krönet af en fristående klippa af fast porfyrit, som dyker upp likt en ö, aflång i norr och söder, ur Indusdalens jämna botten. Det hela påminner lifligt om byn Jesdekast i Persien och om de befästade klippbyarna i västra Transkaukasien. Från öster har man den bästa öfverblicken af klosterlängan och här ligger också vid kullens fot den lilla fattiga byn Taschi-gang med sina tjugu låga, ristäckta stenkojor.

Medan tälten uppslogos vid Indus' vänstra strand gjorde jag en promenad kring den egendomliga lamaborgen. Dess smutsigt grågula och röda murar luta svagt pyramidformigt inåt, och öfverst, under taklisten, löper en bred, nyponröd färgrand. Äfven fönstren äro omgifna med färgramar i rödt. Lhakang eller gudasalen är något högre än de öfriga komplexen och på dess tak vaja de vanliga vimpelknippena och prydnaderna som blidka luftens andar, hålla de onda makterna på afstånd och lysa frid öfver gudarnas hus.

Framför templets östra fasad är en lång och vacker manekista byggd, vid kortsidorna resa sig ett par runda, fristående torn och här och hvar synas »tjorten», röda och grå. En tre meter djup graf är byggd kring det hela; blott i öster är den afbruten för att icke hindra förbindelsen med byn. Åt samma håll vetter hufvudportalen. Den leder till en gård, full af sopor, afskräde och förvildade, smutsiga hundar. En annan öppen plats liknar gården i ett turkiskt karavanseraj med verandor i tvenne våningar, uppburna af träkolonner. Lhakang har sin egen lilla gård, äfven den omgifven af verandagångar och prydd med målningar på murytorna.

Så många munkar som funnos på platsen, kanske ett tjugutal, följde mig hack i häl, en tigande skara, klädd i de vanliga dräkterna liknande romerska togor. Flera voro ännu nyponröda, men många hade förlorat sin ursprungliga färg och gingo mer i svart, af långvarigt bruk, af te och smör, och smuts och fett och fattigdom.

Då jag steg uppför trapporna till tempelsalen, fingo munkarna lif och ropade att salen var stängd för främlingar och icke finge öppnas utan tillstånd från herrarna i Gartok. Och ville jag med våld tvinga mig in, skulle jag väcka gudarnas vrede, och ofärd skulle drabba Taschi-gang. Och lika litet kunde jag få se »manekang», kammaren med den stora bönekvarnen, eller de förrådsrum där de religiösa maskeraddräkterna, jämte trummor, basuner och cymbaler förvarades, ty priorn hade hand om nycklarna och han uppehöll sig för tillfället i Gartok.

Förgäfves berättade jag att jag förut utan svårighet fått tillträde till trettioett kloster i Tibet. »Nåväl», svarade de, »Taschi-gang ser ut ungefär som alla de andra, och ni kan därför afstå från att se det». De hade verkligen rätt, jag kunde mycket väl undvara Taschi-gang.

»Kommer ni igen i morgon, herre, skola klostrets femtio munkar mota bort er,» försäkrade en högväxt lama.

»Nyss sade ni att endast tjugufem munkar finnas i Taschi-gang,» svarade jag och red ned till lägret som nu stod färdigt vid stranden på ett par hundra meters afstånd.

I skymningen ställde mina ladakikarlar till ett storartadt slagsmål med bybefolkningen och prästerskapet. Ett par af de mina hade begärt att få köpa halm åt våra mulåsnor, men byns höfdingar hade utan rimligt skäl svarat nej. Då höllo ladakimännen krigsråd, beväpnade sig med påkar och tältstänger och gingo i samlad trupp löst på folket af Taschi-gang. Jag satt och skref i mitt tält, då jag hörde högljudda rop och stridstjut från byn, och gick ut för att med kikaren söka utröna hvad som stod på. Jo bevars, kalabaliken var i full gång och det såg riktigt festligt ut. Där

Taschi-gang från ostsydost.

haglade stenar, och påkar dansade i luften, Ladaks och Tibets söner dammade på hvarandra af hjärtans lust i en enda outredlig klunga, som tidtals försvann i ett moln af stoft. Det hade varit synd att störa dem, när de arbetade så hårdt. Ibland kom en gynnare rullande hufvudstupa ur villervallan, men reste sig kvickt och kastade sig i stridsvimlet igen. Sedan de hållit på i tre kvarts timme att klå hvarandra i klump, tycktes de tröttna på leken, ty de skilde sig i smärre grupper, förfogande öfver ett outtömligt förråd af otidigheter. Ändtligen blef det lugnt och hela sällskapet styrde kurs på vårt läger.

Andfådda, svettiga och sönderrifna togo hjältarna

plats framför mitt tält och sökte öfverrösta hvarandra i klagomål. Mina män från Ladak bedyrade att tibetanerna börjat, men dessa svuro vid Taschi-gangs gudar att det var främlingarna som öfverfallit dem med hugg och slag. Jag föreslog då att de först skulle dricka te och hvila sig en timme och sedan slita tvisten med en ny batalj i månskenet. Den styrka som då segrade hade sanningen på sin sida och skulle få sin lön. Men därtill hade de icke ringaste lust. De reste sig snopna och gingo sin väg. En tibetan som fått blodvite i hufvudet fick plåster på såret och en rupi i handen.

Taschi-gang från norr.

Fejden hade den stora fördelen med sig att mulåsnorna fingo halm öfver lag.

Det ligger en liten skymt af folkpsykologi i den i och för sig så obetydliga händelsen. Rabsang hade varit värst, ty han var starkast och vildast och hade icke spår af religion. Därför fick han sin beskärda del, då jag läste lagen för mina tjänare.

»Så länge vi voro midt i Tibet,» sade jag dem, »förhöllo ni er alltid stillsamt och hyggligt och gjorde aldrig en tibetan något för när. Men nu, när vi stå vid gränsen, i den näst sista byn och vid det allra sista klostret, då släpper ni gäcken lös och far fram som röfvare.»

»Sahib,» svarade Rabsang för sig själf och sina kamrater, »vi ha så många gånger varit förargade, när tibetanerna stängt vägen för er, att vi bara gått och längtat efter ett tillfälle att få ge dem en ordentlig afbasning.»

»Hvarför skulle det fattiga folket i Taschi-gang få lida för de andras synder? Här har man icke stängt några vägar för oss och icke gjort oss något ondt. Ånej, jag känner er. Inne i Tibet vågade ni inte morska er, men här, vid Ladaks gräns och i en liten usel by, som inte kan få hjälp från några grannar, här törs ni.»

»Sahib,» stammade Rabsang, »det var vårt sista tillfälle och hufvudsaken var att de voro tibetaner.»

»Ni äro fega stackare, det är allt. Ge er i väg.»

Och så lomade hjältarna af till sin lägereld, där de ännu i sena natten sutto och skröto med sina bedrifter. Ingen försummade att tala om för de andra hur många tibetaner han hade gifvit ett nyp — och hvar.

Vare sig bataljen gjort ett djupt intryck på munkarna eller andra krafter kommit dem att mjukna upp, alltnog, jag fick bud följande morgon att jag vore välkommen till klostret, utan ladakimän; dock borde jag skynda mig så att jag kunde se in i tempelsalen medan solen ännu belyste fasaden, ty blott ifrån tröskeln skulle jag få möta gudarnas blickar.

Jag trädde in på den heliga gården. På stentrappan och i vestibulen med de svarta draperierna stodo alla munkarna som en skyddsvakt. Jag bad dem maka sig åt sidan så mycket att jag kunde se de andekonungar och enkla målningar af tempelstäder, som prydde väggarna alfresko.

Framför dörrarna nedhängde gråa skynken. Allvarlig och dröjande steg en äldre munk fram och förde dem åt sidan. De massiva dörrarna med sina pittoreska mässingsbeslag och järnringar voro låsta, men munken hade nyckeln med sig och öppnade ett mäktigt lås. Sedan han anvisat den plats där jag kunde få sitta, på tröskeln, lät han dörrarna gnissla i sina järntappar och det allra heligaste mörker gapade emot mig.

Jag ruskade på hufvudet. Munken log och menade »tålamod!» Där syntes några ljuslågor och när man väl blifvit van vid den torftiga belysningen, upptäcker man detaljerna. Det var en liten tempelsal, men väl hållen i all sin enkelhet. En hel skog af »tanka»-dukar med gudomliga målningar hänger ned från taket som regementsfanorna i ett tyghus, troféerna i en vapensal. De förstärka skymningen där inne.

Fram till altarbordet leder som vanligt midt i salen en gång, på ömse sidor begränsad af fyra röda kolonner behängda med band och brokiga skynken. Där äro också röda divaner utlagda för munkarna att sitta på, då de mumla lamaismens mässor och de dagligen återkommande bönerna. I gångens fond står framför altarraden en pyramidformad hylla, fullsatt med offerskålar af mässing och lampor, hvilkas vekar hämta sin näring ur smörklimpar och hvilkas flämtande lågor hopplöst kämpa mot dunklet.

Jigde heter den förnämsta gud, hvars lof sjunges i denna tempelsal. Han tronar öfver altaret, målad på en »tanka» och hans ansikte försvinner i ett snår af offerbindlar, kallade »khadak». Till vänster om honom, från åskådaren, står en gjuten bild af reformatorn, Tsong Kapa, med milda och drömmande drag.

Till höger äro de outgrundliga skrifterna uppstaplade på stadiga hyllor. Taschi-gangs »lhakang» eller »tsokang», såsom tempelsalen kallas, var glest befolkad med gudabilder, men stämningen var den vanliga, den för lamaismens kult egendomliga, mörk, mystisk och katolsk.

Då munkarna i svindlande fart och halfsjungande mumla sina böner i lhakang, sitter en lama i »manekang» och snurrar den stora cylinderformiga bönekvarnen, från hvars inre oräkneliga »om mane padme hum» ropa till de eviga makternas barmhärtighet.

Taschi-gang från väster.

I klosterköket kokade tekitteln i sin murade spisel och de prästerliga kockarna skymtade som dimfigurer i täta moln af ånga. På gården utanför köksporten står en »hla-tamtjen», eller risknippa, där hvarje kvist är behängd med brokiga lappar, och hvarje lapp bär de heliga stafvelserna. Knippan, som liknar ett fastlagsris, skyddas af en kubisk nisch, hvars väggar äro prydda med färgrika, anspråkslösa målningar.

Den förnämsta laman i Taschi-gang bär titeln »umsed», ett ord som egentligen betecknar korsångens ledare. För tre år sedan hade han kommit hit från det stora klostret Sera vid Lhasa, och han hade ännu ett års tjänstgöring att fylla här i den fjärran västern af Tibet. Det öfriga brödraskapet rekryterades från

Totling, Tjumurti och andra trakter i grannskapet. Man sade att Taschi-gang fordom lydt under Ladak, men att ett skifte för icke länge sedan ägt rum. Därför lydde nu Taschi-gang under Sera, och maharadjan af Kaschmir hade i stället fått ett slags äganderätt till Misser, mellan Gartok och Rakas-tal.

»Hvad lefver ni af, ni munkar?» frågade jag.

»Jo, vi uthyra hundra jakar och lika många får till transport och dessutom åligger det garpunerna att sörja för hela vårt behof af rostadt kornmjöl (tsamba).»

Taschi-gang från söder.

»Ni lefva alltså sorgfritt och lugnt?»

»Nej, Taschi-gang har sett bättre tider och varit förmöget. Då hade man råd att underhålla dess byggnader. Nu uppbära vi det nödvändigaste, men själfva klostret får förfalla. Den heliga Jigde är dock en grym och hårdhjärtad gud, hans tjänst får aldrig försummas, han måste ständigt blidkas. Vicekonungarna äro rädda för hans makt och besöka honom årligen en gång med offergåfvor. De försumma icke heller sina plikter emot oss, som äro gudens tjänare.»

Det yttre förfallet skänker Taschi-gang ett tycke af medeltida riddarborg, på gränsen mellan styrka och ruin, ännu tronande stolt på sin klippa likt ett minne

från en tid som flyr. För hvarje år som hastar bort öfver Jigdegudens borg lämnar förstörelsen nya spår och afbrott i de stora murytorna. Från den breda, nyponröda randen öfverst under taklisten sträcka lodräta strimmor sina blodtungor emot marken. De äro ett verk af sommarregnen, som komma murarna att skifta än i tegelröda, än i skära toner. Här och hvar har rappningen lossnat och stenflisor fallit ned; då är det vittringen, växlingen mellan glödande solbadd och bitande frost, som fört klostermuren framåt ett tuppfjät på förgängelsens väg. På taket fladdra vimplarna i trasor; där är det blåsten som härskar öfver gudarnas hem.

Ett fåtal fönster och några gluggar bilda också afbrott i den mot väster vettande muren. På den södra kortsidan äro fönstren asymmetriskt anbringade, och högt öfver marken sväfvar en liten balkong, erbjudande en solig och fridlyst plats i detta eljes så ödsliga och mörka kloster. Här är »labrang», där abboten bor.

Hela klostret bildar ett långsträckt, oregelbundet komplex af byggnader och murar kring likaledes aflånga gårdar. Dessa skiljas från hvarandra genom mindre murar i det inre. Men de förenas genom portar, och från dessa leda vanligen stentrappor, ty klippans krön är ojämnt. I de periferiska byggnaderna hafva munkarna sina celler och öfver det hela reser sig lhakang, gudasalen, af mångsidig form.

I ståtliga, öfverväldigande massor, i afsatser, kammar och toppar stiga bergen upp öfver dalen i nordost och sydväst. Skiftande i violett och gulbrunt framträder vid alla dagens timmar deras relief lika skarpt och lifligt tecknad. I solnedgången lyser klostret brand-

gult. Sedan klättra skuggorna uppför branterna, tills endast de högsta topparna lysa i purpur. Uppåt Indusdalen, i riktning mot Gartok, och nedåt mot Ladak är utsikten oändlig, man andas ut inför svindlande afstånd och erfar en mäktig känsla af att försvinna mellan tvenne oerhörda veck i jordskorpan, Himalaya och Transhimalaya.

En »tjorten» vid Taschi-gang

På grund af sin bredd och sitt långsamma fall gör också floden ett majestätiskt intryck. Vi sjunka på vår väg mot nordväst. Därför synes icke mycket drifis, blott här och hvar utmed stranden en skoning. På sina ställen höras änder snattra, men vildgässen ha förlorat smaken på Tibet och afslutat sina flyttningar för året.

Den ljusa taflan med de klara färgerna och de skarpa linjerna grumlades på eftermiddagen af en häftig västanstorm, som kom jagande öfver dalen och rörde upp massor af damm och stoft. Klostret skymtade som ett spökslott genom töcknet; flodens yta upprördes i

hvitskummande gäss; entonigt och högtidligt dunkade vågorna mot stranden.

Så förflöt vår andra dag vid Taschi-gang. Bland munkarna utdelades en frikostig gåfva i silfverrupier med den krönta drottningens bild — de nya kungarupierna utan krona ville de icke ha. Jag måste på detta sätt försona ladakimännens grofhet föregående kväll och jag kände också medlidande med prästerskapets rysliga ensamhet inom de gråröda fängelsemurarna. Hade jag af ett oblidt öde tvingats att aflägga munklöftet och binda mina dagar vid Taschi-gang, skulle jag dött af tvinsot och långleda, förfäad af de orubbliga dogmerna och deras fientlighet mot hvarje fritt tänkande. I tempelsalens grottmörker ryka smörlampornas vekar medan solen strålar därute. Jag skulle till och med tröttna på utsikten från balkongen som vetter mot solen. Himalayas frihet och Satledschs vilda dal i söder skulle oemotståndligt tända min längtan. Sommaren ginge väl an då Indusvattnet befriadt glider genom dalen på sin väg till hafvet. Men vintern, då floden är frusen och tyst, då snöstormen tjuter och klagar i klosterknutarna, då det gnäller och piper i fönsterluckorna som om spöken och onda andar drefve sitt spel!

Rykande lägereldar vid Indus' strand. I förgrunden den inpackade båten.

VII.

De sista dagarna vid Indus.

Hvita kransar och atoller af is täckte halfva floden på morgonen den 15 november. Luften var klar och stilla, ej en fläkt krusade Indus' gröna vatten, på hvars yta loja hvirflar ringlade i behagfulla mönster mot ett okändt mål. Allt inbjöd till en båtfärd, och den stolta strömmen fick också bära mig hela vägen till vårt nästa läger. Själf tog jag plats i främre båthalfvan och införde på min karta hvarenda krök vi tillryggalade. I den bakre svarade Robert för årorna och manövreringen. Rabsang och Tundup Sonam följde oss på stranden med hästar.

Där floden är som bredast drifver isen ljudlöst och långsamt såsom vi. I trängre krökar skrapa de singlande flaken mot stranden och då höres åter det skrapande ljudet. Öfver oss resa fjällmassorna sina kammar, landet är tyst och fridfullt. Taschi-gangs tempelborg synes en stund på sin kulle, men skymmes sedan af strandterrasserna och dalbottnens ojämnheter.

Vattnet är icke alldeles klart, djupet växlar vanligen mellan 60 och 70 centimeter och blott till en half meters djup synes botten. Bädden är regelbundet byggd. Ibland glida vi fram öfver fotsdjupt vatten och då tyckes flodbottnen röra sig uppåt och båten stå stilla. Drifisen varnar oss för grunda ställen. Där de porösa isflaken tornat upp sig till valkar midt i loppet styra vi in i det bredaste strömdraget vid sidan af grundet.

Floden är märkvärdigt rak, de krökar som finnas äro svaga. Vår färd lider utmed högra dalsidans klippor, från hvilka block och stenar rasat ned i bädden. Här upprullas framför oss en rad af vackra taflor, och vi glida undan på en susande bana af kristaller, gnistrande i solskenet. En lätt sydostlig bris skjuter på. Jag njuter i fulla drag af hvilan och landets skönhet och af medvetandet att föras framåt af en af jordens kungligaste floder.

Ödsliga och tysta ligga stränderna på ömse sidor. Blott någon gång synes en manekista eller en liten ringmur af sten, inom hvars rundel någon jägare brukar lura på antiloper. Längre fram går en jakhjord i bet; ett par af djuren märka oss och vädra med förvånad uppsyn. Där borta i kröken stryker en räf omkring; det vattnas honom i munnen att se en flock änder simmande och snattrande vid andra stranden.

Tre och fyra meter höga strandterrasser inrama flodbädden och kvarstå som vittnen från en tid med ymnigare nederbörd. Fallet är jämnt, sällan höres vattnet porla svagt i en krök. Vid en framskjutande klippudde forsar vattnet, och i susande fart sugas vi in mellan försåtliga block.

Dagen är kylig och det blir kallt att sitta stilla timme efter timme i en tygbåt bland drifis. Nu stryka vi i susande fart utmed foten af tvärbrant fallande klippväggar. Då håller man sig varm af spänningen. I skyddande skrefvor växa buskar, eljes äro stränderna kala. Ofta passeras öfvergifna lägerplatser, dit nomader komma under sommaren. På en brant i vår närhet beta några vildfår.

En rad af små stenrösen var uppförd på en udde. Mellan några af dem voro snören utspända, och en ensam tibetan med gaffelbössa på axeln gick som bäst och ordnade sina giller. Då antiloperna finna sin väg korsad af en dylik tillställning, kunna de icke förmå sig att taga skuttet som skulle vara deras räddning; de följa rösenas rad tills den upphör och just där har skytten satt giller i marken eller ligger själf på lur.

Motvind, farten hämmas! Tundup Sonam får komma ombord och hjälpa till med årorna. Drifisen föres af vinden öfver till högra stranden och är mera bullersam än förut. Termometern visar ± 0° i vattnet klockan ett. Drifisen håller stånd. Den vinner terräng dag efter dag då vintern är i antågande. Så kommer den dag då de genomskinliga broarna kasta sina spann från strand till strand.

I stark fart glida vi öfver grundt vatten. Kölen skrapar mot bottengruset. Så där ja, nu sitta vi ohjälpligt fast. Drifisen kilar förbi oss och törnar mot den bräckliga båten. Vi hugga i med årorna af alla krafter, bli ändtligen flott och singla vidare utför Indus.

På höger hand öppnar Pataö-sang sin dalport och i dess fond skimrar ett tegelrödt bergsparti. Genom

denna dal leder en tre dagars väg till Rudok vid Panggong-tso.

Strömmen blir stridare, en rad af små forsar följa hvarandra, floden smalnar på samma gång som dalen, och i svindlande fart glida vi fram till det nya lägret, där båten hejdas af starka armar. Och så äro vi åter hemma på den främmande stranden.

Två ståtliga exemplar af Ovis Ammon betade på en sluttning, och Tundup Jägaren skulle åter fresta jaktlyckan. Genom raviner och dalgångar smög han på

Vårt läger i Demtjok.

omvägar upp till kammen för att uppifrån öfverraska djuren. I kikaren såg jag honom smyga som en panter emot vinden och taga skydd af markens ojämnheter. Men djurens sinnen äro oerhördt fint och skarpt utvecklade. Plötsligt syntes båda höja sina hufvuden och rikta blicken åt skyttens håll. Som på en gifven signal kastade vildfåren om och störtade sig i ursinnig fart utför klippornas branter. Det var grant att se dem komma ned till jämna marken i ett moln af damm och inom ett par sekunder i oförminskad fart rusa uppför sluttningen till en annan utlöpare, bortom hvars krön de försvunno.

En rasande sydoststorm tjöt i tågen och slet i tältdukarna, då vi vaknade följande morgon. Hvirflar af damm och förtorkadt gräs dansade in i tälten, himlen täcktes af tunga moln och gråkallt och rått var vädret då vi bröto upp till häst.

Dalen smalnar, dess botten blir mer kuperad och grusbetäckt. Floden håller envist högra sidan kär, men vid den vänstra synes dock, 25 meter öfver dalbottnen, en urgammal flodterrass, afrundad af tiden och ofta

Ett hus i Demtjok.

afbruten af raviner. Bortom bidalen Tavuk bli högra dalsidans berg vildare och brantare än förr och äfven här synas präktiga terrasser, blottande en tydlig, horisontal rullstensskiktning.

Bortom kullen Tsänmo med dess nu folktomma sommarläger följer en hel rad af manekistor, hvilka nu till formen allt mer likna sina anförvanter i Ladak: långa murar af rullstensblock, täckta med flata stenar.

Rullstenen spelar en viktig roll i den trakt där vi nu befinna oss. Hela Demtjok, vår sista by på tibetanskt område, är byggd däraf. Men så består den också blott

af fyra eller fem ristäckta kojor. Och rullstensmurar kringgärda de fattiga kornåkrarna och fårfållorna och de plana fläckar af stampad jord, där säden tröskas. En trasig gumma och en utsvulten pojke voro de enda invånare som nu syntes till. Våra mulor gingo och knaprade bland affall och fårspillning i gruset och det glesa bete som fanns kvar mellan källor och isskifvor vid flodstranden var föga bättre.

Våra tibetanska vägvisare betrakta Demtjok som gränsen till maharadjans stater, ty längre än hit räckte icke devaschungs och Dalai Lamas herravälde, förklarade de. Men i verkligheten löper gränsen en knapp dagsled längre ned. Mina ladakimän gladde sig däråt, själf sörjde jag öfver att lämna Tibet med så många olösta problem bakom mig. Dock hade jag klart för mig att jag skulle vara tillbaka i det okända landet efter några månader.

Den 17 november taga vi farväl af Tibets sista by och tåga ned från Demtjoks gruskägla till Indus' strand. Under dess landfasta isband står fisken i stim, och skrämmes den bort med stenkastning, kommer den strax tillbaka, möjligen därför att det känns varmare under isskifvornas drifhustak. Dalen antager en säregen form; medan vägen håller sig öfver jämn terräng vid vänstra sidan, gör floden en krök mot norr och nordost för att kringgå en fristående klipprygg, vid hvars fot hon skurit sig ned i en vild fåra.

Terrängen faller märkbart. Sterilt och ödsligt öfverallt! Där kommer en jakdrift tågande från Ladak! Det var väl att vi ändtligen fingo se några lefvande väsen på denna väg, som bär spår af icke ringa samfärdsel mellan de båda länderna, men där vi hittills varit en-

samma. Krönet af en liten tröskel prydes med ett kummel, och de vanliga vimplarna hänga på snören, spända mellan spön. Våra tibetaner gingo ett hvarf kring märket för att betyga sin vördnad för jordandarna. I ljusblått och hvitt aftecknar sig i fjärran ett mäktigt massiv ej långt från byn Tjuschul, och dit ha vi ännu fem dagar. Stelfrusna i den stormvind som under de sista timmarna legat oss rakt emot, gladde vi oss åt att ändtligen få se tälten uppslagna vid Na-gangkals källa och att få skynda in i deras lä. Platsen var för öfrigt mer än enkel. Vatten fanns i öfverflöd, men nästan intet bete och ej skymten af bränsle. Vi offrade därför ett par reservåror, som tjänat ut sin tid.

Ett par af hundarna äro värda sitt äreminne. Vi hade nio fyrbenta väktare, ett sammanrafsadt garde af asiatiska vagabonder, parias, som utan att vi bedt dem därom kommit för att erbjuda oss sina tjänster. Om de flesta hade jag icke kunnat afgöra hvar de voro mantalsskrifna och hvar tälten stodo, som de öfvergifvit för vår skull. Bruna Puppy var den enda, som varit med på alla våra äfventyr. Hon var veteran från Srinagar, men hennes dagar i vår tjänst voro räknade, ty det var hon som försvann i en storm under den stundande vintern. I mitt tält hade hon sitt hörn och sin filtmatta, där hon sof om nätterna. Med en gul hund från Gartok hade hon allehanda gnabb, och han blef hennes olyckskamrat under den nyssnämda stormen. Till stamkunderna hörde också den urgamla halta lägervaren från trakten norr om Ngangtse-tso, som varit med bortåt ett år. Hans päls hänger ned till marken och han ser ut som en gammal jak, men han orkar icke springa som de andra, han går sakta steg för steg.

På morgonen bryter han upp med lastjakarna, men tröttnar snart och lägger sig vid sidan af vägen för att invänta mig. Sedan följer han mig så långt han orkar och lägger sig åter vid vägen och väntar på Tsering, som alltid kommer sist med mitt tält och köket. Slutligen öfverger han också detta sällskap och kommer sent omsider ensam till lägret, andfådd och flåsande, med rinnande ögon och drypande tunga. Trots sitt ofördelaktiga yttre och sina lyten, eller kanske just därför, åtnjuter han större popularitet än någon annan medlem af främlingslegionen. Puppy skämtar med honom och hoppar öfver honom då han med hängande hufvud och släpande steg kämpar emot vägens längd. Då alla våra hundar samtidigt gifva skall på natten, är det icke lätt att få ro.

Så bryta vi upp till en ny dagsled. Kölden hade icke sjunkit under — 12,1°, men här och hvar öfver lugna ställen låg floden frusen. Bortom en gul kvartsitudde träder Indus åter ut i den del af dalen vi följa, och landskapets skönhet förhöjes af den nu kristallklara i blått skiftande vattenstrimman, som fåfängt kämpar emot vinterkölden. Vid Puktse, där en och annan buske växer bland förtorkadt gräs, ledde nu en smal isbrygga tvärs öfver floden. Det knakade i bron, då mina karlar pröfvade dess hållfasthet.

Färgmättadt och tjusande i all sin förtviflade ödslighet ligger landskapet blottadt under den blåaste himmel utan en sky eller en börjande dimma. Afståndets och perspektivets lagar göra sig därför gällande utan störande inflytanden i atmosfären. En oräknelig mängd utlöpare från de mäktiga kedjor som inrama dalen synes alltjämt framåt nordväst. Mellan dem ström-

mar den ryktbara floden, vid hvars strand vi följa den ändlösa vägen till Ladak.

Vid Puktse hade vår tibetanska eskort fullgjort sitt uppdrag och skulle nu vända om till Gar-gunsa. Den hade varit med för att hindra oss från afstickare på förbjuden mark. Dock var det ett nöje att belöna männen väl, ty deras uppförande hade varit öfver allt beröm och de hade lydt order och fullgjort sin plikt.

I stället uppvaktades vi af den närbelägna byn Kujuls »gova» och hela befolkning af tolf familjer mangrant

Ett af våra läger vid stranden af Indus.

samlade. Artiga och tjänstvilliga, men fattiga och eländiga voro de alla sedan ett röfvarband från tibetanska sidan nyligen plundrat deras lilla samhälle, den yttersta förposten af maharadjans stater. Nog hade de klagat hos myndigheterna i Ladak, som lofvat göra sitt bästa; men det bästa som göres af en distriktsdomare i Leh är — intet. De gode männen af Kujul lyda närmast under Hemis berömda kloster. Till det yttre förrådde de endast i klädedräkten olikhet med de sista tibetanerna. Sina pälsar bära de hängande och långa som i Leh, icke pösiga och uppdragna öfver lifgördeln som i Tibet. Hufvudbonaden är den karaktäristiska ladakimössan af

fårskinn, som kan fällas ned till skydd för öron och nacke.

Folket från Kujul gästade vårt läger öfver natten och hade fritt husrum under bar himmel. Väl äro dessa vildmarkens söner vana vid kölden, men nog måtte de ha haft det svalt i sina trasiga pälsar vid 20,4° under noll. De påminde också om ruggiga ufvar då vi på morgonen lämnade dem åt deras öde och drogo vidare, eskorterade af govan och ett par af hans män.

Indus, som hittills troget följt Transhimalayas fot, strömmar nu i dalens midt och kröker mer än förr mellan stränder garnerade med buskar. Marken är täckt af den grofva vittringssand som blir kvar sedan vinden utfört sitt sorterande verk och bortfört den finare flygsanden. Ibland rider man öfver sterila fläckar, fullt lika plana som de finaste parkettgolf. Sådan blir marken där regnvattnets mikroskopiska slam afsätter sig i flacka depressioner.

Mane-tumtum kallas en prydlig murad stenkista, hvars plattor bära stora skriftecken i rödt och hvitt. Ej långt därifrån går karavanen öfver floden vid en punkt, där drifisflaken skjutit öfver och under hvarandra och frusit ihop till en enda tjock och bärig kaka.

Lägret Dungkang befinner sig därför vid högra stranden. Här var floden 79 meter bred; dess medeldjup uppgick till 0,46 meter, största djupet till 0,78 och strömhastigheten till 0,36 meter. Indus förde ej fullt 13 kubikmeter vatten i sekunden och hade förlorat dryga tre kubikmeter sedan vi för åtta dagar sedan sist mätte dess volym. Men vid denna årstid sjunker kölden med hvarje dag, källorna sina och biflödena frysa. Längre västerut i Ladak växer dock floden småningom; vid

Nurla är hennes vattenmängd i januari större än vid Dungkang i november.

Ännu en dagsled, den 20 november, utan nämnvärda förändringar! I sydost möter blicken samma bergmassor vi minnas från Demtjok, i nordväst förstoras det snömassiv vi nu så länge sett. Till vänster och höger resa sig de väldiga kedjor vi känna alltsedan Gartok, och midt i dalen slingrar den flod, hvars vatten vi druckit i två månader. Nu är Indus för det mesta isbelagd. Men snö saknas, äfven på Transhimalayas flackt kullriga kammar; blott i skuggiga skrefvor på Ladak-

Indusdalen nedanför Taschi-gang.

kedjans sluttningar kvarligga året om mindre strimmor af snö. Gräs växer nu öfverallt och här och hvar stå buskarna ganska tätt. Men inga tält eller kojor, inga herdar eller hjordar. Blott vid flodkröken Tavuk stodo tre eländiga tält. Där floden stryker öfver till vänstra dalsidan lägra vi för sista gången vid dess strand.

Vid detta läger som bär numret 264 var Indus nästan öppen med undantag af smala band af landfast is. Mörkblått och dröjande glider vattnet i ljudlösa hvirflar och spiralgropar och bryter i sydvästlig riktning i en tvärdal genom Ladak-kedjan. I nordväst se vi passet Tsake-la, som här delar vattnet mellan Indus och Pang-

gong-tso. Det är icke ett kampass i en kedja, utan en flack tröskel mellan tvenne, Transhimalaya och Ladak.

Frostbiten och isande kall tjöt den urgamla västanvinden öfver Indus' stränder och hade vräkt våra tält i floden om vi icke fördubblat deras förtöjningar. Det var Tjang-tangs eviga vintervindar som börjat sin lustiga dans öfver jordens högsta högland. Jag kände igen de gamla tagen och förstod att stormen bjöd mig upp att dela herraväldet med honom. Öfver lägerelden log jag vid tanken att jag redan antagit inbjudningen och att den nya karavan, som skulle föra mig dit upp, om några dagar skulle lystra till den första reveljen. »Gör valet mellan Tibets vinter och Indiens eviga sommar!» hviskade vinden i gräset på Indus' strand. Utan tvekan hade jag redan gjort mitt val och ändå hyste jag en viss känsla af medlidande med mig själf vid tanken på den förfärliga köld som väntade oss.

I våldsamma stötar går vinden öfver oss och tumlar i vilda kaskader utför kammarna. Vi stänga våra tält och krypa in i våra iden, men därute råder hela natten en susande oro.

Öfver den isbelagda Indus.

Sjungande skönheter (?) i Tjuschul.

Tsake la.

VIII.

I Ladak.

Efter nära tio graders köld på natten blåste västanvinden in den 21 november, och mot högre regioner förde åter vår stig från Indusstranden, där vi i lägret n:r 264 befunnit oss 4,179 meter öfver hafvet. Stäppens gulnade gräs står tätt på en grund af lera, där också flygsand samlat sig ganska ymnigt och ibland bildar dyner, krökande sina ryggar utmed bergssluttningarna i norr. Många dyner ha dock af gräsrötterna tvingats att stanna i sin vandring.

Indus' genombrottsdal lämnas till vänster och stigen kröker uppåt passet Tsake-la. Den föga branta sluttningen är täckt med grått och violett grus af granit, porfyr och kvartsit. Här växer intet. Blott Tamajakgang är en liten oas af gräs och buskar kring en källa.

De norra bergen äro upptornade af grön och violett porfyrit, men högre upp förhärskar grå granit. I söder

stiga rökpelare från några stenkojor i byn Salma, omgifven af kornåkrar. Vi nalkas Tsake-la, men redan innan vi nått passet, stanna vi för natten vid Dunglungs källor, bildande blanka iskakor bland ymnigt gräs. Höjden uppgick till 4,449 meter, och vi hade sålunda stigit 270 meter från sista lägret vid Indus. Härifrån skönjas ännu i fjärran bergen kring Demtjok. I ett oändligt perspektiv sträcker sig Indus' dal mot sydost; dess botten skiftar gul af stäppens färg, men floden synes icke alls — därtill är afståndet för stort.

Redan tidigt följande morgon äro vi uppe vid passets horn- och vimpelprydda kummel, där höjden är 4,523 meter och blåsten biter oss i skinnet vid 5° under noll. Sedan skynda vi utför till fots för att få blodet i gång; dalar, klippuddar och manekistor följa hvarandra och den skrala vegetation, som kämpar för tillvaron, bildar små gula fläckar kring källorna. Det höga snöfjäll vi sett så länge är nu i vår närhet, men dess snöfält skymmas af mellanliggande berg. Panggongtso synes icke alls, men väl några af de kammar, som resa sig på dess norra strand.

Redan från passet syntes i fjärran den udde, bortom hvilken dagens läger, byn Tjuschul, var beläget. Men timmarna gingo och dagen led mot sitt slut innan vi nådde fram. Stigen leder utmed vänstra dalsidan. En rad af uddar synes nu framför oss. Solen sjunker och skuggorna blifva långa. Åter rida vi förbi en framskjutande klippa. Är icke denna den sista i raden? Nej, nya utsprång uppenbara sig alltjämt i vägens riktning, och nu är blåsten så isande, att vi måste gå för att hålla oss varma. Skymningen tätnar, allt otydligare blir vägen; blåsten ökar, skall denna väg aldrig nå ett

mål! Fyra långa manekistor och en liten »tjorten» bebåda närheten af ett nytt kloster; men de synas knappt, ty nu är det mörkt.

Ändtligen vandra vi förbi den sista udden och nu tindra lägereldarna vid Tjuschul. Bäcken vid den lilla byn var till hälften frusen. Hästarna slirade och halkade öfver kupiga skollor, plumsade i vattnet och balanserade öfver blocken i bädden, för att slutligen taga skuttet upp på andra strandens gräsvall. Trötta och frusna styrde vi kurs rakt på eldarna och tände våra pipor.

Vi voro värda en hvilodag, och Tjuschuls höfding gjorde hvad han kunde för att fira sina långväga gäster. Redan på förmiddagen började de upptåg, utan hvilka en europé knappast kan gästa en by i Ladak. I juli 1906 hade hvarenda by på vägen till Leh hedrat mig med dans och musik. Och nu vid min återkomst begynte de landtliga festerna på nytt. Utstyrda i gröna och röda fårskinnspälsar, med krimskrams dinglande i lockarna och enkla turkosband fallande från hjässan nedåt ryggen, dansade Tjuschuls tolf skönheter framför våra tält i släpande, rytmisk takt. Sina blickar höllo de fästa mot marken, deras minspel förrådde ingen lidelse, ingen glädje, än höjde de den högra, än den vänstra handen och snurrade rundt, långsamt skridande framåt i gåsmarsch. Fagra voro de icke, dessa »ladies of the mountains», men så mycket mera smutsiga, blyga och anspråkslösa. På baletten i Tjuschul hade man icke brådtom. De höllo på i timtal, och dansen erbjöd inga öfverraskande eller omväxlande turer. En gubbe ledde dansen med sitt strängaspel, och då byns enda trumma

hade spruckit, ökade vår kökspersonal festens glans med våra mest sonora kastruller.

Tjuschuls sevärdheter äro lätt räknade. Byn består af ett tjugutal kojor och två tempel, af hvilka det ena,

Kvinna i Tjuschul.

vid kullarnas fot, är gammalt och förfallet; det andra, Lundup Tjyding-gumpa, är byggdt på krönet af en höjd och på bekostnad af en förmögen man, hvars son, laman Kuntjuk Tingsin, nu svarar för dess underhåll.

Man sade att trettio munkar tjänade detta tempel; nu lefde alla spridda i sina hem och endast öfverlaman fanns på platsen.*

Danserska i Tjuschul.

På den yttre tempelgården står en vimpelstång och en »tjorten» mellan torftiga kojor, inneslutande lamaceller. Fasaden är hvitrappad och vestibulen med de oumbärliga andekonungarna är afbalkad med ett röd-

* Hans porträtt återfinnes i andra bandet, sid. 284 och 285.

måladt trägaller. Tempelsalen är väl befolkad af gudabilder, somliga i naturlig storlek, andra något mindre. Öfver deras hjässor silar solljuset rikligare än eljes genom ett kvadratiskt impluvium. Utomkring gudarnas grupp leder en gång, där de fromma vandra. Midt i gruppen tronar Guru Rinpotje hållande en grå mask i sin hand; kring honom dväljas i ett oupphinneligt nirvana Tsepakmet, Tjenrejsig, Tsong Kapa i röd mantel och gul spetsmössa, och flera lamabilder med kontemplativa och drömmande drag.

Öfverlaman berättade att tjufvar nyligen brutit sig in i lamacellerna och tillgripit gods och varor till ett par hundra rupiers värde. De plundrade prästerna funno på råd. För att göra sig skadeslösa plockade de bort några ädelstenar ur gudabilderna och sålde dem åt köpmän i trakten. Men stölden uppdagades och en grundlig undersökning hade öppnats mot de fromma tempelskändarna.

På kvällen förnyades balen. Men nu voro mina tjänare värdar kring sina egna eldar. Där dansades och sjöngs och spelades på cittra, tekannorna kokade och tjang-krukorna med landets svagt berusande öl gingo laget rundt. De redliga männen voro upprymda och muntra; de voro ju hemma, i Ladak, för dem det skönaste på jorden, det land, där deras mödrar burit dem på armarna och deras fäder jagat ibex och vildfår bland klipporna. Deras hemlängtan var slut, och glömda voro alla pröfningar de utstått. Men sångerna voro desamma som under vinterkvällarna i Tjang-tang, då stormen tjöt kring tälten och lägereldens lågor fladdrade och smällde som vimpelknipporna på tempeltaken.

Dagen därpå, den 24 november, redo vi bort från Tjuschuls gårdar och de frusna kanaler, som under en varmare årstid bevattna byns kornbesådda fält. Äfven åt detta håll äro talrika manekistor byggda utmed vägen, där de stå som små förstenade järnvägståg. Vägen bär uppåt mot nordväst och till höger reser sig det mäktiga snöfjället. Under dess fot trippar en karavan af fem hundra får lastade med korn och på väg till Rudok. Några af dem äro rödmålade och se ut som blodiga offerlamm. Främst tågar en gumse med blicken oafvändt fästad i stigen; likgiltig och halfsofvande, men skickligt balanserande sina kornpåsar, följer hela hjorden hans ledning. Herdarna, som komma sist i tåget, kunna lita på att de arbetande djuren icke vika af från stigen till Rudok.

Själfva knoga vi upp till passet Kongta-la, som reser sin grusiga sadel 5,061 meter öfver hafvet. Kring dess koniska kummel och dess offerhög af korn, stänger, vimplar och trasor uppstämde mina män skallande glädjetjut.

Genom klippor af svart porfyrit bryter dalen Ar sin hålväg från sydväst, än fylld af block, än skänkande utrymme åt ängar på stränderna af en slingrande, bottenfrusen bäck. I bergen nordöst om passet härskar den gråa graniten. Från Kongta-la är fallet mot nordväst omärkligt långsamt. Vi hade passerat sex tält och ett par betande fårhjordar, innan vi lägrade vid Lung-kongmas klippudde.

Dagen hade varit mulen och gråkall, men i solnedgången klarnade himlen i väster och granitbergets väldiga massa lyste som rödaste guld.

Åter gryr en dag öfver jorden, tälten packas ihop, lastdjuren mottaga sina bördor, hästarna sadlas och vi fortsätta den långa vandringen. Dalen faller brantare och dess botten är fylld med tröttsamma granitblock, mellan hvilka en liten bäck porlar under sitt tak af kristallklar is. Den växer småningom och uppbär tribut från alla källor i dalen, för att slutligen förena sig med Indus' stora biflod Schejok. Vid en punkt där vi korsade bäcken var istäcket tunt och genomskinligt som

Offerhög på Kongta-la.

glas, men bar ändå hästarna, då de försiktigt leddes en och en öfver en sandad gångbana.

Dagen lider mot sitt slut och åter insvepes dalen i djup skugga, medan solstrålarna ännu förgylla de höga topparna i vår närhet. Där lägrar en väldig fårkaravan, hvars ägare uppstaplat sina kornpåsar i verkliga murar och innanför deras hägn flamma aftoneldarna gladt och trefligt. En annan karavan hade icke gjort sig mödan att aftaga fårens bördor; med sina påsar på ryggen fingo djuren tillbringa sin natt. Äfven vi lägrade i deras närhet, i en trakt som heter Sara. Här

En man med en flöjt och en gosse med trummor (Drugub).

Manekista och »tjorten» på vägen till Tanksi.

besegrade krigarhöfdingen Soravar Sing tibetanerna, då han för ett sjuttiotal år sedan eröfrade Ladak åt maharadjan af Kaschmir.

Dagligen märkte vi att vi nalkades civilisationen. Vid hvarje läger mötte oss ryttare med underrättelser från min nya karavan, som samlades i Drugub. De medförde också välkomna bidrag till provianten, höns, ägg och äpplen, och en af dem öfverlämnade ett älsk-

Drugub.

»Tesildar» i Leh.

värdt bref från min gamle vän, öfversten Sir Francis Younghusband, då resident i Kaschmir.

Den 26 november hade jag för sista gången sällskap med mina gamla tjänare. I vanlig tågordning följde vi bäcken nedåt. Stigen klättrar dock småningom upp till en liten tröskel och håller sig sedan på betydande höjd öfver dalbottnen. Landskapet är vildt och imposant. Vid våra fötter krälar bäcken under sin ishinna. Belamrad med grus och block löper den smala stigen som en hylla i den tvärbranta sluttningen. Under en kort rast rullade vi ned några lösa block från vägkanten. I roterande hopp dånade blocken utför branterna och krossade bäckens is med buller och brak.

Nu bär det utför ordentligt. Allt bättre känna vi igen den vilda, vertikala skulptur, som är så utmärkande för Indus' bidalar. En klunga kojor omgifna af åkrar, magra popplar och lamaismens vanliga sinnebilder i sten, bär det ryktbara namnet Herat. Tjilam är en by något längre ned, där våra jakar endast med

lock och pock kunde förmås att anförtro sig åt en sviktande bro, bestående af flata stenar, lagda öfver tvenne stockar.

Allt mera vild och tjusande blir dalen ju längre ned vi komma; platålandets jämna enformighet har upphört; vi äro i trakter, där floderna med framgång bryta sina banor genom de väldiga fjällmassor, som resa sig i deras väg. Allt oftare se vi spåren af människornas kamp mot den obändiga naturen. Stigen är mera upptrampad, där den kilar i tusen krökar mellan hindersamma block; åkerlapparna tilltaga i antal och omfång

Köpmän från Kaschmir i Drugub.

Köpmän från Rudok i Drugub.

och de eviga manekistorna ropa till himlen från dalens djup. Här och hvar ha farliga ras ägt rum från tvärbranta klippor, på vänster hand utmynnar ett knippe af tre bidalar, som alla pliktskyldigast förstärka hufvudbäckens vattenmängd. Erosionsterrasserna äro kraftigt utvecklade och deras lägsta afsatser resa sig väl tjugu meter öfver bäckarna. Man både hör och ser hur dessa flöden outtröttligt arbeta på att skära sina banor in i den fasta jordskorpan och fördjupa dalarna.

Nu äro vi framme vid en märklig punkt. Ladakkedjan, som vi så länge haft på vänster hand, stannar bakom oss, och bäcken svänger skarpt af mot nordost för att i en tvärdal genombryta den kedja, som skilt oss från Panggong-tsos område. Denna genombrottsdal är också trång och pittoresk, inklämd som den är mellan höga, branta granitklippor, och fallet är så starkt, att ingen is hunnit bilda sig öfver de ständigt skummande forsarna. Blott någon gång finnes plats för en koja och en åkerlapp. Vid ett sådant ställe hade Tundup Sonam sitt hem. Han hade skyndat i förväg för att hälsa sin gamla mor och sina bröder, och hela familjen sken af glädje öfver den tappre jägarens hemkomst. De mötte alla vid vägen då jag red förbi och fingo indiskt silfver för sina gåfvor af torkade aprikoser och bunkar fyllda med mjölk.

Mellan väldiga granitblock skymtar en skara ryttare. Där komma de, mina gamla vänner Anmar Dju och Hiraman, som nu för fjärde gången bevittnade mitt intåg i Ladak och erbjödo mig sina tjänster. De voro åtföljda af Lehs »tesildar» eller domare.

Allt trängre blir dalen. Den är som en hålväg. Stigen slingrar i sicksack och upp och ned öfver block-

Flicka i Ladak.

käglorna. På krönet af ett block äro tvenne »tjorten» byggda. Vid ett mycket smalt ställe ha två oerhörda block störtat ned och lagt sig som en bro öfver älfven, hvilken nedanför dem bildar en djup bassäng af mörkblått vatten.

Men nu är målet nära. Där ligger Tanksi i sin dalvidgning och där stå popplarna, i hvilkas skugga Muhamed Isa i augusti förra året sydde det svarta tältet och lagade mulåsnornas packsadlar. Hela byn kommer oss till mötes. Allt är sig likt, blott kallt, fruset och aflöfvadt och den präktiga karavanföraren slumrar i sin graf vid Saka-dsong.

Här slöts den ring vi under femton månader slagit kring det inre Tibet, här löstes alla band, mina gamla tjänare hemförlofvades till sina kojor och ett nytt kapitel började på allvar.

Några dagar senare befann jag mig i den närbelägna byn Drugub, omgifven af nya män. Med dem började jag den hårdaste färd jag någonsin utfört i Asien. Den 4 december bröto vi upp till Kara-korumbergen, korsade Tjang-tangs högsta höjder i midvintern och 40° köld och hejdades den 24 april 1908 af Saka-dsongs guvernör, Dortje Tsuän, och hans folk. Efter många om och men fick jag tillstånd att gå mina egna vägar, och dessa förde naturligtvis kors och tvärs öfver den hvita fläck, där Transhimalayas centralkedjor resa sina kammar. Jag eskorterades af tibetanska soldater till Tarok-tso, där jag stämt möte med karavanföraren Abdul Kerim och sex af mina tjänare från Ladak. Med mig följde endast fem ladakimän, Gulam, Lobsang, Kutus, Tubges och Kuntjuk. Denna i och för sig oprak-

tiska anordning var oss påtvingad af tibetanerna, som därigenom bättre hade oss i sin hand.

Så drog jag då västerut förbi Teri-nam-tso, öfver det 5,570 meter höga passet Lunkar-la och inträngde slutligen vid Nganglaring-tso i trakter, från hvilka punditerna samlat ett par ytterst magra och sväfvande hörsagor. Klostret Selipuk är hufvudort i denna del af Tibet. Där lämnade jag, i andra bandet af denna bok, läsaren åt sitt öde. Utrymmet som stod mig till buds var fylldt och jag kunde icke skildra färden genom Satledschs dal till Simla. Och dock är denna väg värd sin skildring, ty den är en af de skönaste, en af de mest förvildade och storslagna som finnas på jorden. Den väldiga floden har nedskurit sin dal tvärs genom Himalayas kedjor. Väl är den ryktbara vägen från Ravalpindi till Leh, som korsar samma bergskedjor, oändligt rik på tjusande taflor. Men den är banad och förbättrad af människohand och öfver floderna föra hållfasta broar. Vägen genom Satledschs dal är däremot för det mesta öfverlämnad åt sig själf och dess skönhet stegras för hvarje dagsled man aflägsnar sig från den heliga sjön.

Det är åt vägen mellan Selipuk och Simla de efterföljande kapitlen äro ägnade.

IX.

Klostret Selipuk.

Ett halft år har flugit bort öfver det ödsliga Tibet sedan vi bröto upp från Ladak. Nu är vårt läger uppslaget på stranden af floden Sumdang-tsangpo, hvars källor suga sin must ur Transhimalaya och som blandar sitt söta flöde med de salta vågorna i Nganglaring-tso. Under de sista dagarna ha vi ridit bland klipporna på södra stranden af denna sjö, om hvars tillvaro punditerna hört berättas. Men aldrig hade en hvit man skådat den blåa vattenytan, de skära, oregelbundna stränderna eller de bergiga öarna, som höjde sina hjässor öfver den salta sjön.

Det är midsommar! Jag skrifver den 26 juni 1908 i min dagbok. Årslånga äfventyr ligga bakom oss, endast återtåget återstår. Jag har fyra ladaki och en tibetan, den präktiga Lobsang, hos mig, samt två jakägare och vägvisare, som följa oss genom Rundor-tjangma till Selipuk. Abdul Kerim och hans kamrater saknas alltjämt och vi äro beredda på att icke återse dem mer.

Hård blåst har dragit öfver nejden under dagens lopp och ett lätt regn har fallit. Sydvästmonsunens årstid är ännu icke inne i dessa höga fjärran trakter, och Sumdang-tsangpo förde endast två och en half kubik-

meter vatten i sekunden, men framträdde ändå som en skaplig flod, tack vare bredden och djupet. Vid vänstra stranden flöt vattnet klart och rent, vid den högra grumligt och ljust som om mjölk hade blifvit uthälld däri. Sannolikt hade vildgäss eller måsar varit och bökat vid någon punkt strax ofvanför lägret. I solnedgången sutto också hundratals måsar på en slambank och funderade, och de lyste på afstånd som krithvita pärlband.

Fjärran från alla jordens haf och mera upphöjdt öfver världshafvet än något annat land på jorden, är det inre Tibet en fjällöken, torr och steril. Man längtar alltid till vatten och lägrar gärna vid stränderna af blånande sjöar eller brusande floder. Ett sådant läger hade vi nu. I norr utbredde den stora sjön sin marinblåa yta och på ett stegs afstånd från mitt tält strömmade en flod. Men Sumdang-tsangpo brusade icke och hade inga minnen från sin födelsebygd i Transhimalaya att berätta för de skarpt begränsade, gräsbevuxna stränderna, som föga märkbart höjde sig öfver vattenytan.

Framför ingången till mitt tält är en filt utspänd öfver tvenne vertikala stänger, stadigt stagade i marken. Så kan jag sitta med korslagda ben, som på en skuggig veranda, och låta ritstiftet eller skrifpennan löpa. När det är för mörkt att arbeta och för tidigt att tända ljus, sitter jag ändå kvar och röker min pipa och ser hur nattens härolder jaga den flyende dagen bort öfver de västra fjällen. Jag längtar hem. På två år har jag icke sett en europé. Ensamheten är härlig, men slutligen får man nog däraf och längtar efter människor af sin egen ras. När det sista ljuset förbleknat och mörkret råder, har jag ännu tre timmar kvar innan natten kommer och gör slut på min längtan.

Med ett underligt vemod minns jag dessa ändlöst långa kvällar, då blott kronometrarnas tickande förrådde att tiden gick. Hade jag blott haft böcker att läsa! Men våra bärare hade stupat och boksamlingen hade skingrats för alla världens vindar, band efter band. Endast bibeln, svenska psalmboken och Frödings dikter voro kvar. Gamla testamentet hjälpte mig att förkorta många ensamma timmar. Slutligen hade vårt läge blifvit så kritiskt, att äfven Fröding räknades till den umbärliga barlasten. De blad jag lärt utantill sletos bort, men några rådde jag aldrig på.

Lobsang och Kutus, mina läromästare i tibetanska språket, höllo mig sällskap en timme hvarje kväll och när de gått, ordnade jag de nya orden i en ordbok. Då händer det att Lillpuppy, den svarta hunden, som föddes i Schejokdalen med Kara-korums jättar till faddrar och trettio grader kallt i dopfunten, tittar in och vill leka en stund. Gulam dukar upp den enklaste aftonvard; fårkött, ständigt fårkött. Jag hade fått en hjärtlig afsmak därför och höll mig till brödet. Klockan nio afläser jag de meteorologiska instrumenten och en stund senare stoppar Gulam om mig pälsarna och stänger tältet väl och den välsignade natten kommer med sin hvila och sin glömska.

Denna natt blef kylig för årstiden, —3,9°. Sådan är högsommaren vid Nganglaring-tso, på 4,748 meters höjd. Om dagen kan temperaturen stiga till + 15° i skuggan. Då känns det glödande i stiltje och vid klar himmel. Men knappt har solen sjunkit förrän nattens kalla andedräkt utbreder sig öfver jordens panna.

Tidigt på morgonen förde en flock vargar ett förskräckligt oväsen kring lägret. De anklagade oss för

mord och ropade tillbaka en unge som Lobsang fångat och på aftonen gifvit Takkar, den stora vakthunden, till supé. Fyra fullvuxna och lika många unga ulfvar ströko också omkring på andra stranden, där ett par beridna tibetaner sökte ansätta ungarna till döds. Vi hade förr sett vargar i trakten. De äro allmänna här och pina herdarna genom sin glupskhet. Den som dödar en varg uppbär »schang-lung» eller varglön af de nomader som lidit förfång af odjurets plundringar. I ett läger får han en skål tsamba, i ett annat en silfvertenga, ja kanske någon gång en get eller ett får. Han gör sig en god förtjänst på kuppen.

Jag sitter till häst, mina karlar gå och drifva våra sista lastdjur öfver i en svagt gräsbevuxen stäpp som ännu skiljer oss från Selipuks kloster. Vi se det på avstånd. Man vore frestad att taga det för en besynnerlig båt med master, tackel och tåg och oräkneliga vimplar, en förankrad drake som flaggar på en högtidsdag.

En hel by af svarta tält har vuxit upp på slätten. Tre hvita tält förråda någon höfding. Snart erforo vi också att ägaren till hela byn var höfdingen öfver området Tjoktju, beläget väster om Dangra-jum-tso. Redan vid Schovo-tso hade vi sett hans karavan draga västerut och visste att han med familj och tjänare var stadd på vallfart till Kang-rinpotje. Mellan hans läger och klosterkullen strömmar Sumdang-tsangpo. Vi lägrade på vänstra stranden, vid klosterkullens fot.

Vårt läge var spännande. Vi kommo som sex trashankar, ingen visste hvarifrån. Jag var klädd som tibetan, ehuru jag numera icke hade ringaste anledning att bevara mitt inkognito. Jag bar tibetanska kläder af det

enkla skälet att jag icke hade några andra. Hur skulle klostret och dess munkar, som sannolikt aldrig sett en europé, bemöta oss? Alla hade hört om Younghusbands härfärd till Lhasa och visste att de hvita inkräktarna skjutit ned tibetaner som rapphöns. Och här kom nu en af de hvita afgrundsandarna! Hvad skulle Tjoktjus höfding säga, som tältade här med en eskort, beväpnad till tänderna? Vi hade kunnat kringgå Selipuk om vi varit rädda, men det voro vi aldrig. Vi lägrade midt emellan Tjoktju-höfdingen och klosterpriorn på Sumdang-tsangpos strand.

Knappt voro tälten klara förrän ortens »gova» infann sig, åtföljd af tio man. De slogo sig oombedda ned under mitt tälttak och väsnades tappert under sina förtviflade försök att utgrunda mitt hemland; Indien, Turkestan, Ladak? En hvit man i tibetansk dräkt? Ingen människa kunde bli klok därpå.

»Fråga mig, gubbar, så skola ni få besked,» ropade jag åt dem.

»Hvad slags landsman är ni?» frågades från flera håll.

»Peling (europé).»

»Hvarifrån kommer ni?»

»Från Indien och Ladak, men jag har varit i Schigatse; från Dangra-jum-tso, men jag har vandrat kring den heliga sjön; från öster, men jag har också varit i väster; från norr, men jag har tågat genom hela södra Tibet. Min hufvudkaravan är på villovägar. Skaffa reda på den.»

De bjödo knappt till att utreda ett så trassligt svar. Dock förstodo de att vi senast kommo östanifrån och hade tvenne unga vägvisare som också voro ägare till

våra lastjakar. Men dessa skulle nu vända om till Schovo-tso och då stode vi åter utan transport.

»Vi äro på väg till Toktjen,» sade jag. »Alltifrån Saka-dsong ha Tibets höfdingar hållit oss med lastjakar och vägvisare. Nu är det er tur att fylla er plikt mot främmande gäster.»

Selipuks kloster och ett vimpelröse.

»Vi veta ej af några sådana plikter,» svarade govan. »Selipuk hör icke till de platser som förse resande med jakar. De som gå till Rudok eller guldgrufvorna i Tokdjalung byta jakar vid Jumba-matsen.»

»Jumba-matsen ligger icke på vägen till Toktjen. Här i Selipuk måste vi hyra nya djur.»

»Om vi hade fått order från Lhasa, skulle vi tjänat

er. Men ni har ju inte ens pass och vi veta ej om ni har rättighet att resa i vårt land.»

»Jag kan försäkra er att vi inte alls ha rättighet därtill. Men nu äro vi här och önska oss härifrån. Gif oss jakar, så blir ni genast af med oss.»

»Låt era förare från Schovo-tso följa er hvart ni behagar.»

Så talades hit och dit men intet blef afgjordt. Våra ynglingar från Schovo-tso ville icke följa oss längre; deras »gova» hade befallt dem att taga oss blott till Selipuk. I trakten af Jumba-matsen hade jag varit förr. Nu återstod den åttonde korsningen af Transhimalaya. Direkt till Toktjen och sedan utmed Satledsch till Indien! Något annat program skulle jag icke följa. Ett par dagar kunde vi ju alltid dröja i Selipuk. Något fördelaktigt kunde hända under tiden. Abdul Kerim, den bofven, som hade reskassan, kunde komma till rätta. Ingen hade hört talas om honom och hans karavan. Deras försvinnande föreföll oförklarligt. Då vi betalt hyran för de sista jakarna, skulle vi blott ha ett par tiotal rupier kvar. Sedan skulle nöden tvinga oss att utbyta en häst mot ett par får, en bössa mot en säck tsamba. Två guldur hade jag ännu, afsedda till gåfvor åt höfdingar som gjort oss betydelsefulla tjänster. Hvem hade råd att köpa guldur i Tibet! Själf hade jag gifvit två hundra kronor för hvart och ett af dem. Nu kunde vi sälja dem för röfvarpris. Aldrig hade jag varit i en sådan knipa i Tibet, fattig och utblottad som en pilgrim!

Men vänta, här fanns ju en rik man, guvernören af Tjoktju! Han var som sänd af Tibets gudar till vår räddning. Honom måste vi försöka. Lobsang och Kutus

tågade till hans tält i utomordentlig beskickning, egentligen för att se hur han tog sig ut på nära håll, men också för att höfligt fråga om han hade något ätbart till salu. Höfdingen gjorde ett djupt intryck på mina män. Han var rik och förnäm, det kunde de se. Han dref ingen matvaruhandel, men ett stycke socker kunde vi få och nästa dag skulle han komma på besök och se hur vi hade det.

På samma gång var Kuntjuk och spionerade på den »kanpo-lama», som är prior i Selipuks kloster och dessutom »pun» eller landshöfding i den kringliggande trakten. Han yttrade sig försiktigt, men skulle kanske sälja oss tsamba, om vi betalade bra.

Dagen gick till ända utan att någon ljusning inträdde i vårt läge. Mellan Tjoktju-höfdingens tält vandrade tibetaner af och an, och därutanför på stäppen betade hans hjordar af får, jakar och hästar. Han var en Krösus jämförd med mig. Och ändå sutto tiggare framför mitt tält, och jag hade intet att ge dem.

Vid hvarje lägerplats och från hvarje passhöjd brukade jag teckna ett panorama kring hela horisonten. Så skedde också här vid Selipuk, på morgonen den 28 juni. Då bilden är färdig, uppmanas en vägkunnig tibetan att lämna material till texten. »Där», säger han och pekar mot N 30° V, »går vägen öfver Sigge-la till Jumba-matsen, beläget på två långa dagsleders afstånd. De berg ni ser i sydväst heta Lavar-gangri[1]; bland dem äro källorna till Lavar-tsangpo, som faller ut i västra delen af Nganglaring-tso. Och Sumdang-tsangpo har sina källor nära Sumdang-la, som är beläget söderut

[1] En del af Transhimalaya.

härifrån.» Och han utpekar också passen Ojar-la och Gäbji-la, båda tillhörande Transhimalaya.

Medan vi ännu höllo på med orienteringen, kunde vi märka att Tjoktju-höfdingen förberedde sitt utlofvade besök. Till hans hvita tält framfördes präktiga hvita mulor och små frodiga hästar för att sadlas. Afståndet var knappt två hundra meter, men vi hade floden mellan oss, och han ville väl också imponera genom ett pompöst uppträdande och en talrik svit. En vacker syn erbjöd också den vilda skaran, då den i starkt traf sprängde fram till stranden och med buller och plask satte öfver floden. Höfdingen och hans bröder hade sadeltäcken af panterskinn, och deras sadlars träramar voro beslagna med lysande gula metallbucklor och plåtar. Själfva buro de körsbärsröda kappor med långa uppvikna ärmar, låga skinnstöflar af mongoliskt snitt, kring lifvet bälten och vid vänstra sidan dyrbara gehäng med dolkar och eldstål i kedjor af silfver och guld. I bältet satt svärdet instucket och dess silfverbeslagna balja var rikt prydd med turkoser och falska koraller.

Härjadt af många stormar utgjorde mitt tält en alltför ringa fristad åt så förnäma gäster. Genom dess otaliga hål tittade solen, blåsten och regnet turvis in, och Tjoktju Pun och hans båda yngre bröder sågo leende på hvarandra, då de togo plats på en trasig filt som utbreddes åt dem. Själf satt jag med korslagda ben på min bädd, äfven den utbredd på marken. Möbleringen var i stil med det öfriga. Våra kistor och europeiska saker hade blifvit brända, och mina tillhörigheter lågo instufvade i säckar. Deras blickar mönstrade denna besynnerliga interiör; aldrig hade de tänkt sig en sahibs tält så enkelt. De synade också min dräkt, men

Sonam Ngurbu (till vänster), och hans broder (med svärdet). Bakom dem deras hustrur och några tjänare.

ville icke genast framställa några frågor därom. I tältmynningen myllrade det af lurfviga tibetanska hufvuden med solbrända, väderbitna och skämtsamma drag.

Sonam Ngurbu, höfdingen af Tjoktju, var en fyrtio års man, undersätsig, men kraftfullt byggd, myndig, men ändå försynt, tvärsäker och nyfiken, men ändå inbunden och artig. Han hör till de figurer i snö-

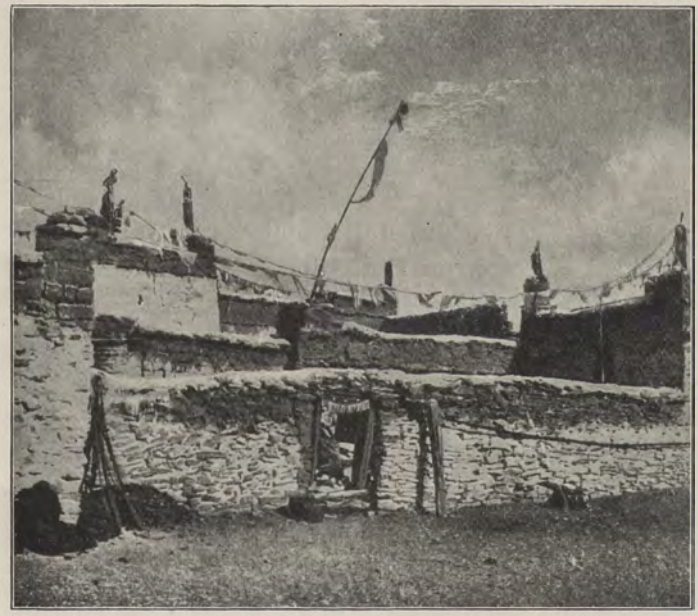

Ingången till klostret.

landet jag icke kan glömma. Ännu ser jag honom framför mig, där han på korsade ben sitter i mitt tält med blottadt hufvud och en verklig lejonman af svart, tätt och säkert mycket innehållsrikt hår.

Sonam Ngurbu talade icke mycket. Hans frågor voro korta och klara och efter svaren satt han tyst en stund och sökte reda ut sina begrepp. Efter en stund kom

den vanliga frågan: »Har ni något att sälja?» Ja bevars, det hade vi visst, och fram togs Huskvarna-bössan. Vi kunde lätteligen undvara den; blott två patroner funnos kvar. Det värsta var att Sonam Ngurbu icke heller hade någon användning för ett vapen utan ammunition. Tio rupier kunde den vara värd, tyckte han. Ånej tack, den kostar tre hundra; och därmed flyttades bössan undan.

Då gjorde vi ett bondförsök med gulduren. Höfdingen fann dem vackra och blanka och kunde ej förstå hur människor kunde tillverka så små och fina ting. Hela sviten skulle i tur och ordning lyssna och höra hur det tickade därinne. Men slutligen sade Sonam Ngurbu ifrån att han fann det onödigt och öfverflödigt att hålla sig med små maskiner, som indelade tiden åt honom. Det kvittade honom lika om klockan vore elfva eller tolf. Sin dag indelade han i alla fall efter solen och vädret, och sina sysselsättningar och vandringar efter betet och årstiderna. Och för resten, hur kunde han veta att den gula, tunna metallen verkligen var äkta guld!

Det enda som slog an på Sonam Ngurbu var min svenska officersrevolver. »Vill ni sälja den här för sextio rupier?» frågade han. Men då vaknade min stolthet:

»Hvem tar ni mig för? Tror ni jag är en gårdfarihandlare som reser omkring och säljer revolvrar? En revolver kan jag behöfva själf i ert land, där man aldrig är säker för öfverfall. Och sextio rupier mer eller mindre spela ingen roll för mig.»

Så räddades åtminstone vår ära för en eller annan dag, ehuru vi insågo att vi i längden icke kunde lefva bara på ära, vatten och luft. Höfdingen tog farväl af revolvern och en stund senare också af dess ägare, reste

sig, svingade sig upp öfver panterskinnet och plaskade tillbaka öfver floden, åtföljd af hela sin brokiga skara.

Landets sed och mina egna intressen kräfde en kontravisit. Lobsang och Kutus skulle följa mig och tolka, där mitt eget ordförråd icke räckte till. Jag virade min röda turban kring den svarta mössan, lät aflägsna det värsta dammet från min röda kappa, trädde ett kort svärd i gördeln och satt upp på min utmärglade ridhäst. Att få folk af mina båda drabanter var hopplöst, de voro och förblefvo busar. Men själf sökte jag under fattigdomens och förnedringens dagar att genom yttre lugn och värdighet bibehålla ett återsken af en försvunnen storhet.

Sonam Ngurbu mötte vid ingången till sitt präktiga med blåa slingerband prydda hvita tält. I dess inre var marken mattbelagd — en sådan lyx! — och kring ett lågt pallbord voro fyrkantiga dynor utbredda. Här togo vi plats och en ändlös palaver började.

»Hvar står ert tält, Sonam Ngurbu, då ni är hemma i Tjoktju?»

»I trakten Kasang-tota, två dagar öster om Terinam-tso, en dag väster om Dangra-jum-tso.»

»Hur lång är vägen mellan Kasang-tota och Selipuk?»

»Jag har varit på väg i femtio dagar,» sade han, och af hans beskrifning framgick att han färdats norr om Transhimalayas system och blott haft ett enda betydande pass att korsa, nämligen Ka-la eller Kage-la ej långt öster om Nganglaring-tso.

»Hvart reser ni nu, Sonam Ngurbu?»

»Till Toktjen, Parka och Tartjen.»

»Hur många dagar beräknar ni till Toktjen?»

»Tjugu.»

»Då måste ni resa förskräckligt långsamt?»

»Ja. Vi ha ingen brådska. Där betet är godt stanna vi i flera dagar för djurens skull.»

»Hur stort är ert följe?»

»Ett hundratal människor, bland dem en eskort af beväpnade ryttare. Jag har sextio hästar, fyra hundra lastjakar och lika många får; af de senare nedslaktas många under färden.»

Vidare berättade vår värd att han var en mäktig och ansedd man, icke blott i sin hembygd mellan sjöarna, utan öfver hela det inre Tibet, särskildt provinsen Bongba. Hans ryktbarhet grundar sig mest på hans förmåga att med tillhjälp af sina ryttare uppspåra och kringränna röfvare och banditer. Devaschung, eller regeringen i Lhasa, var honom därför synnerligen bevågen och vände sig alltid till honom, då det var fråga om röfvare. Under sitt befäl hade han flera beväpnade ryttare än själfva guvernören af Saka-dsong. Så ofta öfverfall och plundring ägt rum, släppte han sina gynnare lösa som spårhundar, och sällan förfelade de sitt mål.

Äfven på sin resa till Selipuk hade han haft tillfälle att utöfva sitt ämbete som landtpolisens mästare. Boskapstjufvar hade härjat mellan Tjiu-gumpa och Tirtapuri och med sex hundra stulna får dragit sig tillbaka till Bongbas bergstrakter. Sonam Ngurbu hade blifvit varskodd och anställt skallgång efter packet. Som vanligt hade han lyckats att fånga bofvarna och hade nu stämt möte med den ena garpun af Gartok i en trakt Taschi-tse-buk, belägen väster om Selipuk. Där skulle de båda potentaterna reda ut sin röfvarhistoria. Då han ständigt låg i fejd med fribytare och skurkar,

ansåg han förmodligen säkrast att taga med sig allt hvad han ägde, då han som nu var stadd på resa.

»Hvilken är den egentliga anledningen till er nuvarande färd?» frågade jag.

»Jag är på vallfart till Kang-rinpotje; tre gånger skall jag vandra kring det heliga berget och en gång kring den heliga sjön. Hvart tredje år reser jag dit.»

Den inre klostergården.

»Hvad vinner ni därpå?»

»Lycka och välstånd för mig själf, min familj och mina hjordar.»

»Och om ni försummar vallfarten?»

»Då skulle mina tält plundras af röfvare, regnet uteblifva och mina får dö af svält.»

Sonam Ngurbu satt tyst en stund och betraktade mig noga. Så sade han:

»Våra vägar ha korsats förr en gång. Ni, sahib, kan icke veta det, men jag har sett er många gånger. Jag hade varit i Schigatse en månad, då ni kom dit förra året. I pilgrimernas vimmel kunde ni icke lägga märke till mig under högtidsdagarna. Men jag såg er dagligen gå upp till Taschi-lunpos tempel och jag hörde att ni var hans helighet Taschi Lamas vän. Jag förstår därför att ni är en förnäm herre, äfven om er karavan är liten och oansenlig.»

Den hederlige Taschi Lama kom oss sålunda oförmodadt till hjälp i en brydsam belägenhet. Sonam Ngurbu berättade till höger och vänster att han sett mig under tempelfesterna, och mitt anseende stärktes däraf. Man förstod att jag icke fick behandlas som en vanlig landsvägsriddare. Jag var tydligen en hög västerländsk lama, om också fattig och utsliten. Nu gällde det blott att skaffa pengar. Jag skref till indiska regeringens agent, Thakur Jaj Chand i Gartok, och bad honom skicka det nödvändiga beloppet till Toktjen, där jag skulle infinna mig inom kort. Enda svårigheten var att utan pengar få brefvet i väg. Jag berättade utförligt för Sonam Ngurbu hur landet låg och bad honom skicka en man ur sin talrika eskort.

»Vore vi hemma hos mig,» svarade han, »skulle jag gärna sända ert bref. Men här är jag själf främling och det skulle kosta mig hufvudet, om jag ingrepe i en annan provins' angelägenheter.»

Medan vi rådslogo hit och dit, kom en tjänare inspringande och rapporterade att klostrets prior, Djamtse Singe, var i antågande. Vi skyndade ut för att se på

ståten. Det var en dråplig syn! Där kom hans högvördighet med långsamma högtidliga steg, nedböjdt hufvud och fingrarna löpande öfver rosenkransens kulor. Han var icke ensam, han tågade i procession. Vid hans sida gick en annan lama, därpå två yngre munkar och sist ett par noviser. Genom denna blandning af enkelhet och pompöst allvar gjorde processionen ett obeskrifligt komiskt intryck. Kyrkans tjänare väckte dock berättigadt uppseende bland denna världens barn och i alla tältöppningar stodo nyfikna tibetaner och tittade.

Biskopen bevärdigade oss icke med en blick. Han skred långsamt förbi oss och styrde kurs på det tält, som beboddes af Namgjal Dortje, en förnäm lama från Tjoktju, hörande till Sonam Ngurbus följe. Kyrkan först, sedan de världsliga herrarna!

Det dröjde dock icke länge förrän ett nytt bud förkunnade att priorn, ensam, var på väg till Sonam Ngurbus tält. Då gingo vi ut igen, och höfdingens bröder och några andra herrar sällade sig till vår grupp. Alla hälsade Djamtse Singe med största vördnad, bugade djupt eller kastade sig framstupa på marken. Han förde sin hand välsignande från hjässa till hjässa och åt mig räckte han båda sina händer.

Nu krusades och fjäskades länge och väl om hvem som skulle sitta i högbänk, midt emot ingången. Alla visste att hedersplatsen tillkom prelaten, men värden hade ett fasligt besvär att få honom dit. Slutligen lyckades det och Sonam Ngurbu och jag togo plats vid hans sidor och hade det låga bordet emellan oss. Man kände igen det kinesiska ceremonielet, hvilket dock icke alls passar för tibetanernas naturliga och grofhuggna kynne.

När man såg den myndige banditfångaren och den högvördige munken krusa och åbäka sig för hvarandra, kunde man väl icke tro annat än att de voro såta vänner och hyste en obegränsad aktning för hvarandra. Och alldeles icke kunde man tänka sig att de i verkligheten voro som hund och katt. Sonam Ngurbu var vidskeplig och hade som alla pilgrimer i Tibet dåligt samvete. Han fruktade att munken genom illfundiga trolldomsformler kunde omintetgöra vallfartens frukter och vända dem i ondo. Det var väl också därför han hade sin egen själasörjare med sig. Djamtse Singe däremot betraktade, såsom han själf sedan förklarade, den världslige höfdingen som en spion, hvilken när som helst kunde förtala honom inför »devaschung» i Lhasa. Därför visade han sig mycket reserverad gent emot mig, så länge Sonam Ngurbu låg kvar i Selipuk. Eljes hade denne kunnat angifva munken för gästfrihet mot en europé.

Sonam Ngurbu förändrade icke sitt sätt emot mig för den nye gästens skull. Tvärtom, han bredde på värre om min vänskap med Taschi Lama, och prelaten mjuknade upp. Han log och blef intresserad då jag uppräknade alla de kloster jag besökt i södra Tibet och omtalade några af våra äfventyr. Bland de närvarande funnos flera som kunde bekräfta mina ord. Så hade Selipuks proviantmästare sett mig i Ragatasam förra året, och en tjuguårig lama hade varit bosatt i Lelung-gumpa, då jag kom dit och satt och ritade af kolonnerna i tempelsalen. En man i Sonam Ngurbus tjänst hade varit med då Lundup Tsering och hans väpnade ryttare försvarade Dangra-jum-tso mot mitt framträngande. Här funnos alltså fyra män som förut

Selipuks »gova».

sett mig på olika platser. Det var nog delvis därför de icke gjorde alarm vid min ankomst till Selipuk. Hvad skulle man taga sig till mot en sådan flyttfågel! Och dessutom var en karavan om sex man och sex hästar och mulor under alla förhållanden ofarlig.

Sonam Ngurbus broder till häst.

»Nåväl, låt mig åtminstone få se tempelsalen i Selipuk!» föreslog jag.

»Nej, aldrig! Ingen europé har någonsin varit här. Om en 'peling' släpptes in i gudasalen skulle alla munkarna dö.»

»Asch, prat, ni hör ju att jag många gånger varit i Taschi-lunpo utan att Taschi Lama dött.»

»Ja, han är stor och mäktig och kan afvända alla

faror. Men jag äger ingen sådan makt och har icke rättighet att visa Selipuk-gumpa för främlingar.»

Vårt samtal afbröts då kocken tittade in och förkunnade att middagen var färdig. Skönt, tänkte jag, som aldrig brukade äta annat än morgon och kväll, men nu af hänsyn för värden måste småle åt den porslinsskål, i hvilken köttsoppan, middagens pièce de résistance, serverades. Åt hvarje gäst framsattes en dylik skål från Kina; blott värden själf serverades ur dyrbar nefrit. Soppan var mustig så det förslog! Den innehöll jakkött i segslitna stycken, ris och kinesisk makaroni, allt kryddadt med lök, peppar och salt. Man åt med skedar af tenn eller trä, och tibetanerna, både världsliga och andliga, lade i dagen en strykande aptit. De höllo sina skålar tätt under munnen, tittade oafvändt i dem, sörplade och smackade och fiskade med skeden efter köttslamsorna. De åto som finsmakare, tysta och högtidliga; man kunde tro att det var fråga om en religiös förrättning, som icke fick störas af alldagligt tal. Till kockens berömmelse och som en ursäkt för den härliga aptiten måste jag säga att soppan verkligen smakade utmärkt. Sjudande varm och kraftig gjorde den godt i kroppen; makaronerna och riset voro genomkokade; det öfriga kunde få ligga, om man icke var beväpnad med tibetanska rofdjurständer, afsedda för guttaperka och jakkött. Tibetanerna började med köttet, silade sedan ut riset, sörplade slutligen i sig soppan och ställde med suckar och andra asiatiska ljud af välbefinnande de tomma skålarna tillbaka på bordet.

Där fingo de icke länge stå orörda. Kocken höll utkik i tältmynningen, högg dem, fyllde dem åter och ställde fram dem till förnyadt begrundande.

Efter middagen gör den massiva svarta tekannan af bränd lera sin rond bland gästerna. Det vill säga, middagen har blott kommit som ett afbrott i tedrickningen, ty denna pågår hela dagen. De hafva en märkvärdig förmåga att dricka det tjocka, grumliga tegelteet kopp efter kopp. Jag hade spruckit om jag försökt att följa dem på deras utsväfningar i den vägen. Teet är den sämsta sorten, affall och kvistar från de kinesiska teplantagerna. Det pressas i tegelformiga block, som inlindas i papper och sys ihop i bördor som skickas till Tibet. Äfven porslinskopparna äro från Kina. Smakfulla och fina äro de alltid och försedda med tefat och sköldformiga lock af försilfrad metall. Drycken uppblandas med smör, som i gula öar ligger och simmar på ytan. Alla de drickande hafva en ring af skinande smör kring läpparna. Man behöfver blott taga en klunk för att munskänken genast skall komma med den svarta kannan och fylla i.

Pösande och stinn, splitter naken till höfterna och med håret fallande i tofviga testar öfver de kopparbruna skuldrorna, tog Sonam Ngurbu slutligen fram sin långa, smala kinesiska pipa, stoppade och tände den, blossade och bolmade och fyllde tältet med den fräna lukten af dålig tobak från Bhutan. Pipans metallhufvud är litet och räcker icke till för många bloss. Då det fina gula tobakspulvret glödt ut, slås pipan tom mot ett trälock i gehänget och från den sålunda bevarade glöden tändes den nya fyllningen. Så slipper man besväret med glödande kol eller eldstål, i ett land dit tändstickorna icke framträngt.

Djamtse Singe hade endast högra armen naken. Han bar en violett väst med gula kanter och däröfver

den vanliga blodröda lamatogan. Sitt hufvud hade han obetäckt och hans hår var kortklippt och gråsprängdt[1]. När han fått nog af denna världens goda, bjöd han Sonam Ngurbu farväl, lade sin hand välsignande på hans hufvud och gick tillbaka till Tjoktju-lamans tält, dit jag följde honom. Denne prelat hette Namgjal Dortje och var en liten treflig och skämtsam herre. Han var också i hög grad pittoresk att åse. Öfver den röda togan bar han en gul mantel med vida ärmar, kring halsen en dubbel rosenkrans och i segelgarn ett silfverfodral inneslutande en liten gudabild. På hufvudet hade han en sköldformig hatt af förgylldt trä, som kvarhölls på sin upphöjda plats med tillhjälp af ett snöre under hakan. Och på näsan hade han stora runda kinesiska glasögon af bergkristall, som förlänade honom ett sken af teologisk lärdom. Hos denne kollega var Djamtse Singe mera frispråkig och obunden och lofvade till och med att göra sitt bästa för att få mitt bref till Gartok.

Sonam Ngurbu hade två yngre bröder. Alla tre ägde två hustrur tillsammans, hvilket noga räknadt gör två tredjedels hustru per man. I kvinnligt behag, renlighet och ungdom lämnade dessa damer mycket öfrigt att önska och man förstod att bröderna nöjde sig med bråkdelar. Ansiktet hade de målat svartbrunt, kring öronen buro de silfverplåtar och dingeldangel af pärlor och turkoser, från flätorna nedhängde på ryggen band och skärp fullsatta med snäckor, rupier och silfversmycken. Huru äktenskapliga tvister lösas i en så besynnerligt sammansatt familj är icke lätt att räkna ut. Sannolikt förekomma de icke alls. I Tibet vet man icke

[1] Porträtter af mina vänner från Selipuk återfinnas i andra bandet sid. 464 och 524.

Beväpnade nomader.

hvad svartsjuka är, och den äktenskapliga troheten är en okänd och öfverflödig dygd.

Först i skymningen fick Kutus gå och hämta min ridhäst och under tiden tog jag farväl af Sonam Ngurbu, som nu satt omgifven af idel damer i kvinnornas tält. Några af dem, som icke voro målade, sågo ganska trefliga ut, men groft byggda och karlavulna äro de alltid.

Så återvände jag till mitt eget hem vid flodstranden. Här väntade Selipuks »gova» och hans stab. De hade tänkt på saken och lofvade nu att med ridande bud befordra mitt bref på två dagar till Jumba-matsen och på nio därifrån till Gartok. Det skulle gå från tält till tält och öfver Djukti-la nå sin bestämmelse.

Dagen hade varit rik på växlande intryck. Den slöts också på ett ovanligt sätt. Klockan var half tio, jag hade krupit till kojs och släckt mitt ljus. En häftig vindstöt for öfver nejden och åtföljdes af ett ganska ordentligt jordskalf. Jag låg ju alltid på marken och kände det därför så mycket tydligare. En första stöt öfvergick omedelbart i en kretsformig rörelse af jordskorpan. Därpå följde ett par vaggningar fram och tillbaka och slutligen förnams en kort darrning, som aftog och upphörde. Efter tio minuter märktes en svagare stöt och efter ytterligare fem en tredje. Den första stöten ingaf en känsla af obehag och osäkerhet. Kutus ropade »ja Allah», och de andra männen vaknade och samtalade lifligt. Endast hundarna togo saken lugnt. Detta var andra gången jag märkt en jordbäfning under tolf år i Asien. Den första hade inträffat vid Taschkurgan i Pamir år 1895.

Ingen frost på natten till den 29 juni, minimum stannade vid + 0,6°. Två af Selipuks munkar besökte mig för att i uppdrag af priorn fråga om jag märkt jordbäfningen och hvad den kunde betyda. Man hade förut känt jorden darra här i trakten, men inte ofta. De ville också veta om jag efter behag kunde bjuda och förbjuda öfver väder, vindar och regn, och om jag icke i sådant fall ville kalla regnmolnen till Selipuks förtorkade beten. Men jag försäkrade dem att jag hade intet att göra med nederbörden och icke kunde ändra vindarnas och molnens banor. Spå kunde man ju alltid och jag spådde dundrande regn inom kort. Lyckligtvis fick jag rätt i sinom tid. Läsaren skall själf bli öfvertygad därom, då vi väl kommit förbi den heliga sjön. Då gladdes jag ofta att höra friska skurar smattra i backarna och jag tänkte på de kära nomaderna, på gräset som skulle svälla och suga must till hjordarnas näring och på det allmänna välstånd som skulle gästa de svarta tälten under den stundande vintern.

Redan klockan sex på morgonen började Tjoktjus tibetaner att mota in jakar, får och hästar från betet. Den store Sonam Ngurbu skulle fortsätta sin pilgrimsfärd för att utplåna sina synder genom vandringen kring det heliga berget. Men han ville icke bryta upp utan afsked och kom också tidigt till mitt tält med en vängåfva af socker, ris, tsamba och härligt hvitt kinesiskt hvetemjöl, som för oss framflyttade hungersdödens hemska ögonblick med åtskilliga dagar. Till gengäld fick han ett silfverur med kedja och vi skildes som de yppersta vänner.

Det tog en evinnerlig tid innan hans väldiga karavaner blefvo färdiga. Där stodo jakarna tjudrade i

långa svarta rader, i timtal väntande på sina bördor. Hästarna tröttnade och krånglade sig ut i betet igen. Men tälten sänktes ett efter annat och packades ihop, och klockan elfva var förtruppen af jakarnas skara färdig att börja sin marsch mot väster. En halftimme senare följde nästa kolonn i kamraternas spår och efter en stund ännu en. Grymtande och loja, med mulen

Sonam Ngurbu på sin mula.

mot marken, gingo jakarna under lätta bördor i kompakta klungor, och hack i häl efter dem tågade förare och drifvare, några beväpnade med gevär, andra med stafven trädd genom armvecken och vågrätt hållen på ryggen, alla barhufvade och hvisslande, hojtande och sjungande, glada och lifvade och vandrande sin väg med lätta och lidande steg.

Ett par af Sonam Ngurbus ryttare.

Sedan kom turen till fåren, som nickande och trippande vällde likt en lefvande flod öfver Sumdang-tsangpo. Jag satt under mitt filttak och följde med uppmärksamma blickar detta lustiga uppbrott, denna vandring af människor och djur till de eviga gudarnas berg. Åter drefvos hästarna samman; de flesta sadlades, andra skulle gå under last; vi räknade sextio stycken.

Sonam Ngurbu och hans ryttare rida bort från Selipuk.

Slutligen stod höfdingens hvitblåa tält ensamt kvar på slätten, omgifvet af ett dussin hästar och mulor. I det ögonblick han trädde ut, sågo vi hur tältet fälldes till marken, skyndsamt rullades ihop med stänger och tåg, lastades på hästar och fördes bort. Då pilgrimerna kastade sig upp i sadlarna, gick jag fram till den punkt, där deras väg korsade floden. I kort galopp kom skaran

fram till stranden och plumsade genom vattnet till den plats där jag väntade. Här sutto alla de ridande af, utom kvinnorna. Vi togo nu ett sista farväl, prisade ödet som kommit våra vägar att korsas, önskade hvarandra lycklig resa och hoppades att träffas i Toktjen.

Därmed flög Sonam Ngurbu upp på sin bruna mula med brokigt utpyntadt täcke under sadeln, präktiga remtyg, tofsar och grannlåter. Det vilda håret hade han fäst upp under en röd turban, kring halsen bar han som talisman en rostig pilspets, som tillförsäkrade honom lycka i strid och framgång på jakten efter skurkar. Vid vänstra sidan hängde ett stort silfverfodral — ett portativt tempel, och i lifgördeln satt svärdet vågrätt instucket. På sina små pigga hästar sutto hustrurna gränsle med filtstöflar i stigbyglarna och kapuschonger öfver hufvudet. Den öfriga skaran var rustad som till härfärd. De voro klädda i svärd och långa lansar med flat järnspets och polerade stålband ringlande som ormar kring skaftet och buro i remmar öfver axeln otympliga muskedunder med långa skarpspetsade gaffelstöd, som kittla närmaste grannen i ögon och öron, om han icke ser upp. Nu togo de vilda ryttarna spjärn med lansarna i marken och hoppade så med akrobatisk vighet upp på sina hästar. Och ryttarskaran red bort i ett moln af damm och hade snart försvunnit bortom klosterkullen.

Det såg tomt och ödsligt ut på slätten sedan Sonam Ngurbu dragit sina färde. Blott två fattiga nomadtält stodo ännu kvar och ett par hundar gingo och letade efter affall.

Med en känsla af öfvergifvenhet och leda gick jag upp till klostret som hittills hållit sina portar lika stängda för oss, som förut klostren Mendong och Lunkar. Men

nu upplätos de utan prut. Selipuks »nerpa» eller proviantmästare mötte mig och förde mig genom stora porten till en förgård, hvars väggar voro garnerade med proviantbalar, insydda i jakskinn med ullen utåt. De voro fyllda med te och korn, tsamba och salt. I ett hörn lågo transportjakarnas träsadlar hopade. På en mur hängde åtskilliga gevär och svärd i dekorativ oordning. Selipuk var tydligen beredt på sitt försvar i händelse af öfverfall.

Nerpan upplyste att klostret ägde 61 jakar och 1,012 får, som hyras ut åt köpmän och äfven användas för munkarnas egen räkning. Eljes lefver prästerskapet af frivilliga gåfvor från nomaderna. Tretton munkar hörde nu till Selipuk. Tre af dem hade uppnått den höga rangen »kanpo», sex voro »gelong» och tre »getsul» eller noviser; därtill kom en »nerpa», som svarade för de timliga angelägenheterna.

En trappa leder upp till ett grottliknande rum, kalladt »simkang», där skymning råder äfven midt på dagen. På en väggfast bänk satt priorn och undfägnade sin broder i Budda, Namgjal Dortje. De smorde kråset och drucko te. Gästen från Tjoktju höll i sin hand ett fårlår och skar med knifven flamsor däraf, som lustigt knastrade mellan hans starka tänder. Köttet var rått, gammalt och torkadt och därför hårdt som trä. Åt mig framsattes torkade aprikoser, russin och socker. Vi pratade i skämtsam ton, men till Buddas tempelsal kunde jag icke få komma.

Nu reste sig gästen. Han hörde till Sonam Ngurbus följe och måste i tid upphinna de andra. Vi följde honom ut på gården, där ett par noviser väntade med tre hvita hästar i röda sadeldon. I sin röda kapuschong

och däröfver sin förgyllda träskopa till hatt utgjorde hela byltet en obetalbar inkarnation af lamaistisk kult. Artigt tog han farväl af priorn och mig och af bar det öfver kullarna.

Djamtse Singe stod tyst kvar så länge ännu en skymt syntes af den bortridande gästen och hans båda följeslagare. När de försvunnit förändrades hans sätt som af ett trollslag. Han blef en annan människa. Skämtsamt leende bjöd han mig åter upp på »simkang» och där slog han gäcken lös. Jag förstod honom. Han kände sig befriad från all kontroll och allt spioneri. Nu var han ensam herre på täppan och gjorde hvad han ville. De andra munkarna kommo upp och alla hade lika trefligt.

Inträdde så min vän »govan», byhöfdingen, åtföljd af några andra tibetaner. De skänkte mig ett stycke bröstsocker och en kopparskål mjölk, och därpå lade de sig framstupa med pannan i det stampade jordgolfvet och buro sig åt som om jag varit en buddabild. Jag undrade hvad som stod på och fick snart lösningen på gåtan. Det var en lång historia. Klostrets får hade just kommit från en trakt i norr, där en fin och eftersökt porslinslera förekommer. De voro lastade därmed och skulle nu till marknaden i Gjanima, där leran skulle säljas för två rupier per fårlast. Alla klostrets tjänare behöfdes därför till driften och de måste återtaga sitt löfte att skicka mitt bref till Gartok.

Jag spelade då förgrymmad: »Har ni inte själfva berättat att sextio tält lyda under klostret! Sade ni inte nyss att nomaderna bära vatten och bränsle till munkarnas behof och vakta deras hjordar på betena!

Och nu har ni inte en karl som kan rida till Jumbamatsen.»

»Förlåt oss, sahib, alla äro upptagna nu. Låt oss tjäna er på något annat sätt.»

»Nåväl, jag förlåter er, om ni visar mig Buddas sal.»

»Med största nöje,» utropade Djamtse Singe och reste sig och så tågade vi alla i procession till »Ihakang». Dörrarna slogos upp på vid gafvel, hemligheterna blottades, men där fanns sannerligen ingenting sevärdt. Salen var liten och mörk. På altarbordet stod ett kompani af gudar och helgon, bland dem Schakja Toba (Budda) och Tsong Kapa. Alla de vanliga trasorna och standaren hängde ned från taket, och vid kolonnerna voro spjut, svärd och bössor fastbundna. Hela härligheten liknade en skräpbod, ett religiöst stilleben, härjadt och förtärdt af tiden, öfverhöljdt med sekelgammalt damm. Åldriga hyllor dignade under de heliga skrifterna, ur hörnen grinade vederstyggliga masker och mellan kolonnerna stodo ett par tempeltrummor och väntade att få väcka gudarnas uppmärksamhet då munkarna mumlade sina dagliga och nattliga böner.

Min stående fråga: »Hur gammalt är detta kloster?» besvarades som vanligt med orden: »Det har varit med ifrån början.» Däri inlägges samma betydelse som i bibelns två första ord och man har att tänka sig en svindlande ålder. Men då priorn sedan medgaf att Selipuk blifvit grundadt af en »rinpotje» eller inkarnation, som hette Gerung Lama, så reducerades åldern högst betydligt, och att döma af dess yttre kunde klostret knappast vara mer än ett par hundra år gammalt.

»Lhakangs» portal vetter som alltid åt öster. Klosterkomplexet är omgifvet af talrika mane-kistor och en mur, bildande en förgård och på samma gång en fålla åt de arbetande fåren. Där står också den heliga klosterhunden bunden i kedja och ger skall bara man visar sig i närheten.

I skymningen tog jag farväl af de vänliga munkarna. Vid nattens inbrott framträngde till mitt tält ljudet af en larmande musik. Nu voro trummorna i gång, ackompanjerade af flöjter och ringklockor. Det var brinnande gudstjänst i Buddas sal.

Larmet tystnade och Djamtse Singe kom ensam gående genom mörkret. Han ropade och bad att vi skulle hålla våra hundar så att han oantastad kunde nå mitt tält.

»Var icke misslynt, sahib,» sade han, »att jag först nu kommer på besök. Jag vågade icke göra det så länge Sonam Ngurbu var här.»

»Gör ingenting alls. Ni är välkommen när som helst. Sitt ner och drick te med mig.»

»När återvänder ni till oss, sahib?»

»Kanske om ett par år,» svarade jag, som om den saken redan vore i det närmaste planerad.

»Vill ni vara god att då medtaga ett par gåfvor åt mig, först och främst en revolver och vidare någon salfva som framkallar skäggväxt. Jag ämnar anlägga mustascher.»

»Hvad i all världen skall ni, som är munk, med mustascher?»

»Jo, jag var i Lhasa, när engelsmännen för fyra år sedan trängde in i Potala. En af främlingarna försäkrade

att den som bär mustascher aldrig kan drabbas af sjukdom.»

»Det är lögn, det kan jag försäkra er. — Men säg mig nu, har ni uppfyllt ert löfte från i går och rådfrågat era heliga böcker om min förlorade karavans öde?»

»Jo bevars. Böckerna säga att edra tjänare lefva och må väl. Någonstädes i söder uppehålla de sig nu. Inom tjugu dagar skall ni träffa dem, eller åtminstone få säkra underrättelser från karavanen.»

Ett orakelsvar! Inom ett dygn skulle jag få anledning att sänka mitt förtroende för de lamaistiska böckernas sannspåddhet.

Djamtse Singe fick i alla fall ett par småsaker som kunde undvaras. Och till gengäld gaf han mig en tenga, knappt femtio öre, och tillfogade att beloppet väl var ringa, men att slanten skulle verka som en talisman; jag skulle aldrig lida nöd så länge jag hade den i min ägo. Därmed reste han sig och gnuggade sin panna mot min till tecken af vänskap och gaf mig titeln »lama sahib», eller i fri öfversättning »herr teologie doktorn».

Sedan han gått tillbaka till sin lilla trånga cell med eldstaden midt på jordgolfvet och kistorna och bädden kring väggarna, höllo vi en kort rådplägning och beslöto att, utan pengar och proviant, ändå bryta upp mot Toktjen följande morgon.

En ryttare på slätten vid Selipuk.

X.

I Lavar-tsangpos flodområde.

Det var en vågad färd vi började den 30 juni. Väl kunde vi stå oss ännu några dagar på de gåfvor vi fått i Selipuk, och de båda ynglingarna som följt oss med sina jakar allt från Pedang-tsangpo hade till all lycka låtit öfvertala sig att ledsaga oss ännu ett stycke på väg. Men först ville de ha ut sin innestående lön, och sedan den blifvit erlagd, utgjordes vår reskassa af två små silfvermynt, en tenga och sex annas, tillsammans värda ungefär en krona i svenskt mynt. De tiggare som bestormade oss vid uppbrottet funno oss snåla, då vi inte offrade så mycket som en kopparslant åt dem.

Ett par af våra jakar.

Jag vet knappt hvad jag tänkte på; det var som att våga sig ut på svag is och gå på ända tills det brast. Hufvudsaken var att kvarhålla Pedang-männen till Toktjen, ty därifrån skulle jag ändtligen kunna skicka bud till Gartok. Men hur skulle det gå om de strejkade midt i Transhimalaya! Nåja, det fick väl framtiden utvisa. Man tål mycket innan man förgås, och på något sätt m å s t e vi klara oss.

Så ströko vi förbi klostermuren och där kom Djamtse Singe ut, fattade min häst vid tygeln och ledde den ett stycke på väg med sin egen heliga hand. Sedan bugade han till afsked och snart skymdes klostret af sina kullar och införlifvades med den skatt af goda och vänliga minnen jag bevarar från Tibet.

Stigen för oss ut öfver den väldiga slätten, den största vi sett norr om Transhimalaya. Tre tält och några betande jakar, eljes liflöst! Hårdt gräs växer i knippor och tottar på knölar och bollar af rötter, och på den knottriga marken äro hästarna ofta på vippen att stå på näsan. Två gånger korsa vi den slingrande Sumdang-tsangpo. Dess botten är försåtlig, och den häst som reds af Kutus hade så när drunknat i gyttjan.

Rartse kallades en del af stäppen, där herdar betade sina hjordar och där vi slogo vårt 441:a läger. Enligt min vana ritade jag ett panorama af bergen rundtomkring. Särskildt här hade en orienterande bild sin betydelse, ty i söder reste Transhimalaya sina kompakta murar. Jag hade slutat teckningen och lade just in kompasspejlingarna till höga toppar och djupa dalar, då Lobsang rapporterade att fyra män och lika många lastmulor med stormsteg styrde kurs på lägret. Undrande och spörjande mönstrade vi den lilla gruppen med

kikaren. Den nalkades och förstorades. Af luftspeglingen tycktes den sväfva en hårsmån öfver jorden. »Mannen i den gula kappan är Abdul Kerim!» ropade Kutus. »Sedik och Gaffar äro med,» genmälde Gulam. »Den fjärde är tibetan,» försäkrade Lobsang.

En stund senare hade alla våra gåtor blifvit lösta och vår oro nått sitt slut.[1] Framtiden hägrade i ljusa färger. Insydda i små säckar hade Abdul Kerim våra återstående 2,684 rupier i behåll, och vår affärsställning var lysande. Vi skulle inte behöfva neka oss något på vägen till Simla, och Pedang-männen, som följt oss i brydsamma tider, skulle få en kunglig vedergällning.

Ännu fattades fyra af våra män; de hade lastjakar och rörde sig därför långsammare, men voro nu inne på rätt spår. Karavanen var i alla fall väsentligt förstärkt då vi den 1 juli, efter nära fem graders köld på natten, drogo vidare öfver stäppen. Efter en stund upphörde gräsbältet och i stället utbredde sig en ytterst flack grus- och sandkägla till bergens fot. I dess sluttning kvarstod en hel serie af gamla strandvallar. Man såg tydligt och vackert hur troget de följde formerna af alla kullar och utsprång, hur afstånden mellan dem förstorades i sakta fallande terräng och hur de sammandrogos till knippen i branta sluttningar. Den högsta strandvallen kunde vara sju meter hög öfver sin omgifning och på det öfversta tydliga strandmärket, en pir eller udde (4,874 meter), befunno vi oss 126 meter öfver Nganglaring-tsos yta.

Så långt hade sjön sträckt sig en gång i tiden, under ett skede då nederbörden var ymnigare än nu. Hela slätten vid Selipuk stod då under vatten och

[1] Jämför band II, sid. 534.

Tengri-nor i öster hade i väster ett värdigt motstycke vid Transhimalayas norra fot. Under tidernas lopp aftog nederbörden, den stora sjön förlorade i omfång och i våra dagar återstår blott det salta vatten, som fyller bäckenet kring Nganglaring-tsos klippöar. Men de gamla strandlinjerna och vallarna äro ännu kvar, och i dem slumrar ett fossilt eko af forna bränningars brus.

Vägen för mot sydväst öfver ett litet pass och upp genom en gräsbevuxen dal, där vi stannade för natten vid Kjangjangs källa. Fem nomadtält voro uppslagna på platsen och från ett af dem kommo ett par män utskyndande och rådde oss, för vår egen skull, att icke lägra här, ty i ett af tälten låg en gubbe döende i en smittosam sjukdom. Den historien hade vi hört förr. Vi kunde ju vara landstrykare, och de ville bli af med oss och skrämde oss därför med kopporna och pesten.

I tunna skurar föll regnet allt från middagen och jag gladde mig för Djamtse Singes och herdarnas skull. Mot aftonen utbröt sydvästlig storm som förde ett rysligt väsen i dalen. Glödfatet var mera behöfligt än på länge; man bonade om sig i pälsar och kunde tro att en ny vinter var i antågande.

Tre hela dagar tillbringade vi i Kjangjangs dal eller Kjangjang-lobtjang såsom hela området kallas, då två västligare dalar medräknas; det lyder under Selipuk. Vi måste ju invänta de fyra män, som ännu saknades: Suän, Abdullah, Abdul Rasak och Sonam Kuntjuk. De varskoddes på aftonen den 3 juli, skyndsamt styrande sina steg mot lägret, och det var rörande att bevittna deras glädje öfver återseendet. För mig kastade de sig till marken och sina kamrater omfamnade de under tårar. Abdul Rasak grät så att han inte kunde stå stilla.

Än lyfte han den ena, än den andra foten och stod där och trampade som i en vinpress. Hjärtlöst nog höll jag på att kikna af skratt vid åsynen af denna obehärskade glädje.

Redan innan de tre dagarna gått till ända hade Kjangjang-bornas rädsla försvunnit. De insågo att vi icke ville dem annat än väl. En äldre man, som förr varit »gova» på platsen, lofvade oss de tretton jakar vi begärde, blott vi behagade att lugna oss ett par dagar. Därför kunde ynglingarna från Pedang-tsangpo hemförlofvas. Sin lön fingo de fördubblad. De hade gjort oss ypperlig tjänst, hjälpt oss att upptäcka Schovo-tso och att hitta fram till Nganglaring-tso. Glada bröto de genast upp i kvällen till sitt land.

Sydvästmonsunens härolder ströko som mörka skuggor öfver dalen och det regnade och snöade om hvartannat mest hela dagen den 2 juli. Snön föll ej i flingor utan i små runda korn som snart smälte bort. I Transhimalaya snöar det äfven under högsommaren. Vårt läger befann sig också 4,977 meter öfver hafvet.

Äfven den 3 låg regnet på, entonigt smattrande allt intill skymningen. Nomaderna voro förtjusta. Vi hade kommit med årets första regndagar. Kanske det också var därför de voro så vänliga. Men att arbeta ute var omöjligt. Och att sitta sysslolös en hel lång dag och bara höra hur regnet trummade på mitt trasiga tält, det kunde jag icke. Därför gick budkafle till våra grannar, att hvarje kvinna som kom till Abdul Kerims stora hvita tält och satt för sitt porträtt, skulle få en rupi och hvarje man en tenga. Kvinnorna skulle vara iförda sina bästa kläder och smyckade i alla grannlåter de kunde uppsnoka i sina gömmor.

En timme förflöt och ännu en, men några modeller syntes icke till. Man får förlåta dem att de voro blyga och undrade hvad meningen var. Det snöda silfret bröt till slut deras betänkligheter. Jag hörde

En karlavulen kvinna.

skramlet af dinglidang och smycken och såg dem komma långsamt gående öfver ängen som ett brudfölje med tärnor, gäster och svenner. Tvekande och försagda stannade tibetanerna mellan våra tält. Då klämde regnet i med nya tag och våra gäster kunde vara glada när Lobsang dref in dem till Abdul Kerim.

Hans tält hade ett aflångt rökfång i taket, genom hvilket dagern föll in — men tyvärr också regnet, och ett provisoriskt paraply måste utspännas öfver mitt ritplån.

De voro verkligen stilfulla dessa damer i Kjangjangs dal.[1] Sju hade lyssnat till bjudningen. Till en början sutto de tysta och sågo sig omkring eller snöto sig oförtrutet i fingrarna. Men blygheten gick öfver. Männen från Ladak skämtade med dem och inom kort hördes de landtliga skönheterna prata och skratta som om de varit barnfödda i Ladak. Då jag sade att de modeller, som voro afritade, kunde få gå sin väg, stannade de ändå kvar i tältet. Utan fruktan besvarades mina frågor om ålder och namn och med synbar stolthet berättade en ungmö att den långa ryggduken kallades »pale» på tibetanska, metallplåtarna »raktig» och de fastsydda snäckorna »dundok».

En hedervärd matrona, den 38-åriga Norsum, bar öfver pannan en rad af silfverrupier, hängande i korallsträngar. Öfverst på hjässan hade hon en röd duk, fullsatt med billiga koraller och dåliga turkoser. Håret bar hon deladt i en mängd fina flätor, blandade med band af hvita och blåa glaspärlor. Hennes hals försvann under mångdubbla pärlband af idel färgadt glas. De tvenne dukar som likt slöjor falla ifrån hjässan utefter ryggen äro sydda i geometriska figurer, gröna och röda. Upptill äro de prydda med rupier, annor och indiska kopparmynt och midt i myntsamlingen äro kvadratiska silfverplåtar fastsydda. Längre ned följa pilgrimssnäckorna i dubbla rader och underst ett antal indiska uniformsknappar, somliga af mässing, andra för-

[1] Några af dem äro afbildade vid sid. 288, Band I, där namnet oriktigt skrifves Kjangrang.

silfrade, alla med engelska riksvapnet eller ett regementes initialer. Föga anade den Tommy Atkins som burit dessa knappar att de en gång skulle utgöra en kvinnas stolthet bland Tibets eviga fjäll!

Jag gissar att en sådan dräkt är värd sina 250 rupier eller 300 kronor. Där fanns ju redan hundra rupier i klingande mynt. Ju äldre damerna voro, desto prydligare voro de utstyrda; de unga hade blott ett eller annat pärlband kring halsen, och på ryggduken sutto smycken af koppar. Säkert kräfver det tid att få samlingen fylld. Allt beror på regnet. Efter ymnig nederbörd blir gräset saftigt, fåren friska och feta. Då växer nomadernas välmåga och deras kvinnor ha råd att köpa ett halsband af några kringresande krämare eller offra en rupi till ryggduken. På outgrundliga vägar kommer en ny uniformsknapp till Tibet, och hon köper den. Nu kunde också hvar och en af nomaderna foga en ny rupi till sin stass.

Ett par gamla gummor ägde inga prydnader alls, men afvaktade ändå tåligt sin tur. Tydligen hade de nått den ålder, då modern öfverlåter sina smycken åt en dotter, som går att möta sina brudgummar eller åt den kvinna, som åtminstone delvis skall bli sonens hustru. Så kan det hända att en utstyrsel kräft ett par släktled för att bli fullfärdig. Äldre blir den väl sällan, ty lifvet är ovisst i Tibet; då regnet uteblir förtorkar gräset, hjordarna smälta tillsammans och nomadernas kvinnor tvingas af nöden att sälja sina nipper.

Dagen därpå var jag nära att öfversvämmas af modeller. De kommo också från andra tält i närbelägna dalar, dit ryktet spridt sig om den så lätt förtjänta rupin. Men då hade jag tröttnat på leken och kunde

inte offra mera papper. Sin rupi fingo de i alla fall för den goda viljans och det vänliga minnets skull.

Återseendets fest firades en kolmörk kväll, då regnet fräste i lägereldarnas glöd. Suän var karavanens rolighetsminister. Han dansade kring elden och anförde de glada sångerna från Ladak.

Natten till den 5 juli bjöd på en köld af 6,3°. Tretton jakar stodo i beredskap att öfvertaga vårt bagage. Våra egna djur skulle sparas så mycket som möjligt; de kunde behöfvas i trakter där befolkningen var mindre vänligt stämd än i det inre, där en europé aldrig förut blifvit sedd. Kjangjangs f. d. »gova» försåg oss med ett får och en get och skaffade korn åt våra hästar och smör åt männen. Han hade haft så trefligt i vårt sällskap att han bad att få följa oss en dagsled, och han var välkommen för de upplysningar han kunde lämna om vägen.

Mellan dalens porfyrklippor rida vi sakta upp till passet Kjangjang-la (5,157 meter). Jakar och får beta i mängd bland frodigt gräs på en af råtthål genomstungen mark. Från passets sadel sågo vi i vår närhet Lavargangris tämligen flacka snötoppar, hvilkas bekantskap vi redan gjort från Selipuk. Och på andra sidan passet syntes Lavar-tsangpos dal och floden, vid hvars strand elfva svarta tält voro resta. Här lägrade också vi.

På natten gick kölden ned till — 10,9°, den 6 juli och 31 ½° nordlig bredd! Det är den absoluta höjden som ger utslaget. Af vintern kan man inte vänta något förbarmande i ett sådant land. Två hela dagar följde vi vänstra stranden af Lavar-tsangpo nedåt och sågo hur floden långsamt svällde af de biflöden hon mottog från sidodalarna. Vid den punkt där vi lämna Lavar-tsangpo

Den 38-åriga Norsum.

Gansing Hlamo, 18 år, Kjangjang.

En nomad från Nganglaring-tso.

Kvinna i Taktje.

åt dess öde se vi hur floden slingrar mot norr till den mäktigare Aong-tsangpos möte. Dessförinnan snuddar floden förbi en liten aflång sjö, Damrap-tso, hvars stränder lysa hvita af salt. Hvartenda steg förde öfver okänd mark, som aldrig trampats af andra än tibetanska sulor. Landet är som alltid mycket glest befolkadt, men vildt förekom ymnigare än förut, kjangs, pantholops- och goa-antiloper och massor af harar.

Abdul Kerims stora tält.

Den 8 juli vaknade vi i kallt och blåsigt väder till en mera spännande dagsmarsch. Att vi skulle öfver en förstklassig bergskedja kunde vi förstå, ty under de båda föregående dagarna hade vi genom flera bidalars portar kunnat skönja den snökrönta kammen af en mäktig kedja. Men huruvida denna kedja utgjorde en vattendelare åt Nganglaring-tso eller ej, visste vi icke.

Vi hade lägrat i Ding-la-dalens mynning, där en smal strimma af gräs växer vid stranden af en porlande bäck. Dalen är så trång, att den icke lämnar utrymme nog åt en väg. Man klättrar uppför vänstra sidans branter, öfversållade med skarpkantigt grus af grå granit. Icke en kvadratfot är fri därifrån; stigningen är stark och hästarna bli ömfotade. Jakarna taga saken lugnt; för dem är ingen väg ofarbar. Bland detta grus traska pilgrimerna från Selipuk till Kang-rinpotje.

Vägen leder tämligen högt öfver Ding-la-dalens botten, än mot söder, än mot sydväst. Vi hade därför en härlig utsikt öfver den motstående, högra dalsidans mäktiga, höga och vilda fjällmur, som kulminerade i tre konformiga ansvällningar, täckta med kalotter af evig snö; dessa riktade sina till is förvandlade snibbar likt hänggletschrar mot daldjupet.

En sista krök af vägen för oss mot söder genom nya massor af granitgrus upp till den kullriga sadel, som är känd under namnet Ding-la eller Tjargo-ding-la. Från sina stänger snärta passets vimplar i starkt förtunnad luft, och röset, en molnens broder, är kanske det högsta på jorden, som anger en karavanväg. Det är uppstapladt på en höjd af 5,885 meter öfver hafvet. I Europa är bestigningen af Mont Blanc ett rekord i höjd och där har man de hvita människornas världsdel under sina fötter. På Ding-la är man 1,075 meter högre!

Och dock är utsikten mindre dominerande än man kunnat vänta. I norr skymmes en fjärran horisont af närbelägna kammar. Blott kvadranten mellan sydost och sydväst skänker blicken fritt svängrum. Där reser sig en oafbruten bergskedja med en rad smärre snötoppar. Den ser ut att vara vida mindre imponerande

än Ding-la-kedjan. Men som vattendelare är den förnämare, ty från dess södra sluttningar strömmar vattnet till tvenne haf, det Arabiska och det Bengaliska, och mot norr rinna dess flöden till Nganglaring-tso. Ding-la-kedjan genombrytes sålunda af dessa flöden och är sekundär.

Med en vägkunnig tibetan vid sidan rannsakar jag den södra horisonten. I sydost tronar ett närbeläget snömassiv, hvars firnbäcken utsända korta gletschertungor genom branta klippbäddar. I S 22° O reser en annan snöjätte sin kungakrona bland molnen, och vid dess västra fot öppnar sig dalen Da-teri, hvars botten ännu står fylld med vinteris. Rakt i söder synes på en knapp dagsleds afstånd den lilla sjön Argok-tso.

Sedan vi länge nog lyssnat till Ding-la-vimplarnas »om mane padme hum», trasslade vi oss mödosamt ned bland granitgruset på andra sidan och lägrade vid källbäcken Luma-nakbo, på 5,138 meters höjd, där snöhaglet piskades af blåsten mot våra tält.

XI.

För sista gången öfver Transhimalaya.

Den 9 juli fortsatte vi mot söder genom Transhimalayas labyrinter och nu klarnade småningom mina hydrografiska begrepp. I öster synas Ding-la-kedjans bergsgaflar och snöfält och deras gletschertungor, hvilkas flöden samla sig till en bäck, som förde 2½ kubikmeter vatten i sekunden. Till höger reser sig en mindre kam utan snö. Mellan bergen utbreda sig goda betesmarker och spåren efter nomadläger äro talrika.

Efter en stund stodo vi på stranden af ännu en bäck, kommande från söder och slingrande genom en bred öppen dal. Vattnet, fulla fem kubikmeter i sekunden, var halfklart och af smutsgrön färg och upptar längre ned den först korsade bäcken. Den förenade floden genombryter i en trång tvärdal Ding-la-kedjan. Då jag frågade hvarför vägen icke hellre följde floden i stället för att forcera det svåra passet Ding-la, svarade våra tibetaner att den trånga passagen var alldeles oframkomlig.

Vi stannade en stund på stranden af detta vattendrag, det största vi sett på mången god dag. Gulam hade alltid metdon till hands och gjorde en lyckad fångst. »Hvad heter denna flod?» frågade jag en af

tibetanerna. »Nja-mangbo-tsangpo,» svarade han utan att blinka. »Nja» betyder fisk, »mangbo» mycket och »tsangpo» flod; alltså »den fiskrika floden», ett namn som vår sagesman tydligen fabricerat för tillfället.

»Floden heter Argok-tsangpo, herre,» försäkrade en annan vägvisare; »den kommer från Argok-tso.»

»Hvart tar den vägen?»

»Den förenar sig med Aong-tsangpo i trakten Aongdunker. Från alla de berg och dalar ni ser i söder strömmar vatten till Argok-tso och därför blir Argoktsangpo den största bäcken här i trakten.» Vi kunde också sedan bekräfta att Argok-tsangpo är hufvudfloden och Lavar-tsangpo blott en biflod. Den förenade floden är det största vattendrag som tömmer sig i Nganglaring-tso.

Öfverraskande är att finna vattendelaren mellan Satledsch och Nganglaring-tso så långt åt söder. Vid någon punkt i nordväst måste finnas en tredubbel vattendelare, som sänder flöden både till Indus och Satledsch och den salta sjön. Men där är landet okändt. Framtidens upptäcktsresande få mycket att göra i dessa trakter. Min resa är blott en rekognoscering.

Öfver kuperad terräng, bland frodigt bevuxna källträsk och flodterrasser går vår väg mot sydväst. Ofta skymmes utsikten fullständigt då blytunga moln sväfva utmed marken, och ibland kommer en hagelskur svepande och piskar oss i ansiktet. Argok-tso är oss nära; såvidt man kan se är sjön tämligen rund till formen. Vid foten af våra kullar strömmar en tredje bäck, Surnge-tju, som tömmer sitt vatten i Argok-tso. Vid bäckens strand slogo vi läger.

Tunga, mörka regnmoln drogo åter öfver bergens kammar och åskan mullrade doft. Lägret var nätt och jämnt färdigt, då ovädret bröt löst på allvar. Haglet trummade på tälten och tid efter annan kom en smattrande regnskur. Ett skynke måste bredas öfver mitt tält, som var läck på alla håll. Så skall det låta! Då äro nomadernas hjordar räddade öfver den stundande vintern, och deras lif sorglöst för ett helt år.

Mot aftonen öfvergick nederbörden i snö, som föll oafbrutet i timtal, nu i stora lätta flingor, ljudlöst snuddande vid tältet och bredande sitt hvita täcke öfver hela landet. Molnen lättade ett tag på kvällen och där stod månen, suddig och surögd och spridde sitt bleka sken öfver den fullständiga vinter som omgaf oss. Kölden gick ned ett par grader under noll och snön knarrade under de gåendes fötter. Och detta var årets varmaste tid. Man kunde tro sig förflyttad till vintern i Tjang-tang. Vårt läger, N:r 447, låg 5,155 meter öfver hafvet.

Vargar tjöto i vår närhet under natten. Vi äro vana vid dem och bry oss icke om deras hemska läten. Men vi måste alltid tänka på våra hästar och mulor, som gå ute och beta i snön, bevakade af två karlar. Vargarna voro tydligen närgångna, ty ett par revolverskott ekade i dalen och sedan blef det tyst.

Mörk och hotande grydde den nya dagen och öfver vinterhvita kullar och genom knarrande snö gick vår färd mot västsydväst. Åskan körde med sina tunga vagnar genom den värld af berg som omgaf oss på alla håll. Snön låg en half fot djup och dolde de försåtliga råtthålen, i hvilka hästarna snafvade. Den var kram, och halfklotformiga lössulor häftade under djurens

hofvar. Men fram på dagen tog solen öfverhand, snötäcket försvann och vid dagens läger var marken bar.

Dagsmarschen hade fört oss utmed Surnge-tju och vi hade korsat en rad af bibäckar — hur olikt den förtorkade trakt, i hvilken Indus har sina källor! Lägerstället hette Taktje, och tjugusex svarta tält i två byar voro våra grannar. »Govan» på platsen hade begifvit sig till Purang, men hans närmaste man, en liten fetlagd och grofhuggen tibetan, lofvade att åtlyda alla våra befallningar. Jakar kunde vi få så många vi önskade på vägen till Toktjen. Mannen berättade att Sonam Ngurbu lämnat Taktje samma dag; han hade förberedt nomaderna på vårt besök och sagt att de icke hade något att frukta af oss. Därför voro Taktjes nomader idel vänlighet redan från första ögonblicket.

Männen från Kjangjang och deras jakar hade fullgjort sin tjänst och kunde gå. De fingo bra betaldt och dessutom två hundar, som vi tröttnat på. Den ena var smutsgul och obehaglig; Lillpuppy och Takkar kunde icke fördraga honom. Den andra var en liten brun racka som kallades Kamduk. Båda hade frivilligt inställt sig och skällde hela nätterna i onödan. Nu fördes de i band till Kjangjang. Men redan vid nästa lägerplats uppenbarade sig Kamduk glad och lifvad, viftande på svansen och gnällande af fröjd. Efter detta prof på trohet omhuldades han af alla och följde oss på vägen till Indien, ända tills han i någon af de första byarna, blef kvar på eget bevåg. Han fruktade värmen och längtade tillbaka till sommarsnön i Kjangjang.

I Taktje stannade vi öfver en dag. Här skulle vi köpa får, tsamba och mjölk, samt korn åt hästarna. Vädret gjorde icke heller sadeln inbjudande. Det häll-

regnade i ett och marken förvandlades till en enda dyblöta. Här skulle gräset bli saftigare än det varit på flera år! Jag förkortade tiden med ritstiftet och behöfde icke vänta på modeller. De kommo i hela skaror, alla kön och åldrar, och fyllde Abdul Kerims rymliga tält, där atmosfären snart fick en hemtreflig tibetansk doft af smutsiga nomaders utdunstning och plaskvåta klädesplagg. Men det var solsken i tältet medan regnet utan återvändo skvalade öfver den spända duken, och det var ett stort och verkligt nöje att hela dagen sitta i en krets af vildmarkens söner och döttrar, att se dem på nära håll, i dräkter som vuxit på deras får och jakar och att lyssna till deras uppsluppna prat och klingande skratt. I ett hörn af tältet sitter en ung moder med sitt diande barn. Hon är trasig och fattig, men väl växt och hennes drag äro energiska. Hvarje gång modellplatsen är ledig tränger hon sig fram och säger att det är hennes tur, och ändtligen får hon sin vilja fram.

En verklig folksamling trängdes utanför tälten, då vi bröto upp den 12 juli. De kunde omöjligt rymmas i Taktjes svarta byar och det befanns också att många voro grannar, som hört talas om porträtteringen och hoppades att förtjäna en rupi eller tenga. Men deras förhoppningar gingo om intet, ty ett nytt kompani af präktiga jakar stod med sina drifvare och väntade, och Taktjes grannar fingo endast bevittna vår affärd.

Hela nejden var insvept i en underlig dimma, marken tycktes ånga, närbelägna föremål framträdde svagt, de aflägsna bergen syntes icke alls. Fenomenet berodde tydligen på gårdagens starka regn i förening med nattens köld. På förmiddagen föll en ordentlig hagelskur,

Beväpnade nomader.

och den vägvisare, som alltid måste gå vid min sida, förklarade att haglet icke gjorde någon nytta alls, endast regn förmådde friska upp gräsrötterna. Längre i sydväst var betet bättre, sade han, och om en vecka skulle Taktjes samhälle flytta dit, ty så länge fanns ännu bete vid Surnge-tju.

Terrängen stiger icke alls. Vi äro helt nära Surnge-la, ett första klassens vattendelande pass i Transhimalaya. Och dock ligger landet så godt som jämnt framför oss. På ömse sidor resa sig berg, men vi vandra som i en öppen dal mellan dem.

»Här är Surnge-la,» försäkrade min följeslagare.

»Omöjligt! Marken är ju alldeles jämn; detta är icke ett pass.»

»Jo, detta är hvad vi kalla Surnge-la,» vidhåller han.

Ett besynnerligt pass! Icke den minsta rännil förrådde ett fall åt något håll. Marken var fullkomligt plan. Efter några minuter nådde vi dock en liten fåra som pekade mot sydväst. Då först var saken klar, koktermometern trädde i verksamhet och angaf en höjd af 5,276 meter. Passets många rösen äro vilseledande, ty de äro uppförda en bra bit väster om den högsta punkten.

Snart blir plastiken tydligare; vi rida ned genom en sakta fallande dal, Surnge-lungpa, hvars flöde hör till Satledschs flodområde. Vi hade sålunda korsat Transhimalaya för åttonde gången, och passet, Surnge-la, hade varit vida bekvämare än något af de andra. Man kunde knappt kalla det ett pass; det var blott en flack och nivellerad ansvällning i en mycket låg del af systemet.

Från lägret n:r 449 (4,917 meter) i Panglung-dalens mynning sågo vi i sydväst en gammal bekant, nämligen Pundiberget som reser sig på norra stranden af den heliga sjön. Åt samma håll fortsätter dalen Surngelungpa, som nu visade sig vara öfre delen af Patjen, eller den dal, i hvars mynning jag förra året gjort ett besök. Under följande dagsmarsch lämnade vi denna dal på höger hand och gingo i stället öfver det lilla passet Jybgo-la och en rad af låga kullar, och slutligen genom en trång, slingrande dal.

Vi hade uppslagit lägret n:r 450, då himlen mörknade som till skymning. En stund senare slet haglet sina bojor och kom nedstörtande med obeskriflig våldsamhet. Hela landet blef åter krithvitt, men det hvita täcket spolades snart bort af ett strilande regn. Blott bergens högre regioner, där nederbörden alltjämt föll i form af hagel eller snö, förblefvo hvita. Det smackar och kippar därute i vätan. Lillpuppy kommer inkilande och passar naturligtvis på att skaka vattnet ur pälsen rakt för näsan på mig, mina anteckningsböcker och kartor. Så rullar han ihop sig för att torka på sin matta i hörnet. Men han har ingen ro i kroppen. Bara han hör nya steg kippa, skall han ut och titta och morra och så kommer han in igen och ger mig en ny dusch.

Mot aftonen öfvergick regnet i snö. Detta är den meteorologiska lagen under sommaren i höga Tibet. Först en häftig hagelskur, som öfvergår i regn och slutar med snöfall. Hur olika voro icke de båda regntiderna 1907 och 1908 hvarandra! Under den förra hade blott ett par gånger några regnstänk fallit; men nu, under

den senare, hade vi oupphörligt häftiga och ihållande regn.

Nästa dagsled för oss ned genom dalen Gelle-lungpa trångt inpressad mellan klippor af hälleflinta och gråvacka. Vid en punkt där dalen vidgar sig upphunnos vi af tolf ryttare, som i skyndsam ridt drefvo en hjord af jakar och en mängd får framför sig. De voro nepaleser och vi frågade i förbifarten hvarför de hade så förtvifladt brådtom.

»Tjufvar från Tibet hade stulit våra kreatur,» svarade en man, »och därför satte vi genast efter bandet. Vi upphunno det för ett par dagar sedan och pryglade bofvarna så grundligt, att de knappt kunde gå. Men våra djur ha vi fått tillbaka och nu skynda vi oss hem öfver gränsen.»

»Hvar korsa ni gränsen?»

»I passet Tjakpalung-la.» Ett odiöst namn, som just betyder »Röfvardalens pass»!

»Får ni inte hjälp af myndigheterna, om ni klagar hos Devaschung?»

»Nej, tibetanska regeringen lägger inte två strån i kors för att bispringa bestulna främlingar. Blir man plundrad af tibetaner, får man själf hals öfver hufvud ge sig in i fiendens land och med våld återtaga sina tillhörigheter. Annars får man aldrig se röken däraf. Som ni ser äro vi bra beväpnade. — Farväl!»

Därmed drog nepalesernas talman till med en svordom öfver tibetanernas feghet, och den besynnerliga kavalkaden försvann vid en krök af dalen.

Vi äro inne på Toktjens domäner. Det område vi senast korsat heter Hor-parjang. Ännu återstår en liten pasströskel, Rigong-la, och från dess höjd synes i

S 69° V en liten flik af den heliga sjön. Eljes är utsikten icke mycket värd. Blytunga, blåsvarta moln täcka hela landet och dölja allt. Vägen går slutligen öfver svagt hvälfda kullar ned till Samo-tsangpos dal. Vid flodens vänstra strand lägrade vi helt nära den plats där Toktjens »gova» hade uppslagit sina sommartält.

En nepales på besök i Toktjen.

Som vanligt var lägret redan färdigt och röken steg från elden, då jag kom fram. Jag satt af, räckte ridpiskan åt Lobsang, lät Gulam draga af mig de hemmagjorda skinnstöflarna och lösa lifgördeln, öppnade på den tibetanska kappan och gick in i tältet och tackade Gud för det styfva arbete som nu förts till ett lyckligt slut.

Sedan lade jag mig på bädden och funderade. Sju månader hade förflutit sedan vi lämnade Ladak. I flera riktningar hade jag korsat den stora hvita fläcken norr om Tsangpo eller öfre Brahmaputra. Jag hade nått mitt mål och fyllt min plikt och kunde nu med godt samvete sätta kursen på Indien.

Men innan vi anträda återfärden genom Satledschs dal, så låt oss, just här vid ändpunkten för den åttonde korsningen af Transhimalaya, stanna ett ögonblick och påminna oss hvad förgångna tider vetat om detta bergsystem. Och låt oss också bevara minnet af de män, hvilka hvar i sin stad lämnat bidrag till kännedomen om Transhimalaya. De hade hufvudsakligen berört de östra och västra flyglarna. För mig återstod centern, »den hvita fläcken». Därför hade jag lyckan att förkasta de teorier som uppställts vid olika tillfällen, att hopknyta de båda flyglarna och att bevisa att Transhimalaya är ett enda sammanhängande system, bestående af en värld af kedjor, ett system af veck i jordskorpan, som i höjd vida öfverträffas af Himalaya, men i mäktighet och betydelse är dess like.

XII.

Transhimalaya i forntid och medeltid. — De katolska missionärerna.

Underbart klingar det i våra öron att väldiga områden af södra Tibet, ett land beläget så nära Indiens gräns och blott på trettio mils afstånd från engelska järnvägsstationer, förmått att ända till vår sena tid bevara sina hemligheter oförrådda och sina landskap osedda af europeiska ögon. För fem år sedan lyckades det mig att inträngа genom de fordom oförsonligt tillbommade klipportarna, att draga upp grundlinjerna till förut okända bergskedjor, att följa loppet af floder, om hvilkas tillvaro icke ett eko nått ut till de hvitas värld, och att tälta på stränderna af sjöar, där förut aldrig en europé lyssnat till vågornas sånger.

Åtrådda sedan sekler ha också inom loppet af dessa fem år jordens poler blifvit nådda. De ansågos oupphinnliga. Intet kunde vara svårare än att tvinga sina hundspann fram till en af polerna. Och dock eröfrades de i den spännande spärrjakt, där de förnämsta driffjädrarna utgjordes af den nationella fåfängan och den vid målet vinkande segerpalmen. Till polerna framträngde djärfva män i en tid, då ännu så många gåtor lågo olösta i de djupa dalgångar, där de indo-kinesiska

floderna skurit sina banor. På polerna restes flaggstänger innan stormlöpningen ens börjat mot toppen af Gaurisankar, Kintschinjinga eller Mount Everest. En framtid skall visa att jordens högsta bergstopp är mera svårtillgänglig än de båda punkter som förenas af jordens axel. Och att landet norr om öfra Brahmaputra eröfrades blott ett par år före polerna förråder, att de vägar som leda in öfver dess gränser icke äro beströdda med rosor.

Från Bengalens djungler, från Gangesdalens rika växtvärld, från Pendschabs slätter stiga skogbevuxna höjder upp mot kala klippbranter, tvärhuggna stalp och vilda krenelerade bergmassor och slutligen till den dynasti af förstenade kungar, som under kronor af evig snö blickar ut öfver det kvafva, kvalmiga Indien. Af vördnad för denna gåtfullt iskalla och otillgängliga värld förlade de gamla inderna, slättbygdens folk, sina gudars boningar och sina heligaste orter just till dessa höga regioner, dit de dödliga icke kunde nå.

Men hinduernas religiösa tro har dock icke befolkat hela Himalaya med gudar, och vallfartsorter finnas icke öfverallt bland fjällen. I deras medvetande spelar mellersta Himalaya ingen roll. Äfven Nepal med sina härliga, yppiga dalar nämnes i deras klassiska litteratur endast i sväfvande och dunkla ordalag, och först i en senare tid inträngde hinduerna dit. Däremot vallfärdade inderna sedan uråldriga tider till Ganges' källa, och sina förnämsta gudahem förlade de till den trakt af Himalaya och landet norr därom, där de stora floderna ha sina källor och samla de vattenmassor, som på Indiens slätter komma grödan att gro och mogna till gyllne skördar.

De indiska arierna kommo från nordväst och drogo öfver bergen ned mot Kaschmir och Pendschab och till Indus' och Ganges' länder. En uråldrig kunskap om de trakter, där deras till gudar förvandlade förfäder lefvat och vandrat, fanns kvar som ett dunkelt fornminne i deras medvetande. Därför blef landet kring de heliga sjöarna och flodkällorna också deras gudars hemvist.[1]

Enligt de gamla Vedaböckerna låg Asien som en lotusblomma (padma) och simmade på oceanens yta. Blomman hade fyra blad. Det som pekade mot söder var Indien. Omgifvet af de väldiga bergstoppar som befruktade jorden med sina floder, reste sig Meru, gudaberget, jordens högsta ansvällning som en pistill ur blommans midt. Ty Meru omfattade hela det högland, som stiger upp norr om Indien. Hela Tibet ingår däri. Icke blott de ariska inderna lyfte sina händer upp mot bergen, hvarifrån deras hjälp troddes komma — äfven andra kringboende folk blickade upp mot de gåtfulla höjderna. För birmanerna är snölandet de saligas hemvist efter döden, och till och med kineserna utkora Kwen-lun, en del af Meru, till boplats för sina äldsta heliga och sina odödliga.

Från detta Meru nedströmma fem jättefloder, Ganges, Indus och Oxus mot söder och väster, de båda återstående mot Sibirien och Kina. I norr och söder är Meru inramadt af tredubbla bergskedjor. De trenne södra äro: Himavan eller Himalaya närmast Indien, Hemakuta eller bergen med de guldglänsande topparna,

[1] Anton Frhr von Ow: »Hom, der falsche Prophet aus noachitischer Zeit», s. 152 och »Religionsgeschichtliches aus Sven Hedin's 'Transhimalaja',» i Anthropos, Bd V, 1910, Heft 5, 6. Vidare: Lassen: Indische Alterthumskunde, etc.

och det tredje, »det bästa bland berg», tjänar till tron åt Indra, regnets och åskans gud, som, sedan han dundrat öfver jorden, spänner regnbågens skimrande bro öfver himmelens fäste. Denna tredje bergskedja är Kajlas, Sivas paradis, gudarnas hem, som bortom heliga sjöar och bortom Indus', Satledschs, Brahmaputras, Ganges' och Jumnas heliga källor reser sin solbelysta hjässa öfver ett land, som i sublimt majestät och storslagen ödslighet söker sin like på jorden.

Den mytiska diktningen befolkar Kajlas med en värld af underbara gestalter. Öfver dem hvälfver sig Sivas himmel, och att samlas till dem efter döden är en åtrådd lycka — en öfvertygelse som också delas af tibetanerna. I »Molnbudet» sjunger Kalidasa om de heliga alpsvanornas luftiga färd till Kajlas och dess grannar, hvilka lysa som hvita lotusblommor öfver jordens länder, ett återsken af Sivas leende och Mahadevas ljus. Kajlas, kristallen, är de gudomliga flodernas ursprung och där dyrkas spåret efter Ramas fot.

Så prydde de gamla arierna, hinduernas förfäder, denna värld af oupphinnliga berg i en skrud af sagor och sånger och gjorde den till skådeplats för den episka och mytiska diktningens hjältedåd och underbara händelser. Ur det indiska sagodunklet framtränger sent omsider ett knappt hörbart eko från Himalaya till västerlandet, fortplantadt genom hörsägner, berättade af fönikiska och persiska krämare och vandringsmän. Herodotos förtäljer om de guldgräfvande myrorna norrut i dimmornas hem, en saga som hade sina rötter hos de gamla inderna. Han säger att de underliga myrorna voro mindre än hundar, men större än räfvar. Nearkos berättar att han själf sett skinn af de guldgräfvande djuren

i Alexanders läger, och han fann dem likna panterns skinn. I våra dagar ha sagans myror blifvit förvandlade till murmeldjur, som gräfva sina hål i marken och framför kulans ingång uppkasta högar af jord och sand, hvilka kanske någon gång innehållit guldstoft.

Hos de geografiska och historiska författarna efter Alexanders tid nämnes blott den höga kedja af berg, som i norr begränsar Indien. Megasthenes kallade Himalaya för Emodos, ett namn som också Plinius begagnar. Dess västra del benämnes Kaukasus af Arrianus. Pomponius Mela låter Indien i norr begränsas af Taurus, hvars väldiga ryggrad han, liksom förut Erathostenes, sträcker ut ifrån Mindre Asien ända bort till den yttersta östern. Strabo berättar att om man går ifrån Hyrkaniska eller Kaspiska hafvet emot öster, så ligga till höger de berg, som hellenerna kalla Taurus och som sträcka sig ända till Indiska hafvet. Om de höga fjällmassorna bortom Baktriana och Sogdiana och de vandrande skytiska herdarnas land säger han: »Alla öfriga berg, alltifrån ariernas land, kallade makedonierna Kaukasus, men hos barbarerna betecknades olika delar däraf med namnen Paropamisus, Emodus, Imaus och andra liknande.» Och på ett annat ställe bekräftar han denna sin uppfattning i följande ord: »Indien begränsas i norr, alltifrån Ariana till österhafvet, af Taurus' yttersta delar, hvilka de infödda delvis kalla Paropamisus, Emodus, Imaus och äfven annat, men makedonierna Kaukasus.»

I andra århundradet efter Kristus skref forntidens störste geograf, Ptolemäus, sin berömda jordbeskrifning, där han sträckte de grundmurar, på hvilka araber och européer i en långt senare tid byggde vidare.

Namnet Imaus innefattar hos Ptolemäus icke blott östra delen af Hindu-kusch och västra delen af Himalaya, utan också Pamirs östra randberg. Därför skiljer det meridionala Imaus västra Skytien från det östra, under det att den latitudinala delen, som motsvarar Himalaya, utgör en gränsmur mellan India intra Gangem fluvium och Scythia extra Imaum montem, det land, i hvars södra del Transhimalaya tornar upp sina mäktiga bergskedjor.

Sedan lefde snart sagdt hela medeltiden på Ptolemäus' vishet, och med dogmatisk skärpa grodde hans världssystem fast i de lärdas medvetande. I elfva hundra år strömmade de högborna floderna ned från sina heliga källor och monsunens mörka molnmassor kämpade med solljuset om herraväldet öfver Transhimalaya och dess grannar. Européerna hade ingen aning om jordens högsta ansvällning. Likt en fästning, skyddad af väldiga murar och vattenfyllda grafvar, låg Tibet okändt och drömde i ostörd ro. Hur länge skulle det icke dröja innan yttermurarna föllo! I sjutton sekel och ett halft skulle vinterstormarna sjunga sina urgamla hymner öfver Bongbas fjällmassor, innan också de sista förskansningarna dagtingade inför den europeiska forskningens kraf.

Men när jorden fullbordat sina elfva hundra hvarf kring solen, framtränger till Europa ett första flyktigt rykte om Tibet. Under vilda härjningar hade mongolerna infallit i de hvitas världsdel. För att vinna upplysningar om det krigiska ryttarfolkets hemland och tillgångar, skickade påfven, år 1245, Piano Carpini till storkanen, och under sina långväga vandringar hörde han talas om Tibet. Landets inbyggare äro hedningar, säger

han och berättar: »De ha en mycket förvånansvärd, eller snarare förskräcklig sedvänja, ty då någons fader är på vippen att ge upp andan, samlas alla hans anförvanter och äta upp honom, hvilket såsom sanningsenligt berättades för mig.»

Under sin berömda resa åren 1253 till 1255, likaledes till storkanens hof, erfor den präktige franciskanermunken Vilhelm Rubruquis att bortom tanguterna bodde tebeterna, »ett folk, som har för vana att äta sina döda föräldrar, emedan man, af idel fromhet, icke vill gifva sina föräldrar någon annan grafplats än sina egna inälfvor. Emellertid ha de uppgifvit denna vana, emedan de betraktades med afsky af alla folk. Dock göra de ännu vackra skålar af sina föräldrars skallar, så att de, medan de dricka ur dessa (skålar) skola tänka på (sina föräldrar) midt i sin munterhet. Detta berättades af en som hade sett det. Dessa människor ha mycket guld i sitt land, så att då någon behöfver guld, gräfver han tills han finner det, och han tar endast så mycket han behöfver och stoppar resten tillbaka i marken; ty om han lade det i en skattkammare eller kista, så tror han att Gud skulle beröfva honom det (guld) som finnes i marken. Jag såg många missbildade individer bland detta folk.»[1]

Under sin tjuguåriga vistelse (1275—1295) vid Kublai Kans hof hörde medeltidens mest berömda resande, Marco Polo, ett och annat från Tibet och förtäljer därom:

[1] Rockhill, som utgifvit och kommenterat den bästa upplagan af Rubruquis' reseberättelse, betviflar att medeltidens tibetaner voro kannibaler. Däremot finnes det ännu i dag knappast ett tempel i Tibet, där icke människans hufvudskål användes både till dryckeskärl och religiösa trummor. En sådan trumma är afbildad å sid. 393, del II af »Asien, tusen mil på okända vägar.»

»Denna provins, kallad Tebet, är af mycket stor utsträckning. Invånarna hafva sitt eget språk, äro afgudadyrkare och gränsa till Manzi och åtskilliga andra trakter. Dessutom äro de mycket stora tjufvar. Landet är i själfva verket så vidsträckt, att det omfattar åtta kungariken och ett stort antal städer och byar. Det innesluter i många trakter floder och sjöar, i hvilka guldstoft finnes i stor mängd. Kanel växer också där i stor ymnighet. Korall är särdeles eftersökt i detta land och betingar höga pris, ty de fröjda sig åt att hänga den kring halsen på sina kvinnor och sina afgudar. De ha också i detta land en massa fina ylletyger och andra tyger, och många slags kryddor odlas där, hvilka aldrig ses i vårt land. Ibland detta folk finner man också de bästa trollkarlar och astrologer, som förekomma i hela denna del af världen; de utföra sådana utomordentliga underverk och trollerier genom sina djäfvulskonster, att det förvånar en att se dem eller till och med att höra därom. Därför vill jag icke omnämna något sådant i denna vår bok; folk skulle häpna om de hörde det, men det skulle icke tjäna något godt ändamål. Folket i Tebet är en dålig ras. De hafva bulldoggar stora som åsnor, skickliga i att upphinna vilda djur. De ha också åtskilliga andra slag af jakthundar, och utmärkta jaktfalkar, snabba i flykten och väl dresserade, och infångade i landets bergstrakter.» Och slutligen meddelar Marco Polo att Tebet lyder under storkanen.

År 1328 reste franciskanermunken Odorico de Pordenone från Schan-si, genom Schen-si, Setschuan och Tibet. Henri Cordier, som utgifvit den bästa upplagan af hans skildring, förmodar att senare skedet af munkens resa, hvarom upplysningar saknas, fört honom genom

Badakschan, Khorasan, Tabris och Armenien tillbaka till Europa, dit han återvände 1330. Hans namn är minnesvärdt icke blott därför att han utförde en af de märkligaste färder som någonsin korsat hela Asien, utan också därför att han är den förste europé, som besökt Tibet och varit i Lhasa, den hvita staden, som ännu ett halft årtusende senare skulle tända europeiska resandes längtan och i deras inbillning resa sina skyhöga fasader under gyllne tempeltak. Odorico kallar Lhasa Gota — enligt Cordier en förvrängning af Potala eller Dalai Lamas klosterslott. Landet kallar han Riboth, vet att det gränsar till Indien och säger: »Detta kungarike lyder under storkanen, och man finner där bröd och vin och ett mycket större öfverflöd än i någon annan del af världen. Folket i detta land lefver i tält af svart filt. Dess kungastad är mycket vacker, hel och hållen af hvit sten och med väl stenlagda gator. Den kallas Gota. I denna stad vågar ingen att utgjuta blod af människor, ej heller af något slags djur, af vördnad för en afgud som man där tillber. I denna stad bor 'obassy', det vill säga deras påfve på deras språk. Han är öfverhufvud för alla afgudadyrkare och utdelar landets prästerliga sysslor på sitt vis.» Odorico vet också hur tibetanerna förfara med de döda, hur prästerna från liket afskära hufvudet och gifva det åt den dödes son, som däraf gör en skål att tömmas till faderns minne; under det att kroppen styckas och gifves åt örnar och gamar, hvilka likt Guds änglar föra den afsomnade till paradisets fröjder.

Åter förflöto trenne sekel utan att någon ny kunskap framträngde till Europa från snölandet, såsom tibetanerna ofta kalla sitt hemvist bland berg och dalar.

I tre hundra år höll sig fästningen utan att några främlingar korsade dess vattenfyllda grafvar. Och stormarna svepte yrsnön som förr uppför sluttningarna och kom den att fladdra och kasta som hvita skynken från kammar och toppar. Det klagade och hven i klippiga utsprång och vågorna dunkade melankoliskt och ödsligt mot stränderna af Brahmas sjö och Tengri-nor. Ostörda och trygga som på fridlyst mark flyttade nomaderna sina svarta filttält från ett bete till ett annat på samma sätt som i det anno Domini då Odorico gästade deras land.

År 1624 reste Pater Antonio de Andrade till Tsaparang. Vi skola längre fram, då vi nalkas hans trakter, tala om honom. Låt oss nu endast belysa de färdemän, hvilkas ströftåg fört dem i beröring med Transhimalaya. Vi ha sett hur den indiska forntiden icke kände någon annan del af detta system än Kajlas. Huruvida Odorico korsade systemets östra kedjor eller icke är okändt. Men den nyare tiden gör sitt inträde med sina skärpta kraf på en noggrannare kunskap om jorden. Under dess skeden skönjas långsamt Transhimalayas flyglar. Ett mera storslaget och lockande problem inom jordforskningen än att sammanbinda dessa flyglar och att slå hela systemet i lås, kan knappast tänkas. I hvarje fall har jag aldrig stått inför en härligare uppgift. Det är därför jag med förkärlek dröjer vid minnet af de färdemän, som i forna tider och ännu för icke så länge sedan burit sten till den väldiga byggnad, som nu i sina hufvuddrag står färdig. Kanske det också kan löna mödan att undersöka hur ett af jordskorpans mest gigantiska veck, lika orubbligt och tryggt i sin fristående stelhet då Vedaböckerna skrefvos som nu, småningom träder

ut ur sagornas och sägnernas natt, afslöjas bit för bit, växer fram och fullbordas som ett läggspel på européernas kartor, och slutligen i geografernas medvetande införes som en ledamot bland jordens högsta, längsta och förnämligaste bergssystem.

Den sista biten som återstod för att få läggkartan att gå ihop, hade en areal af omkring 110,000 kvadratkilometer eller mer än hela Norrbottens län. Där lästes endast orden terra incognita och det gällde att utplåna också dem. Blott om detta lyckades vore spelet vunnet.

Den första resande som tillfört Europa en mera omfattande och värdefull kunskap om Tibet, och om hvilken man med säkerhet vet att han korsat östra Transhimalaya, är jesuitpatern Johannes Grüber, som i sällskap med Albert Dorville af samma orden, år 1661 lämnade Peking för att öfver Koko-nor, Lhasa, Schigatse och Katmandu genomvandra hela östra Tibet och efter en lyckad och ryktbar färd framkomma till Agra 1662. Skildringen af resan står dock icke i något rimligt förhållande till dess betydelse. Ett fåtal bref och anteckningar af Grübers hand ha blifvit offentliggjorda af Thévenot, samt af Athanasius Kircher i hans berömda verk »China illustrata», Amsterdam 1670.

Där får man veta att de båda fäderna korsade Hwang-ho två gånger och att de, sedan de lämnat Sining-fu bakom sig, färdades i tre månader genom tatariska Kalmuckiets öken innan de nådde kungariket Lhasa, som af tatarerna kallades Barantola. Deras väg ledde öfver slätter och berg, och öfver floder med gräsklädda stränder, där nomadernas hjordar funno bete i tillräcklig mängd. »Många finnas som tro att denna öken sträcker sig från Indien ända till Ishafvet.» Inga

andra djur än »vilda tjurar» förekomma. Infödingarna bo i »flyttbara hus», såsom Grüber benämner hvad Odorico tre hundra år tidigare riktigt kallat svarta filttält.

I södra delen af det sålunda skildrade landet, mellan Nak-tju vid Saluen och klostret Reting sydost om Tengri-nor, gingo Grüber och Dorville öfver Transhimalayas höjder, utan att ana att de därmed fogade en ny upptäckt till de många andra de redan vunnit under sin långväga färd. Att detta bergssystem i Grübers anteckningar icke framträder med den skarpa relief som verkligheten kräfver och icke ens omnämnes i Kirchers skildring, bör ej förvåna, ty icke heller bergskedjorna söder om Tsajdam eller det väldiga Tang-la, som ett par hundra år senare väckte pater Hucs häpnad och fasa, finna rum i Grübers minne.

Hvad han så mycket bättre kommit ihåg och skildrat i lifliga färger, det är Langur-bergen söder om Tsangpo, motsvarande Himalayas norra, vattendelande kedja mellan Schigatse och Katmandu. Där har bergssjukan tagit hand om honom, och för att förklara den olidliga värk som säkert dunkade i hans tinningar, har han dragit några äfventyrliga slutsatser, hvilka sedan upptogos och med dogmatisk trohet omhuldades af hans katolska efterföljare på Tibets höga vägar.

Han säger att Langur är så högt, att människor som komma dit icke kunna andas, ty luften är alltför »subtil», och »på sommaren växa där vissa giftiga örter, som utdunsta en så illaluktande och farlig doft, att man icke kan stanna däruppe utan risken att förlora lifvet, ja icke en gång passera utan fara att dö». Öfver mäktiga berg och förskräckliga bråddjup har man en månads väg innan man når den första staden i Nepal.

I Kirchers verk läsa vi också om det lustiga korsförhör storhertigen af Toskana underkastade den gode Grüber efter hans återkomst. Storhertigen frågade bland annat om pater Johannes gjorde sitt inträde i Stormoguls rike genom Tatariet eller usbekernas land, eller om han kom in östanifrån, och huruvida han hade någon kunskap om de trakter af Tibet, som skildrats af pater Antonio de Andrade. Härtill svarade Grüber att han från Peking till Sining-fu alltid gått västerut och att han från stora muren räknadt hållit mot sydväst. För att nå Stora Moguls länder hade han vandrat genom Tatariets öken och kungarikena Barantola, Nepal och Maranga och slutligen nått Ganges. »Hvad kungariket Tebet angår, så har jag en ganska fullständig kunskap därom, ty våra jesuitfäder såväl som de kristna, hvilka varit där, hafva grundligt upplyst mig om landet.»

Då storhertigen frågade om pater Johannes ämnade skildra de provinser och stater som ligga utanför Kina och om han hade för afsikt att skänka allmänheten geografiska kartor däröfver, fick han, tyvärr, till svar, att då pater Athanasius Kircher i sin »China illustrata» redan meddelat allt som angår Grübers resa, vore det »bortkastad möda att vilja foga något till det som redan blifvit sagdt af en så stor man, och att vilja skrifva en särskild bok». Man får det intrycket att Grüber känt det som en förmätenhet eller rent af insubordination mot Kircher att göra anspråk på att kunna skrifva något som vore bättre och utförligare än det som redan fanns i »China illustrata».

På en af Kirchers kartor igenkänna vi i Montes Tebetici Himalaya, ehuru Kajlas, som hör till Trans-

himalaya, räknas dit. Norr om dessa berg läsas orden Tibet Regnum.

Sen följde fulla femtio år på tidens ström utan att ett eko framträngde till Europa från det land, där Transhimalayas berg bada sina toppar i stormar och solljus. Då inträffade i Rom en händelse som banade väg till det hemlighetsfulla landet. Kapucinerfäderna i Marca Ancona begärde och erhöllo också genom ett särskildt dekret af Congregatio de Propaganda Fide uteslutande rättighet till missionen i Tibet. Därför bröto pater Felice da Montecchio, pater Domenico da Fano och andra medlemmar af Kapucinerorden år 1704 upp från Rom med Indien och Tibet till mål. Da Fano framkom till Lhasa år 1707. Stora svårigheter mötte hans försök att i Dalai Lamas hufvudstad grunda en missionsstation, och för att vinna kraftigare understöd hemifrån, återvände han till den eviga staden. År 1715 var han för andra gången i Indien, beredd att göra en ny stormlöpning mot Tibet.

Under tiden hade jesuitpatern Ippolito Desideri fått tillstånd af sin ordens öfverhufvud att gå ut och omvända tibetanerna, och sedan han mottagit påfvens välsignelse begaf sig också han på väg. Från Indien medtog han pater Manuel Freyre och reste öfver Kaschmir till Leh, där han stannade öfver sommaren 1715, sysselsatt med att lära sig språket, allt i förhoppning att få »se frukter, behagliga för Guds majestät, uppspira bland Tibets berg».

Desideri lämnade Leh i augusti 1715, reste i en tatarisk prinsessas sällskap och med stora karavaner och mycket folk öfver Gartok och Manasarovar till Lhasa, dit han framkom i mars 1716, efter att hafva utfört en

färd, som skulle göra hans namn berömdt för alla tider. Det skulle dröja 188 år innan nästa europeiska expedition gick fram genom öfre Brahmaputras dal, under befäl af kapten Rawling och major Ryder. Men pater Desideri var den förste europé som i hela dess längd följde södra foten af Transhimalaya.

I bortåt två århundraden kände man om Desideris färd intet annat än hvad han anförtrott åt ett bref till pater Ildebrand Grassi, dateradt Lhasa den 10 april 1716, och sedermera tryckt i »Lettres Edifiantes». I ett tiotal andra bref berör han inga geografiska frågor. Ändtligen fann man i hans födelsestad ett utförligt och innehållsrikt manuskript af hans hand, och denna dyrbara urkund blef utgifven år 1904 i Rom. Bland de katolska missionärer, som i början af sjuttonhundratalet besökte Tibet, är Desideri den yppersta.

I månader red han utmed öfre Indus, förbi den heliga sjön och ned genom Tsangpos dal och hade ständigt klippskuldror och utsprång från Transhimalaya i norr, vettande mot dalen liksom husgaflarna mot en gammal gata. Och ändå har han så godt som intet att säga om dem, utan talar, såsom Grüber, blott om Langur. När man färdats samma väg som Desideri, är det icke svårt att förstå honom. Langur, som han mödosamt gått öfver, utöfvade ett mäktigare intryck än Transhimalaya, som han endast delvis sett från Tsangpos dal. Från dess jämförelsevis djupa ränna gör systemet blott på ett par ställen ett betydande intryck; eljes äro de närbelägna bergen som skymma hufvudkammarna, icke mycket höga.

Men Desideri är den förste europé som sett Kajlas och talat därom. Han berättar att han i midten af

oktober lämnade Gartok och den 9 november nådde de största höjder han hade att bekämpa på vägen till Lhasa. Här, i provinsen Ngari, säger han, är ett utomordentligt högt berg, af ansenligt omfång, täckt med evig snö och is och insvept i den förskräckligaste köld. Och han talar om pilgrimernas tåg kring Kajlas och om bergets religiösa betydelse.

Han känner de olika vägarna från Lhasa till Siningfu, han vet att Tibet i öster och nordost gränsar till Kina och Tatariet och i norr till vilda och ödsliga trakter och till kungariket Jarkent. Han talar om för dem, som först två hundra år senare skulle taga del af hans skrifter, att Schigatse är hufvudstad i kungariket Tsang, att Lhasa, hjärtat i Tibets mellersta provins, U, är omgifvet af berg, och att höga kammar också resa sig norr om klostret Sera.

Desideris skildring skulle dock för vår fantasi aldrig hafva framkallat bilden af ett fortlöpande bergssystem hela vägen från Ladak till Lhasa. En sådan bild existerade ännu år 1904 på sin höjd teoretiskt. Och samma år utkom Desideris skildring utan att kunna vidga våra vyer eller reda ut våra begrepp om de gåtfulla bergen i norr.

Men Langur har slagit an på patern. »Det har den egenskapen att hvar och en som färdas däröfver ovillkorligen skall känna ett stort obehag, särskildt stark hufvudvärk, kväfningssymptom och andnöd, hvartill kommer feber.» Desideri har en mycket sundare och riktigare förklaring på bergssjukan än pater Huc, som tillskrifver den giftiga kolsyreångor, uppstigande ur marken. Den förre säger: »Många människor tro att det obehag man känner beror på ångor från vissa

mineral, som förekomma i det inre af Langur, men då intet positivt spår af sådana mineral hittills blifvit funnet, så föredrar jag att tro, att obehagen härröra från luftens skärpa och tunnhet. Jag är så mycket mer böjd för denna uppfattning, som jag erfor ändå mer olidliga smärtor när blåst stack upp, och på höjden af Langur dessutom led af en mördande hufvudvärk.»

Under den långa tid af nära fyra årtionden, då kapucinermissionen, om också med afbrott, verkade i Tibet, borde, tycker man, en hel litteratur ha uppstått om det märkliga landet. Ty många präster reste då fram och tillbaka öfver Himalaya. Och dock är det geografiska utbytet magert. Det viktigaste arbetet från denna tid är Georgis »Alphabetum Tibetanum», till hvilket Orazio della Penna och Cassiano Beligatti lämnat nästan hela materialet. Därtill kommer Beligattis egen reseskildring som nyligen upptäcktes i Biblioteca Communale Mozzi-Borgetti i Macerata och utgafs 1902 i Florens.

Belligatti föddes i Macerata 1708, vigde vid 17 års ålder sitt lif åt religionens tjänst och bröt år 1738 upp till missionen i Tibet, där han stannade i tvenne år. Öfver Nepal och Bengalen återvände han år 1756 till Italien och dog i sin födelsestad 1785.

Sin resa till Tibet utförde han i sällskap med pater della Penna. Kapucinermissionen hade emellertid sett sin glansperiod förflyta, och icke ens den sista förstärkning den nu fick från Rom förmådde att hålla den heliga elden brinnande till trots mot Dalai Lama och gudabilderna i Potala. I april 1745 slocknade lågan för alltid, då de sista missionärerna lämnade Lhasa. Deras hus förstördes, och ett århundrade skulle förflyta innan nästa gång missionärer från Europa, lazaristerna Huc och

Gabet, framträngde till den heliga staden. Men ännu år 1904 funno engelsmännen under Younghusband i Potala en bronsklocka, som fordom ringt till mässa i kapucinernas kyrka. »Te Deum laudamus» står det att läsa i malmen, och den ambrosianska lofsången tyckes slumra i tonvågorna, då klockan af hedniska händer bringas att sjunga, och ekot svarar sorgbundet och segersällt bland Tibets klippor.

Beligatti berättar om sin vandring till fots hela långa vägen från sin hembygd till Paris, om sin inskeppning i Lorient till Tjandernagor, som nåddes efter ett halft år, och hvarifrån han och hans kamrater fortsatte till Patna, december 1739. Härifrån uppbröto åtta bröder och sexton infödda tjänare med apostlahästarna till de knaggliga stigarna i Nepal.

När Beligatti i sin skildring fört oss öfver tibetanska gränsen, läsa vi med spänning vidare och undra om han skall visa oss en skymt af Transhimalaya. Men vi vänta förgäfves att förhänget skall falla, och ursäkta gärna Fra Cassiano vid tanken att hans egen fjärrblick kanske begränsats af monsunmolnens skymmande draperier.

På Langurs höjder kan han lika litet som sina föregångare afstå från att tala om det »underliga inflytande bergen utöfva på både människor och djur, vare sig det beror på luftförtunningen eller någon skadlig utdunstning». Med trenne sadeldjur, som redos af de mest uttröttade i skaran, knogade prästerna uppför bergets branter. I ett skjul vid vägen tillbringade man, jämte tjänare, riddjur och resande från Lhasa, en natt, som påminde om »en skärseld och ett inferno». Somliga jämrade sig, andra skreko högljudt, medan deras grannar

Mitt sönderblåsta tält.

fingo uppkastningar eller yrade. Ingen kunde äta, och de fyrbenta gästerna förhöjde icke stämningen. Men följande morgon, togs passet, och då man nådde Tingri på dess andra sida, voro alla lidanden förbi.

Han skildrar mästerligt, liksom Desideri, den dagliga rutinen under sin färd, hur man lägrar och släpper

Gäster vid mitt tält.

djuren i bet, för att under tiden tända lägerelden och laga maten, medan några af bröderna läsa breviariet; hur man bryter upp till nya mödor, läser lagen för bångstyriga mulåsnedrifvare, följer med blicken de snabbfotade, rödgula kjang, som kretsa kring karavanen, plågas af den hårda vinden, som ofta hindrar matlagningen, och hur man uppnår den ena byn, det ena

klostret efter det andra. Det är lätt att följa Beligattis route på en modern karta.

I Gjangtse stannade sällskapet i två dagar för att fira julen. Och vidare går färden öfver Karo-la till den underliga sjön Jamdok-tso med sin halfö och sina nunnekloster. Så vandra de upp på passet Kamba-la, beläget i den kedja, som skiljer Jamdok-tso från Tsangpo. Icke heller här säger han något om den utsikt som måste ha tjusat hans ögon från den norra horisonten. Men han, eller kanske della Penna, som var med på färden, har talat om för pater Georgi hvad de sågo. Ty »Alphabetum Tibetanum» borttager en flik af förhänget — i följande ord: »E vertice Kambalà prospicitur nova quædam series elatiorum, nivosorumque montium ad Boream. Hinc eos adorant Indi ac Tibetani viatores,» eller: »Från kammen af Kamba-la skönjes en ny sträcka af höga, snöbetäckta berg i norr. Härifrån tillbedja indiska och tibetanska vägfarande dessa (berg).»

De snöhöljda kammarna fjärran i norr äro den del af Transhimalaya, som af tibetanerna kallas Njen-tschen-tang-la och som i deras ögon är helig. För så vidt himlen varit klar, hade samma tafla förut skådats af Odorico de Pordenone, Grüber och Dorville, Desideri och Freyre och alla de kapuciner, som färdats öfver Kamba-la, utan att förråda något om det imposanta landskap, som upprullar sig för vandrarens ögon, då han riktar blicken mot norr.

Slutligen korsades Tsangpo i båtar af jakhud af alldeles samma slag som ännu i dag användas, och tidigt på morgonen den 5 januari 1741 tog »il Padre Prefetto» (della Penna) Padre Floriano med sig och skyndade i förväg till Lhasa, för att göra i ordning det

härbärge, där alla bröderna dagen därpå skulle samlas. I spetsen för den öfriga skaran följde Beligatti efter, lämnade på vänster hand det stora klostret Brebung, passerade utmed Potalas yttermur och gjorde den 6 januari sitt inträde i den heliga staden.

Mot slutet af sin skildring talar Beligatti om de präktiga klostren Sera och Galdan, om det sätt, på hvilket »kungen» mottog missionärerna, om deras besök hos den kinesiska residenten, om en tibetansk middag, om tempelfesterna vid årsskiftet och om storlamans intåg i Lhasa.

En stor del af det ursprungliga manuskriptet har gått förlorad. Men den del däraf som blifvit framgräfd ur arkivets dammiga skymning och utgifven 160 år efter sin tillkomst, sprider nytt ljus öfver kapucinernas lif i Lhasa och deras mödosamma vandringar öfver Langur och Kamba-la. Så har också Fra Cassiano själf sent omsider återvändt från skuggornas rike och i sin skildring rest ett värdigt minnesmärke öfver sin gärning.

Af della Pennas hand finnes en lika kort som förträfflig beskrifning på Tjang-tang eller den »norra slätten», såsom tibetanerna kalla platålandet. »Breve Notizia del regno del Tibet» är dess titel. Han talar också om »hertigdömet Dam» på åtta dagsresors afstånd från Lhasa och två från Nak-tju. I våra dagar finnes intet sådant hertigdöme, men byn Dam är kvar, och ett pass af samma namn leder öfver Transhimalaya sydost om Tengri-nor.

I sin korta uppsats ägnar della Penna ett minnesord åt den utmärkte holländska resanden Samuel van de Putte, som mellan 1723 och 1736 färdades från Indien

öfver Lhasa till Peking och tillbaka samma väg. Grüber och Dorville hade dragit fram ungefär samma stråt, som senare också skulle pröfvas af Huc och Gabet. Van de Putte dröjde länge i Lhasa, och i sällskap med en lamabeskickning till »himmelens son» utförde han sin resa i kinesisk förklädnad. Han dog i Batavia 1745. I sitt testamente uttalade han den önskan, att alla hans manuskript skulle brännas, ty han fruktade att hans korta, på lösa blad gjorda anteckningar kunde misstolkas, ge anledning till falska föreställningar om de märkvärdigheter han sett och upplefvat och sålunda kasta en skugga öfver hans namn.

XIII.

Jesuiterna. — D'Anville. — De första engelsmännen. — Ritter, Humboldt och Huc.

Då den store kejsar Kang Hi (1662—1722) genom eröfringen af Mongoliet, Formosa och Tibet hade afrundat gränserna för midtens rike, beslöt han, år 1708, att låta upprätta en karta öfver sina vidsträckta länder och han anförtrodde åt de lärda jesuiter som vistades i Peking och åtnjöto hans synnerliga bevågenhet, att utföra detta värf. Till en början nöjde han sig med trakterna kring stora muren, men då jesuiterna redan efter ett år inför kejsarens ögon utbredde en karta femton fot lång, blef han så förtjust att han önskade hela riket kartlagdt på samma sätt. Då grepo de sig an med Mandschuriet och provinsen Tji-li som kräfde två år. Och sedan förgick icke ett år utan att bilden af en eller flera provinser fogades till det väldiga verket. Det länder kineserna till ära att jesuiterna i hvarje provins funno inhemska kartor, fullbordade sedan långt tillbaka. Blott Tibet hade aldrig blifvit uppmätt.

Den förnämsta af alla jesuiterna var pater Régis, som lefde 36 år i Kina, och som i Du Haldes stora verk om detta land skref afhandlingar om Korea och Tibet. Kejsar Kang Hi hade skickat en ambassad till Lhasa för

att vinna de tibetanska furstarna för Kinas politik, men ambassadören hade också fått det hopplösa uppdraget att låta utföra en karta öfver alla de länder som lydde under Dalai Lama.

År 1711 blef denna karta öfverlämnad till pater Régis, som fann den oduglig. Kejsaren gaf sig dock icke. Två lamamunkar, som åtnjutit undervisning i Peking, fingo i uppdrag att kartlägga höglandet allt från Sining till Lhasa och Ganges källor, och att ur den heliga flodens flöden hemföra vatten till vederkvickelse åt »himmelens son». År 1717 var kartan färdig och kejsaren sände den till sina vänner jesuiterna.

Efter en del äfventyrliga korrektioner, som företogos af hänsyn för den skola, ur hvilken de båda lamaistiska topograferna utgått, införlifvades de af dem uppmätta bladen med hela kartverket öfver Kina, som år 1718 fullfärdigt framlades inför kejsaren. En kopia däraf skickades till konungen af Frankrike. Från denna utförde d'Anville sin berömda karta, men vidtog äfven han korrektioner, icke alltid lyckliga.

Just vid den tid, då de båda lamamunkarna arbetade som bäst, utbröt krig i Tibet, i det att dsungarkanen Tsagan Araptan skickade sin härförare Seren Donduk med en hel armé ifrån Khotan till Lhasa. Det lär väl vara enastående i krigshistoriens annaler att en invasionskår tågar 150 mil genom ett mestadels obebodt land, nästan öfverallt beläget på Mont Blanc-höjd — och ändå lyckas. På denna härfärd korsade dsungarerna Kwen-lun, Kara-korum och Transhimalaya, men om deras öden veta vi föga eller intet. Vi veta blott att landet kring Lhasa sköflades och plundrades, templen beröfvades sina omätliga skatter och så många lamor som infångades

stoppades i säckar och fördes på kameler till Tatariet. Det var icke långt ifrån att de båda lamatopograferna fått dela samma öde. Då de hörde talas om den annalkande faran, påskyndade båda sitt arbete och tänkte mest på att rädda sig själfva.

Resultatet af deras vandringar var d'Anville's karta af 1733, publicerad i hans atlas öfver Kina af 1737[1]. Där finna vi sjöar och floder, svåra att nu igenkänna, där finna vi bergskedjor i alla väderstreck, dock öfvervägande från nordost till sydväst, ehuru de i verkligheten löpa från nordväst till sydost. Då Europas geografer icke hade några andra kartor öfver det inre Tibet, fingo de hålla till godo med d'Anville's framställning. Så mycket tycktes alldeles klart, att landet norr om Tsangpo var uppfylldt af berg, och att floder forsade ned från deras kammar och toppar och hamnade i afloppslösa sjöar. En lång tid bortåt kunde man i hvarje europeisk atlas skönja spåren af d'Anville's karta. Så är fallet med bladet Tibet i Stielers Handatlas för 1875. Men sedan slopades hela det fält, där mellersta Transhimalaya är beläget, till en längd af öfver 90 mil och en bredd af tolf. Man offrade till och med Tarok-tso och Tabie-tsaka, två sjöar, som hos d'Anville voro ganska bra återgifna. Men hur kunde man veta hvad som var bra eller dåligt! Man tviflade på allt. Ingen europé hade varit där. Det gamla, otillförlitliga förkastades. Ännu 1889 afstår Dutreuil de Rhins från att inlägga några tibetanska kedjor alls på sin stora karta öfver Centralasien, »car la plupart n'ont pas été même entrevues par les explorateurs modernes». Här funnos uppgifter nog för den nya tidens vandringsmän. Hundra-

[1] Se »Transhimalaya», Band II, sid. 537.

nittio år efter de första kinesiska forskningarna i dessa trakter skulle någon ordning bringas i denna labyrint af berg.

De indo-kinesiska flodernas djupt inskurna dalgångar ha alltid räknats till de svåraste problemen i Asien. Dit har också landet norr om Tsangpo hört. Genom Kang His och hans vänners, jesuiternas, bemödanden började ett outredligt virrvarr af toppar och kammar att svagt skymta fram genom dimmorna i norr. Ännu i slutet af 18:de århundradet tyckas Europas geografer haft större förtroende för den klassiska framställningen än för den kinesiska. Senare bytte de plats och d'Anville föredrogs framför Ptolemäus. Andra källor funnos emellertid icke, och då major Rennell i texten till sin karta öfver Hindustan, 1785, säger att från höjden af Kamba-la »may be seen towards the north a range of still higher mountains covered with snow», igenkänna vi nästan bokstafligen Georgis ord.

Då George Bogle i maj 1774 lämnade Kalkutta som den store generalguvernören Warren Hastings ambassadör till Taschi Lama, fick han bland annat i uppdrag att utfråga infödingarna om de länder som ligga mellan Lhasa och Sibirien. I sitt memorandum till sändebudet säger Warren Hastings: »Tibet är ett kallt, högt och bergigt land. Man har sagt mig att mellan Kina och Tibet utgör en stor flod gränsen, hvilken noggrant bevakas af trupper från båda länderna, och att Tibet får europeiska varor från Kaschmir. Men jag har inte fått veta nog i dessa ämnen... Södra och östra Asiens stora floder tyckas utgå från Tibets berg. Det är därför troligen det högsta landet i den gamla världsdelen, och denna omständighet i förening med svårigheten att vinna

tillträde därtill gifver det en slående likhet med Quitos dal i Sydamerika.»

Warren Hastings var ett klarare hufvud än Bogle. Denne reste upp till Tibet, gick öfver Tsangpo och in i dalen Schang till Namlings kloster, där han utförde sitt uppdrag. Men han tog aldrig reda på fortsättningen af denna väg, som jämnt hundra år senare följdes af en pundit upp till passet Khalamba-la i Transhimalaya, på hvars norra sida vägen långsamt sjunker till stranden

Nomadtält på höjderna.

af Tengri-nor. Ehuru han gått upp en bra bit i en af Transhimalayas södra dalar, Schang, har han ingen aning om tillvaron af detta mäktiga system. Och då han i allmänna ordalag skall skildra Tibets natur, säger han blott att det är »fullt af kullar, som kunde kallas berg... Dock behöfver man blott korsa ett fåtal af dem, då vägen leder genom dalar... Landet är naket, stenigt och öppet; knappt ett träd är att se, med undantag af i byarnas grannskap, men äfven där växa de glest.»

Bogle är den första engelsman och en af de få européer som berört någon del af Transhimalaya. Och

ändå märker han det icke. Han kunde icke mäta sig med Desideri, Beligatti och della Penna.

År 1783—84 reste Samuel Turner i liknande uppdrag — öppnandet af handelsförbindelser mellan Tibet och Indien — till Taschi Lamas andliga hof, och hemförde en vacker karta öfver sin väg, den bästa som fanns ännu då Younghusband 120 år senare tågade till Lhasa. Turner nådde endast Taschi-lunpo och från sina fönster i klostret kunde han se de vägar, hvilka småningom ledde till Bhutan och Bengalen, till Ladak och Kaschmir, till Nepal, Lhasa och Kina. Om vägen till Sining nämner han blott några ord, som icke tillnärmelsevis kunna jämföras med Desideris klara skildring däraf. Om Transhimalaya är han stum; han kunde icke se någon del af dess klippmurar från sina fönster i Taschi-lunpo. Men hade han frågat munkarna, så hade han ändå fått veta något om de »nivosi montes» synliga från Kamba-la »ad Boream» hvarom Georgi öst ur kapucinernas källor.

Lika blind för den värld af berg, som utbredde sig i norr, var den djärfve men djupt okunnige Thomas Manning, som 1812 på eget bevåg frestade vägen till Lhasa och lyckades. Hans berättelse är ett mirakel af tomhet och enfald. Han känner inte ens namnet på Kamba-la. I Lhasa hörde han intet och lärde intet. Hans route till den hemlighetsfulla staden är som en seglares kurs på hafvet, där vågorna slå igen sedan skeppet strukit förbi. »Det är en mager skildring af en viktig resa», säger Younghusband som hundra år senare följde Mannings spår.

Samma år begaf sig William Moorcroft till Manasarovar och inhöstade viktiga nyheter om den heliga sjön. På hans karta löper norr därom en bergskedja, Cailas

Mountains, dock snarare tecknad så som om den utgjorde randen af en platå, brant fallande mot sjöarnas bäcken. Detta är alltså den del af Transhimalaya, hvarom Desideri berättat. Desideri hade varit där hundra år tidigare, men hans skildring blef känd först hundra år efter Moorcrofts.

Under de första årtiondena af 19:de århundradet besöktes Nepal af flere engelsmän. Det vore grymt att vänta något nytt af dem om bergen i norr. I sitt präktiga arbete »An account of the Kingdom of Nepaul» (1811) har Kirkpatrick så godt som intet om Tibet. Men Francis Hamilton låter oss åtminstone ana en skymt af Transhimalaya då han säger att trenne kedjor utgå från trakten af Manasarovar, af hvilka de båda sydliga tillhöra Himalaya, medan den nordligaste endast vid den heliga sjön kommer nära Indien och i sin mellersta del uppbär Kajlas topp. Detta berättades af infödingar i Nepal, som också visste att den nordligaste kedjan var belägen norr om Indus och Brahmaputra. På sin karta har han dock icke vågat att utsträcka kedjan mot öster. Han har öfverlämnat åt andra att vid skrifbordet konstruera fram en fortlöpande mur af berg ända till de kinesiska kartornas Njen-tschen-tang-la. Om saltsjön Tabie-tsaka, som kineserna kände långt förut, har Hamilton bärgat en dunkel hörsaga: »Borax och salt lära transporteras hit från en sjö, som är belägen nästan norr om Katmandu, omkring femton dagars väg bortom Brahmaputra. Båda föras till Nepal på ryggen af ett slags stora får, af hvilka några hafva fyra horn och som tyckas vara de vanliga lastdjuren i de landsändar, som gränsa till Indus', Ganges' och Brahmaputras källor.»

Det är blott hundra år sedan dess! Ptolemäi tid var ute. Man tviflade på de kinesiska källorna. Europeerna försökte att själfva lyfta på det förbjudna landets förlåt. Ty alltjämt utbredde sig norr om Indien och Himalaya det »terra incognita», som under det sista århundradet förblifvit en hopslagen bok.

År 1895 utgaf professor Vasilieff i Petersburg en skildring af Tibet, författad af en mongol, Minkhul Khutuktu, som dog år 1839, efter att hafva tjänat lamatemplen i Peking. Äfven han är dunkel och vet blott förtälja att norr om Himalaya finnes »en snöhöljd bergskedja, som af många anses vara identisk med Gandise (Kajlas); men det förefaller riktigare att foga detta namn, såsom ett nomen appellativum, icke blott till Gandise, utan också till många tusen andra berg mellan Kabul och Kam (östra Tibet).» Han nämner också »ett af de fyra stormiga, snöhöljda bergen, gNjanchen-tan-lkhai-gans-ri», kinesernas och tibetanernas Njen-tschen-tang-la. Minkhul Khutuktu kände alltså de båda gränskolonner i väster och öster, mellan hvilka Transhimalaya spänner sina mäktiga skrynklor öfver jordens ansikte.

Carl Ritter öppnar ett nytt tidehvarf i kännedomen om Centralasiens geografi. Han särskiljer två bergskedjor i det inre af Tibet, Khor, som löper diagonalt från Kwen-lun till Tengri-nor, och Dzang, som i norr begränsar Tsangpos dal, sammanhänger med »den utomordentligt höga gletschergruppen Njen-tschen-tang-la», och fortsätter fjärran mot nordost, väster om staden Tsiamdo.

På Ritters tid (1833) hade inga andra resor företagits i hjärtat af Tibet än de, hvilka jag nyss i korthet skildrat. Hans förnämsta källor utgjordes därför af

Klaproths öfversättningar af kinesiska verk. Ritter är också den förste som i en geografisk handbok så till vida låtit det kinesiska vetandet komma till sin rätt, att han med stöd däraf kan tala om en fortlöpande kedja norr om Tsangpo. Men han upptager också såsom säkra en del falska uppgifter, härrörande från lama-topografernas misstag. Enligt Ritter är bergskedjan Dzang östra fortsättningen af Gangdisri (Kajlas), och hela systemet delar Tibet i två hälfter, af hvilka den södra

Skyddsduken spännes framför ingången till mitt tält.

är det egentliga bebodda Tibet, den norra de mongoliska nomadernas land.

De kinesiska geografernas mindre klara framställningar ha sålunda af Ritter blifvit omstöpta och satta i system. Han har gjort den orientaliska uppfattningen begriplig och njutbar äfven för västerns folk. Han erkänner dock villigt de brister som måste vidlåda den dåtida kunskapen om vårt Transhimalaya, som han kallar »die gänzlich unbekannte Nordkette».

Med året 1833 kunna vi alltså utgå från det faktum, att tidens största geograf var tämligen öfvertygad om

tillvaron af en fortlöpande kedja norr om Tsangpo, ehuru han också, undantagande topparna Kajlas och Njen-tschen-tang-la, ansåg den fullständigt okänd.

Nästa märkesman är den store Alexander von Humboldt. Han lät fyra väldiga bergsvågor sträcka sig från öster till väster genom hela det inre Asien: Altai, Tienschan, Kwen-lun och Himalaya. Liksom Ritter förlägger han till höglandet mellan Kwen-lun och Himalaya tvenne kedjor, Khor och Dzang, och säger om den sistnämnda att den »begränsar Tsangpos långa dal och löper från väster till öster i riktning mot Njen-tschen-tang-la, en mycket hög topp mellan Lhasa och Tengri-nor».

I allt igenkänna vi Ritter. De båda tyska geograferna ha begagnat samma källor, nämligen lamatopografernas framställning och andra kinesiska verk. Af dessa hade många blifvit öfversatta af Klaproth, ur hvars arbeten både Ritter och Humboldt öste. Humboldt visade (1844) att de kinesiska källorna voro säkrare än de grekiska, romerska, arabiska och indiska. Därtill bidrogo flera yttre omständigheter, såsom Kinas krig med folken i rikets västra utkanter, de stora pilgrimernas resor i buddismens Asien, den religiösa vördnad, med hvilken alla höga berg betraktades, och slutligen kompassen. Och dock lade kineserna aldrig märke till den utpräglade parallellism, som är ett karaktärsdrag hos alla Tibets kedjor. Däraf lät också Humboldt förleda sig till antagandet af en meridional »rygg» öster om Manasarovar, en vattendelare mellan Indus och Satledsch mot nordväst, och Tsangpo mot öster.

Humboldt finner Asiens bergsskelett mycket enkelt och regelbundet och på hans karta äro de olika systemen också uppdragna med den största geometriska lagbunden-

het. I stället för den invecklade bergsknuten Pamir har han en meridional kedja, Bolor, som länge spökade på våra kartor öfver Asien. I hans öfversikt af de stora bergssystemen saknas Kara-korum och Transhimalaya, men på hans karta finnas åtminstone fragment af dem. Till d'Anvilles framställning hyste han ringa förtroende och ansåg den härröra från en tid, då de mest virriga begrepp voro rådande om höga Tatariets berg, hvilka då ansågos löpa i alla möjliga riktningar och utan ordning. Och dock var d'Anville i det stora hela närmare sanningen än Humboldt.

För att icke förlora utvecklingens röda tråd i kunskapen om Transhimalaya, måste vi minnas, att både Ritter och Humboldt framställa bergen Dzang norr om Tsangpo såsom en fortlöpande kedja. Denna fullkomligt falska uppfattning har sedan envist hållit i sig, ehuru den, jämförd med d'Anvilles bild af södra Tibet, är ett steg baklänges.

Vid min återkomst 1909 öfverraskades jag af en notis i Geographical Journal, som påstod, att man haft kännedom om mitt Transhimalaya sedan mer än ett halft århundrade. »Så t. ex. visar Brian Hodgson det på sin karta såsom Nyenchen Thangla kedjan, jämte legenden: skiljande södra Tibet från norra Tibet», hette det. Öfriga auktoriteter som skulle hafva bidragit till denna upptäckt voro Nain Sing, Ryder, Wood, Rawling, Markham, Saunders, Atkinson och Burrard.

Hvad jag ansett som en af de största upptäckter som kunde göras i Asien och på jorden i sin helhet var alltså kändt i England sedan mer än 50 år!

Redan samma år jag föddes, eller 1865, reste den store punditen Nain Sing uppför Tsangpo och anger

på sin karta afbrutna berg i norr. Men om något fortlöpande bergssystem norr om floden nämner han icke ett ord, ej heller upptager han något sådant på sin karta. Ryder, Rawling, Wood och Bailey utförde år 1904, efter tåget till Lhasa, en särskildt från topografisk och trigonometrisk synpunkt glänsande expedition. De följde Nain Sings spår och hade icke tillfälle att lämna Tsangpos dal och göra afstickare till det okända landet i norr. Hvad de öfriga auktoriteterna angår, så hade ingen af dem någonsin varit i Tibet!

Den sista upplagan af bladet Tibet i Stielers Handatlas, före mitt senaste inträngande i det förbjudna landet, visade norr om Tsangpo intet annat än hvita fält, och samtidigt täcktes detta område på Royal Geographical Societys tibetanska karta blott af ordet »Unexplored». Och ändå hade landet varit kändt i öfver femtio år! Var det tänkbart att författaren till den lilla notisen förfogade öfver källor, okända i Royal Geographical Society, och att Justus Perthes geografiska anstalt i Gotha, den förnämsta i världen, skulle ha begått en sådan blunder som att glömma de urkunder, med hvilka kartans hvita fält kunnat fyllas?

Den lilla notisen föreföll i sanning bestickande och den gjorde också sin rond i världspressen, icke minst i Sverige just den januaridag då jag återvände hem. Hvad skulle allmänheten tro! Hade jag farit i ogjordt väder och tillskansat mig en prioritet som tillhörde andra?

Steg för steg ha vi följt gången af forskningen i Transhimalayas utkanter ända till Humboldts tid och hittills icke funnit några andra säkra punkter än Kajlas och Njen-tschen-tang-la. Nu stå vi vid tröskeln till det

skede där Hodgson utropats som banerförare. Det kan då löna sig att syna källorna i sömmarna och att undersöka de uppgifter, hvilka framburits med anspråk på sanning. För mig är det en hederssak. Jag har dröjt i tre år. Men det tar tid att fördjupa sig i bibliotekens gömmor.

Min bädd packas ihop.

Brian Hodgson föddes år 1800, reste 1818 till Indien, och begaf sig två år senare till Nepal, där han verkade som vice resident 1825—33 och som resident 1833—43. Efter en längre tids vistelse i Dardjiling och inalles fyrtio år i Indien for han hem och slöt år 1894 ett lif af rastlöst, banbrytande arbete, både som forskare inom humanistiska och naturvetenskapliga ämnen, diplomat och politiker.

Två år efter Hodgsons död utgaf Sir William Hunter hans lefnadsteckning, en bok om nära 400 sidor. Jag har läst den från pärm till pärm. Där upptagas förteckningar på de otaliga artiklar och afhandlingar i alla upptänkliga ämnen, hvilka Hodgson med frikostig hand strödde omkring sig i tidskrifter på olika språk. Men i denna minnesruna som uppfångar äfven de finaste skiftningarna i en lysande bana, nämnes icke ett ord om Njen-tschen-tang-la, icke en rad om bergen norr om Tsangpo!

Nåväl, det kan ju hända att lefnadstecknaren förbisett den viktigaste länken i en eljes fullständig kedja. Vi ha därför intet annat val än att gå till Hodgsons egna skrifter.

I en artikel (Journal of the Asiatic Society of Bengal, 1853, sid. 121) af hufvudsakligen lingvistiskt innehåll säger Hodgson om Njen-tschen-tang-la: »Detta viktiga drag i Tibets geografi antydes af Nian-tsin-tangla i Ritters Hoch-Asien och af Hucs Tanla. Följande exemplet af infödda auktoriteter, har jag i en vidsträckt betydelse tillämpat ett namn, som af de nämnda författarna begagnas för ett begränsadt område. Och jag har gjort det med rätta, ty utsträckningen, fortlöpandet och höjden hos denna kedja äro otvifvelaktiga.»

Detta är allt! Icke ett ord utöfver hvad Ritter mera utförligt och systematiskt yttrat tjugu år tidigare! För öfrigt talar Hodgson blott om kedjans egenskap af gränsmur mellan norra och södra Tibet och om de turkiska och mongoliska stammar, som troddes bo norr därom. Hodgsons enda originalitet består däri att han klädt Ritters beskrifning i andra ord. Hans misstag att förena Ritters Njen-tschen-tang-la med Hucs Tanla och att hopsmälta

de båda, af två breddgrader skilda och parallellt med hvarandra löpande systemen till en kedja, var högst olyckligt och hade redan blifvit begånget af Ritter, flera år före Hucs resa.

År 1856 uttalade Hodgson en förmodan att Karakorum och Njen-tschen-tang-la vore ett och samma system. Men samma tanke hade redan 1831 blifvit uttalad af Humboldt, med hvilken Hodgson korresponderade. År 1853 kallar Hodgson Njen-tschen-tang-la en värdig medtäflare till Kwen-lun och Himalaya, men tre år senare accepterar han Humboldts fyra system: Altai, Tien-schan, Kwen-lun och Himalaya, utan att ens nämna Njen-tschen-tang-la. Upplysningen att denna kedja skiljer norra Tibet från södra, är ordagrant tagen från Ritter.

År 1857 utgaf Hodgson den karta, som finnes återgifven å sidan 539 i andra bandet af denna bok. Den är från början till slut ett fullständigt fantasifoster i allt som berör bergen norr om Tsangpo. Efter kinesiska källor hade d'Anville 124 år tidigare skänkt oss en kartbild, som åtminstone gjorde sitt bästa att följa konturerna af verkligheten och där somligt var märkvärdigt korrekt, särskildt landet kring Manasarovar. Men allt, både det riktiga och det felaktiga, har blifvit i grund förstördt af Hodgson.

Här är ett nytt steg bakåt i utvecklingen af vår kunskap om dessa hemlighetsfulla berg. Det lilla man visste om Transhimalaya på 1850-talet och som till största delen bar bomärket »made in Germany», har blifvit förvrängdt och vantolkadt af Hodgson och importeradt till England. Om han gjort sig mödan att kasta en blick på Stülpnagels karta öfver Indien och Tibet i Stielers Handatlas för 1849, så skulle han ha fått se en bild af södra

Tibet som skilde sig lika fördelaktigt från hans egen som d'Anvilles från Ptolemäus'.

Gången är således denna: kineserna öfversattes af Klaproth, hvars skrifter citeras af Ritter och Humboldt. De båda tyska geograferna användas som källor af Hodgson, men denne möblerar också om vid skrifbordet

Nomad i mellersta Transhimalaya.

efter sitt eget hufvud. Man kan på teoretisk väg och utan skymten af bevis kasta ut en bergskedja öfver de hvita fälten på en karta, ifall man känner sig öfvertygad om dess tillvaro. Men ingen äger rättighet att åberopa ett sådant förfaringssätt som evangelium och dogm, allra minst vid en tidpunkt då det ändtligen bevisats, att en sådan bergskedja icke existerar och då mellersta Transhimalaya blifvit upplöst i en labyrint af olika kedjor.

Så förhåller det sig med påståendet att Hodgson kände dessa berg mer än femtio år före min resa!

På sin berömda färd 1845—46 från Mandschuriet till Lhasa korsade de båda lazaristerna Huc och Gabet hela östra Tibet och därvid också östra delen af Transhimalaya. Nära Koko-nor slöto de sig jämte flera mon-

Grupp af tibetaner.

goliska karavaner till en återvändande tibetansk ambassad. Hela följet räknade två tusen tibetaner och tatarer; alla ryttare voro beväpnade, och till tibetanska gränsen ledsagades beskickningen af fem hundra kinesiska soldater. Femton tusen jakar och tolf hundra kameler gingo under bördor och tolf hundra hästar voro beridna. I sin oöfverträffliga skildring af färden utropar Huc: »Huru förvånade skulle icke dessa änd-

lösa, tysta öknar blifva, då de plötsligt öfverraskades af en så stor och bullrande skara!»

Man lämnade Koko-nor och gick upp på Tibets högland, där svårigheterna snart hopade sig i det böljande tågets väg. »Tibets öknar äro utan motsägelse det förskräckligaste land man kan tänka sig. Marken tyckes alltid stiga, växtligheten aftager efterhand som vi tränga framåt och kölden sjunker till en fasansfull skärpa. Nu började också döden att lura öfver vår stackars karavan. Bristen på vatten och bete ödelade hastigt djurens krafter. Dagligen måste man öfvergifva lastdjur, som icke förmådde att släpa sig längre. Något senare kom turen till männen.»

På de väldiga höjderna söder om Murui-ussu eller öfre Jang-tse-kjang dogo hästar, mulor och kameler massvis och fyrtio män öfvergåfvos. Pater Gabet föll i en sjukdom som ändade hans lif innan han återsett Frankrike.

»Så började vi klättra upp på Tang-la-bergens väldiga kedja. Efter sex dagars uppstigande utmed sluttningarna af flera berg, amfiteatraliskt ordnade öfver hvarandra, nådde vi ändtligen denna ryktbara platå, som kanske är jordens högsta trakt. Från randen af den magnifika platån syntes vid våra fötter pikar och toppar, uppstigande från flera gigantiska massiv, hvilkas yttersta förgreningar förlorade sig vid horisonten.»

Nak-tju vid Saluen var den första tibetanska byn. Där funnos både svarta tibetanska tält och mongoliska kibitkor. Vi nalkas östra flygeln af Transhimalaya och vänta med spänning att få veta något därom af en bildad europé som korsar systemet på tvären; han måste hafva något att säga därom. Men Huc nämner det

knappt, och blott i följande ord ana vi dess tillvaro: »Vägen som för från Nak-tju till Lhasa är i allmänhet stenig och mycket tröttsam, och då man når Koïranbergens kedja, är den ytterst besvärlig.» Dessa Koïranberg äro östra fortsättningen af Njen-tschen-tang-!a och alltså en del af Transhimalaya, och de ha tydligen icke gjort något djupare intryck på fader Huc.

Snart blir vägen bättre, byar och fält allt vanligare, och efter ett sista besvärligt pass göra de båda lazaristerna, den 29 januari 1846, sitt inträde i Dalai Lamas stad. Huc är en af de mest lysande och sympatiska personligheter, som någonsin satt sitt namn på Asiens panna.

XIV.

Transhimalaya från midten af 1800-talet till vår tid.

I midten af förra århundradet bidrogo tre berömda engelska doktorer, Hooker, Thomson och Campbell, på ett förtjänstfullt sätt till vidgandet af Europas kännedom om Himalaya, dess geologi och natur. Själfva sträckte de icke sina hypoteser bortom sin egen synkrets och aktade sig klokt för att bygga upp bergskedjor, som kanske skulle ramlat efter några år.

Sir Joseph Hooker (1848—50) såg från passet Donkia-la på gränsen mellan Sikkim och Tibet vid den yttersta synranden i nordväst och norr om Nepal »några oerhörda snöberg, liknande små fläckar vid horisonten ... och den ena snötoppiga kedjan öfver den andra framskymtade genom afståndets purpur». Han kände sig öfvertygad att de voro belägna bortom Tsangpo i saltsjöarnas land, hvars mest framträdande karaktärsdrag voro dess oerhörda höjd och dess färger, som bjärt stucko af mot de svarta och snöhöljda klipporna i Sikkims Himalaya. Afståndet till dessa berg föreföll honom kolossalt. Förut hade han trott att Tibet snarare vore ett slättland, som i sluttande stäpper långsamt föll mot Tsangpos dal. Det är svårt att från Hookers

skildring bestämma hvilka berg han menar. Men i hans ord om utsikten från Donkia-la tro vi oss uppfånga en skymt af Transhimalaya och ana en värld af okända berg — nova quædam series elatiorum, nivosorumque montium ad Boream!

Hooker betraktar höglandet kring Manasarovar som en viktig knutpunkt, från hvilken fyra bergskedjor utgå: östra Himalaya, nordvästra Himalaya, Kwen-lun och »kedjan norr om Yaru (Tsangpo), om hvilken intet är kändt».

Hooker utgaf sitt arbete »Himalayan Journals» år 1854. Året förut hade den afhandling publicerats, i hvilken Hodgson nämner Njen-tschen-tang-la. Hade Hodgson haft någon verklig kunskap om dessa berg, så hade Hooker icke kallat landet norr om floden för ett terra incognita, så mycket mindre som de båda forskarna voro personliga vänner och stodo på höjden af sin tids bildning, särskildt i kännedomen om Himalaya.

Sir Alexander Cunningham införde år 1854 namnet Trans-Himalaya och gaf det åt den kedja, som skiljer öfre Satledsch från Indus. Men då denna kedja hör till egentliga Himalaya, försvann namnet snart ur den geografiska litteraturen. Åt bergen norr om Manasarovar föreslår han namnen Kajlas eller Gangri-kedjan, som sedan länge hållit i sig. Men om kedjans förlopp — eller ens tillvaro öster om Kajlas topp, säger Cunningham icke ett ord, yttrar icke en gissning.

År 1865 infaller Nain Sings berömda resa. Han hörde till öfverste Montgomeries topografiska skola af väl tränade punditer eller bildade hinduer och infödingar från Himalayas öfre dalar. Montgomerie uppgjorde planen till Nain Sings upptäckarfärd och försåg

sin skyddsling med sextant och kompass, kronometer, termometrar och andra instrument. Punditen vandrade till fots och bar en bönekvarn och en rosenkrans. I den förra förvarade han tunna pappersremsor, på hvilka han upptecknade sina iakttagelser, i den senare flyttade han en kula för hvart hundrade steg och kunde sålunda beräkna den tillryggalagda vägens längd.

Nain Sing gick upp från Katmandu. Vi kunna icke följa honom steg för steg. Han besökte Lhasa och vandrade uppåt Tsangpo till Manasarovar, och återvände till brittiska Indien efter ett och ett halft års färd. Montgomerie har utarbetat hans resultat och beklagar svårigheten att från punditens skildring göra sig en föreställning om landet.

Mellan Manasarovar och Tradum såg Nain Sing inga betydande höjder i norr. En sträcka öster därom voro bergen ändå lägre. Men ändå längre österut syntes »en mycket hög snökedja i norr, löpande tjugu mil och parallell med Raga-tsangpo.» Från Kamba-la, där kapucinerna varseblifvit de höga snöfjällen, såg punditen endast jämförelsevis låga berg.

Den som rest genom Tsangpos dal förstår punditens intryck. Utom Desideri ha endast fem européer sett samma landskap som han, och af dem tillhörde fyra en och samma expedition, nämligen den som leddes af kapten Rawling. I dess spår följde jag tre år senare. Utsikten mot norr skymmes af närbelägna kammar och förgreningar. Där Nain Sing icke kunde se några betydande höjder i norr har jag korsat en kedja i ett pass, Ding-la, som är 5,885 meter högt eller mer än tusen meter högre än toppen af Mont Blanc! Sådana hemligheter uppdagas icke ifrån Tsangpos dal, ty de

sydligaste förgreningarna äro lika litet som andra berg genomskinliga. Och det är icke nog att titta på utkanterna af ett okändt land; vill man veta hvad som gömmes i dess inre, måste man korsa det på flera linjer. Där Nain Sing, ännu ett steg österut, tyckte att bergen ytterligare sjönko i höjd, resa sig, fördolda i norr, Transhimalayas mäktiga centralkedjor, Lunpo-gangri, Lunkar, Laptschung och Kantschung-gangri. Af den höga snökedjan punditen nämner har jag endast sett västra delen, som tillhör Kantschung-gangri. Nain Sing hade 70 mil[1] mellan Schigatse och Marjum-la, och af dessa äro endast 14 upptagna af berg omedelbart utmed flodens norra strand. Punditens resa förråder icke och kan icke förråda tillvaron af ett fortlöpande bergssystem, nej icke ens af en oafbruten kedja. Montgomerie anar icke heller dess tillvaro, talar åtminstone icke därom. Han påminner icke om Hodgsons hypotetiska kedja, och Njen-tschen-tang-la är icke nämndt. Blott på kartan öfver Nain Sings färd får man klart för sig att floden ledsagas af berg, hvilka dock lika väl kunna vara yttersta randen af en platå. I detta hänseende bjudes oss mera af d'Anville. Vi nöja oss icke med de periferiska delarna af detta segslitna terra incognita, vi måste forcera utanverken och tränga in i dess inre.

Ett sådant framträngande mot norr utfördes af 1867 års punditer på deras färd till Tok-djalung. Planen var som vanligt uppdragen af den outtröttlige Montgomerie. Nu upptäcktes Aling-gangri, ett snöfjäll, hvars förhållande till Transhimalaya icke är utredt. Det var på denna färd en af punditerna nådde inom fem dagsleder på Indus' källa, då han blef tillbakakastad af ett

[1] Alltid svenska mil.

röfvarband. Därigenom försinkades upptäckten af Singikabab, eller Lejonflodens källa, i fyrtio år och tillföll mig.

År 1868 besöktes åter dessa trakter af punditer. De hörde talas om Selipuk och Nganglaring-tso, hvilkas tillvaro jag sedan kunde bekräfta genom besök på platsen.

I samband med punditernas upptäckter i västra Tibet uttalade Sir Henry Rawlinson den förmodan, att kommer man väl öfver Indus och »den inre, norra bergskedjan, så vore man uppe på Tatariets platå» och kunde köra med vagnar ned till den stora öknen, utan att korsa ett enda pass. I vagn öfver Kara-korum, Arkatag och Kwen-lun, där man kan tacka Gud om man klarar sig helskinnad med hästar! Så litet kände man om jordens högsta bergland för endast fyrtio år sedan. Det är lustigt att läsa huru den tidens stora geografer fäktade för eller emot kedjornas tillvaro. Vanligen »trodde» man blott att det var si eller så, men h v a r f ö r fick ingen veta. Rawlinson trodde blott att man kunde åka till Ostturkestan. Och dock hade redan svensken Strahlenberg under sin långa vistelse i Sibirien efter Karl XII:s krig genom hörsagor fått klart för sig att Ostturkestan i söder begränsades af mäktiga berg.

En betydelsefull resa utfördes 1871—72 af en af Montgomeries infödingar, som gick upp i Schang-dalen till Namling, liksom Bogle hundra år förut. Men i motsats till denne nöjde han sig icke med klostret Namling, utan fortsatte norrut öfver passet Khalamba-la till »den stora himmelska sjön» Tengri-nor. Denna reselinje skulle sedan i 35 år tjäna som östlig gräns för det okända, som återstod, då jag började min senaste färd.

Från ett kloster vid sjön kunde resenären njuta af åsynen af »ett antal magnifika snötoppar, som kallas Ninjinthangla. Lamorna säga att den högsta toppen är en gud och att han är omgifven af 360 mindre snötoppar, hvilka tjänstgöra som hans uppvaktning.» Från stranden erbjödo alla dessa toppar en imponerande anblick. Och detta var första gången en pålitlig resande

Våra lastjakar.

bekräftade tillvaron af det berömda Njen-tschen-tang-la, som kapucinerna på sin tid sett resa sina solbegjutna hättor öfver ett haf af förstenade vågor, en värld af kala, brokiga klippor.

På återvägen gick vandraren i passet Dam-largen-la för andra gången öfver Transhimalaya, och upplifvade i byn Dam minnet af della Pennas hertigdöme af samma namn.

Montgomerie gladde sig med rätta åt den bärgade skörden och skref 1875 att han tid efter annan försökt att genom sina utskickade få underrättelser om det okända landet norr om floden. Men icke heller nu talade han om en fortlöpande kedja. Endast Njentschen-tang-la var bekant genom öfvergångarna i Khalamba-la och Dam-largen-la. Västerut fick landet alltjämt heta terra incognita och han anade ej att denna lockande benämning skulle kvarstå på engelska kartor ännu efter 31 år.

Den store Nain Sing bröt åter upp år 1873, nu från Leh till Lhasa och utsänd af kapten Trotter. Denna färd är en af de mest lysande som företagits i Tibet. Han återfann Targot Lha, mitt Targo-gangri, som redan spökade på d'Anvilles karta och han upptäckte en kedja, som utgår därifrån och sträcker sig trettio mil emot öster och fixerade en rad af toppar. Targo-gangri såg han blott på sjutton mils afstånd och bergskedjan på tio mils håll. Mycket är därför felaktigt, och hvad värre var, han inlade, efter hörsagor, längre söderut stora floder, som sedan i trettio år spökade på alla kartor öfver Tibet, tills det förunnades mig att för alltid utplåna dessa sagofloder ifrån jorden.

Sedan Nain Sing upptäckt en rad af stora sjöar gick han slutligen öfver Dam-largen-la till Lhasa och då han åter uppenbarade sig i Kalkutta, hade han kartlagt 200 mil fullkomligt okändt land.

Under sina resor från 1865 till 1875 hade punditerna korsat Transhimalaya i fyra pass, två i väster och två i öster. De hade i norr och söder genom sina router angifvit gränserna för det okända bergland, som

ännu 1906 på alla kartor betecknades med hvita fält och ordet »Unexplored».

Himalayas historia går tillbaka och drunknar i de indiska hymnernas sagodunkel, och konturerna af dessa berg framträda tydligt redan i den klassiska litteraturen. Kineserna kände Kwen-lun sedan urgamla tider, och på europeiska kartor från början af 1700-talet är det, om ock i grofva drag och endast delvis, inlagdt. Men Transhimalaya! Hur hopplös har icke kampen varit mot dess jättar! Om Himalayas byggnad, om Kwen-luns och Kara-korums arkitektur ha hårda strider ofta utkämpats bland de lärde, men Transhimalayas kammar ha icke störts af något buller, kring deras höjder har okunnighetens tystnad varit rådande, vältalig, ogenomtränglig och förnäm. Landet var okändt. I afvaktan på underrättelser ur första hand, ställde man sig antingen på d'Anvilles eller Klaproths sida. Kammarlärda kunde efter eget tycke och smak rita väldiga kedjor öfver de hvita fläckarna utan att möta ett ord af kritik. Först då de centrala kedjorna ändtligen blifvit upptäckta, 1906—1908, började en liten strid. Sådan är världens gång. Man håller till godo med fantasien, men förkastar verkligheten!

Under en lång följd af år var Henry Strachey den förnämsta auktoriteten inom Tibets geografi. Redan på sin betydelsefulla färd till Manasarovar, 1846, såg han från Himalayapasset Lankpya Dura »genom en lucka i norr en skymt af fjärran blå berg, måhända en del af Gangri-kedjan norr om Satledsch». Från vägen till sjön gjorde han följande iakttagelse: »Den nordvästra horisonten begränsas af Gangri-bergens kedja, tämligen snöbeständ, och märkvärdig genom sin djupa

purpurblåa färg i de inre klipptrakterna; ungefär i midten af kedjan reser sig Kajlas' snökrönta pik något högre än den öfriga konturen. Jag tror icke att dessa berg äro på långt när så höga som indiska Himalayas hufvudkedjor.» Han utkorar Marjum-la till Gangri-kedjans östra gränskolonn och tror icke på tillvaron af bergskedjor norr om Tsangpo; ty bortom Marjum-la, »emot öster, utbreder sig platåland med smärre, mera oregelbundna och fristående kullar hela vägen till Lhasa och så långt min sagesman känner landet mot norr». Vid denna tid trodde alltså somliga på tillvaron af en väldig kedja, andra på en flack platå beströdd med spridda kullar.

Bröderna Schlagintweit, de första européer som i väster korsade hela tibetanska ansvällningen mellan Indien och Ostturkestan, kände tre system, Himalaya, Kara-korum och Kwen-lun. De betraktade Kara-korum som Högasiens ryggrad, hvilken i väster fortlöpte i Hindukusch, i öster delade sig som en gaffel — hur kunde de veta detta, då ingen varit där! Tibet är en dal, begränsad af Kara-korum och Himalaya. Denna uppfattning ändrade Hermann von Schlagintweit icke ens efter Nain Sings första resa, hvilket visar att han af punditens skildringar icke alls fick intrycket af ännu en kedja, i norr begränsande Tsangpos dal. Men Njentschen-tang-las tillvaro kunde dock icke förnekas. Denna kedja förenades helt enkelt med Kara-korums södra arm och så uppkom en vidunderlig bastard mellan två olika system.

I sin bok »Indische Alterthumskunde», som utkom 1867, har mästaren Christian Lassen med ledning af den tidens vetande sökt uppdraga grundlinjerna af

Asiens bergskedjeskelett. Han betraktar Kailâsa eller Gangdisri-kedjan, Transhimalayas västra flygel, såsom en förgrening från Kara-korum, hvilket själft är en utlöpare från Kwen-lun. Vid Kajlas' topp kommer Gangdisri-kedjan i beröring med Himalaya utan att dock höra dit. Lassen bygger alltså en brygga af berg mellan

På stranden af Soma-tsangpo som utfaller i Teri-nam-tso.

Pamir och Himalaya och kan med bästa vilja i världen icke veta att de olika kedjorna tillhöra olika system och äro parallella veck i jordskorpan.

De framstående geograferna Sir Clements Markham och Trelawney Saunders diskuterade i midten af sjuttiotalet Himalayas byggnad och berörde då också dess samband med bergen i norr. Markham särskiljer trenne kedjor: den södra, som uppbär Himalayas väldiga top-

par, den mellersta, som är vattendelare mellan Ganges och Tsangpo-Brahmaputra, och den norra, Gangdisri, som är en fortsättning af Kara-korum. Han räknar alltså Transhimalaya, så vidt det då var kändt, till Himalayas system, och kallar det »den norra kedjan». Till dess södra sluttningar förlägger han Indus', Satledschs och Brahmaputras källor. Det har lyckats mig att bevisa att Satledsch och Brahmaputra rinna upp från norra sluttningarna af Himalaya, och att Indus' källa ligger norr om västra Transhimalaya, äfven om alla tre floderna få betydande biflöden från andra håll.

Saunders betraktar Kwen-lun som nordgränsen för tibetanska höglandet och säger: »men hvarje djupgående kunskap om det inre af detta utomordentliga land saknas oss och det måste framgent förblifva en förseglad bok för européerna, ända tills regeringen i Peking genom vänliga föreställningar bringas att öppna förbindelse mellan Indien och de kinesiska besittningarna.» Åtskilliga af den förseglade bokens blad lyda under kapitlet Transhimalaya!

I sin text är Saunders icke fullt klar. Ena gången säger han: »bergen norr om Tsangpo tjäna som contreforts, sträfpelare, sluttningar och branter åt det platåland de stödja», och den andra: »Gangri-kedjan är känd blott i sina yttersta delar.» Den senare uppgiften var riktig och förblef så ännu i trettio år. Den 17 september 1908 lät jag också Times' korrespondent i Simla telegrafera: »De östra och västra delarna af Transhimalaya voro förut kända, men dess mellersta och högsta del är belägen i Bongba och var outforskad.» Saunders förstod att ett bergssystem måste k o r s a s innan det kunde kallas k ä n d t, och han fram-

håller att dessa berg icke blifvit korsade på en enda linje mellan Manasarovar och Tengri-nor. Han upplifvar Ritters misstag att låta Njen-tschen-tang-la fortsätta mot nordost och sammansmälta med Hucs Tangla.

På sin karta[1] däremot tvekar Sounders icke att upptaga Hodgsons hypotetiska kedja, hvilken han söker att så mycket som möjligt bringa i harmoni med några af d'Anvilles sjöar och floder. Resultatet har ett visst sken af trovärdighet, men ingen likhet med verkligheten. Hur litet man kände om dessa berg framgår däraf, att Saunders år 1877 tecknade en enda fortlöpande kedja norr om floden, medan Richthofen samma år, i första bandet af sitt berömda verk »China», tecknade fyra parallella kedjor i väster, två och tre i midten och en i öster. Båda hade lika orätt, och det kunde ju icke vara annorlunda. Ingen hade varit där och hvarje forskare kunde rita sina kartor på det sätt som föreföll honom mest sannolikt.

I sitt verk »The Himalayan Districts of The northwestern Provinces of India», 1882, berör E. T. Atkinson flyktigt en kedja af höga toppar norr om floden. Men han tillägger: »Det är omöjligt att åstadkomma en allmän skildring af tibetanska platålandet, grundad på verklig iakttagelse.» Af det lilla vi veta tror han sig dock kunna antaga att Tibet är uppfylldt af höga berg, och säkert är att Kwen-lun och Himalaya utgöra landets norra och södra fronter. Den karta Atkinson publicerar i sin bok är en kopia af Saunders bekanta karta, men ändå har Atkinson blifvit framdragen som auktoritet på Transhimalaya! Väl kunde han läsa i böcker om allt som företagits i dess västra och östra delar, men

[1] Se »Transhimalaya» II sid. 541.

om hufvudmassan, systemets centrala regioner, hade han icke och kunde icke hafva den ringaste aning.

Samma år, 1882, utkom också sjunde bandet af Elisée Réclus beundransvärda »Nouvelle Géographie Universelle», där han föreslår namnet Trans-Himalaya för Himalayas nordligaste kedja — den, som löper närmast söder om Tsangpo. Cunningham hade begränsat detta namn till en kedja i väster. Om våra nordligare berg yttrar han: »Norr om den depression, i hvilken Tsangpo strömmar har tibetanska platån af rinnande vatten blifvit sönderskuren i otaliga dalar.» Men han antager också, liksom engelsmännen, tillvaron af en enda mäktig kedja, Gangdisris norr om Tsangpo och låter den i öster sammansmälta med Njen-tschen-tang-la.

Omkring år 1896 skref Richthofen de tibetanska kapitlen i tredje bandet af »China», hvilket helt nyligen, sju år efter mästarens död, utgifvits af doktor Ernst Tiessen. Richthofen samlar där alla de uppgifter, som funnos om Tibets berg, och kommer nu till den slutsatsen, att söder om Tengri-nor reser sig en, redan af d'Anville antydd, mycket hög bergskedja, rik på glaciärer och klippiga toppar, sträckande sig från västsydväst till ostnordost och utgörande vattendelaren mellan Tengri-nor och Lhasas flod, Ki-tju. Emot väster böjer kedjan af i en mera rakt västlig riktning och från dess södra sluttningar strömmar vattnet ned till Tsangpo. Förgäfves söker han att från Nain Sings, Bowers och Littledales kartor göra sig en föreställning om landets orografiska byggnad — en sådan »bild kan icke vinnas» från dem. Härvid tänker han dock på landsträckorna norr om Transhimalaya. När trakter som genomströfvats af tre resande ändå förblefvo dunkla,

hvad kunde man då vänta af dem där ingen varit! Där hade blott den fortlöpande fantasikedjan, än kallad Njen-tschen-tang-la, än Gangri, Gangdisri eller Kajlas, nu kristalliserat ut sig med sådan hårdhet i mångas medvetande, att själfva Richthofen trodde på dess tillvaro.

En rast på vägen.

Men rannsaka vi skrifterna och skärskåda vi urkunderna med kritikens synglas, så söka vi förgäfves efter underrättelser från det egentliga, mellersta Transhimalaya. Från gångna år finnes icke en rad, icke ett ord därom. Ständigt möter oss Kajlas och Gangribergen i väster och Njen-tschen-tang-la i öster. Där ha européer och asiater varit. Men är det fråga om den bergskedja som troddes spänd mellan dessa gräns-

kolonner, så befinnes den alltid, vid närmare påseende, uppkonstruerad i Europa eller Indien, men aldrig på platsen. Den var ett fantasifoster, hvars dagar voro räknade och som i tidens fullbordan icke längre skulle äga hemortsrätt på jorden.

Och om vi nu vända oss till de tre europeiska expeditioner, som i vår egen tid berört Transhimalaya, så finna vi att de alla tre rört sig mot den kedja och de toppar som af ålder varit kända under namnet Njentschen-tang-la. De ha bekräftat tillvaron af dessa berg, men icke spridt nytt ljus öfver vårt system.

År 1889 utförde Gabriel Bonvalot i sällskap med prins Henrik af Orléans den minnesvärda färd, som korsade hela östra Tibet och förde till norra foten af östra Transhimalaya. Bonvalot kom från norr och nalkades med spänning Tengri-nor. Ändtligen för stigen uppför de sista höjderna, som skymma utsikten åt söder. »Då vi uppnå passets höjd, skåda vi Ningling Tanla och sjöns östra rand. Med skyndsamma steg klättra vi upp på de närbelägna höjderna för att vidga vår horisont... Längst fångas våra blickar af Ningling Tanla. Denna kedja utbreder framför oss sin snöpudrade kam och spärrar fullständigt vår synkrets. Man öfverraskas af regelbundenheten och höjden hos denna följd af toppar, som resa sig öfver de utlöpare, hvilka falla mot sjön, väl ordnade liksom tälten i ett härläger. Och majestätiskt domineras allt detta af fyra höga isklädda pikar, som tibetanerna tillbedja, ty bortom dem ligger Lhasa, andarnas stad. Riktar man blicken åt norra stranden af sjön, så varseblir man ingen snö på den lilla begränsande kedjan, under det att Ningling Tanlas sidor äro hvita, och man inser sanningen i det

tibetanska ordstäfvet: Namtsos vatten är bildadt af Ningling Tanlas snö.»

Det stod icke skrifvet i stjärnorna att den berömda franska expeditionen skulle få korsa Transhimalaya och inträngа i det förbjudna landet bortom de höga fjällen. Men Bonvalot gick ändå upp till passet Dam, förut pröfvadt af Nain Sing.

På sin karta har Bonvalot omedelbart söder om »Ningling Tanla» en annan, ännu högre kedja och legenden: »Sommets très élevés (dominant la chaîne)», ett drag i skulpturen, som icke återfinnes på någon annan bild af denna trakt. Äfven här, i den då bäst kända delen af systemet, stredo likväl uppgifterna så skarpt mot hvarandra!

Fyra år senare nåddes åter stränderna af den himmelska sjön af en fransk expedition, Dutreuil de Rhins och Grenard, som skrifver: »Ändtligen, den 30 november, upptäckte vi från höjden af en sista ås himmelens sjö, den heliga och tillbedda sjön, hvars mörka och lugna asur bjärt stack af mot den lysande hvitheten hos de tusentoppade bergen som reste sig på dess södra strand och liknade vågorna i ett upprördt haf.» Expeditionen hejdades här af tibetanerna och förlorade femtio dagar i fåfänga underhandlingar. Efter ett kort besök vid foten af passet Dam, måste fransmännen bryta upp mot nordost, för att skynda mot det sorgliga öde som väntade de Rhins — att stupa för tibetanska kulor.

Lyckan log vänligare mot S:t George Littledale, då han 1895 kom tågande från norr och nalkades andarnas sjö. Liksom sina föregångare greps han af den härliga utsikten: »I söder begränsades sjön af Njen-

tschen-tang-las storslagna kedja — en rad af snöklädda toppar och glaciärer, delvis dolda i moln och ångor, hvilka endast förhöjde deras omfång och storhet, och öfver det hela upptornade sig med klippor af häpnadsväckande branthet Charemarus väldiga pik, 7,364 meter hög.» I detta namn igenkänna vi d'Anvilles Tchimouran. Littledales väg ledde genom passet Goring-la. Sedan pater Hucs tid hade ingen europé lyckats att korsa östra Transhimalaya.

En epokgörande resa utfördes 1904, i samband med den engelska härfärden till Lhasa, af de fyra officerarna Ryder, Rawling, Wood och Bailey, hvilka följde Nain Sings spår uppför Tsangpo. Dess förnämsta resultat är den noggranna uppmätningen af dalen och det triangelnät som förenade alla de synliga topparna med hvarandra. Ryder har skildrat denna färd inför geografiska sällskapet i London. Väl nämner han en snökedja med toppar som nådde en höjd af 23,200 fot, synlig från kullarna norr om Tradum. Men lika litet som Rawling i sin bok om färden yttrar Ryder ett ord om något fortlöpande bergssystem, han förnekar snarare dess tillvaro och på hans kartor finnes ingen antydan därom. Där får man intrycket af randen af ett platåland uppbärande spridda toppar. Först sedan jag i Indien haft tillfälle att meddela major Ryder mina resultat, erkände han villigt att »ett högt och kompliceradt bergssystem» löpte norr om Tsangpo, parallellt med Himalayas.

Nu återstår blott den sista Transhimalaya-färden före min senaste färd. År 1905 kom grefve de Lesdain tågande från norr och skref vid åsynen af den himmelska sjön och de skyhöga topparna: »då det led

C. H. D. Ryder
major R.E.

Major Ryder.

mot aftonen den 13 september, upptäckte vi Tengri-nor, majestätiskt utbredande sig framför oss. Ett vackrare och mera storslaget skådespel låter icke tänka sig. Bortom vidderna af dess djupblåa vatten framskymtade den oerhörda bergskedjan Njen-tschen-tang-la, evigt isbetäckt. De högsta topparna spegla sig i sjöns lugna genomskinlighet. Dessa omätliga höjder bilda en mera ärofull ram än någon af de schweiziska sjöarna kan yfvas öfver att äga.» — Det är allt! Blott af hans lilla kartskiss kunna vi draga den slutsatsen att han gått öfver Transhimalaya genom Khalamba-la, samma väg som var bättre känd förut genom punditen af år 1872. Men om ett fortlöpande system säger han intet.

Det är som om en förtrollning sväfvade kring Njentschen-tang-las toppar. Likt spetsarna i en konungs krona resa de sig öfver jorden, högre än någon annan del af Transhimalaya. Så blickade de ned öfver nomaderna långa tiderymder innan den nordliga buddismen trängde in i Tibet, betraktade kineserna, som samlade den första kunskapen om det heliga landet, uppväckte kapucinernas beundran såsom en rad nivosorum montium ad Boream, kastade ett blekt återsken från den eviga snöns boningar bort till den kammare, där den lärde Klaproth forskade i kinesernas urkunder, lyste upp de nu gulnade och i något tyskt arkiv förvarade manuskriptblad, åt hvilka de gamla mästarna Ritter och Humboldt anförtrodde sina tankar — framkallade häpnad hos de modiga punditer, som bringade den första säkra kunskapen om dem till Europa, lyste som fyrbåkar för de tre franska expeditioner, som nalkats dem från norr och frånlockade till och med den orubbligt lugne Littledale ett utrop af hänförelse.

Men de trådar, som spunnits kring dessa jättar, äro få och svaga. Vi veta nästan intet om dem. Tirader af poetiska exklamationer — det är allt! Där äro glaciärer och snöfält, som spegla sig i den azurblåa sjön, svindlande höjder, hvita moln och stängda horisonter. Men hvad mer! Fotografier och kartor fattas, icke en stuff har blifvit bruten ur bergens sköte. Och passen i öster och väster, Dam-largen-la, Khalamba-la och Goring-la! Tacka till att vi fått höra deras namn och deras höjder.

Njen-tschen-tang-la är som en katolsk katedral, där mässan ständigt sjunges öfver de döda. Man nalkas med vördnad och blir tyst. Man öfvervältigas af hvad man ser och glömmer bort att tala. Ingen har lyckats att bryta förtrollningen. Det är alltjämt lika tyst kring Njen-tschen-tang-la. Och innan man vet ordet af förklinga hymnerna och man ledsagas åter ut bland tibetanernas svarta tält.

Och ändock var Njen-tschen-tang-la den del af Transhimalaya, som var bäst känd före min resa. Det hade besökts af sex expeditioner, af hvilka fyra korsat systemet. Väster därom hade i n g e n varit.

Den sista teoretiska framställningen af Transhimalaya daterar sig från öfverste S. G. Burrards karta i första delen af »A Sketch of the Geography and Geology of the Himalaya Mountains and Tibet», utgifven 1907, eller vid den tid då jag fullbordat fem af mina åtta tvärkorsningar. Äfven här löper e n kedja norr om öfre Indus och Tsangpo. I sin västra del kallas den Kajlaskedjan och i den östra Njen-tschen-tang-la-kedjan. Den delar sig dock gaffelformigt på 85° ostlig längd, och den södra armen är belägen mellan Raga-tsangpo och

Tsangpo. Längre österut delar sig åter den norra armen två gånger. Med det material som då fanns kunde sådana slutsatser dragas. Men hvad hela mellersta Transhimalaya beträffar hade de intet gemensamt med verkligheten.

Efter Littledales föredrag i Royal Geographical Society 1896, reste sig sällskapets president Sir Clements Markham och talade: »Jag vill yttra några ord om den bergskedja hvilken herr Littledale faktiskt korsat... Dessa berg äro af den största möjliga betydelse och det största intresse. De ha endast korsats af infödda upptäckare och af herr Littledale på Tengri-nors meridian, men i hela sin längd från Tengri-nor till Marjum-la har icke en resande gått öfver dem så vidt vi veta. Ett af general Walkers sista förslag var, att en flyktig uppmätning af dessa nordliga delar af Himalaya-systemet skulle företagas och jag tror att intet i Asien är af större geografisk betydelse än utforskandet af denna bergskedja.»

I ett hälsningstal till sällskapet sade Sir Clements samma år: »Det ligger mig varmt om hjärtat att rikta geografernas uppmärksamhet på önskvärdheten af att fullfölja forskningarna i denna mäktiga kedja... Jag tror att upptäcktsresandena nu framför allt skulle inrikta sina ansträngningar på de berg som stiga från Tsangpos dal... Det tyckes vara en magnifik bergskedja.» Han nämner åter punditerna och Littledale och fortsätter: »Detta tror jag vara all den kunskap vi äga om den intressantaste af alla bergskedjor... Den del af denna norra Himalayakedja, som sträcker sig från Kajlas till Littledales Goring-la, ett afstånd af 600 miles, kräfver att utforskas... En grundlig undersökning af dess

konfiguration är ett stort geografiskt desideratum... Nåväl, här är ett stycke arbete som är värdt att uppväcka framtida forskningsresandes äregirighet.»

I ett annat hälsningstal, 1899, säger Sir Clements åter: »En af de intressantaste geografiska uppgifter som återstå att lösa i Asien är en detaljerad undersökning af den stora bergskedja, som i norr begränsar Tsangpos dal och som jag kallat den norra Himalayakedjan.»

Ännu år 1904 klagar Sir Clements: »I mitt hälsningstal 1896 riktade jag uppmärksamheten på betydelsen af att utforska den stora norra kedjan af Himalaya-systemet från Kajlas till Littledales Goring-la och jag framlade alla upplysningar i ämnet som finnas. Men detta är ett företag som ännu återstår att utföra.»

På hösten 1905 skref jag de sista kapitlen i mitt arbete: »Scientific Results of a Journey in Central Asia 1899—1902,» som slutar med följande ord: »Nyss har den yttersta södern af Tibet, det är Tsangpos dal, blifvit rekognoscerad af medlemmarna i den engelska expeditionen (Ryder och Rawling); men hela det vidsträckta område, som utbreder sig mellan denna dal och min route till Ladak (1901) är ett absolut terra incognita. Den forskare, som försökte att gifva en bild af den tibetanska ansvällningens allmänna drag, skulle aldrig kunna undgå att just i denna lucka förlora sig bland gissningar och teorier utan spår till grund. Hellre än att utsätta mig för en sådan risk har jag beslutat att utforska det okända landet och att se det med egna ögon. Endast då luckan blifvit fylld och de hvita fälten på våra kartor gifvit plats åt nya sjöar, bergskedjor och floder, endast då skall det lyckas att gifva en trogen

bild af de tibetanska högländernas morfologi. Därför föredrar jag att uppskjuta författandet af en allmän skildring af landet till efter återkomsten från den resa, till hvilken jag just nu står i begrepp att bryta upp. Det arbete jag då hoppas att få skrifva måste betraktas som en omedelbar fortsättning och komplettering af det verk jag härmed afslutar.»

Jag reste alltså ut i ett bestämdt syfte och mitt mål var att utfylla de väldiga områden af mellersta Transhimalaya, som ännu voro okända. Huru långt jag lyckades att utföra mina planer har skildrats i detta arbete. De förut okända delarna af Transhimalaya korsades på sju olika linjer, grunddragen af dess konfiguration nedlades på kartan och jag bevisade att det hela var ett sammanhängande system, ett af de mäktigaste på jorden. I stället för den enda, schematiska kedja, som hade sin upprinnelse från europeiska skrifbord och länstolar, fann jag en labyrint af kedjor, hvilkas upptäckt för alltid utplånade de engelska kartornas »unexplored» från trakterna norr om Tsangpo.

Då talade, efter mitt föredrag den 23 februari 1909, åter den åldrige Sir Clements Markham och sade: »De så kallade Njen-tschen-tang-la-bergen voro okända från Tengri-nor till Marjum-la, och jag har alltid och af många skäl betraktat deras upptäckande, mellan dessa meridianer, såsom den asiatiska geografiens viktigaste önskemål.» Och han uttalade också sin glädje öfver att den efterlängtade upptäckten nu ändtligen blifvit gjord.

Hvad visste man om Transhimalayas geologi före år 1906? Man hade reda på den yttersta snibben af dess västra flygel, där denna bestryker engelskt område,

och Stoliczka var den första, som, för ett fyrtiotal år sedan, sökte att utreda den trassliga härfvan. I öster hade man en linje klar, nämligen vägen från Sikkim öfver Gjangtse till Lhasa. Chefen för Indiens geologiska undersökning, doktor H. H. Hayden, som deltog i Younghusbands expedition, har skänkt oss geologiska kartor och detaljerade skildringar af denna trakts byggnad.

Men om de centrala delarna visste man absolut intet. Då månens mot jorden vända sida i orografiskt hänseende var vida bättre känd än de inre delarna af mellersta Transhimalaya, hvad kunde man väl vänta af den geologiska byggnaden! På teoretisk väg hade man uppdragit en enda fortlöpande bergskedja norr om Tsangpo. Emedan floden mottog stora biflöden från norr, kunde man utan risk tänka sig tillvaron af höga berg i deras källtrakter. Men för geologiska hypoteser funnos inga hållpunkter alls. Där stod endast en väg öppen till klarhet, nämligen att låta bergen själfva tala.

Från alla de punkter, där mina router berört fast fjäll, har jag medtagit bergartsprofver och undersökt lagrens strykning och stupning. Äfven i trakter där fast fjäll icke varit synligt eller inom räckhåll ha stuffer samlats bland vittringsruinerna efter forna berg. Ofta har det händt att jag ridit förbi en alltför högt upp belägen fjällvägg, för att skona min häst och mitt eget hjärta. Därför finnas i min serie af 1,170 profver många luckor, som lätt kunnat fyllas i ett land, där man icke ständigt har att kämpa mot den tillintetgörande luftförtunningen. Man är med andra ord ofta i valet och kvalet om man skall döda sina hästar eller komplettera sin samling af stuffer. Och då en resa i höga Tibet nästan ute-

slutande beror på karavanens motståndskraft, får bergartssamlingen icke sällan draga det kortaste strået.

Men hvarje stuff från ett förut fullkomligt okändt land är en vinning, och ett i alla händelser betydande urval af stuffer från ett af jordens mäktigaste bergssystem sprider dock ett klart ljus öfver grunddragen i dess arkitektur. Jag är därför öfvertygad, att de minnesstenar, jag under mödosamma vandringar slagit ur Transhimalayas hällar, noggrant mönstrade under fackmannens mikroskop, jämförda med hvarandra och i olika färger utlagda på en karta och i en rad af tvärprofiler, skola förmå att skänka oss åtminstone en preliminär inblick i systemets geologiska byggnad och ett förstående af de krafter, som verkade i jordens skorpa, då Transhimalayas kedjeveck slogo sina skrynklor öfver Asiens panna, dess kammar pressades upp och dess toppar tornade sina istäckta tinnar mot solen.

Sedan min hemkomst har det geologiska materialet varit anförtrodt i professor Anders Hennigs vård i Lund. Med osparad möda och ett ständigt växande intresse har han fördjupat sig i mina samlingar, låtit stenarna tala sitt tysta språk och frånlockat dem deras i kristallens form förborgade hemligheter. De ha varit som tibetanska klockor, hvilkas malm först här i Sverige bringats att ljuda. För mig är hvarje sten ett minne från ett pass, ett läger eller en blåsig dag, en mikroskopisk flik af mitt eget Transhimalaya. Och i professor Hennigs händer ha de mottagits med samma pietet jag kände, då jag anförtrodde dem åt honom.

Jag inser bristerna i min egen andel af arbetet. Min medarbetare kan ur det otillräckliga materialet icke framtvinga mer än det förmår att gifva. Men jag tror

ändå, att hans slutsatser skola kallas epokgörande, då de skänka en geologisk öfverblick öfver ett förut okändt, alltid ytterst svårtillgängligt land och därtill beröra ett af jordens mäktigaste system af kedjeberg. Professor Hennigs arbete utkommer inom kort som ett band i de vetenskapliga resultaten af min sista färd. Följande rader, som på min begäran skrifvits af professor Hennig, skola säkert väcka intresse bland geologerna:

»De äldre aflagringarna utgöras af hvita, grå eller mörkgrå kvartsiter och fyllitiska skiffrar samt mera underordnade lager af skiffrig kristallinisk kalksten; serien är så starkt metamorfoserad, att, äfven om den ursprungligen omslöt fossila lämningar, dessa numera äro alldeles förstörda. Serien, som genomsättes af en, här nedan omnämnd, eruptiv gångformation, har i sammanhang med dennas eruption undergått en tydlig piëzokontaktmetamorfos och är således äldre än denna. Helt säkert utgör den en direkt fortsättning mot väster och nordväst af de jurassiska skiffrar och kvartsiter med kalkstenar, hvilka Hayden beskrifvit från Lhasa och från trakten nordväst om Gjangtse. Formationen har sin hufvudsakliga utbredning i Brahmaputradalen, men träder också, fastän mycket sällan, i dagen på Transhimalayas nordsluttning samt i västra Tibet.

Yngre än denna serie äro de mörka, grå och rödlätta kalkstenar, som utgöra hufvudmassan af västtibetanska höglandets berggrund. Kalkstenarna innehålla Orbitolina-species och Radioliter samt representera Neokom-Cenoman. Några fossilförande, ännu yngre sedimentära aflagringar äro icke funna inom det af d:r Sven Hedin genomresta området.

De nu nämnda jura- och kritaflagringarna genomsättas, såsom ofvan antydts, af en eruptiv formation, som inom Brahmaputradalen utgöres af ultrabasiska peridotiter, af gabbroarter och graniter (de först nämnda ofta omvandlade till serpentin) och som bildar en del af den såväl från de västra som de östra trakterna af

Lastjakar.

Himalaya kända eruptivformationen, hvilken allmänt anses vara eocän. Inom själfva Transhimalaya består denna af gångformigt uppträdande graniter (hvita alkalikalkgraniter och gråa hornbländegraniter eller kvartsbiotitdioriter af Kyi-Chu-typen), pegmatiter, granitporfyrer, dioritporfyriter, diabaser o. s. v., af verkliga vitrofyriska ytlavor, såsom lipariter, daciter, andesiter och basalter samt af subaëriska vulkantuffer.

Yngre än de nämnda bildningarna och hvilande diskordant på dem är en grågrön, violett eller rödbrun konglomerat-sandstens-skiffer-formation, som i många fall kunnat visas vara bildad på bekostnad också af de porfyrartade gångbergarterna, af graniterna och peridotiterna och således yngre än eocän. Formationen, utgörande ett ofta mycket obetydligt omlagradt förvittringsmaterial af traktens eruptiv, saknar alldeles fossil.

Den öfverlagras inom Brahmaputradalen diskordant af en grå konglomerat-sandstensbildning med horisontal lagring, tillhörande hvad Indiens Geologiska Undersöknings geologer beskrifvit såsom pleistocän.

Anmärkningsvärdt är att Brahmaputradalens berggrund, bortsedt från de yngre tertiära aflagringar, som finnas inom hela det undersökta området, bildas af äldre jurassiska aflagringar och på djupet stelnade delar af den eocäna eruptivformationen, under det berggrunden inom Transhimalayas höjder och västtibetanska högslätten bildas af t. o. m. cenoman kalksten, jämte — inom Transhimalaya — af en tydlig gång- och ytfacies af nyss nämnda eruptivformation. Detta förhållande anger, att Brahmaputradalen, som skiljer Transhimalaya från Himalaya, i sin nuvarande gestaltning måste betraktas som en djupt inskuren erosionsdal och att förkastningar härvid ej spela den dominerande roll Oswald antagit i sin, på d:r Sven Hedins preliminära meddelanden grundade essay.»

XV.

Vår väntan i Toktjen.

Man må älska det kalla Tibet aldrig så varmt, så längtar man ändå, efter två långa år på dess stormpiskade höjder, tillbaka till Indiens eviga sommar. Jag hade redan öfverskridit gränsen för den tidsrymd man tål att oafbrutet tillbringa i den starkt förtunnade luften och gladde mig i Toktjen åt tanken att blott ett enda högt pass, Schipki, reste sig på den väg, som småningom skulle föra mig in i skuggan från Himalayas cedrar och Indiens palmer och mangoträd.

Så tänkte jag i min oskuld. Vägen genom Satledschs dal kände jag blott från de kartor i liten skala jag hade med mig och från de kortfattade skildringar som lämnats af Ryder och Rawling. Deras expedition hade startat från Gartok och därför också haft att korsa Ladak-kedjan i ett obehagligt pass, innan den nådde Schipki. Jag däremot skulle följa Satledsch alltifrån den heliga sjön och Langak-tso. Engelsmännen hade fullbordat sitt tåg midt i vintern och ändå icke mött några egentliga svårigheter. Jag hade högsommaren framför mig och borde därför kunna klara mig ändå lättare än de.

Ja, sommaren är en härlig årstid i Tibet. Men i de öfre regionerna af Satledschs lopp är dock vintern vida att föredraga. Regntiden försummade detta år icke sina skyldigheter och vi hade redan fått mer än en grundlig blöta. Floderna kunde ju svälla öfver sina bräddar och vid öfvergången af bifloderna kunde vi råka i ganska vådliga situationer. Men därpå tänkte jag icke nu. Den dag skulle komma då jag afundades dem, som kunde anlita vinterns isbroar öfver Satledsch. För oss gällde det nu blott att komma i väg ju förr desto hellre. Jag kände mig till hälften hemma. Och dock var vägen till Indien mycket längre än jag trodde, då jag med passaren mätte upp afstånden på mina kartor i Toktjen.

Redan i Toktjen reste sig ett betänkligt hinder i vår väg. Jag hade tänkt att fortsätta följande dag, och vi fingo vänta i — nio dagar innan vi kunde bryta upp! Vår långa väntan ledde icke till minsta resultat. Jo, ett! Våra djur fingo hvila upp sig ordentligt till de strapatser, som förestodo dem. Och själf tvingades jag till en väl behöflig hvila, som jag eljes aldrig skulle ha unnat mig. Jag var dödstrött, totalt utsliten efter de hårda marscherna i Transhimalaya och efter den gångna vintern med dess förskräckliga köld. Jag bara låg hela dagarna som en sjuk, hade förlorat all energi, var likgiltig och trött på allt.

Redan första aftonen började trasslet. Min vän från förra året, Toktjens »gova», trädde vänligt leende in i mitt tält, räckte mig till tecken på aktning och välkomsthälsning en »khadak» eller tunn hvit tygremsa och skänkte mig en klump gult »korum»-socker från Purang,

inlindad i löf. Han bjöds att sitta på den vanliga audiensfilten och hans första fråga lydde:

»Hur är det möjligt att ni åter är i Tibet, sahib? Ni lämnade ju landet för ett år sedan. Hvarifrån kommer ni nu?»

»Jag har kommit öfver de norra bergen för att se de delar af det innersta Tibet, som förra året höllos stängda för min karavan. Jag sade då att jag skulle återvända och nu är jag här.»

»Jag förstår er icke, sahib. Förra året hade jag i tid fått underrättelser från Lhasa om er ankomst. Nu har jag blott hört att ni dykt upp i Saka-dsong och att en order blifvit utfärdad längs hela 'tasam' att ni utan tillåtelse vistades i landet och ej hade rättighet att begifva er åt något annat håll än åt norr. Men själf har jag icke mottagit någon order och vet icke hvad jag skall göra med er.»

»Det kan jag tala om för er. Ni skall tills i morgon bitti skaffa mig en ny uppsättning af jakar och laga att jag kommer lyckligt i väg till Tirtapuri. Ni vet att myndigheterna i Lhasa som vanligt önska att bli af med mig. Hjälp mig till detta. Från Tirtapuri lofvar jag att följa Satledschs strömmande vatten ned till Indien.»

»Tirtapuri, ja det är godt och väl! Men jag har ingen order, hvarken från Lhasa eller Gartok. Jag vet väl hur det gick förra året. Då bad ni om transport till Tso-mavang. Jag hjälpte er till sjön, och sedan stannade ni där en hel månad. Sedan var det jag som fick bära skulden.»

»Ni blef väl icke straffad, hoppas jag?»

»Nej, men jag fick en varning att icke vidare på eget bevåg taga befattning med européer. Och man klandrade

mig att jag icke hindrat er från att sätta båt i den heliga sjön.»

»Sjön har väl inte tagit någon skada af båten?»

»Gudarna kunna vredgas. Sjön är deras egendom. Kring stränderna fullborda pilgrimerna sin vallfart. Tso-mavang är för god för båtar.»

»I år kan ni vara lugn. Båten är icke med; ni kan själf öfvertyga er därom. Jag skall icke stanna en dag vid Tso-mavang, utan gå raka vägen till Tirtapuri. Hittills har ingen nekat oss jakar. Guvernören af Saka-dsong ställde de första. De sista äro med från Taktje. Senast i öfvermorgon måste vi ha en ny uppsättning.»

Efter långvarigt grundande, sade govan: »Jag skall rådgöra med de mina och sedan gifva er mitt svar.»

Och därmed gick han. Jag kände honom redan som en hedersman. Nu befann han sig mellan två eldar. Han önskade göra mig till viljes, men fick icke svika sin plikt. Af erfarenheten hade han blifvit vis. Själf hade jag det emot mig, att jag redan en gång förut varit i Toktjen och ställt till krångel. Och det är alltid svårare att reda sig andra gången. Nu hade Dortje Tsuän också utfärdat kungörelse på hela »tasam», stora vägen till Ladak, att jag icke hade rättighet att resa annat än norrut, hvarifrån jag kommit. Vi hade tydligen kört fast, och vårt öde höll på att taga en högst egendomlig vändning.

Efter en timmes förlopp visade sig våra tre jakmän från Taktje i tältmynningen. Uppskakad och afbruten af snyftningar talade den äldste:

»Herre, Toktjens gova och fem andra män ha lofvat oss hundra prygel hvar, därför att vi utan lof fört er hit.»

»Inte! Var alldeles lugna; den som hotar er med prygel skall få med mig att göra.»

»Ja herre, det finns bara ett sätt att rädda oss och det är att ni följer med oss tillbaka öfver Surnge-la till Taktje.»

»Nej, hör ni; jag har ju ändtligen kommit hit nu och måste skynda mig till Indien.»

»Ja, men govan har sagt att vi skulle slippa afbasningen om vi toge er med oss hem.»

»Hvad skulle jag i Taktje att göra, jag kan väl inte stanna där i evighet heller!»

»Ni får fortsätta därifrån till Kjangjang och Pedang-tsangpo. Det säges att ni måste återvända samma väg ni kommit.» Och därmed kastade sig jakmännen med sina gråtmilda anleten mot jorden och bådo mig åter i de mest bevekande ordalag att följa dem hem till deras tält.

Nu förstod jag att det var en ren lyckträff att vi tagit oss fram genom det förbjudna landet. Hade nomadernas höfdingar vid Pedang-tsangpo, i Selipuk, Kjangjang och Taktje vetat hvad Toktjens gova visste, så hade de aldrig hyrt oss en jak eller sålt oss en handfull tsamba med mindre vi vände om emot öster. Hur ofta hade jag icke gjort samma iakttagelse som nu! Hvarje myndighet ville blott befria sig själf från allt ansvar och sökte därför öfvertala mig att vända om åt det håll, hvarifrån jag kommit. Man tycker att Toktjens gova borde ha varit belåten med att se mig försvinna åt indiska hållet. Men han tänkte blott på sin egen säkerhet. Ingen skulle kunna förebrå honom att hafva hjälpt mig tvärs igenom hans område. Eftersom jag nu ändå kommit dit från norr, fanns ingen annan utväg än att kasta mig tillbaka

mot norr. Situationen var spännande. Vi måste afvakta händelsernas gång.

Mörkret hade brutit in då vi mottogo besök af ännu en gäst, en välkommen, regnet. Det föll tätt och tungt och susade entonigt öfver hela nejden. Dalen förvandlades till ett träsk, där gyttjan smackade efter stegen. Ett par trötta hästar, som fått korn vid tälten, stodo halfsofvande under sina plaskvåta täcken, med drypande manar och svansar. Man undrade om de någonsin skulle kunna torka ordentligt efter den blötan. Mitt tält förstärktes med skyddsduken och en kanal gräfdes rundtomkring, eljes hade jag löpt fara att drunkna i min egen bädd på marken. Hela natten stod regnet som spön i backarna, men då morgonsolen från en klarblå himmel göt sitt guld öfver Samo-tsangpos dal, lyste alla bergen i dess omgifningar bländande hvita af nyfallen snö, det var som om vintern bredt sin svepning öfver den för tidigt afsomnade sommarens bår.

Ledsagad af sitt följe kom govan åter till mitt tält. Han såg nedslagen ut och det dröjde en stund innan han tog till orda. Slutligen sade han:

»Jag har rådgjort med de mina. Vi inse alla att jag icke kan och icke får taga någon befattning med er. Förra gången blef jag varnad. Hjälpte jag er för andra gången, skulle straffet drabba mig. Det bästa för alla parterna är att ni återvänder till Taktje.»

»Ni kan väl förstå», svarade jag, »att jag icke ämnar resa norrut, när jag så fort som möjligt måste skynda till Indien. Men jag vill icke heller att ni ådrager er några obehag. Om ni därför skickar ilbud till Lhasa och begär order, är jag villig att vänta här tills svaret kommer.»

Tibetaner i Toktjen.

En gammal höfding.

»Ni kan icke vänta så länge, sahib. Jag skall ännu en gång hålla rådplägning med mitt folk.»

Så traskade skaran ut igen, men blott för att aflösas af en ny figur, en s. k. »jango» eller uppsyningsman öfver transportdjur och karavantrafik på den del af »tasam», som löper mellan stationerna Parka och Schamsang. I denna egenskap är han mest på resande fot och uppehöll sig blott för tillfället i Toktjen. Han nästan kröp in i tältet af idel ödmjukhet, och den packe rödt ylletyg från Lhasa, som han bad mig att mottaga till vängåfva, förrådde att han önskade någon särskild favör.

»Ni säger att ni vill resa till Tirtapuri, sahib; hvarför tog ni då icke vägen öfver Jumba-matsen, när ni var i Selipuk? Om ni lofvar att gå raka vägen till Parka, skall jag i nödfall låta er få lastdjur, men förbi den heliga sjön till Tirtapuri får ni absolut icke resa. O sahib, för Lama Kuntjuks (gudarnas) skull, vänd om till Taktje! Männen och jakarna därifrån kvarhållas alltjämt för er skull. De hade ingen rättighet att föra er hit och ni har intet pass från Lhasa. Förhållningsreglerna som utfärdats af regeringen äro mycket strängare än förr. O sahib, vänd om mot norr!»

Jag smålog, klappade »jangon» på axeln och svarade långsamt och med tonvikt på hvart ord: »Min väg går utmed Tso-mavang till Tirtapuri. Någon annan väg finns icke för mig.» Då reste han sig förgrymmad, fick igen sin tygpacke och tultade bort till de svarta tälten.

Nästan på dagen ett år hade förflutit sedan jag första gången tältade i Toktjen. Om jag då hade bedt att få pröfva de förbjudna vägarna öfver bergen i norr, hade man svarat med ett obevekligt nej. Nu tiggde man och bad mig därom i bevekande ordalag och sökte

med lock och pock att få mig därtill. Jakar och vägvisare höllos i beredskap. Jag hade kunnat uppställa villkor: »skaffa mig tio goda hästar och proviant för två månader; låt mig välja vägen öfver bergen själf, så lofvar jag att gå till Taktje», och man skulle ha antagit dessa villkor blott för att se mig försvinna åt det håll, hvarifrån jag kommit. Ett besynnerligt öde, ett underligt land! Då man söker krångla sig in i Tibet, finner man gränserna stängda. Och då man ändå lyckats och vill krångla sig ut igen, så äro gränserna fortfarande spärrade med bommar och lås! Aldrig hade jag haft det så bra förspändt, och pengar hade jag i öfverflöd. Jag hade kunnat eröfra ännu två pass öfver Transhimalaya, uppslå ett ståndläger vid någon sjö och lefva svearna i luckorna mellan mina tillryggalagda router. Nå, hvarför gjorde jag det icke då! Ja, det var dumt. Men jag hade redan alltför länge lämnat de mina utan underrättelser och jag kunde ana att deras oro steg med hvarje dag som gick. Och sist men icke minst: jag var trött på Tibet; jag hade fått mer än nog däraf; en ny höst och vinter bland de eviga bergen hade varit mig för mycket.

Den ena dagen gick efter den andra utan att något märkvärdigt inträffade. En dag anlände »jongsun» eller chefen för den privilegierade handelsmissionen från Tibet till Ladak; han förde rödt tibetanskt ylle till salu och jag köpte ett ordentligt fång däraf, ty alla mina tolf tjänare behöfde nya kläder. Affären hade också det goda med sig, att de fingo full sysselsättning för några dagar; Abdul Kerims tält förvandlades till en skräddarverkstad, där det klipptes, syddes och profvades dagarna i ända.

Ett annat afbrott skänktes af vår vän Sonam Ngurbu. Han hade blifvit uppehållen af nomaderna i Parjang, som vägrat att förse honom med proviant och därför blifvit tagna i upptuktelse. Men de hade försvarat sig tappert mot den främmande höfdingen och hans obilliga anspråk, och Sonam Ngurbu var därför vid ett miserabelt humör då han kom ned till Toktjen. Hans kärlek till den svenska officersrevolvern hade inte svalnat och han försökte att kugga på mig en gammal rutten sadel i utbyte däremot. Då han misslyckades, drog han till med att garpun snart skulle vara öfver mig och schasa mig upp i Tjang-tang.

Toktjens gova förblef hygglig och sände i skymningens dunkel hemliga bud till mitt tält för att bedja mig vara lugn och vänta. Två potentater voro fientligt sinnade, men de skulle snart draga sina färde och då hade vi fria händer.

Jo vackert! Potentaterna måtte aldrig ha rest. Tvärtom tillkallades med ilbud nya, nämligen govan af Pangri och govan af Hor, genom hvilkas distrikt vi senast färdats. Det artade sig till en liten politisk kongress, där ingen ville öfvertaga ansvaret. Hela dagarna höllo tibetanerna rådplägningar och vi sågo dem gå från tält till tält eller sitta ute i solskenet i små ifrigt diskuterande grupper. Om jag blott ville återvända till Taktje, så skulle de åtaga sig alla kostnader! Men jag ville icke.

En dag kom också vår vän, Kjangjangs f. d. gova och han fick skeppan full af sin kollega i Hor därför att han olofvandes släppt in oss i Hor. Sedan skulle det väl bli Kjangjang som grälade på Pedang och så undan för undan, katten på råttan och råttan på repet och gossen gick ändå inte i skolan. Saka-dsong, där vi fått de första

jakarna, skulle bli det sista numret. Man kunde förutse ett fasligt rabalder i Transhimalayas labyrinter och det var tur att det icke brutit ut förr, eljes hade det icke blifvit något af med de sista upptäckterna.

Förnäm tibetan (Ngavang, guvernör af Saka-dsong.)

Några vackra sommardagar följde och jag njöt af solbaddet öfver det torra tältet. Samo-tsangpo, som nyss varit starkt ansvälld, kröp åter ihop. Den 22 juli var hösten och tittade igen och regnet spolade öfver dalen. Bäcken steg till ett grågrumligt och doft vällande vattendrag med 4,9 kubikmeter i sekunden.

Den 23 hoppades vi att fångenskapens tid nalkades sitt slut. Eskorterade af sina tjänare kommo alla höfdingarna på besök och stufvades in i Abdul Kerims stora tält så långt utrymmet räckte. Pangris gova tog till orda och talade för de andra. Han drog fram alla skälen för det nordliga återtågets nödvändighet. Då han icke gjorde min af att sluta, afbröt jag honom och påminde församlingen att Pangris gova inte hade ringaste talan i Toktjen. En annan talare tog vid och bedyrade att om jag icke begåfve mig till Taktje, skulle alla höfdingarna göras ett hufvud kortare. För att muta mig lade hvar och en af dem en tygpacke framför mig.

Jag insåg att vi icke skulle komma ur fläcken med dem och för att göra slut på öfverläggningen frågade jag: »Ni ger oss alltså inga jakar till Tirtapuri?»

»Nej!» svarade alla med en mun.

Då reste jag mig hastigt och gick öfver till mitt eget tält, medan tibetanerna tysta och villrådiga sågo på hvarandra.

Kom så Pangris gova och bad att få säga ett ord: »Sahib, då jag i alla fall blir halshuggen för att jag släppt er genom mitt område, så kan jag lika gärna låta er få jakar för vägen till Parka.»

»Godt. Parka är alltid ett stycke på väg till Tirtapuri. Håll jakarna färdiga i morgon.»

»Men jag har inga jakar själf. Ni måste hyra dem från Toktjen.»

Toktjens gova blef tillfrågad, men hade ingen lust att gå med på förslaget. Och så förföll äfven den planen. Jag berättar alla dessa öfverläggningar för att visa hur man kan råka ut i Tibet. De äro i högsta grad karaktäristiska, och de flesta resande ha varit med om något

dylikt. Myndigheterna äro omedgörliga, men alltid artiga och vänliga.

Det var tydligt att vi måste hjälpa oss själfva. Karavanen räknade tio hästar och mulor. Af dessa skulle nio bära bördor och jag skulle rida den hvita häst jag köpt af Kamba Tsenam långt borta i öster. Vi kunde icke begära att de hederliga tibetanerna utsatte sig för några obehag. »I morgon bitti bryta vi upp,» lydde ordern. Och så mörknade vår sista kväll i Toktjen, regnet öste ned, åskan dånade bland bergen så att marken darrade och hastigare än förr svällde den grumliga floden.

Tidigt på morgonen den 24 fälldes tälten, och lastningen hade börjat, då ett bud kom och förmälde att vi skulle få jakar om vi väntade en stund. Och vi väntade förstås beskedligt tills Toktjens gova kom med ett nytt förslag:

»Vi ha fattat det beslut att alla höfdingar som äro församlade i Toktjen ledsaga er till Parka för att förklara sammanhanget och ställa allt till rätta. Vi behöfva dock ännu en dag för att bli i ordning. I morgon har ni jakarna.»

»Jag har väntat länge nog. Nu tror jag er inte längre.»

»Jag skall gifva er en skriftlig förbindelse på att allt skall vara klart i morgon.»

»Nåväl, jag skall vänta tills skrifvelsen är färdig.» Lobsang följde till govans tält, men kom snart tillbaka med besked att höfdingen ångrat sig.

Härmed var signalen gifven till uppbrott. I en hast lastades hästar och mulor och i åsynen af alla Toktjens tibetaner drogo vi nedåt dalen. Djuren hade fått hvila och voro i ganska god kondition. Deras bördor voro

tyngre än vanligt då de icke längre hade hjälp af jakar. Öfver ängar och grusiga backar led tåget undan på Samo-tsangpos vänstra strand. Vi drogo förbi den flodkrök, där lägret n:r 211 var uppslaget för ett år sedan. Nu vidgar sig dalen och vi återse den stora heliga sjön. Där skymtar också Kajlas' topp, det heliga Kang-rinpotje. Lobsang och Kuntjuk falla framstupa med pannan i marken, hälsande dess gudar.

Strax nedanför dalmynningen slogs läger på högra flodstranden. Dagen var glad och ljus, solskenet glittrade i Manasarovars blåa yta och, okunnigt om sin egen skönhet, utbredde sig omkring oss ett af jordens mest sublima och berömda landskap. Vi njöto af en känsla af frihet och hemväg. Men hvarför aftecknade sig icke i dalens mynning den mörka ryttarskaran? Hvarför kommo de icke igen, alla dessa höfdingar af Toktjen, Pangri, Hor och Purang, som nyss försäkrat att vi under inga villkor finge draga utmed stranden af den heliga sjön? Vi voro tretton man högt och illa beväpnade. Tibetanerna förakta männen från Ladak. Jag var ensam europé, men klädd i tibetansk dräkt. De hade kunnat tvinga oss till hvad som helst. I nattmörkret hade de kunnat bortföra våra djur och därmed klafbinda oss. Och om intet annat hjälpt, hade traktens nomader kunnat uppbådas beväpnade med svärd och muskedunder. Men icke en hand rördes då vi rakt för deras ögon bröto fångenskapens bojor. Var det min lyckliga stjärna, eller ett återsken som följde mig från Taschi Lamas helgedomar? Kanske tibetanerna helt enkelt betraktade mig som ett enfant terrible, lönlöst att bevaka. Gång på gång hade jag blifvit utvisad och ändå korsat landet i alla riktningar och dykt upp i trakter där man minst

Ung tibetan från Schigatse.

väntade mig. Det var med mig som med vinden; ingen visste hvarifrån jag kom eller hvart jag for.

I hvilket fall som helst syntes inga ryttare i Samodalens mynning. Vi voro lämnade åt oss själfva och sofvo lugnt på den heliga stranden.

XVI.

Till klostret i Tirtapuri.

Då vi förra året upplefde en oförgätlig sommarmånad på och omkring Tso-mavang, hinduernas Manasarovar, kände vi oss som herrar i eget land och sjöfarande på egna vatten. Nu voro vi blott en flock flyttfåglar, som längtade bort från de heliga nejderna.

Vi styrde kurs öfver strandstäppen, där gräset växte tätt och frodigt efter de ymniga regnen. Där betade fyra tusen får med saltbördor på ryggen. Deras ledare hade uppslagit sina sex tält i en klunga och berättade att de kommit från Tjang-tang och voro på väg till marknaden i Gjanima.

Till vänster utbreder den härliga sjön sin färgskiftande yta, till höger ha vi den stora lagun, i hvilken Patjen och Patjung tömma sina bäckar. Vattnet, som fortsätter från lagunen till sjön, hade förra året bildat en liten bäck, men nu, efter den myckna nederbörden, stodo vi plötsligt vid stranden af en ordentlig flod, nära hundra meter bred. Den såg dock värre ut än den var. Strömmen gled ytterst långsamt och djupet var blott ett par decimeter. Hela vattenmängden uppgick till 5,25 kubikmeter i sekunden. Flodöfvergången försvårades en-

dast af bottenslammet, i hvilket djuren sjönko till knäna, stretande och klafsande i gyttjan.

Vi hålla oss på strandvallens hårdt packade sand och grus; i norr skönjes Pundi-gumpa på sin klippbrant i Pundi-bergets sluttning, och en liten hvit prick som hela dagen varit synlig framför oss är klostret Langbo-nan. Ett par af männen trodde sig också kunna se Tugu-gumpa och Gossul; de äro beväpnade med falkögon; för mig voro dessa kloster osynliga äfven i kikaren. Kang-rinpotje och Gurla-mandatta äro insvepta i moln; blott senare på dagen skymtar gudaberget otydligt mellan skyarna. Lägret uppslogs på stranden af Gjuma-tju, som nu förde fyra kubikmeter vatten.

Helå natten låg landet under ett tak af svarta moln och temperaturen sjönk icke under + 7,2° — ändtligen en verklig sommarnatt! Medan karavanen fortsatte ut-med stranden till Tjiu-gumpa, gingo jag, Lobsang och Kutus på besök till den unge priorn Tsering af Langbo-nan. Allt var sig likt i hans rymliga klostercell, där han satt på samma divan vid samma rödlackerade bord, och de heliga böckerna lågo på sina dammiga hyllor såsom förr.[1] Enda skillnaden var att Lama Tsering åldrats ett år. Han var nu tretton år gammal. Klostrets äldre munkar höllo honom sällskap. Och där hade han suttit dag ut och dag in hela året om och hört papperet i fönsterramarna smälla och hvissla i blåsten och vinter-stormarna draga tjutande fram öfver höglandet. Nu drack han sitt morgonte i en liten barnkopp och räknade kulorna i sin rosenkrans. I munkarnas närvaro måste han visa en priors värdighet. Men skalken plirade i hans

[1] Hans porträtt finnes i andra bandet, sid. 197.

En lama.

ögon och han skrattade barnsligt då jag berättade om våra äfventyr.

»Hvarför är ni klädd som tibetan i år?» frågade han; »förra året hade ni europeiska kläder.»

»I europeisk dräkt hade jag aldrig kunnat framtränga till Bongba och Saka-dsong,» svarade jag.

»Bra, bra! Kommer ni tillbaka hit någon gång?»

»Ja, jag hoppas att få återse er, Lama Tsering.»

Vi hade icke tid att sitta länge. En påse mjöl och ett stycke socker skänktes mig och gäldades med en näfve silfverrupier. På gården, där en klosterpojke hållit min häst, togo vi farväl af munkarna, och då vi drogo våra färde, satt den unge priorn i ett fönster, vänligt leende och nickande till afsked.

Ensamt och ödsligt ligger Tjärgip-gumpa i sin dalmynning. Vi stanna icke där, vi skynda förbi de välkända jätteblocken, grottorna och »tjorten» på sin udde och ordna vårt hem under Tjiu-gumpa på samma fläck som sist. Strandlinjens läge tyckes oförändrad, de starka regnen hade icke förmått att märkbart höja sjöns yta. Men årets regntid hade just börjat, och utan tvifvel skulle en tillräckligt länge fortsatt nederbörd komma Tsomavang att stiga.

Äfven i Tjiu-gumpa mötte vi gamla vänner. Främst bland dem var den unge munken Tundup Lama, som med en smörklimp till gåfva och tungan ute kom bugande till mitt tält. Han hade fallit af, hans drag voro tärda, hans gång linkande och böjd och han hostade illa. Men han var ändå samma glada och vänliga klosterbroder som då vi sist sågo honom och det gjorde mig ondt att han skulle lefva sitt ödsliga lif mellan de mörka, möglande murarna i sin cell, medan jag njöt af en obe-

gränsad frihet bland de härliga, friska bergen. Hela klosterpersonalen, munkar, herdar, bränsleplockare och vattenbärare, ja Tundup Lamas gamla mor kommo på besök och hvar och en fick en slant för gammal vänskaps skull.

Vid stranden lägrade under bar himmel en skara hinduiska pilgrimer. En af dem var en dråplig typ, femtioårig, kopparbrun, svarta polisonger, röd turban, insvept i en traskappa som han fått af en köpman från Ladak och i handen höll han en staf med järnpik. Han skulle öfver Taklakot återvända till Indien och bad om en rupi för att en enda gång kunna äta sig riktigt mätt.

Tjiu-gumpa var en kritisk punkt — det visste vi från förra året. Men natten förflöt tyst och stilla och icke heller på morgonen syntes några svarta ryttare. Vi lämnade klosterfolket åt den förskräckliga ensamheten och hörde bruset af de heliga vågorna förtona bakom oss, då vi styrde ned genom bädden Ganga mellan de båda sjöarna. Öfver flacka kullar och sanka ängar vid norra stranden af Langak-tso för stigen till nästa lägerplats. Här pläga Parkaborna på vintern beta sina hjordar. Nu syntes blott en ensam herde och några jakar.

På vägen uppenbarade sig en landstrykare, ohygglig att skåda, smutsig, hungrig och insvept i bara trasor. Med en bastant staf försvarade han sig tappert då hundarna gjorde attack.

»Gif mig en slant, herre,» bad han i ömkansvärd ton.

»Känner du någon tjufväg till Tirtapuri, söder om tasam?» frågade jag.

»Jo det gör jag.»

»Vill du visa oss den vägen, så har du en rupi om dagen och allting fritt?»

»Gärna! Men om misstänkta ryttare visa sig, måste jag försvinna, annars blir jag ihjälslagen.»

Karavanens nya lots, som vi fått till skänks af vildmarken, kallades af männen från Ladak helt enkelt »Tiggaren» och så fick han heta så länge han var med oss.

Hård sydvästlig blåst stack upp i solnedgången och vågorna dånade mot stranden. Molnen skingrades kring Kang-rinpotjes hjässa och ett matt purpursken belyste det kungliga berget. Förra året hade jag fäst det på mina plåtar och ritat det från alla håll. Nu såg jag det för sista gången. Jag behöfde det icke mer, jag hade sett mig mätt därpå, jag såg det blott som i en dröm.

Från en liten kulle vid lägret kunde vi se Parkas tält och kojor. Naturligtvis syntes också våra hvita tält och våra lägereldar därifrån. Hvarför kommo de då icke för att åter tvinga oss in på stora landsvägen till Ladak? Jag vet det icke. Men de kommo icke och äfven denna natt förflöt i lugn.

Strax väster om lägret nedströmmar öfver slätten den flod som kommer från dalen närmast öster om Kang-rinpotje och i hvars mynning klostret Tsumtul-pugumpa är beläget. Äfven denna älf hade fått sin andel af regnet; den förde 15 kubikmeter vatten i sekunden och var 125 meter bred. Bottnen var ytterst försåtlig och bagaget måste bäras öfver af männen. Min ridhäst gjorde hvad han kunde för att doppa mig, då han var nära att fastna i den sega gyttjan.

Med Satledschs gamla förtorkade bädd till vänster tåga vi öfver det jämna landet där hästar och mulor bli kollriga vid åsynen och doften af det saftiga betet och

hela vägen gå med nosen i marken. Därpå korsa vi Satledsch-bädden, i hvars sköte regnvatten samlat sig i stora gölar. Vid den punkt där vi följande dag, den 29 juli, åter korsade flodbädden, voro dess strandterrasser så väl bibehållna som om de ännu i dag vore utsatta för erosion. Här kvarstodo också de gölar vi kände från 1907; de hade icke förstorats, emedan de ständigt hållas fyllda af källor och därför äro oberoende af regnet.

Till vänster lämna vi nu den trånga dalpassage, i hvilken Satledsch, efter att skenbart hafva slocknat i Tso-mavang och Langak-tso, födes till nytt lif af källornas flöden för att småningom växa till den väldiga flod, hvars lopp vi skola följa genom Himalaya. För en kort sträcka förlora vi därför floden, här en obetydlig bäck, ur sikte, och uppslå lägret n:r 457 bland kullarna norr därom. Här växte vildlök i stor mängd och Gulam samlade ett förråd däraf för att sätta piff på de outslitliga fårkotletter, som dagligen figurerade på mitt »bord».

Det var nätt och jämnt vi hunno få upp tälten innan regnet kom. Molnen lågo bokstafligen på marken och man såg ej skymten af berg. Djupa kanaler måste gräfvas för att förekomma öfversvämning. Regnet föll i floder och framkallade en samfälld ton af underliga ljud. Än lät det som regementsmusik, än som darrande trumhvirflar öfver hårt spända skinn. Men genom det hela trodde man sig höra feta får bräka och trinda jakar grymta. Det regnade lamm och kalfvar, det regnade mjölk och smör från himlen åt de fattiga nomaderna. Jag lyssnar och till mina öron framtränger ljudet af sjungande grytor fyllda med fett kött och

af sjudande kannor fyllda med smörblandadt te. Det är välstånd och goda dagar som komma med de tunga dropparna. Man hör skramlet af kvinnornas smycken och stojet och skrattet från små nakna, knubbiga barn, som leka kring svarta tält. Nomaden lägger sin bössa under tältdukens fåll; han är icke beroende af jakten som under de magra åren, han har råd att tid efter annan slakta ett får. Men regnet fortfar entonigt och tungt. Bortom dimmorna tror jag mig se hur det faller som den hvitaste bomull i de högalpina firnbäddarna, flodernas vaggor. Det ljuder som ett växande dån därute; det är Satledsch som rullar sina vattenmassor bortom Tirtapuri; ännu är floden ett barn som jollrar i dalen, men hon växer sig hastigt stark, och hvarenda droppe som faller i bergen är ett bidrag till den oerhörda kraft, hvarmed hon sågar ut sin dal genom Himalaya. Regnet faller och faller, det piskar och plaskar i gräset; då tror jag mig höra vimplarna snärta på passen och bönekvarnarna surra, då susar det som ett tusenstämmigt »om mane padme hum» öfver den välsignade nejden.

Regnet smattrade hela natten och i tätt regn bröto vi upp på morgonen. Luften är rå och kallfuktig, jag sveper in mig i min tibetanska päls och drar kapuschongen öfver hufvudet. Karlarna kasta uppfläkta tomsäckar öfver sig. Sura och drypande klafsa vi af åt västnordväst öfver en liten tröskel och styra sedan kosan ned emot Satledschs högra strand, där det lilla klostret Döltju-gumpa är byggdt på en kulle, medan branta bergväggar stiga från den vänstra.

Om Döltju-gumpa är icke mycket att säga. I sin nuvarande skepnad uppfördes det i de tider då Soravar Sing låg i krig med Tibet. En kanpo-lama, fyra getsul

eller noviser, en ordningsman och en proviantmästare utgjorde nu klostrets andliga befolkning. Det gyllne Sera vid Lhasa lär vara Döltjus moderkloster och gifva dess munkar ett årligt underhåll af 600 tenga. Med detta kosthåll få de hushålla bäst de gitta, under villkor att de svara för själavården i sin trakt. Lhakang, gudasalen, är fattig. Midt på altarbordet står en liten »tjorten», inneslutande askan af Lama Lobsang Däntsing, en prelat som grundlade Döltjus kloster för två hundra år sedan. Så försäkrade åtminstone den lama som förevisade helgedomen.

Fjorton tält voro uppslagna vid klosterkullens fot. De voro dock icke bebodda af nomader, utan af ullkrämare från Nepal och Ladak. Dessa berättade att det lönade sig att uppköpa fårull i trakten och att för öfrigt salt var den enda handelsvara som gick. Fem fårbördor salt uppväga fyra fårbördor korn, och värdet af hvar sjätte fårlast salt är den skatt regeringen kräfver.

Af särskildt intresse är Döltju-gumpa därför, att just här uppspringa i Satledschs bädd de källådror hvilka nu äro Satledschs ytliga källa, om man frånser den verkliga, genetiska och historiska källan, som är belägen sydost om Tso-mavang. Namnet Langtjen-kabab, eller Satledschs källa, återfinnes därför på båda ställena. Och kullen på hvilken Döltju-gumpa är byggd, anses hafva formen af en »langtjen» eller elefant.

På aftonen kom en vandringslama eller tiggarmunk från Kam i den yttersta östern af Tibet till vårt läger. Han var utrustad med ett spjut, en trumma och en flöjt gjord af en människas lårben. Jag lofvade honom en rupi om han stod stilla en halftimme, men hade inte

kommit långt med porträttet förrän vandraren gjorde helt om och skyndsamt drog sina färde.

»Du måste stå vid den gjorda öfverenskommelsen!» röt Lobsang åt honom.

»Jag struntar i öfverenskommelsen och rupin. Han där förhäxar mig med sina ögon.»

En tiggarlama.

Ett annat löfte blef brutet, om ock på goda grunder. En ladaki hade lofvat att hyra oss sina nio åsnor för vägen till Tirtapuri. Men sedan han hört att bifloderna på vägen dit svällt så att inga åsnor vore dumma nog att vedervåga lifvet i dem, kom han med återbud.

Vi måste därför hjälpa oss själfva. Strax nedanför klostret korsa vi den kristallklara bäck som näres af källorna. Detta är den unga Satledsch som allt framgent skall blifva vårt sällskap på vägen till Simla. Hade vi alltid lägrat på flodstranden, skulle hvarje nytt läger befunnit sig på obetydligare höjd öfver hafvet än det närmast föregående. Redan vid Döltju äro vi lägre än Langak-tso; sjön har en absolut höjd af 4,589 meter, klostret ligger 4,517 meter högt. Men det visade sig

längre fram att ingen ordning rådde i höjdsiffrornas relativa förhållande. Det var ett evigt upp och ned.

»Men barnets dagar flyga bort.» Det dröjde icke länge innan Satledsch lämnade sin barndom bakom sig. I en dalvidgning höra vi ett dånande ljud som af stora vällande vatten. Genom en lucka i högra sidans erosionsterrass störtar bifloden Tjukta ut och delar sig öfver grusbädden i fem deltaarmar af tjockt, brungrått, skummande vatten. Den femte armen af denna flod, som härstammar från Transhimalaya, hade en bredd af 53 meter och en vattenmängd af 16 kubikmeter i sekunden. Väl var den sina femtio gånger större än Satledschs källflöde, men detta senare strömmar året om, under det att Tjukta sväller för regn och sinar ut i vinterkölden.

Sedan vi torrskodda tagit oss öfver, följa vi den förenade flodens högra strand, ridande i flodbädden utmed foten af en 8 till 10 meter hög erosionsterrass. På ömse sidor synas gamla terrasser, väl 40 meter öfver dalbottnen och kvarstående som vittnen af en tid då väldigare vattenmassor än nu gingo ned genom dalen, och sjöarna hade ständigt aflopp till hafvet.

Efter en stund passera vi ett nytt afbrott i den högra terrassen och en ny biflod, Gojak, kommer ut till Satledsch. Den kunde föra tre kubikmeter gulbrunt vatten, tjockt som ärtsoppa. Gång på gång korsa vi källflöden. Hvart och ett af dem drager sitt strå till stacken. Floden växer steg för steg.

Satledschdalen är här riktad emot väster; den kan vara ett par kilometer bred, men räknar man blott den plana dalbottnen är bredden ett eller två hundra meter. Somliga sträckor äro ymnigt gräsbevuxna, och vi förvånas

öfver att inga nomader begagna sig däraf. Blott öfvergifna lägerplatser synas. Nejden är liflös; endast harar kila i gräset. Dagens läger, n:r 459, uppslogs vid Satledschs strand på 4,442 meters höjd. Här utmynnar en källåder, hvars blågröna vatten ögonblickligt försvinner i flodens gulbruna, dånande massa. Vid middagstiden hade källflödet en temperatur af 11,55°, medan floden var uppvärmd till 16,25°.

Hade vi tröttnat på höglandets stilla ro, så fingo vi nu vårt lystmäte af buller. Icke nog med flodens dofva och kompakta brus, regnet smattrade åter i backarna och åskan rullade öfver dalen. Då vi bröto upp den 1 augusti, öste regnet alltjämt ned. Nu var regntiden riktigt i farten. Men vi gingo också från de centrala delarna af Tibet mot de periferiska Himalayatrakterna, som uppfånga brorslotten af sydvästmonsunens nederbörd.

Ett par hundra meter nedanför lägret tränger Satledschdalen ihop sig till en korridorliknande hålväg mellan tvärbranta klippor, där ingen möjlighet gifves att taga sig fram. Därför leder stigen upp till krönet af höjderna på högra dalsidan. Långt hade vi icke hunnit däruppe förrän vi hejdades af en ny dalgång, djupt inskuren som en graf inunder oss. Så vidt man ser i regndiset kommer den från nordost. Dess botten skiftar grön af gräs och i midten lyser en slingrande flod som ett ljusgult band. Vi stå vid randen, från hvilken stigen går i branta krökar ned till bidalens botten, och höjdskillnaden är blott ett femtiotal meter. Floden ser obetydlig ut på afstånd. Men snart höres dess malande dån, och då vi hunnit stranden hisna vi inför de tunga, rödbruna vattenmassorna. Floden heter Tokbo-

schar. Ett kort stycke nedanför vadstället tränger dalen ihop sig och Tokbo-schar pressar sig ut som genom en trång klipport till Satledschs möte.

Vi funderade ett tag. Regnet stod som spön i backen. Det var nästan en tröst att redan vara våt, ty nog vore det märkvärdigt om vi utan doppningar komme öfver denna flod som tycktes röd af raseri. Alla bördor på hästar och mulor lyftes så högt som möjligt och fastsurrades hårdt. Några af karlarna sökte efter ett lämpligt vadställe. Där vattnet hvälfver sig i höga sjudande kupor kan man vänta försåtliga, blankpolerade block, mot hvilka djuren kunde halka och falla, men där ytan går i små jämnstrukna vågor, kan man också hoppas en jämnare botten. Det vadställe som slutligen utsågs var allt utom inbjudande, men bättre fanns ej och vi måste öfver. Floden var här delad i tre smala armar, om 7, 22 och 11 meters bredd och i den mellersta var djupet precis en meter. Detta är i och för sig icke mycket, men då vattnet forsar och hotar att spola bort både karlar och djur, är det mer än nog. Den samfällda vattenmassan uppgick till 27 kubikmeter i sekunden och därmed fick Satledsch ett betydande tillskott.

Först skulle vadstället pröfvas. Rasak och »Tiggaren» klädde af sig, höllo hvarandra i hand och nickade och raglade som druckna ut i vattnet. De behöfde verkligen ett bad. Men det var oförsiktigt af »Tiggaren» att blotta sin frånsida, ty han var randig som en zebra efter något prygelstraff han genomgått. Han förrådde sig därför som en genompiskad och notorisk bof; men hvad gjorde det! Nu hörde han till vårt kringresande sällskap och spelade sin roll förträffligt. De klarade

också alla armarna utan att falla och kommo tillbaka för att lotsa.

Nu klädde alla karlar af sig. Lastdjuren fördes öfver ett och ett med två man på hvar sida att hugga i om djuret föll. Jag sväfvade i den största ångest för mina kartor, anteckningar och skisser. Men allt gick lyckligt och sist red jag öfver själf med en lots framför mig.

Sedan karlarna torkat och klädt sig, redo vi upp på den plattformartade terrassen igen. Där hade vi icke hunnit långt förrän alldeles samma skådespel upprepades på nytt. I djupet under oss kokade och skummade en ny biflod, Tokbo-nub, som skurit sig ned i en lika skarpt markerad fåra som grannen och liksom denne går ut till Satledsch genom en trång klipport. Vi hade intet val. Alla rep tilldrogos igen kring bördorna, karlarna klädde af sig, hästar och mulor plumsade och vaggade öfver blocken och togo spjärn för att inte spolas bort. Det hördes icke hur regnet plaskade i det brusande, rödbruna skummet, då Tokbo-nub vräkte sina 24 kubikmeter i sekunden förbi och under de vadande.

Stigen öfver gruskrönet är utprickad med rösen och manekistor, angifvande närheten af ett tempel. Transhimalaya, i hvars södra dalar de båda bifloderna samla sitt regnvatten, synes ej i detta väder, och till vänster ana vi blott Satledschs djupa korridor i fast fjäll, nu helt och hållet fylld af bortströmmande regnvatten.

Den hårda och våta dagsleden nalkas sitt slut. En hundra meter lång, ovanligt väl vårdad manekista pekar mot Tirtapuris kloster, som reser sig i en terrassformig sluttning och är omgifvet af en hel drabantkår af »tjorten».

Jag red upp till helgedomen. Priorn, en kanpolama, behagade icke visa sig, men af klostrets 21 munkar voro 16 hemma och de hade intet emot att visa mig omkring. De uttalade ställets namn som Tretapuri, men ordet Tirta-puri är af indiskt ursprung och betyder vallfartsort. Mildt leende och mediterande tronade Schakja

En ridjak.

Toba på altarbordet i »lhakang», som för öfrigt icke erbjöd något ovanligt. Jo, där visades några flata, svarta, rundpolerade stenar, som kunde vara diabas eller porfyr. De bära tydliga och ganska djupa aftryck af händer och fötter efter heliga män, som längesedan afsomnat i Budda. I en af dem syntes också aftrycket af en hästhof. Pia fraus! Hufvudsaken är att mängden tror, och i undergifvenhet fortfar att gifva klostret gåfvor.

I lhakangs vestibul hade två »nekora», eller pilgrimer, från Lhasa slagit sig ned. En hindu hade gjort upp sällskap med dem. Manasarovar och Kajlas voro målet för hans färd. I en liten mässingsflaska förvarade han heligt vatten från Ganga-sjön och bad att få utbyta det undergörande fluidet mot en af mina hästar. Men jag hade ingen lust att gå med på affären; det kunde ju vara vanligt bondvatten i flaskan och mina hästar behöfde jag själf.

Genom en allé af tjorten går stigen ned till en mindre gudasal, Dortje Pagmo Lhakang, där helgonet af samma namn sällskapar med Budda och andra potentater i den lamaistiska ikonvärlden. Dortje Pagmo är en abbedissa, som, liksom Dalai Lama och Taschi Lama, aldrig dör, hennes stofthydda förnyas blott. Hon bor i det präktiga nunneklostret på halfön i Jamdok-tso. Det underliga namnet betyder »den heliga suggan» eller »diamantsuggan» och hennes reinkarnation bevisas af ett födelsemärke i nacken, liknande ett svintryne. Hennes sal i Tirtapuri är fuktig, mörk och dyster och först när man blifvit van vid skymningen uppfattar man ikonernas oföränderliga leenden.

Därute skvalade regnet och sköljde utför klipporna. Karavanen hade lägrat nedanför klostret vid en häll af kalkspatkonkretioner, där varma källor gingo i dagen. Regnet stod som ett glasslott framför oss. Vi bidade därför ett tag i porten till den heliga suggans mörka stia. Bakom oss gapade en mystisk »Götterdämmerung», därute sjöng den stora friheten i dånande kaskaders brus. Hur kunde munkarna tveka i valet! Jo, i klostret fingo de tsamba, te och bröd utan att arbeta. Deras dagar förflöto sorglöst och lugnt i de eviga gudarnas

tjänst. Att läsa mässorna, att snyta lamporna, att i ornat och masker uppföra besvärjelsedanserna under de stora högtiderna och att vara de kringboende nomadernas själasörjare var bekvämare än att släpa med karavaner, vakta får och jakar eller bryta salt i Tjang-tang.

Regnet stoppade icke. Men vi hade fått nog af den heliga suggan och hennes munkar, svepte kapporna omkring oss och sprungo ned till våra gamla tält.

XVII.

Manasarovar i forna och nyare tider.

På jorden finnes ingen skönare ring än den, som bär namnen Manasarovar, Kajlas och Gurla-mandatta, en turkos infattad mellan två diamanter. Den storslagna och förnäma ro, som härskade kring de otillgängliga bergen, och den ofattbara rikedomen på kristallklart vatten, som gjorde sjön till de heliga flodernas moder, de klippiga och mödosamma stigar, som öfver Himalayas höjder ledde dit upp — allt var ägnadt att sedan uråldriga tider kora denna underbara nejd till en af hinduernas heligaste »tirtas» eller vallfartsorter. Den som med rent och upplyst sinne badade i Manasarovars böljor vann kunskap om den för andra dödliga fördolda sanningen. Ännu i dag stannar främlingen begrundande och tankfull vid stranden af sjön och betraktar pilgrimernas skaror, då de vandra ut i det gudavigda vattnet, sökande efter sanningen och förklaringen på tillvarons gåta.

Mânasa Sarôvara — det är »Mânasa, den skönaste af sjöar». Mânasa betyder »skapad af själen», ty sjön är skapad af Brahmas själ.

I Skanda Purana finnes en berättelse om Manasarovar, kallad Manasa-Khanda. I dialogform skildras där

den heliga sjön och dess skapelse. Prins Djanamedjaja frågar Vjasas lärjunge Suta hur världen skapades. Suta berättar då bland annat att Dattatreja Rischi, en af Vischnus sju mänskliga inkarnationer, efter sitt besök i Himalaya, begaf sig till Benares och utropade Himalayas härlighet inför radjan Danvantari. Han berömmer detta Himalaya, där Siva dväljes och Ganges, liknande en lotusblommas fina stängel, störtar fram från Vischnus fot. »Jag såg Manasarovara, där Siva bor i en radjahansas (kungasvans) hamn. Denna sjö bildades af Brahmas själ — därför kallades den Manasa-sarovara. Där bor också Mahadeva och gudarna, därifrån strömmar Sardju (Karnali, tibetanernas Map-tju eller Påfågelfloden) och andra kvinnliga floder och Satadru (Satledsch) och andra manliga floder. Den hvars kropp beröres med jord från Manasarovar och den som badar i dess böljor skall vinna Brahmas paradis, och den som dricker dess vatten skall stiga till Sivas himmel och skall rentvås från hundra födelsers synder, och till och med djur, som bära Manasarovars namn, skola gå till Brahmas paradis. Sjöns vatten är likt pärlor. Det gifves intet berg som är likt Himalaya, ty i Himalaya äro Kajlas och Manasarovar. Såsom daggen torkas bort af morgonens sol, så utplånas människornas synder vid åsynen af Himalaya.»

Och om Manasarovars skapelse heter det: »Brahmas söner begåfvo sig till trakterna norr om Himalaya och underkastade sig självspäkning på Kajlas. Där sågo de Siva och Parvati och där uppehöllo de sig i tolf år under späkning och bön. Vid den tiden föll föga regn och det var ondt om vatten, och i sin nöd gingo de till Brahma och tillbådo honom. Då frågade Brahma hvad

de önskade. De svarade: vi äro upptagna af andakt på Kajlas och måste alltid gå därifrån till Mandakini för att bada; bered oss en plats där vi kunna bada. Då skapade Brahma genom en själsansträngning den heliga sjön Manasa. De återvände och gladde sig åt framgången af sin resa och hängåfvo sig åter åt späkning och bön på Kajlas och tillbådo den gyllne befruktningssymbolen som höjde sig öfver sjöns vattenyta från dess midt.»

Då prinsen frågar: hvilken är vägen till den heliga sjön? uppräknar Dattatreja de förnämsta ställena och talar om pilgrimens plikter, bland hvilka var följande, som fylldes vid stranden af sjön: »Låt honom bada där och bjuda vatten åt sina förfäders maner och tillbedja Mahadeva (Siva) i kungasvanens namn. Låt honom sedan fullborda parikrama eller vandringen kring den heliga sjön Mana och betrakta Kajlas och bada i alla närbelägna floder.»

Kajlas är den indiska fornvärldens gudahem, en tummelplats för den mytiska diktningens hjältegestalter. Vid dess fot drömmer den heliga sjön, än tyst och blank som en spegel, uppfångande solens och stjärnornas bilder, än sjungande mot stranden i takt till monsunmolnens brådskande dans på den himmelska vägen från Indiens kvalmiga slätter till hjärtat af det höga, friska Tibet.

Molnen komma dragande från sydväst öfver Himalaya. Främlingen, som i sin farkost färdas öfver sjön eller vandrar från kloster till kloster kring dess stränder, känner skyarnas gång och vet hvad de betyda. De äro sydvästmonsunens härolder, som först på sensommaren nå upp till Tibet. De samla sina vattenångor

öfver hafvet, smeka kusten mellan Ceylon och Indusmynningen, gjuta nytt lif i palmer och djungler, locka gröda ur jorden och skänka svalka åt människorna. De skynda mot Himalayas södra sluttningar och upplösa sig i ymniga regn. Blott en ringa del af de vattenförande molnen tar hindret och sköljer Transhimalayas sluttningar för att också komma nomadernas betesmarker till godo. Beskattade af bergen och utkramade som

Kajlas från norr.

svampar fortsätta de öfver höglandet och förintas i atmosfären innan de hunnit ut öfver Centralasiens ökentrakter.

Enligt hinduernas mytologi äro jakschas ett slags gudomliga väsen af lägre rang, tjänande rikedomens gud, Kuvera, hvilken själf bevakar de i Kajlas' berg förborgade skatterna. Där bor den mäktige Kuvera och hans gudahof. Kuvera hade åt en jakscha anförtrott vården af de gyllne lotusliljorna i Manasa-sjön. Upptagen af kärleken till sin sköna maka försummade

vårdaren sin plikt, och en natt nedtrampades liljorna af världselefanterna, som höllo vakt i världsalltets åtta hörn. Då vredgades Kuvera och till straff dömde han jakschan att ett helt år lefva skild från sin älskade.

Tärd af sorg och längtan framsläpade den landsförviste sitt ensamma lif i Rama-bergets heliga skogar fjärran i söder.

Sagan är ett par tusen år gammal. Dess motiv har inspirerat en af den hinduiska litteraturens största mästare, Kalidasa, Schakuntalas skald, och med de heliga bergen kring Manasarovar till bakgrund har han författat en lyrisk dikt, Meghaduta eller Molnbudet, svällande af österländsk prakt och djärfva bilder, glödande af kärlek och längtan och öfverfylld med de yppigaste och mest storslagna naturskildringar.

En dag seglar ett af monsunens regntunga moln öfver Rama-bergets topp, och den landsförviste jakschan anropar Regngifvaren att bringa en hälsning till hans maka bland Kajlas' berg. Ty molnen äro Indras sändebud, och Indra är himmelens gud. Först hyllar jakschan molnbudet med en gärd af blommor och sedan skildrar han dess stundande färd med monsunvinden alltifrån Rama-berget och till Kajlas, där den öfvergifna bor. Han talar i högstämda jamber till budbäraren, som rullar sitt stolta dunder mellan kullarna och ledsagas af de kungliga svanorna, radjahansas, hvilka sträcka sitt tåg till Manasas spegel, då regntiden bryter ut öfver Indien. I diktens dräkt förvandlas vildgässen, som hvarje vår häcka på öarna i Rakas-tal, till svanor.

Mor Akka har alltså kamrater i den fornindiska diktkonsten. Kalidasa rullar upp för våra ögon ett oändligt tjusande panorama af slätter och ängar, skogar

och lundar, städer och floder, som molnbudet ser från sin luftiga färd. Ofta äro dessa syner kringspunna med ett verkligt taggtrådsnät af mytologiska anspelningar och pompösa eller kärleksömma bilder, men lika ofta känna vi igen de platser, som bestrykas af molnets skugga.

Detta gäller särskildt målet för molnbudets färd, och sången lyder:[1]

Höj dig och gästa Kajlas' blanka snöfjäll,
en värdig spegel för de himlabornas barm.
Dess spetsar, slitna från hvarann af jättens arm,
uppstiga nu så glänsande som lotusliljan
mot eterns fria rymder uti mäktig prakt
och le sitt ljusa löje öfver fjärran trakt.

Drick så Manasas våg, där gyllne vattenliljor
i ymnig mångfald gro, och häng i vänligt skick
din slöja öfver Airâvatas[2] tjusta blick.
Med västanvinden skicka dina friska droppar
till Kalpa-trädens[3] löf; sök Fursteberget[4] se'n,
i glans fördunklande kristallens klara sken.

Se där, o vandrare, till alpens bröst sig smyger
skön Alakâ,[5] — en tärna med förälskad håg:
likt jungfruns fallna slöja synes Ganges våg,
och likt ett pärlomvirkadt svall af mörka lockar
de lätta skyar, som omkring palatsens snö
i lekfullt solsken sina klara droppar strö.

Här leder trappan, fogad af smaragd, till dammen,
där lotusliljan hänger öfver böljans svall
med knoppar utaf guld på stängel af korall.

[1] I doktor Hjalmar Edgrens öfversättning, 1875.
[2] Den östra världselefanten, som af molnet skulle skyddas för solen
[3] Träd i Indras himmel.
[4] Kajlas' högsta topp.
[5] Kuveras och jakschas stad.

De vilda svaner söka tjusta där sin fristad
och längta icke mera till Manasas våg,
så nära vid, änskönt de se ditt stolta tåg.

Här må du ändtligt hvila: sjunk till hennes båtnad
på detta lustberg, sluta på dess sköna topp
i skepnad af en elefant ditt långa lopp.
Låt blixtens klara blick med stilla glans, som liknar
eldflugans strimmor under nattlig himmels ro,
få tränga glimmande uti min älsklings bo.

Tärnans mörka lockar äro molnen och hennes fallna slöja är Ganges, som kringflyter Alakâ och alltså i Kalidasas dikt förmodas hafva sina källor på Kajlas. Föga mer än hundra år ha förflutit sedan denna falska tro för alltid bringades ur världen.

Jakschan uppmanar molnbudet att, efter fullgjordt uppdrag, i skepnad af en elefant sluta sin långa färd på Kajlas' topp. Äfven för tibetanerna, som lånat sin vishet från Indien, spelar elefanten en viss roll i denna trakt. I klostret Njandi vid Kajlas' västra fot är ett par elefantbetar, Langtjen-sala-rapten, uppställdt framför altaret, och det enda munkarna kunna meddela om dem är att de äro lika gamla på platsen som klostret självt. Vid norra stranden bär ett kloster elefantens namn, Langbo-nan. Och slutligen kallas Satledsch, som tidtals strömmar ut ur sjön, Langtjen-kamba eller Elefantfloden.

Men låt oss lämna sagornas och diktens värld, där vi förgäfves famla efter fast mark, och låt oss i stället rannsaka häfderna och se hvad de hafva att förmäla om den heliga sjön.

I den store makedonierns härfärd spelade Manasarovar ingen roll. Ptolemäus kände icke dess tillvaro.

Marco Polo och andra resenärer under medeltiden hade icke hört dess namn. Folkvandringarna sökte andra banor och lämnade Manasarovar i ostörd ro, ett tabu bland otillgängliga berg. Sekel efter sekel flögo vildgässen liksom förr öfver Himalaya och pilgrimerna styrde sina steg till stranden af sanningens och förklaringens sjö, utan att dess namn på ryktets vingar fördes till västerlandet.

Då vi ändtligen långt fram i tiden tro oss skönja en skymt af sjön, lämnas vi ändå spörjande och ovissa. År 1533 skickade kanen af Jarkent sin fältherre Mirza Hajdar med en krigshär från Leh till Tibet för att jämna afgudahusen i Lhasa med jorden. Invasionshären for fram som en pest öfver landet, men decimerades själf och nådde aldrig sitt egentliga mål. I skildringen af sin härfärd säger Mirza Hajdar: »Efter en månads resa kommer man till en trakt där en sjö är belägen; den är fyrtio farsakh i omkrets och på dess strand är en borg som kallas Luk-u-Labuk. Där gjorde vi halt för natten.» Denna sjö kan icke vara någon annan än Manasarovar, ty Mirza Hajdar tågade samma väg som Desideri två hundra år senare.

I äldre skrifter om Himalayaländerna talas om en jesuit, pater Antonio de Monserrate, som år 1581 skulle hafva följt kejsar Akbar på hans färd till Kabul, och som skulle hafva talat om en sjö Mansaruor i Tibet. Om honom har jag endast funnit uppgifter i andra och tredje hand. Men någon berättelse af hans egen hand har jag icke lyckats att finna.

François Bernier, som följde Stormogul Aurangzeb på hans resa till Kaschmir och skildrade sina erfarenheter 1699, kunde icke mäta sig med Ptolemäus i känne-

domen om de stora indiska flodernas lopp, ehuru halftannat årtusende skilde honom från den gamle mästarens tid. I sin framställning af bergen norr om Indien är han däremot jämngod med Ptolemäus. Han ger oss en enda bergskedja, Caucase, och Tibet försvinner till ett intet. På en karta i Berniers verk finna vi dock, öster om Kaschmir, ett Petit Thibet Royaume. Indus' hufvudarm kommer från Mont Caucase och floden mottager intet vatten från länderna utanför Kaschmirs gräns. Ehuru den franske resenären utfrågade köpmän om vägarna i norr och öster, fick han icke veta något om den heliga sjön.

D'Anvilles Carte génerale du Tibet (1733)[1] skänker oss för första gången en klar och tillförlitlig bild af Manasarovar och Rakas-tal. Det var Kang His lamatopografer som gjorde eröfringen. De måste ha stannat länge vid sjöarna, ty just denna nejd i den fjärran västern af stora Tibet har blifvit bättre och noggrannare kartlagd än någon annan del af landet. Bergkransen kring bäckenet ger oss en riktig bild af verkligheten. I norr reser Kentaisse eller Kajlas sin hjässa, i sydost kommer ett flöde från bergen Lantchia Kepou, motsvarande mitt Langtjen-kabab, eller Satledschs källa. År 1907 kom jag till samma resultat som Kang His' topografer. Den lilla flod de framställt såsom strömmande ned till sjön från sydost är Tage-tsangpo, som jag kallat Satledschs ursprung. Och här äro vi inne på ett problem som i samband med den heliga sjön skall kräfva vår uppmärksamhet mer än en gång i efterföljande skildring.

[1] Återgifven å sid. 537 i andra delen af detta arbete.

D'Anville ger oss efter sina lamaistiska sagesmän de tibetanska namnen, Mapama för den östra sjön och Lanken för den västra — Tso-mavang och Langak-tso såsom de riktigare kallas. Den förra blef bättre kart-

D'Anvilles karta öfver sydvästra Tibet.

lagd än 150 år senare. Mellan båda löper en flodarm. Äfven den är en länk i Satledschs kedja. Åren 1907 och 1908 var armen, liksom ofta förut, torr. Härmed föras vi in på ett annat problem: frågan om de periodiska växlingarna i nederbörden, som förorsakar att vatten endast regnrika år rinner ut ur Manasarovar. Vissa tidsskeden regnar det så ymnigt, att öfverflödande vatten också lämnar Langak-tso eller Rakas-tal, och endast då är flodens lopp oafbrutet. Så var förhållandet då Kang His' lamor rekognoscerade denna trakt och riktigt kallade den utgående floden Lanctchou eller Lang-tju, det är Langtjen-kamba, Elefantens flod, Satledsch.

Men hvem bär skulden till det ödesdigra misstag som förevigats af Seigneur d'Anville, Geographe du Roi? Han låter denna Lanctchou vara identisk med Ganges och betraktar öfre Indus som en biflod därtill! I sitt stora verk Description de la Chine förklarar fader Du Halde att de båda af Kang Hi utsända topograferna fingo sina upplysningar om Ganges' källa af »lamor, som bo i de närbelägna pagoderna och från dokument som de funno hos storlaman i Lhasa». Denna uppgift kan icke vara riktig, ty klostermunkarna kring Manasarovar visste alltför väl att det var Satledsch och icke Ganges som tog sin upprinnelse ur sjön.

Den förste resande, som i ord beskrifvit Manasarovar, är den oöfverträfflige pater Desideri. Han berättar hur han och Freyre den 9 november 1715 nådde de högsta regionerna på vägen mellan Leh och Lhasa, och hur »vattnet, som därifrån strömmar mot väster, ger upphof till Indus, medan det som går mot öster bildar Ganges».

I följande rader är han också den förste att beröra det sedan så segslitna hydografiska problemet om de stora flodernas förhållande till Manasarovar: »Längre fram passerade vi en slätt kallad Retoa, där det finns en stor sjö, som har en omkrets af några dagars vandring och från hvilken Ganges förmodas utgå. Men, med ledning af hvad jag kunde iakttaga på min resa och af hvad jag hörde män, kunniga både i denna trakt och i Stormoguls rike, öfverensstämma uti — måste jag antaga det ofvannämnda berget Ngari Giongar (Kajlas) såsom ursprung och källa icke blott till Ganges utan också till floden Indus. Då detta berg är det högsta, från hvilket landet sluttar åt båda hållen, så strömmar vattnet, som går ned från västra sidan — vare sig det härleder sig från regn eller smältande snö — till Andra Tibet (Ladak), hvilket tydligen framgår af de faktiska förhållandena — och sedan det korsat (Ladak), går det genom Lilla Tibet (Baltistan). Sedan vräker det ned genom alla Kaschmirs berg och nalkas slutligen Lilla Guzaratta för att bilda Indus, väldig och segelbar. — På samma sätt strömmar det vatten, som går ned från östra sidan af Ngari Giongar (Kajlas), först ut i den nämnda sjön Retoa (Manasarovar) och därpå fullföljer det sin väg nedåt och bildar Ganges. Ett bevis härpå bjudes oss af följande sakförhållande. Ganges guldsand är högeligen ryktbar i våra förfäders skrifter. Om vi därför antaga, att den nämnda flodens ursprung och källa vore belägen annorstädes, skulle vi stämpla våra förfäder som lögnare, ty vid ingen annan del af flodloppet (än Kajlas och Manasarovar) spåras den ringaste aning af sådan sand. Om å andra sidan min uppfattning gillas, nämligen att

Ganges' källa är belägen på den nämnda bergstoppen och i sjön Retoa, så öfverensstämma de gamla författarnas påståenden verkligen med mina åsikter; ty såsom väl är bekant — jag vågar säga öfver hela världen — finnes på stränderna och i sanden kring denna sjö mycket guldstoft, som från ytan af Kajlasberget och andra närbelägna berg föres ned af de älfvar som strömma därifrån. Tibetaner och ett antal köpmän mötas tid efter annan vid sjön för att söka efter detta guld och samla det, och de draga stor vinning däraf. Vidare är sjön föremål för stor vördnad bland detta vidskepliga folk; därför mötas de här tid efter annan till vallfart och vandra i stor andakt kring hela sjön, allt i den tron att de därmed tillförsäkra sig mycken förlåtelse och vinna många särskilda jubileer.»

Dessa ord äro skrifna för två hundra år sedan af en jesuitfader! Desideri, som reste i sällskap med en tatarisk prinsessa och hennes oöfverskådliga följe, hade sannolikt icke tillfälle att själf vandra kring sjön och öfvertyga sig om hvilka floder som strömmade ut därur. Men han tror sig hafva iakttagit och af indiska pilgrimer fått höra att både Ganges och Indus hade sina yttersta rötter i Kajlas. Indus' källa, Singi-kabab, ligger icke långt därifrån, norr om Transhimalaya. Men Ganges! Desideri har förväxlat Satledsch med Benares heliga flod och icke velat störa harmonien mellan »våra förfäders» uppgifter om den guldförande floden och den »af hela världen kända» förekomsten af guldstoft på stränderna af Manasarovar. Man kan vara tämligen öfvertygad om att den vinterdag, då Desideri red förbi Manasarovar, fanns ingen annan europé än

han och Freyre som hade en aning om tillvaron af denna sjö!

På vintern ha de flesta vattendragen sinat eller äro täckta med is. Om därtill en snöstorm gått öfver landet, så nivelleras allt, och utan spänd uppmärksamhet är det icke godt att se hur det hänger ihop med floderna. Hinduerna känna sedan gammalt den högalpina dal, där källan porlar som föder Benares flod. Tibetanerna veta lika bra att den arm, som tidtals

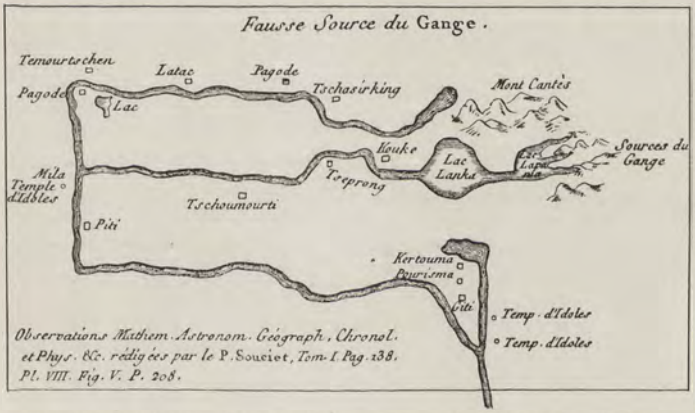

Gaubils karta öfver de båda sjöarna och den förmenta Gangeskällan.

lämnar Manasarovar, är Satledsch, Elefantens flod. Men frågar man munkarna i Tjius kloster hvad kanalen heter, så svara de ännu i dag Ganga eller Nganga. Möjligen har detta namn förbryllat Desideri. I hvarje fall var han oskyldig till att engelska topografer i en långt senare tid förväxlade Satledsch med Ganges. Han var banbrytaren. Hvem kunde begära af honom att han på ett par dagar skulle fatta de underliga vattenvägar, om hvilka forskare och resande sedan slitits och gnabbats i två hundra år? För mig, som rotat kring sjöarna

längre tid än någon af mina föregångare, känns det som en hvila och en vederkvickelse att i pater Desideris gamla dagbok återse »il lago di Retoa».

I fader Souciets Recueil (Observations mathematiques, etc., faites à la Chine, Paris 1729), bjuder oss fader Gaubil en uppsats om Ganges källor »enligt kinesiska och tatariska kartor». För att icke fördjupa oss i Gaubils text återger jag hans karta. Den är af värde och intresse. Jämför den blott med min karta och ni skall genast förstå den. Mont Cantès är Kajlas. På dess nordvästra sluttning ha vi Indus' källa. Hvarför just Indus? Jo, utmed loppet återfinna vi Taschigang och Ladak, ehuru namnen äro något förvrängda. Dock är det den södra armen, Gartang, som här menas; den norra, hufvudarmen från Singi-kabab, kände man icke.

Sydost om det heliga berget äro Ganges tre källarmar utfallande i sjön Lapama eller Manasarovar. Därifrån går en flodarm till Lanka-sjön eller Rakas-tal, och lämnar den åter för att strömma åt väster. Denna flod är Satledsch. Hvarför just Satledsch? Jo, vid dess lopp igenkänna vi, likaledes stympade, namnen Guge, Tsaparang och Tjumurti.

Och åter möta oss det förskräckliga misstaget att låta Indus och Satledsch förena sig med hvarandra och bilda Ganges. D'Anville gjorde sig skyldig till samma fel. Det är därför tydligt att d'Anville och Gaubil hämtat sitt vetande ur samma dokument, nämligen de rekognosceringar som utfördes af Kang His lamor. De gingo aldrig så långt västerut att de kunde öfvertyga sig om de båda flodernas öde. Planteckningen är principiellt riktig, hydrografien öfverensstämmer med verkligheten;

det enda felaktiga är att namnet Ganges blifvit inlagdt i stället för Satledsch.

Nästa gång vi höra talas om Manasarovar är jesuitpatern Joseph Tieffenthaler vår sagesman. Han föddes i Botzen 1715, kom vid 28 års ålder till Goa och vandrade sedan en lång följd af år i olika delar af Indien, antecknande det märkvärdiga han såg och erfor. Så begaf han sig 1765 till Bengalen och då han var utblottad på allt, vände han sig med bön om hjälp »till den berömda engelska nationen som är känd för sin frikostighet och sin barmhärtighet mot de elända och fattiga».

Af Tieffenthalers berättelser framgår icke alltid om han själf är iakttagaren eller bygger på hörsagor. Man är ibland frestad att tillämpa hans egna ord om de klassiska författarna, som kallade Kumaons Himalaya för Imaus: »De ha icke sett dessa trakter och ha vanligtvis orätt i sina beskrifningar af fjärran länder.» Men man förlåter honom gärna då han säger så sant att Indus' källa måste sökas bland Tibets berg.

Om Tibet har han hört att det i fem månader ligger täckt under snö. Därifrån kommer den mjukaste ull, mysk och hvita oxsvansar. Landet styres af en andlig regent, Lama Goru, en magnus magister tillhörande en eremitorden och tillbedd som en gud. Han bor i Patala. Men dylika underrättelser hade redan femtio år tidigare trängt ända till Sibirien, där vår landsman Strahlenberg då vistades i rysk fångenskap och samlade geografiskt material af ojämförligt större värde.

Men nu gäller det blott den undergörande sjön och de heliga floderna.

Tieffenthaler trädde i skriftväxling med den berömde Anquetil du Perron, som sofrat hans material och ut-

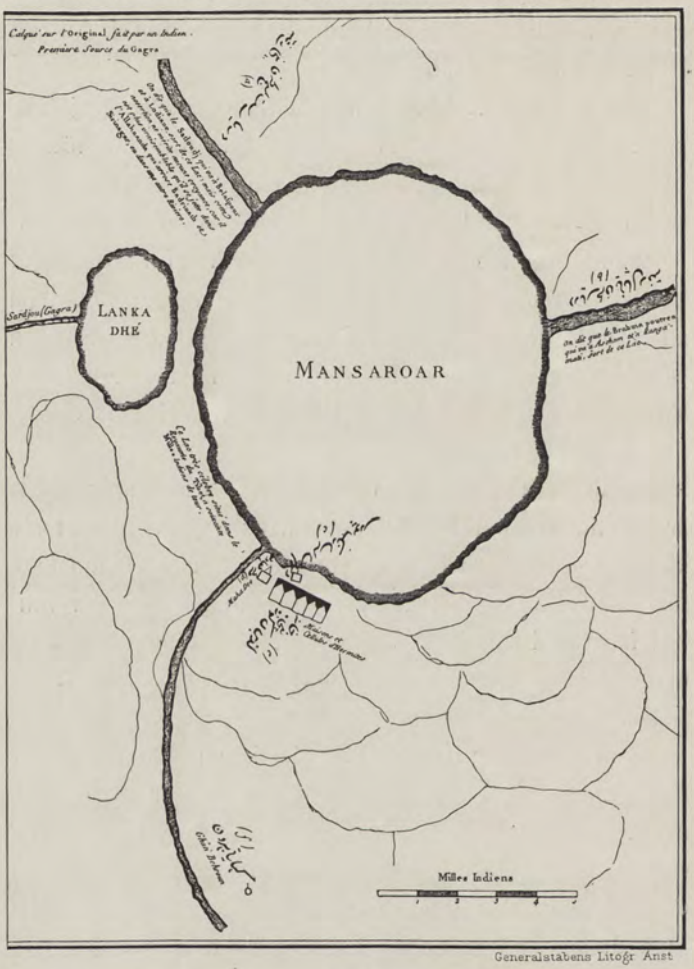

Anquetil du Perrons karta öfver Manasarovar och Rakas-tal.

gifvit det i sin »Description historique et géographique de l'Inde».

Om Ganges' källa försäkrar Tieffenthaler att den för evigt skall förblifva oupptäckt, emedan vägen bortom »Komunnens» klyfta är oframkomlig. Men hans kom-

mentator förklarar att inga vägar äro ofarbara för dem som hafva ben att gå med — invia tenaci nulla est via! Anquetil ursäktar dock patern med att både i Bengalen och Tibet källan ansågs oupphinnlig, emedan den heliga flodens ursprung var i himlen. Och han sätter ingen tilltro till den expedition den store kejsar Akbar i slutet af sextonde århundradet skickade på spaning efter Ganges-källan. I en klyfta under ett berg som liknade ett kohufvud funno sändemännen hur flodens vatten strömmade ut i ymnighet. Anquetil tror ej att detta »Kohufvud» kunnat resa sig öfver den verkliga källan, hvilken snarare vore att söka i det inre af Stora Tatariet! Snart skulle emellertid engelska forskare bekräfta att den uppgift Akbars utsände bringat sin härskare var den enda rätta.

Man har all anledning förmoda att de kartor Tieffenthaler skickade till Anquetil du Perron ursprungligen voro tecknade af infödingar för kejsar Akbars räkning. Ty patern erkänner att han icke själf varit i de höga regionerna, men väl fått underrättelser om dem.

I Anquetils skildring heter det om de båda sjöarna: »Den östra, kallad Mansaroar eller Mansara, är mycket berömd i landet och har 60 koss (indiska mil) i omkrets enligt fader Tieffenthalers anteckningar. Den västra kallas Lanka och har mer än 11 koss i omkrets. Enligt den lärde missionären påstås floden Brahmaputra, som strömmar till Assam och Rangamati, utgå ur sjön Mansaroar. Från öfre delen af Mansaroar, eller i nordväst, utgår en flod, vid hvars lopp man läser på persiska: 'den stora floden Satledsch, som går åt Pendschabhållet' — följaktligen åt väster.»

Till denna förståndiga och korrekta persiska legend,

troligen härstammande från slutet af femtonhundratalet, fogar Anquetil följande olyckliga tillägg: »Det påstås att Satledsch, som strömmar till Bilaspur och Ludiana, utgår ur denna sjö; men denna försäkran förtjänar ingen tilltro, ty det är mera sannolikt att den flod som utgår ur sjön förenar sig med Alaknanda, hvilken bevattnar Badrinat och Srinagar.»

En gammal tibetan.

Alaknanda är en af Ganges' östra källfloder och vi bjudas alltså här ett nytt exempel på förväxlingen mellan Satledsch och Ganges, eller åtminstone en biflod till den senare.

Om Rakas-tal heter det: »Vid sidan och väster om den stora sjön Mansaroar är sjön Lanka, som den tyske missionären skrifver Lanka Dhé. Denna sjö, från hvilken Sardju-floden utgår åt väster, är mycket mindre än

Mansaroar.» Redan i Skanda Purana funno vi att Sardju eller Gogra, tibetanernas Map-tju eller Påfågelsfloden, uppgafs härleda sig från sjöarna, dock icke från Rakas-tal, utan från Manasarovar. Tieffenthaler är icke säker på sin sak i detta stycke. Han säger själf: Certiora alias exploranda.

Så mycket säkrare är Anquetil. Han undersöker huruvida d'Anville kan ha rätt i att kalla den flod som lämnar Lanken eller Rakas-tal för Ganges. Förgäfves hoppas man att han skall komma underfund med att det är Satledsch som utgår ur sjön. Men nej, han bevisar att det är Ganges biflod Gogra, Påfågelns flod. D'Anvilles lamakarta var oriktig, säger han. Och dock var denna karta oändligt mycket bättre än Tieffenthalers.

Lyckligare är han i sin öfvertygelse att Tsangpo är Brahmaputras öfre lopp, men när fader Régis nöjer sig med att förlägga Tsangpos källa till närheten af Manasarovar, nappar Anquetil på Tieffenthalers krok och låter floden strömma ut ur samma sjö.

Han sammanför slutligen hvad Tieffenthalers karta öfver de båda sjöarna ger oss, nämligen »den hittills okända källan af de tre största floderna i denna trakt, Sardju, som utgår ur Lanka-sjön, och hvars lopp icke återfinnes på någon europeisk karta; Satledsch, som utgår mot nordväst ur Mansaroar och strömmar till Pendschab; och Brahmaputra eller Tsangpo, som har sin källa från östra stranden af samma sjö och genomlöper en stor del af Tibet, innan den svänger af åt sydväst för att störta sig i Ganges nedanför Daka».

Det måste ha varit en fröjd för den lärde Anquetil du Perron att riktigt frossa i det kunskapsförråd Tieffen-

thaler ställde till hans förfogande. Liksom Gaubil och d'Anville har han uppbjudit all sin skarpsinnighet för att med ledning af kinesiska, lamaistiska, tatariska och indiska urkunder och underrättelser fastslå läget af Ganges' källa. Ritter hyste intet förtroende för de orientaliska uppgifterna. Han kallar dem »skenbart officiella och dock i hvarje afseende — om icke fullständigt falska så dock blott till hälften sanna data». Dit räknar han också de kartor pater Tieffenthaler skickat till Europa från Hindustan. Han är för sträng. I ljuset af våra dagars kunskap är det icke svårt att tolka och förstå de försök som gjorts bland österns folk. Men hur rätt har icke Ritter då han säger: »Måtte denna skarpsinnigt och med så mycken lärdom förda strid om de olika framställningarna af Ganges-källan göra folk försiktiga vid förfäktandet af hypoteser på geografiens fält. En enda positiv iakttagelse på ort och ställe uppreder allt tvifvel både fortare och bättre än probabiliteter som vi kunna uppställa därom.»

Om man jämför den underliga karta Tieffenthaler skickade till Anquetil med min karta öfver sjöarna som finnes införd i andra delen af detta arbete, så måste man erkänna att likheten är mycket obetydlig. Det underligaste är ändå framställningen af floderna. I öster finna vi Brahmaputra strömmande ut ur Manasarovar! Hur är det möjligt! Schah Akbars sändemän ha troligen vandrat kring sjön. Den persiska legenden lyder: »Den stora floden som går åt Nepal-hållet.» Om en hindu hade lämnat upplysningen, vore det lättare att förstå misstaget, ty han kunde ha varit fången i och bländad af religiösa fördomar. Manasarovar är skapad af Brahmas själ. Och Brahmaputra är Brahmas

son. Men den persiska legenden är skrifven af en muhammedan. Möjligen har kartan ritats af hinduer och skriften sedan tillfogats af muhammedaner i Indien.

Det finns verkligen en flod som afbryter östra strandlinjens jämna förlopp, men denna flod strömmar in i sjön, ej ut därifrån. Det är vår gamla Tagetsangpo, Satledschs källflod, som här faller ut. Kanske de infödingar, som äro ansvariga för kartan, helt enkelt glömt åt hvilket håll vattnet rann och först efter återkomsten till Indien begått sitt misstag.

Om floden i sydväst har kartan intet att förmäla. Vi kunna därför taga för gifvet att den framställer någon af de älfvar, som från Gurla-mandatta strömma ned till sjön. Så mycket hellre som kartan i samma trakt markerar ett tempel med eremitboningar, tydligen det stora klostret Tugu-gumpa.

Vårt intresse fängslas dock särskildt af den flod, som går ut mot nordväst. Här ha vi blott att fästa oss vid den ursprungliga, den äkta legenden, som i persiska ord säger: »Den stora floden Satledsch, som strömmar åt Pendschab-hållet.» När kartan än ritades, så gick alltså Satledsch då ut ur sjön. Men hvarför har kartritaren inte vetat att floden tömde sig i Rakas-tal? Antagligen emedan han korsat den endast vid stranden af Manasarovar, utan att bekymra sig om hvart den tog vägen. Genom denna försummelse har han fått två floder att lämna sjöarna mot väster i stället för en. Ty han har sett att en flod också gick ut ur Rakas-tal, hans Lanka Dhé, och trott att denna flod var Sardju, Map-tju. Mellan båda sjöarna vill han icke veta af någon vattenförbindelse. Manasarovar hör till Satledschs system, Rakas-tal till Ganges'. Om han

hade undersökt näset mellan sjöarna, så hade han funnit, att hans Satledsch strömmade från Manasarovar till Rakas-tal och att den flod som lämnar den västra sjön fortfarande var »den stora floden Satledsch som strömmar åt Pendschab-hållet».

Tieffenthalers karta framtrollar också från Manasarovars spegel en vidunderlig bifurkation, hvilken, såsom enastående på jordens yta, borde ha väckt Anquetil du Perrons misstankar: två jättefloder framvällande ur en och samma sjö, den ena, Brahmaputra, strömmande mot öster, den andra, Satledsch, mot väster.

Vid första anblicken föreföll oss den österländska kartan mer än äfventyrlig. Vid närmare skärskådande förstå vi dess mening. Den bevisar att i slutet af femtonhundratalet och sannolikt också vid tiden för Tieffenthalers vistelse i Indien sammanhörde båda sjöarna intimt med Satledschs flodsystem, i det att flodens öfre lopp strömmade genom båda, för att sedan fortsätta sin halsbrytande bana genom Himalaya förbi Tirtapuri, Totling och Kanam.[1]

I ett kapitel om Satledschs källa har jag förut redogjort för det märkliga innehållet i ett kinesiskt arbete, Schui-tao-ti-kang eller »Hydrografiens grunddrag», som utgafs år 1762.[2] Där skildras Satledschs tidigaste öden på ett sätt som i detalj öfverensstämmer med verkligheten och visar att kineserna äfven då, för 150 år sedan, liksom på Kang-Hi-topografernas tid hade mycket bättre reda på dessa vattenvägar än vissa moderna geografer, som aldrig varit på platsen, men ändå trott

[1] I en nyligen utkommen bok, »Les Royaumes des Neiges», har Charles-Eudes Bonin anställt en förträfflig jämförelse mellan Tieffenthalers karta och mina resultat.

[2] Transhimalaya, II, sid 223 o. f.

sig om att kunna utreda problemet efter sitt eget hufvud. Den kinesiska texten berättar i korta, orubbliga satser hur vattnet från Lang-tjuan-ka-pa-pu-schan, eller berget Langtjen-kabab, bildar sjön Ma-piu-mu-ta-lai eller Manasarovar, och vidare hur »vattnet (d. v. s. Satledsch) flyter ut från västra sidan af sjön och in i sjön Lan-ka (Rakas-tal) på ett afstånd af 60 li. Sjön Lan-kas vatten (d. ä. Satledsch) flyter ut ifrån väster och, efter att hafva strömmat mot väster för mer än 100 li, böjer det af mot sydväst och kallas nu Lang-tju-ho.» Lang betyder tjur och tju vatten på tibetanska och ho flod på kinesiska. Lang-tjen är stor tjur eller Elefant.

Då major J. Rennell år 1782 gaf ut sin präktiga karta öfver Hindustan, där äfven södra Tibet delvis kommer fram, hade han för detta sistnämnda land inga andra källor att gå efter än d'Anville's karta, som hade utgifvits femtio år tidigare. Han låter Indus taga sin början från bergstrakterna väster om Kaschgar, och Satledsch från Himalayas södra sluttning. Men den verkliga öfre Indus, som går genom Ladak, och öfre Satledsch, som passerar Totling, låter han fångas af Ganges' flodsystem. Dock erkänner Rennell att det endast är i brist på bättre material han anlitar d'Anville och han uttalar sitt tvifvel, att Ganges' källfloder kunna sträcka sig så långt åt nordväst som d'Anvilles karta anger. Men han tager också för gifvet att Ganges och Brahmaputra springa upp på hvar sin sida af en och samma bergrygg öster om Manasarovar och att de efter oerhörda omvägar, den ena åt väster, den andra åt öster, ändtligen gå ut i hafvet vid en och samma punkt.

Emellertid utsattes Rennell för en ganska skarp kri-

tik af Anquetil du Perron, som framhöll att han redan 1776 hade bevisat det felaktiga i d'Anvilles karta, i det att Gogra, men icke Ganges började från samma bergrygg i Tibet som Brahmaputra. Det dröjde ännu ett trettiotal år innan man fick veta att både Rennell och Anquetil hade orätt i sina tolkningar af d'Anville och Tieffenthaler.

När Rennells karta sålunda upptar ett vattendrag mellan båda sjöarna och en flod som utgår åt väster från Rakas-tal och som han kallar Ganges, så igenkänna vi i denna framställning dels den riktiga, af lamatopograferna funna tydningen, dels också den vanliga förväxlingen mellan Ganges och Satledsch.

I årgången för 1807 af den engelsk-indiska tidskriften Asiatic Researches finner man en artikel under rubriken »En berättelse om två fakirer», publicerad af en Mr. Duncan. Där skymtar också Manasarovar flyktigt förbi.

Den ena fakiren, Purana Puri i Benares, sysselsatte sig med att hålla sina händer sammanknäppta öfver hufvudet tills armarna stelnade i den konstlade ställningen. Han var en vaken och trovärdig man och sina öden berättade han år 1792. Under sina världsvandringar hade han besökt Balk, Bukhara, Samarkand, Badakschan och Kaschmir. Han hade varit vid Gangotri, Ganges' källa, och hade funnit floden vid sitt ursprung icke bredare än att man kunde hoppa öfver dess flöde. Från Katmandu hade han fortsatt inåt Tibet till Lhasa och Schigatse. Därifrån hade han på 80 dagar gått till sjön »Maun Surwur».

Om denna sjö afgaf fakiren följande berättelse: »Dess omkrets är sex dagsresor, och kring dess stränder

äro 20 eller 25 Goumaris (gumpas), religiösa stationer eller tempel. Maun Surwur är en sjö, men i dess midt reser sig hvad man kunde kalla en skiljemur, och den norra delen är kallad Maun Surwur, den södra Lunkadh- eller Lunkdeh. Från Maun Surwur-delen utgår en flod och från Lunkadh-delen två floder: den förstnämnda är Brahmaputra som tar sitt lopp mot öster; och af de två floder, som utgå från Lunkadh, kallas den ena Sardju och den andra Sutrudra eller, såsom i Puranas, Shutudru, och vanligen Satledsch, som flyter till landet Pendschab. Två dagsresor väster om Maun Surwur är den stora staden Teri Ladak. Fortsätter man från Ladak sju dagsresor mot söder, kommer man till ett berg kalladt Cailasa Cungri (Kailas Gangri), som är utomordentligt högt; och på dess topp är ett Bhowjputträd, från hvars rot framkväller eller forsar en liten ström, hvilken man säger vara Ganges' källa, och kommande från Vaicontha eller himlen, såsom också berättas i Puranas.»

Det säges icke när fakiren gjorde sin vandring till sjön. Kanske tio, kanske tjugu år före förhöret. Hans minne har i alla fall bedragit honom. Det berömda Kajlas har han sedermera förväxlat med ett sydligare berg af samma namn. Liksom Tieffenthalers sagesmän låter han Brahmaputra börja från Manasarovar. Det enda riktiga i den bild han gifvit är Satledschs utflöde ur Langak-tso. Men ehuru han fullbordat den vandring kring Manasarovar som påbjudes pilgrimerna, har han icke märkt att Satledsch strömmar ut också ur denna sjö. Sardju-flodens härkomst är en påminnelse om Tieffenthalers karta, liksom också namnens skrifning är likartad.

Den andra fakiren hade intet att förtälja om de krångliga vattenvägarna. Han tror sig endast ha märkt att fyra länder mötas vid Maun Talai (Manasarovar), nämligen Kina, »Lamalandet», Beschahr och Kulu.

År efter år ha pilgrimer af detta slag vandrat kring den heliga sjön för att vinna hugsvalelse till sin själ och hoppet om Brahmas paradis och Sivas himmel. Sina jordiska erfarenheter ha de tagit med sig på den dunkla vägen bortom bålet vid Benares kaj, och deras vetande har runnit bort i förintelsens haf liksom deras aska af Ganges' vattenhvirflar förts ut och försvunnit i Bengaliska vikens salta djup. Om vi ändå ägde en krönika öfver hvad de sågo år efter år genom årtusenden! Med sina af längtan lidande steg ha de nött ut stigar i strandbrämet. I årtusenden ha Sivas gäster fullbordat sin ringdans mot en inbillad himmel. Om hvarje år blott en af dem hade antecknat på en stentafla i en pagod hvad han såg!

Somliga ha sett hur Satledsch strömmat ut ur Manasarovar, och för att korsa floden ha de gått öfver den bro, som, tid efter annan förnyad, väl alltid liksom än i dag, funnits strax nedanför Tjius kloster, och där gamla vattenmärken ännu stå kvar i brohufvudenas konglomeratblock. Andra ha sett en tynande rännil porla genom bädden, men åter andra icke funnit en droppe i kanalen och torrskodda korsat dess fåra.

Om vi nu visste hvad dessa vandringsmän vetat, allt från den tid då den första pilgrimen fullbordade sitt hvarf, skulle vi kunna draga en kurva öfver sjöytans periodiska stigande och fallande. Vi skulle se hur sjön steg efter regnrika somrar och hur den föll regnfattiga år. Monsunens verkningar öfver höglandet skulle kunna

afläsas, och vi skulle förstå att den sjö som skapats af Brahmas själ lefver och att dess puls slår i rytmisk, periodisk takt, följande okända, himmelska lagar. Men pilgrimerna ha icke förrådt sina hemligheter, och det återstår oss blott att uppspåra och samla de anteckningar som gjorts af ett fåtal resande.

XVIII.

De första engelsmännen vid den heliga sjön.

I sin »Essay on the Sacred Isles of the West», 1808, har kapten F. Wilford meddelat hvad han hörde af den beryktade Purangir, en man, som af Warren Hastings flera gånger begagnats som tolk och spion i Bhutan och Tibet och som ledsagat Bogle och Turner på deras resor och Taschi Lama på hans färd till Peking 1779. Purangir var också brahmin och hade fullgjort vallfarten till Manasarovar, sannolikt något år närmast före 1773. Vid sitt besök hade Purangir hört att sjön brukade öfverflöda under regntiden och att kanalen då alltså förde vatten, men under den torra årstiden sinade kanalen ut. Man hade lagt märke till ett årligt stigande och fallande hos sjöytan, men somliga år förblef bädden torr äfven under regntiden.

Purangir trodde att Ganges hade sin källa på Kajlas och därifrån strömmade till Manasarovar. Han beskrifver bergkransen, han säger åskådligt och rätt att sjön har formen af en oregelbunden oval närmande sig en cirkel, han behöfver fem dagar för kringvandringen och besöker vid södra stranden det förnämsta templet, våra dagars Tugu-gumpa. »Ganges går ut ur sjön, och under den torra årstiden är dess flöde knappt

fem eller sex tum djupt. Floden går ej genom den sjö som på kartorna kallas Lanken, utan flyter sydost därom på ett afstånd af 2 eller 3 koss.»

Här ha vi alltså en uppgift att omkring år 1770 vatten rann ut ur Manasarovar äfven under den torra årstiden, och som vanligt måste vi utbyta namnet Ganges mot Satledsch. Purangir förnekar att floden passerar Rakas-tal. Men härom visste han lika litet besked som andra pilgrimer. Man ställer aldrig sina steg till grannsjön. Den är icke helig och beröres ej af vallfarten. Han såg därför icke själf, åt hvilket håll den falska Ganges styrde sin kosa och han visste ej att den flod, vid hvars tröskel han stod, ingalunda var på väg till Benares, utan helt enkelt sågade sin fåra genom Himalaya för att skynda till Indus' möte.

Wilford framkastar några djärfva påståenden om Manasarovar — måhända var detta en af anledningarna till Klaproths blodiga kritik af hans verk. Han säger att Plinius och Ktesias nämna sjön och att Marco Polo beskrifver den, och dock finnes icke ett ord i deras skrifter om Manasarovar.

Hur farligt det är att ur religiösa villfarelser och trosartiklar söka draga geografiska slutsatser, framgår af följande ord af Wilford: »De fyra heliga floder, hvilka enligt de andliga i Tibet taga sitt ursprung från Manasarovar, äro Brahmaputra, Ganges, Indus och Sita. Ganges är den enda af dem, som verkligen utgår ur sjön, eller, om de tre öfriga också göra det, så måste detta ske genom underjordiska kanaler, och sådana kanaler, vare sig verkliga eller inbillade, äro mycket vanliga i Puranas.» De fyra floder tibetanerna förknippa med den heliga sjön äro de, hvilkas flöden kvälla ur Lejonets, Elefantens,

Hästens och Påfågelns mun. Men Ganges från den heliga kons hufvud hör icke dit. Det är Gogra eller Map-tju, Påfågelns flod, som är den fjärde. Nomaderna, som äro mindre bemängda med lamaistiska påfund, säga helt lugnt att endast Satledsch går ut ur sjön, och äfven denna blott tidtals.

D'Anvilles karta lyser som en fyrbåk öfver Tibet. Somliga partier däraf befunnos oriktiga efter nyare engelska forskningar och dess auktoritet skakades däraf. Andra områden fingo gälla för hvad de kunde i bortåt hundra år. Det öfriga slopades totalt, som vi sett, först fram i senare hälften af 1800-talet. Det märkligaste som bjöds på d'Anvilles karta var ändå upplysningen att Ganges kom från Manasarovar och den frågan var brännande för hundra år sedan. År 1812 utgaf H. T. Colebrooke en uppsats »Om Ganges källor i Himadri eller Emodus»; och då vi i det föregående fått så många falska uppgifter om denna viktiga punkt, är det icke ur vägen att påminna om Gangeskällans upptäckt.

Colebrooke tviflade starkt på den framställning Kang His lamor gifvit. Hinduiska pilgrimer brukade följa Ganges uppåt ända till snöbergens fot — Kang His lamor hade framträngt till sjöarna och Kajlas i väster. Men mellan dessa ändpunkter reste sig det väldiga Himalaya, från hvars södra sida det vore omöjligt att klara ut flodloppen i norr.

Om man år 1906 hade bedt olika geografer att på en karta i stor skala öfver västra Tibet peka på Brahmaputras källa, skulle de känt sig ganska generade och låtit pekfingret stanna på olika punkter. Äfven de som kände Ryders resultat, skulle endast sväfvande kunnat svara. Ingen, icke ens Ryder själf, hade kunnat sänka

passarens spets mot en viss punkt och svara: här! Läget för Satledschs källa skulle hafva angifvits på ett ändå mera sväfvande sätt, och blott de som följt med handlingarna i målet skulle svarat att den frågan ännu icke vore afgjord. Indus' källa hade med tämligen stor säkerhet kunnat inringas inom en cirkel med tre svenska mils radie, men ingen europé hade ens försökt att framtränga dit och Montgomeries punditer hade på flera dagsresors afstånd från källan tvingats att vända om.

Först år 1907 lyckades jag att bereda mig väg till alla tre flodernas källor. Det lyckades därför att jag v i l l e finna dem och icke lät mig drifvas som ett flarn af slumpen. Vid Brahmaputra och Indus följde jag flodloppet uppåt, hvilket är den säkraste metoden. Men vid Satledsch gick jag från källan nedåt loppet och kunde först efter att hafva samlat hela materialet bevisa att Ganglunggletscherns front, där Tage-tsangpo rinner upp, var Satledschs källa.

Hundra år tidigare var frågan om Gangeskällan ändå mycket mera sväfvande. Det beror naturligtvis endast på de svårigheter tibetanerna alltid rest i européernas väg och på indiska regeringens motvilja mot allt trassel på gränsen, att icke engelsmän för länge sedan framträngt till och upptäckt källorna af Brahmaputra, Indus och Satledsch. Att jag lyckades berodde på den respekt Younghusbands härtåg ingjutit i tibetanerna, samt därpå att jag icke tog emot förhållningsorder från indiska regeringen. Gangeskällan upptäcktes 1808, de öfriga tre flodernas källor 1907. Om den förstnämnda säger Colebrooke: »Måhända måste den nationella äran tages med i räkningen, när det gäller att icke lämna i ovisshet och tvifvel en fråga som just e n g e l s-

männen äga bästa tillfället att lösa, och därtill en fråga så intressant som den att utforska källorna af en af den gamla kontinentens största floder, hvars vattenmassor befrukta och skänka rikedom åt de brittiska områden, som den genomkorsar i hela sin segelbara längd.»

Expeditionen utfördes af löjtnant Webb och kaptenerna Raper och Hearsey. De följde Antonio de Andrades spår — redan två hundra år förut, och utan att veta det hade han passerat Ganges' källa på sin väg öfver Mana-passet till Tsaparang. Indus', Satledschs och Brahmaputras källor hade icke ens år 1907 passerats af katolska missionärer, ej heller af andra.

I den instruktion som gafs Webb af »The Supreme Government of Bengal» lyder en paragraf: »att fastslå huruvida Gangotri är Ganges' yttersta källa, och, om förhållandet skulle visa sig vara annorlunda, att följa och kartlägga floden så långt som möjligt i riktning mot dess verkliga källa. Och särskildt, att utröna huruvida — såsom major Rennell påstår — floden tar sitt ursprung från sjön Manasarovar; och om bevis, bestyrkande hans berättelse, kunna fås, att angifva, så nära sig göra låter, riktningen och afståndet till denna sjö.»

Webb fullgjorde sitt uppdrag och rapporterade att Ganges rinner upp från sydsluttningen af Himalaya, och pålitliga infödingar hade försäkrat honom »att ingen flod, undantagande en, finnes väster om Manas-sjön, och att denna flod kallas Saturur eller Satledsch».

Kapten Raper har skrifvit en förträfflig skildring af denna betydelsefulla färd. Gangotri var Ganges' källa. Problemet om Ganges' samband med Manasarovar hade bringats ur världen. Men hvilken var i själfva verket den

flod som spökat så länge mellan sjöarna och väster om Rakas-tal? Den frågan återstod ännu att besvara.

Vid ett senare tillfälle, eller 1816, fick Webb af en tibetansk gränshöfding veta att mer än hundra floder föllo ut i Manasarovar, men att sjön blott hade ett utlopp till Rakas-tal, »en kanal som dock ofta var torr».

Grupp af tibetaner.

William Moorcroft var en veterinär som 1808 på inbjudan af ostindiska kompaniets direktorium begaf sig till Kalkutta. Hans namn har blifvit berömdt i samband med Manasarovar och hans skildring af den resa han i sällskap med kapten Hearsey företog år 1812 till dess nordvästra strand hör till det bästa vi äga från den heliga sjön. Och likväl var hans resultat, hvad beträffar den hydrografiska sidan af saken, negativt. Så säger

också Colebrooke i sin inledning till Moorcrofts reseberättelse att han »bekräftade tillvaron och bestämde approximativt läget af Manasarovar, och på samma gång fastslog han det sakförhållandet, att sjön hvarken ger upphof till Ganges, ej heller till någon annan af de floder som fått rykte om sig att flyta ut därifrån.» Men Colebrooke tillfogar också en förmodan att sjön, när den sväller tillräckligt, dock sänder ut sitt öfverflödiga vatten till Rakas-tal, »i hvilken Satledsch har sin källa».

Moorcroft tågade upp öfver Himalayas alper. Vid åsynen af de mäktiga snöklädda bergen kunde han icke förstå hvarför man icke kunnat nöja sig med att härleda Ganges från dem, utan prompt ville draga floden från en sjö, som ju, äfven den, måste matas af ett beständigt källflöde. Denna sanning ha vissa nutida vittnen glömt. Det är icke nog att säga att Manasarovar är Satledschs källa. Den största af de älfvar som mata sjön är Satledschs öfversta lopp. Och då Tage-tsangpo är så ojämförligt mycket större än alla de andra, borde det icke kunna råda något tvifvel hvar den verkliga källan är belägen.

Öfver Niti-passet (5,050 meter) kommo de in i Tibet. Passet var så högt att en hand full beslutsamma män skulle kunna hindra en hel armé att gå öfver, blott och bart genom att rulla ned stenblock. De båda engelsmännen reste i förklädnad och gåfvo sig ut för att vara köpmän. Lyckligt klarade man sig förbi Daba och kom till Gartok. Garpun hade intet emot att låta dem fortsätta till Manasarovar, men då Moorcroft bad att få taga återfärden öfver ett annat pass än Niti, svarades nej, garpunernas hufvud skulle hänga på ett hår om främlingarna icke återvände samma väg de kommit — alldeles som nu för tiden!

Han fortsätter mot sydost och finner vid foten af den klippa, på hvilken Tirtapuris kloster är uppfördt, »en mycket strid flod, som säges komma från en sjö, Rawanhrad (Rakas-tal) vid Himalayas fot och bilda Satudras (Satledschs) förnämsta arm.» Att dessa ord i texten icke öfverensstämma med Moorcrofts karta må lämnas därhän. Det märkliga är att Tirtapuris lamor angåfvo Satledsch såsom kommande från Rakas-tal, ehuru kanalen mellan båda sjöarna var torr och således intet vatten kunde rinna ut från den västra sjön, om icke på underjordiska vägar. Häraf framgår att klostermunkarna alldeles riktigt härledde Satledsch från Rakas-tal, oafsedt de klimatiska förändringar som periodvis kommo flödet att sina.

Efter två nya dagsresor varseblef Moorcroft i söder »ett väldigt vattenfält af förvånansvärdt blå färg, Rawanhrad, som sades gifva upphof till Satledschs förnämsta arm och genom en flod stå i förbindelse med Manasarovar, af infödingarna kallad Mapang». Moorcroft nalkades därför den heliga sjön i den öfvertygelsen att Satledsch strömmade genom båda sjöarna. Att Ganges icke fick en droppe vatten från detta håll hade redan bevisats af Webbs expedition. Nu skulle Moorcroft utröna hur det hängde ihop med Satledsch.

Den 6 augusti 1812 vandrade Moorcroft utmed stranden af Manasarovar, från Langbo-nans kloster till Tjiu-gumpa och besteg kullarna söder därom. Förgäfves spanade han efter ett utlopp. Så långt hans blick, skärpt med kikarens tillhjälp, nådde mot söder, fanns ingen sänka, intet afbrott i kullarna mellan de båda sjöarna. Han sände ut spejare till södra stranden. De

återvände med besked att intet flöde strömmade ut ur sjön.

Då vände han om till sitt läger öfvertygad att inga floder lämnade Manasarovar. Och dock hade han på sin vandring två gånger korsat den torra bädden vid Tjiu-gumpa utan att märka att den åtminstone tidtals kunde tjäna till aflopp. För att bekräfta sina egna iakttagelser skickade han dagen därpå åter några män utmed västra stranden, och vid sin återkomst försäkrade dessa att de ej kunnat finna en tillstymmelse af ens en äldre, förtorkad bädd.

En gammal pundit, Harballabh, som åtföljde Moorcroft på hans resa, hade redan innan de nådde sjön försäkrat att en vattenarm gick ut därifrån, tömde sig i Rakas-tal och lämnade dess västra strand i form af Satledsch. Nu blef Harballabh misslynt öfver de resultat som vunnits och som tycktes kasta skugga öfver hans trovärdighet. Han vidhöll med största bestämdhet att han för 16 år sedan, eller 1796, icke kunnat komma öfver flödet från den östra till den västra sjön, om icke en bro hade funnits nedanför Tjius kloster. Dessutom berättade en man från Ladak att han för åtta år sedan, eller 1804, sett den utgående floden, hvilken sedan dess hade sinat, hvarpå bädden torkade ut och blef fylld med sand.

Åter utsände Moorcroft spejare, som kommo tillbaka med samma negativa resultat som förut. Slutligen kunde han icke förklara fenomenet på något annat sätt än att förändringarna förorsakats af en jordbäfning. Och dock låg förklaringen mycket närmare till hands: flödet var en periodisk företeelse, hvars växlingar berodde

på regnmängden, hvilken, än ymnig, än knapp, fördes upp till bergen af sydvästmonsunens molnmassor.

Moorcroft trodde sig på afstånd se en flod som utgick från västra stranden af Rakas-tal, men tyvärr hindrades han af ett feberanfall att taga närmare kännedom därom. Här har han låtit leda sig af infödingarnas uppgifter, ty det är höjdt öfver allt tvifvel att äfven kanalen från Rakas-tal var torr år 1812.

Moorcrofts karta öfver Manasarovar och Rakas-tal.

Sedan Moorcroft såsom han trodde löst problemet om sjöarna och den gåtfulla floden, anträdde han återfärden öfver Daba och Niti-passet och gladde sig åt att få se de första träden, på södra sidan af Himalaya. I Kumaon väckte främlingarna misstankar, emedan de åter klädde sig i europeisk dräkt, och blefvo på ett brutalt sätt tillfångatagna på order från Katmandu, Nepals hufvudstad. Genom sitt mod och sitt bestämda uppträdande lyckades Moorcroft dock efter någon tid

återvinna friheten och hela expeditionen nådde lyckligt engelskt område i november.

Ett underligt öde tyckes hafva förföljt denne förste engelsman vid den heliga sjön. Efter sin berömda och högeligen förtjänstfulla färd till dess stränder, riktade han blicken ändå längre inåt hjärtat af Asien, till den värld af berg, som låg okänd och obesökt allt sedan Marco Polos och Benedikt Goes tid och som skilde de indiska länderna från brännpunkterna i det omätliga rike, hvilket en gång styrdes med järnhand af den segersälle Timur Lenk. År 1820 finna vi honom i Leh, men då han där förgäfves väntat i två år på ett tillfälle att fortsätta norrut, vände han om till Kaschmir och Pendschab, för att, öfver Kabul, på okända vägar taga sig fram till Bukhara. På återvägen därifrån dog han i Andkhoi, i feber såsom det sades, den 4 eller 5 augusti 1825. Men då också hans landsman Trebeck och hans asiatiska reskamrater samtliga omkommo, har man anledning förmoda att de fallit offer för stämplingar och försåt, så mycket hellre som expeditionen bemöttes fientligt af folk och furstar i Timurs land. Moorcroft var den förste som dog, och ett bref finnes kvar af Trebecks hand, bekräftande dödsfallet.

Det väckte därför icke ringa förvåning när pater Huc i sin år 1853 utgifna berömda bok »Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine», berättade att han en dag under vistelsen i Lhasa fått besök af de kaschmiriska köpmännens höfding, som presenterade en af sina underlydande, Nisan, hvilken i många år hade tjänat Moorcroft under dennes uppehåll i Lhasa.

Huc hade aldrig hört talas om Moorcroft förut, men nu försäkrades från flera håll att den engelske resanden anländt till Dalai Lamas hufvudstad år 1826. Han hade kommit från Ladak, var klädd som muhammedan och talade endast persiska. Han hyrde ett hus, där han bodde med sin tjänare Nisan i tolf år. Hjordar af jakar och getter, som han köpt, vaktades i bergen af tibetanska herdar, och under förevändning att öfvervaka deras skötsel kunde Moorcroft obehindradt resa omkring i bergstrakterna kring Lhasa, göra anteckningar och rita kartor. När de tolf åren voro förbi gaf främlingen sin tjänare Nisan ett bref och sade att om han visade detta i Kalkutta, skulle hans lycka vara gjord. Därpå lämnade han Lhasa på vägen till Ladak, som leder förbi den af honom så mästerligt beskrifna sjön Manasarovar. Men i dess närhet blef han öfverfallen af röfvare och mördad.

Röfvarbandet förföljdes på befallning af tibetanska regeringen och öfvermannades. Den dödes tillhörigheter fördes till Lhasa, och där förrådde de geografiska kartorna, anteckningarna och instrumenten att den förmente kaschmirin varit engelsman.

Förgäfves söker Huc att reda ut problemet, ty efter sin hemkomst till Frankrike erfar han att Ritter's »Asien» förkunnar Moorcrofts död i Bukhara 1825. Detsamma sker i professor Wilsons bok om Moorcroft, utgifven 1841. På sin resa till Bukhara 1832 besökte löjtnant Burnes till och med själfva grafven.

Perceval Landon, Times korrespondent på Younghusbands färd till Lhasa, uttalar den förmodan att Moorcrofts papper efter hans död i Bukhara genom kaschmiriska händer kommit till Lhasa och att deras

ägare sedan blifvit mördad eller plundrad på sin hemfärd förbi den heliga sjön. Den förmente Moorcroft skulle sålunda ha varit en man från Kaschmir. Denna förklaring är väl den riktiga. Men Huc hade ju själf talat med en man som i tolf år tjänat främlingen, och han frågar med rätta hvilken anledning invånarna i Lhasa, tibetaner och kaschmiris, kunde hafva haft att duka upp dylika anekdoter för honom.

I hvarje fall är Moorcrofts öde insvept i dunkel. Enligt den första versionen dog han, ensam, i Bukhara 1825, och enligt den andra stupade han nära Manasarovar 1838. Han var som ett skepp, hvilket drifvit omkring på hafvet i många år och slutligen af andra seglare rapporteras som förlist. Så uppdyker ett rykte att skeppet åter blifvit sedt i någon fjärran hamn. Men sedan sänker sig det stora mörkret öfver dess öde och ingen finns som vet hvar det för alltid slutade sina irrfäder.

Bland namn, som äro förknippade med Manasarovar, står Moorcrofts främst. Han berörde visserligen endast västra stranden af sjön. Jag har på platsen kunnat konstatera hur noggranna och pålitliga hans iakttagelser varit. Hans landsmän ha icke alltid uppskattat honom tillräckligt högt. Olika försök ha blifvit gjorda att på ett mer eller mindre sannolikt sätt förklara anledningen, hvarför han icke såg flodbädden vid Tjiu-gumpa. Om sjön står lågt under några år, är det dock icke underligt att denna bädd blir till oigenkännlighet öfversandad. Moorcrofts försummelse, föranledd af feber, bestod däri, att han icke gick några hundra meter förbi Tjius kloster, ty då hade han fått saken klar för sig i ett ögonblick. Om Harballabh och ladakin, till hvilkas ord han hade så svårt att sätta tro, blott hade fört honom

till bron, så hade han förstått att ett ymnigt flöde tidtals strömmade bort under dess bjälkar.

Tre år efter Moorcrofts färd till Manasarovar framträngde hans landsman James B. Fraser till Jumnas källa, Jumnotri, och begagnade tillfället att samla upplysningar om den trakt, från hvilken Satledsch samlade sina första vattendroppar. Infödingarna kunde blott förmäla att floden kom fjärran ifrån och hade sina källor »bakom Himalaya-kedjan». Närmare besked visste de

En jägare.

icke. Själf tror han att floden hufvudsakligen matas af smältande snö från de berg han såg resa sina hvita toppar på alla håll. Skildringen af hans färd utkom, två år efter Moorcrofts. Men han känner icke sin landsmans arbete och tyckes knappt ha hört talas om den förste engelsman som korsade västra Himalaya. Eljes hade han väl med ett ord ihågkommit den två år förut tryckta karta som angifver Rakas-tal såsom Satledschs källa.

År 1817—1818 reste bröderna kapten Gerard och doktor Gerard i västra Himalaya och bidrogo på ett

förtjänstfullt sätt till vår kännedom därom. De framträngde väl icke till vår sjö, men samlade underrättelser därom bland infödingarna. Kapten Gerard berättar att han mött »mer än hundra personer som rest uppför Satledsch, visserligen icke till själfva källan, men dock inom 10 eller 12 engelska mils afstånd därifrån, till en punkt hvarifrån vägen svänger af till Manasarovar. Alla berättelserna stämma öfverens i att den största armen utgår från västra hörnet af Rawun Rudd (Rakastal) eller Langa, och äfven nära denna sjö försäkras den vara trettio fot bred och en och en kvarts fot djup under den torra årstiden, samt mycket strid.»

Af denna upplysning kunna vi draga den slutsatsen att nederbörden ökade från 1812 till 1817 och då nådde ett maximum, som kom båda sjöarna att öfverflöda. Denna slutsats motsäges dock längre fram i kapten Gerards berättelse, där det heter att infödingarna med bestämdhet påstodo att Manasarovar väl för omkring tjugu år sedan utsände mot väster en flodarm som korsades på broar, men sedan dess sinat ut. Men klostermunkarna som bodde på stränderna trodde sig dock veta att utflödet alltjämt ägde rum, ehuru på underjordiska vägar.

Af särskildt intresse är Gerards uppgift att en flod som österifrån faller ut i Manasarovar af infödingarna kallas Satledsch och att den kommer från Guntju-tso. Här har han dock missförstått sina sagesmän, ty den flod som kommer från trakten af Guntju-tso är Samotsangpo, under det att den som är Satledschs öfversta lopp är Tage-tsangpo. Guntju-tso har intet aflopp; sjön är salt, och det är knappast troligt, att den för hundra år sedan dränerade till Manasarovar.

En annan af de stora pioniärerna i västra Himalaya är kapten J. D. Herbert som 1819 reste utmed Satledschs lopp och kartlade den del af floden som tillhörde det brittiska området. Utöfver gränsbyn Schipki kunde han icke framtränga. Liksom bröderna Gerard tvingades han att vända vid tibetanska gränsen. Myndigheternas misstänksamhet tyckes ha vaknat efter Moorcrofts besök; till och med infödingar vägrades ibland att korsa gränsen, emedan man fruktade att de voro förklädda européer. Emellertid kunde Herbert därför icke bidraga till problemets lösning. Liksom bröderna Gerard fick han nöja sig med att utfråga infödingarna, och de berättade bland annat att de båda sjöarna stodo i samband med hvarandra under regntiden.

I skildringen af Himalayaresor från denna tid förvånas man ofta öfver frånvaron af Moorcrofts namn. Han var dock den förnämsta auktoriteten i trakten kring sjöarna. Man frågar sig hvartill det tjänade att utsätta mer eller mindre pålitliga infödingar för korsförhör, när en engelsman helt nyligen utgifvit en så noggrann och detaljerad skildring öfver Satledschs öfre lopp och härkomst. Så var förhållandet också med Francis Hamilton som reste 1814 och utgaf sin förträffliga bok »An account of the Kingdom of Nepal» 1819. Där inför han en del motsägande uppgifter af en man, Hariballabh, i hvilken vi med allt skäl tro oss igenkänna Moorcrofts gamla pundit Harballabh. Denne förkunnade att en flod flöt ut ur hvardera sjön, och Hamilton finner i allmänhet hans berättelse öfverensstämma med framställningen på d'Anvilles karta. Men hvarför rådfrågade han icke Moorcrofts karta som var så mycket nyare och härrörde från en engelsman?

Under de 34 år som förflöto mellan Moorcrofts första resa och Henry Stracheys besök vid Manasarovar fördes nästan ingen ny kunskap om västra Tibet till Europa. De lärda talade någon gång om den heliga sjön; den skymtade flyktigt förbi i den geografiska litteraturen. Minkhul Khutuktu skref sin skildring öfver Tibet, som dock först i en senare tid öfversattes till ryska och där de fyra beryktade flodernas lopp beskrefvos på ett fantastiskt sätt.

I Journal Asiatique göres emellertid upptäckten af Satledschs källa till föremål för en strid om prioriteten. De stora geograferna Saint-Martin och Klaproth trodde sig kunna bevisa att Tieffenthaler och Anquetil du Perron redan 1784 eller 28 år före Moorcrofts resa hade utredt problemet, hvarför äran af denna upptäckt tillhörde tyskar och fransmän och alldeles icke engelsmännen. Att Manasarovar vore Satledschs källa hade redan tydligt framställts på Tieffenthalers karta, mente de. »Det är ifrån denna sjö som floden Langtchou eller Satledsch utgår, en flod, som strömmar västerut för att passera genom sjön Langa, af hinduerna kallad Ravanhrad. Alltså existerar förbindelsen mellan de båda sjöarna, ehuru den utan skäl och bevis förnekats af Moorcroft; och Satledschs första källa befinner sig i sjön Manasarovar och icke i Ravanhrad.» Därför anse de båda lärda det vara på tiden att återfordra (revendiquer) åt tyskar och fransmän den upptäckarära som med rätta tillkom dem.

Det är en gammal historia som ändå alltid förblir ny. En enda iakttagelse på platsen är mera värd än alla de billiga hypoteser vi kunna uppställa hemma, hade Ritter sagt. Här ha vi den grundliga, anspråkslösa iakttagelsen, byggd på autopsi, å ena sidan, och å den

andra de teoretiska spekulationerna af tvifvelaktigt värde. Först och främst hade Kang His lamatopografer redan för länge sedan kartlagt sjöarna och visat deras intima hydrografiska samband med en flod, som var Satledsch, ehuru de misstogo den för Ganges. Dem tillkom alltså upptäckaräran, äfven om det var Moorcroft förbehållet

En dal i Transhimalaya.

att visa att flodens namn var Satledsch. Det betänkliga i saken var att två sådana män som Saint-Martin och Klaproth kastade hela auktoriteten af sina berömda namn i vågskålen mot Moorcroft och bredde en skugga öfver en upptäckt, hvars betydelse hundrafaldt uppvägde allt hvad Tieffenthaler och Anquetil du Perron skrifvit om Manasarovar. Endast Ritter försvarade Moorcroft såsom »det enda ögonvittnet» och skarpsinnigt yttrade

han en flyktig misstanke att utflödet ur den heliga sjön kunde vara periodiskt. Man kan förstå hvilka mödor och faror de infödda topograferna löpte och hvilken risk Moorcroft, som reste under förklädnad, underkastat sig för att göra sina eröfringar. Hur bekvämt och ofarligt var det däremot icke att slå sig ned vid sitt skrifbord och i ett kategoriskt påstående utslunga sin bannstråle mot de verkliga upptäckare, som sett land, floder och sjöar med egna ögon, och att gent emot dem åberopa auktoriteter, som aldrig varit med en fot öfver Tibets gräns.

Löjtnant J. D. Cunningham, som skref 1844, samlade de färskaste uppgifterna om sjöarna och kompletterade dem med underrättelser som han själf erhöll från infödingar. Han kom till den slutsatsen att äfven om ett flodlopp fordom förbundit sjöarna med hvarandra, så hade detta nu upphört och från Rakas-tal utgick icke längre någon flod.

Kort därpå, eller på hösten 1846 utförde löjtnant Henry Strachey sin berömda resa till det omtvistade sjölandet och ställde först sina steg till Rakas-tal, som var minst känd, ehuru han ansåg den mera intressant, därför att Satledsch påstods strömma ut från dess nordvästra hörn. Hans forskningar öfvertygade honom om att ingen synlig vattenarm utgick från sjön, och att det enda aflopp, som kunde finnas, ägde rum genom den porösa marken. Dock förnekade han icke möjligheten af att en riklig nederbörd kunde bringa sjöytan att höja sig till den grad, att öfverflödet sökte sig ut genom den bädd som ännu syntes i nordväst. Han framställde också det spörsmålet, om icke Darma-jankti, en biflod, som kommer ifrån söder och förenar sig med Tirtapuris

Satledsch kunde vara Satledschs egentliga källflod. Afgörandet af den frågan öfverlämnade han dock till noggranna mätningar. Utan tvifvel k a n Darma-jankti vissa tider föra mera vatten än Tirtapuris flodarm. Men skulle vi flytta källan från den ena punkten till den andra, allt efter den ena eller andra källflodens volym, så vore det bättre att uppgifva hela problemet såsom olösligt. Räknadt ifrån Tage-tsangpos källa är Tirtapuri-armen den längsta. Men den afgörande synpunkten är dock tibetanernas och kinesernas uppfattning, enligt hvilken de båda sjöarna sitta som uppträdda pärlor på Satledschkällans sträng. Endast sedan Rakas-tal blifvit hopplöst afskuren från Satledsch och när dess vatten börjar blifva salt, måste sjöarna betraktas såsom ett särskildt hydrografiskt system.

Och nu följer den öfverraskande upptäckt Henry Strachey gjorde den 5 oktober, då han lämnat Rakastals nordöstra vik bakom sig och vandrade österut. Blott en engelsk mil från stranden nådde han »en stor flod, hundra fot bred och tre fot djup, hastigt strömmande från öster till väster genom en skarpt begränsad kanal: detta var utloppet från Manasarovar».

Därmed hade Henry Strachey bevisat att den framställning som gifvits af Kang His lamor var fullkomligt riktig. Blott Moorcroft hade icke kunnat se någon kanal och åter föll tviflets skugga öfver hans bemödanden. Strachey söker förklara saken så, att en strandvall af sand och grus genomträngdes af och dolde det utgående flödet, som först väster om denna vall samlade sig till en flod. Ty eljes hade Moorcroft icke kunnat undgå att lägga märke till det utrinnande vattnet.

Och dock framträdde problemets kärna aldrig tydligare än nu. Somliga år förde kanalen vatten, under andra var den torr. Flödet var alltså ett periodiskt fenomen, och Moorcroft hade utfört sina observationer lika noggrant som Kang His sändemän eller Henry Strachey, ehuru han besökte dessa nejder vid en tidpunkt då monsunregnen tröto och förorsakade ebb i sjöarna.

Två år senare eller hösten 1848 lyckades Henry Stracheys broder Richard bereda sig väg till de förbjudna sjöarna. Han följde södra stranden af Rakas-tal och gick norrut på näset mellan denna och Manasarovar tills han nådde en höjd vid Tjiu-gumpa, från hvilken han »såg ned på den ström som förenar Manasarovar och Rakas-tal». Äfven då ägde alltså den östra sjön ett aflopp mot sin västra granne.

XIX.

De sista pulsslagen.

Från de tjugu år som förflöto mellan bröderna Stracheys resor och Montgomeries punditers färder, söker man förgäfves efter några värdefulla underrättelser från det omtvistade land, som så obevekligt skyddades af Himalayas otillgängliga murar. Jag finner blott att en Mr Drummond, Commissionar of Bareilly, år 1855 satte en båt i den heliga sjön, men jag har icke funnit några upplysningar om hvad han sökte och hvad han fann på sin färd.[1]

I sin klassiska skildring af Ladak stöder sig Sir Alexander Cunningham på bröderna Stracheys rön och säger med rätta att Satledschs verkliga källor äro att söka bland de vattendrag, som från öster falla ut i Manasarovar. Märkvärdigt nog hade dock ännu ingen europé besökt sjöns östra strand och om de flöden hvilka utmynnade där visste man intet. Indus' källa förlägger han däremot till oriktig plats, i det han tror att Moorcroft upptäckt densamma och sett dess vattenband röra sig mot nordväst förbi Gartok till Ladak. Han saknar kännedom om den nordöstra armen, som kommer från den verkliga källan.

[1] Enligt en annan uppgift var det 1860 han gjorde sin resa.

Legenden om de fyra djurmunnar, från hvilka de berömda floderna togo sitt ursprung, härleder Cunningham från Indien. Om elefanten och påfågeln kunde tibetanerna icke äga kännedom från något annat håll. Och Tsangpo, hästmunnens flod, förhärligade Buddas heliga springare. Singi-kamba, Indus, hänsyftar snarare på tigern än på lejonet.

Under sina vidsträckta och förtjänstfulla resor i västra Himalaya, 1855—57, lyckades bröderna Schlagintweit icke att nå våra sjöar. De måste därför, liksom Cunningham, nöja sig med att citera Strachey och tala också om det flöde, som året om förbinder sjöarna med hvarandra.

Apokryfiska skildringar af denna trakt saknas icke heller. I juni 1865 nådde kapten H. U. Smith och Mr A. S. Harrison byn Tartjen vid Kajlas' södra fot och färdades också utmed norra stränderna af de båda sjöarna. De reste i bergen för att jaga, och man kan icke begära för mycket af deras iakttagelseförmåga. Men det hade varit klokt af kapten Smith att afstå från att kriticera bröderna Strachey, de grundligaste och mest pålitliga forskare som då rest i Tibet. Smith påstår helt enkelt att det är en fysisk omöjlighet att något vatten från vare sig den ena eller andra sjön skulle kunna strömma till Satledsch, ty i sådant fall skulle det få lof att rinna mycket brant uppåt! Han förnekar också tillvaron af ringaste spår af några gamla bäddar. Hvarenda inföding han frågade bekräftade hans egna iakttagelser, och för öfrigt fann han sakförhållandet så påtagligt, att alla frågor voro öfverflödiga. Vid det sammanträde i geografiska sällskapet, där den gode kaptenen redogjorde för sina häpnadsväckande upptäckter,

var lyckligtvis Himalaya-forskaren doktor Thomson närvarande och han räddade fullständigt bröderna Stracheys ära.

Kapten A. Bennett framträngde samma år till Daba och lämnade lika flärdfritt som lättvindigt sitt bidrag till problemet i följande ord om Satledschs och Indus' källor: »Båda floderna rinna upp här; den förra från några sjöar, den senare från kullarna därbortom!»

Ungefär samtidigt med de sistnämnda reste Thomas W. Webber och tre andra engelsmän upp till landet sydost om den heliga sjön för att jaga. Webber skildrar färden i en bok som utkom 1902, nära fyrtio år efter resan. Där berättar han om de vidunderliga upptäckter han och hans kamrater gjorde — »upptäckter», hvilka totalt kullkastade allt hvad Moorcroft, bröderna Strachey och punditerna sett. Punditerna reste visserligen ett par år efter Webber, hvars bok (1902) dock icke tager ringaste hänsyn till deras rön.

Webber tror sig vara i Brahmaputras högre regioner, då en högst öfverraskande scenförändring inträder: »Vid ett tillfälle korsade vi en annan mycket hög skiljemur och befunno oss plötsligt på de norra sluttningarna af en annan vattendelare, ingen mindre än den, som tillhör den mäktiga Indus. Djupt under oss låg på några engelska mils afstånd den mest briljant och vackert blåa sjö, som visade sig vara den berömda Manasarovar och som vi lofvat att icke nalkas.»

Det är lönlöst att söka utreda denna villervalla. De stå på en vattendelare mellan Brahmaputra och Indus och se Manasarovar på några engelska mils afstånd! På sin karta har Webber inlagt »Indus' källor»

söder om Manasarovar,[1] och Ganges' källor på sydvästra sluttningen af Gurla-mandatta. På östra sidan af samma berg rinner Brahmaputra upp! Att en sådan karta kunnat tryckas — i England 1902 är ofattligt. Kang His lamor förväxlade Satledsch med Ganges, och det var mer än förlåtligt. Detsamma gällde Desideri. Men år 1902 hade Ganges källa varit känd i bortåt hundra år och lika länge hade det varit bekant att Satledsch och icke Indus utgick från sjöarna. Då Webbers bok utkom, voro alla dessa sakförhållanden utredda, men han har annullerat dem i några penndrag. Om Gurla-mandatta heter det: »Detta dominerande berg kunde med rätta kallas Asiens topp, då de tre stora floderna Indus, Ganges och Brahmaputra rinna upp från dess gletschrar.» Ganges och Brahmaputra hafva icke ett dyft med Gurla att göra. Indus' källa ligger i norr, på andra sidan Transhimalaya. Satledsch är visserligen en biflod till Indus, men dess källor äro icke belägna på Gurlas sluttningar. Hela framställningen är en robinsonad — en gengångare från tiden före jesuiter och kapuciner.

På sin ryktbara färd uppför Tsangpo eller öfre Brahmaputra, 1865—66, vandrade den store Nain Sing också norr om de båda sjöarna. Montgomerie, som utskickade honom, trodde sig med ledning af hans marschruta kunna bestämma läget af Brahmaputras källa i bergen öster om sjön. Det är då öfverraskande att höra två så berömda presidenter i Royal Geographical Society som Murchison och Rawlinson tala om att punditen återvände »utmed stränderna af Brahmaputra till denna flods källa i sjön Manasarovar». Det var i san-

[1] Denna karta är återgifven i band II, sid. 101 af detta arbete.

ning att återföra oss till pater Tieffenthalers ståndpunkt och att ignorera en af de viktigaste vattendelare som finnas i hela Asien.

Från 1868 ha vi en tillförlitlig uppgift af en af Montgomeries punditer, som vandrade kring Manasarovar utan att finna något utlopp. »Men vid en punkt på västra stranden,» heter det i rapporten, »var marken nära Tjius kloster låg och såg ut som om vatten där vid något tillfälle hade flutit igenom i riktning mot Rakas-tal-sjön, ehuru fåran nu ligger för högt öfver sjöytan för att tillåta något utflöde.» Tjugu år tidigare, vid bröderna Stracheys besök, strömmade vatten ännu ut. Nu hade kanalen torkat. Alltså en depression i perioden, en nedgång af den grafiska kurvan.

De heliga bergen i Tibet äro bebodda af andar. Det ser nästan ut som om äfven de européer, hvilka vandrat vid foten af deras branter, bländats och bedöfvats af deras trollmakt och glömt att lösa de problem, för hvilkas skull de underkastat sig så stora mödor. Så var fallet med Njen-tschen-tang-la, som skådats af flera européer, och ändå alltjämt reser sig som ett gigantiskt frågetecken på stranden af sin heliga sjö.

En dylik trollmakt har förhäxat Manasarovar och Rakas-tal. Än är det fyra stora floder, som, hvar åt sitt håll, sugit sitt vatten ur dessa outtömliga behållare, än är det Ganges som där har sin källa, än åter beskyllas Indus, Satledsch, Map-tju eller Brahmaputra för att brandskatta sjöarna på deras välsignade böljor. Och slutligen uppdyka dunkla rykten att det är en fysisk omöjlighet för en droppe vatten att lämna sjöbäckenets rand.

Ännu år 1891 skref den grundlige Himalaya-kännaren öfverste Tanner: »Jag vill här nämna, att den segslitna frågan, huruvida Satledsch verkligen utgår från Manasarovar-sjön eller ej, icke tyckes hafva blifvit slutgiltigt löst.»

Hvarken till eller från gjorde den halsbrytande münchausiad, som berättades af en engelsk tidningsman, Landor, och som vände upp och ned på de samvetsgranna och pålitliga skildringar, hvilka hade Moorcroft, Strachey och punditerna till författare. Hos den kritiklösa och sensationshungriga allmänheten hade han en viss, flyktig framgång; bland geograferna, särskildt i London, möttes han med berättigadt tvifvel.

Mindre uppseende väckte den japanska prästen Ekai Kawagutschi, som 1897—1903 vandrade i Indien och Tibet. Han gör några mycket värdefulla iakttagelser och några förskräckliga misstag. Om européernas skarpsinnighet har han inga höga tankar. Själf är han hederlig och naiv och gör sitt bästa i sökandet efter sanningen. Hans mission var icke geografisk; han ville blott studera »den heliga religionens» texter och jämföra de kinesiska och tibetanska versionerna af de buddistiska böckerna.

Från Katmandu och Muktinath inträngер Kawagutschi i Tibet, korsar de floder som bilda Tsangpo och styr i nordvästlig riktning kosan till Manasarovar. Han gjorde ingen karta och hans kompasspejlingar äro alltför ofta tokiga. Ibland sväfvar man därför i okunnighet om hvilka floder och berg han menar. Men då han följer en flod fyra engelska mil och ser den falla i sydöstra delen af Manasarovar, kan det endast vara fråga om Tage-tsangpo. Dess källa kallar han »Tjumik Ganga eller Ganges källa och drack djupt af det heliga

vattnet». Om denna och en annan källa säger han: »Både hinduer och tibetaner betrakta dessa tvenne källor såsom utgörande den heliga Ganges' ursprung och med religiös vördnad ser man upp till dem.»

Här spökar alltså åter Ganges genom våra sjöar. Och dock är Kawagutschis meddelande af ett visst intresse. Hans båda källor äro troligen desamma hvilka jag passerat vid Tage-tsangpos lopp.[1] Han kallar den första Tjumik Ganga; tjumik är tibetanska och betyder källa, Ganga är det indiska namnet på Ganges. Då jag frågade efter källans namn, svarades Langtjen-kamba eller Satledsch-floden; Langtjen-kabab, Satledschs källa, ligger något högre upp i sydost. Men kanalen från Manasarovar till Rakas-tal kallades för mig Ganga. Detta tycks häntyda på att förbindelsekanalen betraktas som fortsättning af Tage-tsangpo, en uppfattning som är fullkomligt riktig och öfverensstämmer både med d'Anvilles karta och den kinesiska skildringen af Satledschkällan i »Hydrografiens grunddrag». Kawagutschi är buddistisk präst. Måhända förvillas hans omdöme af religiösa dogmer. Och det är icke godt att pejla djupet i en buddapräst's själ. Man skulle kunna tänka sig att hans sagesmän i Satledsch såge en biflod till Ganges och att Satledschs källa därför också kunde räknas som Ganges'! Men dylika spekulationer äro onödiga. Ty Kawagutschi förklarar själf, litet längre fram i sin berättelse, att Gogra, Satledsch, Indus och Brahmaputra sägas flöda ut ur sjön. Då har han tappat bort Ganges, ehuru denna flod är den enda, af hvars heliga källvatten han själf druckit. Men han tillfogar också riktigt att de fyra nämnda floderna taga sitt ursprung från de

[1] Se ofvan Band II sid. 121, 122.

närbelägna bergen, icke från sjön. Och han säger att endast »Brahmaputras källor hittills kommit forskningen på skam». I verkligheten hade han icke en aning om hvar någon af dessa floder hade sina källor. Och hvem skulle begära att en buddistisk pilgrim vore bevandrad i Europas geografiska litteratur!

Kawagutschi bestämmer helt ogeneradt Manasarovars omkrets till 200 engelska mil, ehuru den i verkligheten uppgår till blott 45. Han hugger också tappert in på den falska form européerna gifvit sjön på sina kartor, och har själf funnit dess kontur bilda en lotusblomma! Ad majorem Dei gloriam!

Beträffande vattenförbindelsen gjorde han en ändå märkvärdigare upptäckt. Han vandrade från Tugugumpa upp på näset, från hvars kullar han hade utsikt äfven öfver Rakas-tal. »Ett berg med cirka 2½ engelska mils omkrets kring basen reser sig som en skiljemur mellan båda sjöarna och där detta berg sluttar ned mot en ravin, ser det för allt i världen ut som om där funnes en förbindelsekanal för vattnet från den ena sjön till den andra. Jag fann emellertid att någon sådan kanal icke existerade i verkligheten; men i stället upptäckte jag att Rakas-tals yta är högre än Manasarovars, och det berättades mig sedan att tidtals, hvart tionde eller femtonde år, de båda sjöarnas vatten, efter fenomenalt häftiga regn, verkligen förenas och att vid sådana tillfällen Rakas-tal flyter öfver i Manasarovar. Därifrån härleder sig den tibetanska legenden att Rakastal, brudgummen, hvart femtonde år går och hälsar på Manasarovar, bruden.»

Här ha vi alltså, till alla de föregående äfventyrligheterna, en resande som berättar att vattnet rinner åt

galet håll. Ty Rakas-tals yta står omkring tretton meter lägre än Manasarovars. Kawagutschi hade aldrig behöft göra ett sådant misstag, ty då han längre fram korsade Satledsch, som han kallar Langchen Khanbab, säger han: »mina följeslagare berättade på eget bevåg att denna flod utgår från Manasarovar.»

Hur mager den japanska prästens skildring än är i geografiskt hänseende, läser man dock hans bok med nöje. Han berättar i detalj alla sina äfventyr och alla de små farligheter han utstått. Liksom den ädle Sakjamuni triumferade öfver frestaren vid Buddagaja, så förblef också Kawagutschi obeveklig inför de glödande kärleksförklaringar, hvarmed han bestormades af den nittonåriga Dava, ett barn af Manasarovar, en vildmarkens ungmö, som sökte locka honom med sin faders 160 jakar och 400 får. »Jag kunde inte hjälpa att jag tyckte synd om den oskyldiga lilla varelsen,» säger han ridderligt. »Vacker var hon inte, men inte heller ful; en nätt liten uppenbarelse var hon,» tyckte han. »Dava kunde förstås icke jämföras i behag med ärkedjäfvulens döttrar, men klaga och bedja kunde hon liksom de.» Kawagutschi var dock stark och glömde icke de löften som binda Buddas präster. Och Davas dröm gick i spillror; hon skulle aldrig få utbyta Sivabergets snöhöljda hjässa mot åsynen af Fujijamas topp.

I stället utförde Kawagutschi pilgrimsvandringen kring Kajlas. I de vallfärdandes skara gjorde han bekantskap med en röfvare från Kam, som lär ha beledsagat sina steg med följande vackra bönesuck: »O heliga Kang Rinpotje! O stora Sakjamuni! O alla Buddas och Bodisattvas i världens tio kanter och i tider som förflutit, vara och stunda! Jag har varit en dålig

man. Jag har mördat ett antal människor. Jag har stulit åtskilligt, som icke tillhörde mig. Jag har tagit hustrur från deras män. Jag har ställt till gräl otaliga gånger och äfven pryglat upp folk. Alla dessa stora synder ångrar jag, och för deras skull fullbordar jag nu högtidligen min botgöring på denna kulle. Genom min handling af bekännelse och ånger, tror jag mig blifva löst från dessa synders lön. Jag fullbordar också denna botgöring för mina stundande synder, ty det kan hända att jag framdeles kommer att återupprepa dem och att jag kommer att plundra män på deras gods och hustrur, slå dem och prygla dem.»

Men vi kunna icke längre följa Kawagutschi på hans långväga vandringar i Tibet. Från hvarje sida i hans bok slår emot oss en doft af det rena, oförfalskade Asien, där allt, till och med de väldiga bergen och de turkosblåa sjöarna, är kringspunnet med ett nät af legender och religiösa fördomar och där den ädle Sakjamunis bild, drömmande och stilla, ständigt tyckes sväfva inför vandrarens syn och skymma bort verklighetens värld.

Hvad säger den nyligen bortgångne engelske missionären Graham Sandberg om de trakter, hvilka nu så länge sysselsatt våra tankar? Han hade aldrig varit i egentliga Tibet själf, men hade gjort landet till föremål för grundliga studier och utgaf år 1904 en förtjänstfull bok därom. I denna redogör han för upptäcktshistorien alltifrån år 1623 och kommer till det resultatet att »Satledschs källor ännu i denna dag icke äro med säkerhet kända». Och han fortsätter: »det är ännu ett mysterium och ett föremål för spekulationer hvar en så allbekant flod som Indus verkligen tager

sitt ursprung.» Tre år senare voro dessa frågor icke längre några hemligheter, men då hade missionären redan gått all världens väg.

I sin handbok öfver Tibet, äfven den utgifven 1904, säger den kände Asiaforskaren, öfversten Sir Thomas Holdich: »Indus rinner upp från sluttningarna af Kajlas, det heliga berget, de saligas boningar, Sivas paradis enligt den klassiska sanskritlitteraturen.» Denna uppfattning hade också Desideri två hundra år tidigare. Satledschs källa förlägger Holdich till södra sluttningen af Kajlas. Men nu veta vi att Indus börjar i landet norr om Transhimalaya, och Satledsch på Himalayas norra sluttningar.

Major Ryder och kapten Rawling passerade våra båda sjöar i slutet af november 1904, alldeles samma årstid som pater Desideri 1715. De iskakor som fyllde kanalen mellan sjöarna befunnos komma från källor i dess bädd, och ytan af Manasarovar låg sina två fot under bäddens kulminationspunkt. Men Tjius munkar berättade att på sensommaren hvarje år något vatten rann ut ur den heliga sjön. Något sådant utflöde hade däremot icke ägt rum ur Rakas-tal på femtio eller sextio år.

Rawling tangerar den riktiga lösningen då han säger att den frågan är öppen, huruvida icke någon af de bäckar som falla ut i Manasarovar från öster borde kallas för Satledschs källa. Men han fullföljer icke denna synpunkt och afskär, liksom Ryder, helt och hållet sjöarna från Satledschs flodsystem, öfverlämnande åt framtida forskare att afgöra hvar den verkliga källan är belägen.

Det förlossande ordet uttalades år 1907, just vid den tid då jag befann mig i södra Tibet, af öfverste Burrard, som fullkomligt tydligt bevisade att båda sjöarna hörde till Satledsch, äfven om de blott en gång hvart hundrade år sände ett ringa flöde till flodens bädd.[1]

Nu återstår oss blott att minnas den siste besökaren före min resa, Mr Charles Sherring, som på sommaren 1905 gjorde en färd kring våra sjöar. Han låter Indus rinna upp från »Kajlas-kedjan», hvilket i och för sig är ett mycket sväfvande begrepp. Brahmaputra låter han taga sin början från Marjum-la eller trakten närmast söder därom, hvilket icke alls stämmer med verkligheten. Om Satledschs källa kan han endast meddela att den blifvit sedd af Moorcroft, och att den »för närvarande» är belägen vid Döltju-gumpa. Han ger ett förträffligt fotografiskt panorama öfver kanalen mellan de båda sjöarna och säger att hvem som helst, med ledning af denna bild, kan afgöra huruvida det finns en förbindelse och huru den är beskaffad. Han har alldeles rätt. Ännu 1904 och 1905 behöfde man med fotografier öfvertyga vissa tviflare om tillvaron af en kanal, som kineserna kände för två hundra år sedan.

År 1905 strömmade intet vatten genom kanalen, men Sherring hörde att efter häftiga regn ett afflöde ägde rum.

Vi ha nu kommit fram till de sista pulsslagen i dessa omtvistade vattenvägar. För mina egna iakttagelser har jag redogjort i andra bandet af denna bok. Där berättade jag att år 1907 sjöarna voro afsnörda från hvarandra och från sambandet med Satledsch, för så

[1] Se ofvan Band II, sid. 229.

Höglandsbild från sydvästra Tibet.

vidt de icke ägde underjordiskt aflopp till denna flod. Äfven under regntiden, augusti och september, var året ovanligt torrt, och blott ett par gånger gingo lätta skurar öfver höglandet. Nomaderna klagade allmänt öfver torkan, betesmarkerna stodo gula, gräset förtvinade, och man väntade att de utmagrade fårhjordarna, som blifvit satta på förknappning under den varma årstiden, icke skulle äga tillräcklig motståndskraft att möta den stundande vintern.

Många bäddar och fåror voro fullständigt uttorkade. De tolf vattenförande bäddar, som föllo ut i Manasarovar och hvilka jag mätte, gåfvo sjön ett tillskott af 28,65 kubikmeter i sekunden eller 2½ millioner kubikmeter i dygnet. Och likväl förmådde de icke på långt när uppväga afdunstningen. Manasarovars yta stod 2,263 meter under den högsta tröskeln i bädden vid Tjiu-gumpa. Tre år tidigare hade Ryder funnit höjdskillnaden uppgå till blott två fot. Nu stod sjöytan 5½ fot lägre än då. Det var tydligt att endast kraftiga regn skulle kunna höja sjöns yta till den grad att vatten strömmade ut i kanalen förbi klostret.

Sommaren 1908, då jag för andra gången besökte Manasarovar, hade ingen förändring inträdt. Men under regntiden samma år fullgjorde sydvästmonsunen sin skyldighet till punkt och pricka. Ofta störtade regnet ned i strömmar under min färd utmed öfre Satledschs lopp. Man kan taga för gifvet att de tolf större och de otaliga små flöden, som stämt möte i Manasarovar, då tillförde sjön en vattenmassa, som kanske tiofaldt öfverträffade den från 1907. Och lika säkert är att sjöytan höjde sig sakta men säkert.

Jag misstänkte att torkans period var förbi och nu skulle efterträdas af en annan, som utmärkte sig för ymnigare nederbörd. Men hur skulle jag få veta om jag hade rätt eller ej?

Då kom jag att tänka på min vän Gulam Razul, den rike köpmannen i Leh, som årligen skickar karavaner från denna stad till Lhasa. Han var en klok och upplyst man och hade hjälpt mig förr. Till honom skref jag och bad honom efterhöra hur de senaste årens regntider förhållit sig och om vatten strömmat från den östra sjön till den västra, och från den västra till Satledsch.

I ett bref, dateradt Leh den 12 juni 1911, meddelade han mig att »en hel del regn» fallit på hösten 1909 och att regntiden 1910 hade varat i nära tre månader och skänkt en betydligt ymnigare nederbörd än året förut. Alla vattendrag stodo fyllda och »där var också ett brusande flöde i bädden vid Tjiu-gumpa». Vatten strömmade in i Rakas-tal. Därmed hade alltså den ena länken åter blifvit insatt i den brutna kedjan. Den andra länken, utflödet från Rakas-tal till Satledsch, trädde däremot icke i verksamhet.[1]

Det är tydligt att först efter flera på hvarandra följande ymniga regntider den nedre sjön, Rakas-tal, stiger så högt, att dess vatten kan rinna ut.

Det skulle föra oss för långt att nu ingå på alla de intressanta spörsmål, som stå i samband med detta hydrografiska problem, såsom gletschrarnas framryckande eller tillbakagång, regnmängden i västra Himalayas meteorologiska stationer, hungeråren i Indien, och

[1] Gulam Razuls uppgifter bekräftades af indiska regeringens agent i Gartok, Thakur Jaj Chand.

annat. Jag har blott velat visa att de skenbart motsägande uppgifter, som lämnats af olika resande, helt enkelt bero på de periodiska växlingar, som tidtals komma sjöarna att öfverflöda, tidtals att afsnöras från Satledsch.

Alla berättelser, som härleda sig från tiden före 1804, tala om ett utflöde ur Manasarovar; 1812 och 1816 var sjön isolerad; 1817—1819 ägde den aflopp; 1843 tyckes den ha varit stängd; 1846—1848 hade den åter aflopp; från 1865 till 1900 finnas endast tre brukbara underrättelser, alla talande om sjöns isolering, hvilket dock icke hindrar att utflöde kan ha inträffat någon gång under denna långa tid, ehuru ingen varit där för att konstatera förhållandet. År 1904 kan bädden ha fört vatten, men från 1905 till 1908 har den legat torr. År 1909 börjar ett nytt skede med aflopp.

Den nedre sjön har med säkerhet haft aflopp till Satledsch 1715 och 1762. Från senare tider finnas inga pålitliga meddelanden därom. Det ser ut som om sjön varit isolerad i väl hundra år, och tibetanernas uppgifter i motsatt riktning äro hvarandra alltför motsägande. Så mycket är dock säkert, att den period, som utöfvar sitt inflytande öfver Rakas-tal, är af en högre ordning än den, hvars växlingar komma Manasarovars yta att oscillera. Den förra omfattar ett — kanske ett par hundra år; den senare blott ett fåtal år. Så finna vi att under den tidsrymd Rakas-tal varit afstängd från Satledsch, har Manasarovar i fyra eller fem skeden haft utlopp, och lika ofta varit afloppslös.

De båda sjöarna verka därför såsom de finaste och känsligaste instrument i vädrets och vindarnas hand. Inga af människor uttänkta apparater skulle kunna lämna

noggrannare besked om sydvästmonsunens herravälde öfver landet mellan de höga bergen, inga regnmätare, hur talrikt utplanterade de än vore, skulle kunna gifva oss ett klarare och mera helgjutet begrepp om nederbördens förhållande till det genom Satledschs bädd afrinnande ytvattnet. Skada blott att så sällan någon gör sig mödan att gå dit upp och afläsa dessa förträffliga instrument!

Då de periodiska växlingarna i Manasarovars aflopp alltjämt fortfara inför våra ögon, finnes intet som hindrar att förhållandet äfven hos Rakas-tal för framtiden kan blifva detsamma. För närvarande befinner sig denna sjö i en nedåtgående kurva, eller dess ytas absoluta höjd måhända på ett stationärt minimum. Men denna kurva kan åter stiga, och slutligen kan det öfverflödande vattnet åter förena sig med Satledsch, liksom i de dagar då Kang His topografer kartlade södra Tibet.

Manasarovars vatten är lika sött som något flodvatten, hvilket är helt naturligt då sjön äger ett om också temporärt aflopp. Dess smak bör icke pröfvas utmed stränderna, där ruttnande sjögräs och alger ligga hopbakade i bruna eller svarta valkar. Någon af de europeiska gästerna vid den heliga sjön har trott sig spåra en bismak hos vattnet. Hade han haft tillfälle att i båt ro ut tillräckligt långt från stranden, skulle han riktigt ha erkänt att ett härligare dricksvatten icke kunde hämtas ur en gletschersjö.

Rakas-tal, som redan för kanske hundra år sedan beröfvades sitt ytliga aflopp, är dock lika söt som grannsjön, tydande på en alltjämt fortgående förnyelse och en underjordisk tappning. Förrän vattnet i denna sjö

antagit en märkbar bismak af sälta, kan man icke tala om dess afsnörande från Satledschs flodsystem.

Den oerhördt torra sommaren 1907 var mycket lämplig för flodmätningar. Inga lokala regn kommo vissa floder att svälla. Alla matades lugnt och jämnt under likartade förhållanden. Af de 28,65 kubikmeter som hvarje sekund gingo till Manasarovar, föllo 11,26 på Tage-tsangpo. Den näst största bäcken, som strömmar ned från Gurla-mandatta, hade blott 2,86 kubikmeter eller en fjärdedel af Tage-tsangpos vattenmängd. Det är då icke svårt att afgöra hvilket af dessa flöden som måste betraktas som Satledschs källa. Kineser och tibetaner säga Tage-tsangpo. Och de ha fullkomligt rätt!

I sin vackra afhandling om de alltför magra och flyktiga religionshistoriska uttalanden, som finnas införda i de båda första banden af detta arbete, utropar friherre Anton von Ow om hinduernas Manasarovar och tibetanernas Tso-mavang: »Här, på jordrundens märkvärdigaste höjder, hafva vi alltså lifslefvande framför oss den sjö, hvilken redan för flera tusen år sedan prisades såsom Haomas och Sivas mytiska sjö — här hafva vi framför oss den mytiska Pushkara, lotusdammen, ur hvilken Brahma reser sig — här den kinesiska mytens sjö Chin, i hvars midt det gudomliga Buddabarnet hvilar på en bädd af lotusblommor!»

I högstämda hymner besjungen af den gråaste forntids skalder, ett hemvist för höga gudar, en spegel under Brahmas paradis och Sivas himmel, ett mål för otaliga pilgrimers längtan, en tillflyktsort för sagans kungasvanor, verklighetens vildgäss — ligger jordens underbaraste sjö och drömmer mellan snöbetäckta fjäll. Manasarovar är icke död som de tusen saltsjöarna i

Tibet. Han sofver blott i lugna nätter, då det är mördande tyst öfver den spegelblanka ytan och månen ringlar sina silfverserpentiner i vågorna från främlingens farkost. Men han lefver och andas, då stormen i ursinnigt raseri sveper öfver dess vattenfält och häfver dess barm i glasklara, smaragdgröna vågor och då bränningen entonigt och doft dunkar emot stränderna. Han öppnar sin vida famn för att mottaga den skummande bäcken, som störtar ned från Gurlas gletschrar, glittrande som guld i solen så fort dess flöde hunnit ut ur molnmantelns och granitklyftans skugga. Man tycker sig känna sjögudens pulsar slå, då vattnet tidtals tränger ut genom Ganga-bäddens ådra. Man tycker sig höra sjöns morgonbön, då kopparbasunerna ljuda från templtaken och Buddas pilgrimer mumla sitt eviga »om mane padme hum».

I dagrar och skuggor, i färger och belysningar, i stämningar som ständigt växla med timmar och årstider, i tjusande utsikter och fängslande perspektiv, är Manasarovar den främsta ibland Tibets sjöar. En gång, då jag lägrar på västra stranden, känner jag efter en blåsig dag den hotande stillhet inträda, som är stormens förebud. Det mörknar i norr, tunga, blåvioletta molnmassor komma dragande öfver höglandet. Pundibergets pucklar stå svarta mot de första blågråa fransarna, stormmolnens härolder. Bergets fot skimrar i tegelrödt och sticker bjärt af mot det malakitgröna vattnet. En stund efter orkanens utbrott fräser hela sjön i skummande hvita vågor. Längst bort i öster är dess upprörda yta grön som lager och syrén, men nyanserna ljusna mot västra stranden, i hvars närhet vattnet lyser i björklöfvets vårgröna färg. De lugna laguner,

som af lervallen skyddas mot våggången, skifta i blåviolett, framkalladt af stormmolnens spegelbilder i de vattrade böljorna.

Trolskt gripande och sagolik är den tafla som upprullar sig i väster en aftonstund. Solen har just sjunkit, men dess glödande gula guld dröjer ännu som ett bländande ljusknippe vid horisontens rand. Hela himlen är skrikande brandgul och sjön lyser som vingelé eller flytande bärnsten. En stund förgår. Då flammar den västra himlen i röda toner, mot hvilkas bakgrund bergen afteckna sig bäckande svarta. Majestätisk och oföränderlig reser Kajlas sin stålgråa hjässa i norr och snart utbreder den nya natten sina skuggor öfver dess snöfält.

Vackrast är ändå morgonen, då solen begynner sitt segertåg öfver jorden, först tändande topparna i purpur, sedan gjutande sitt guld öfver den eviga sjön och dess heliga stränder.

Ofrivilligt stämmes främlingen till andakt vid åsynen af denna sjö. Hans tankar förvillas ej af nomaderna, som nu med sina svarta tält och hvita hjordar befolka landet, ej heller af munkarna som outtröttligt snurra sina bönekvarnar. Denna sjö är själf liksom en väldig bönekvarn, kring hvars axel en ring af pilgrimer kretsar. Så långt urkunder och legender nå tillbaka i tiden har Manasarovar dragit människornas längtan och böner till sig. På dess stränder trampar man en grund som var klassisk då Rom grundlades. Här susa sagor och sägner i alla stalp och stup, här simmar Siva som en svan vid gudabergets fot.

Därför är också Satledsch så förnämlig bland lamalandets floder. Tid efter annan stannar hon kvar i den

heliga sjöns famn, liksom ville hon samla nya krafter till de vilda strider, som vänta henne på den långa vägen till kusten. Men när hvilans stunder äro förbi, flyktiga och korta geologiska sekunder, samlar sig den nyfödda floden igen och bryter sig väg genom näset. Är hennes styrka tillräcklig, så afkastar hon också de bojor, i hvilka Rakas-tal hållit henne fången. I motsats till Indus och Brahmaputra åtnjuter Satledsch en kort ungdomstid, hvars råmärken resas af Himalayas parallella kedjor och de äoliska bäckenfyllningarna i Hundes. Redan vid Schipki börjar den mogna åldern, det brusande och stormiga arbetets tid, där floden med okuflig energi sågar sig tvärs genom Himalaya. Tyst och trött, majestätiskt lugn och värdig, träder hon ut öfver Pendschabs slätter — det är ålderdomens tid. Slutligen förenar hon sina öden med Indus. Grumliga och tyngda af Indiens jord glida de döende strömmarna sakta och stilla ut i det ödsliga haf, som spänner sina vattenkupor omkring jorden så långt som dagen hinner.

Manasarovar. Kullar vid nordvästra stranden.

Öfre Satledsch.

XX.

I öfre Satledschs dal.

Portarne till Indras himmel stodo på vid gafvel och monsunregnet sköljde ner. Hur skulle icke Satledsch svälla nu sedan marken väl blifvit genomvåt och regnvattnet ostördt kunde söka sig till floderna! Och dock var det ännu vid Tirtapuri möjligt att korsa floden. En jakkaravan från Gjanima hade lägrat på vänstra stranden. Dess förare började lasta sina djur — man kunde förstå att de ämnade trotsa floden, för att icke efter fortsatt regnande tvingas till en tidsödande omväg öfver Döltjugumpa. Strax ofvanför klostret är flodbädden tämligen bred. Ett par ledare sutto upp på sina största jakar

och plumsade ut bland de glidande vågorna. I en svart klunga motades lastjakarna i floden, ledsagade af hvisslande och hojtande drifvare. Blott jakarnas hufvuden, ryttare och bördor syntes öfver vattenytan. Djuren skötte sig förträffligt. De äro starka och säkra på foten och släppa icke fästet i botten, hur strömmen än söker att svepa dem med sig. Drypande som badsvampar klättrade jakarna upp på vår strand och fortsatte sin vandring.

I Tirtapuri beslöt jag att hemförlofva hälften af mina tjänare. De män, som under den hårda vintern varit karavanens kärntrupper, Lobsang, Gulam, Kutus, Tubges, Suän och Kuntjuk, skulle följa mig till Simla; Abdul Kerim och de fem öfriga skulle öfver Misser och Gartok återvända hem till Ladak. Som vanligt funno de sig i sitt öde utan att klaga, utfingo sina löner och belöningar samt extra gratifikationer till kläder och resekostnader. Efter den grundliga åderlåtningen hade jag 650 rupier kvar och måste vara sparsam för framtiden.

Innan solen gått upp den 2 augusti sade jag ett sista tack för god vakt och farväl åt mina hemvändande män. De hade blott ett par timmars väg till Misser, och Kutus och Suän fingo följa dem dit och forsla deras pick och pack på några af våra mulor. I Misser hade myndigheterna visat sig strama, men sedan de fått klart för sig att jag icke var med i sällskapet, hade deras betänkligheter fallit och de hade låtit de sex männen få hyra de jakar de behöfde.

Fram på förmiddagen var vår starkt förminskade karavan färdig till uppbrott. Liksom för att skänka oss någon ersättning kom en ung lama från klostret och

erbjöd sig att visa oss vägen till Kjunglung. Han blef mottagen som en räddande ängel, och landstrykaren med den randiga ryggen fick afsked och tio rupier och kände sig rik. Med bylten på ryggen och stafvar i händerna kommo fem fattiga pilgrimer gående och påminde oss om vår plikt att erlägga tull åt dem som äro stadda på vallfart. Underliga människor! I åratal stryka de omkring och lefva uteslutande på allmosor. Sina nätter tillbringa de på klostergårdarna i sällskap med den heliga, halfvilda hunden, eller i klostervestibulerna under andekonungarnas hägn. Där tält och helgedomar saknas, bo de i grottor och raviner och tända sina aftoneldar med stål, flinta och fnöske. För nomaderna på allfarvägarna äro de betungande, ty hvem har hjärta att ovänligt afvisa en man, som är på väg till en helig ort eller återvänder därifrån!

Dalen vidgar sig betydligt nedanför Tirtapuri och öfver friska, saftiga ängar, här och hvar afbrutna af öfversvämmade fläckar, där lerslammet ännu står skinande vått, löper vår stig mot nordväst vid foten af den nedersta erosionsterrassen. Floden håller vänstra dalsidan kär; i dess sluttningar synas fyra skarpt markerade terrasser, liknande bänkrader i en cirkus. Från nordost kommer åter en biflod brusande; dess namn är Misser-tju, dess källor äro dolda i Transhimalayas sydsluttningar och dess vattenmängd uppgick nu till 16 kubikmeter i sekunden. I regndiset anar man blott de höga regioner mellan snötäckta kammar, från hvilka flödet strömmar ned.

Natten tillbringade vi på ängen Gerik-jung, där höjden uppgick till 4,295 meter. Entonigt trummade regnet på mitt tält; alla floder skulle ytterligare svälla.

Följande morgon drog en liten jakkaravan förbi. »Hvart reser ni?» frågade vi.

»Till Totling-gumpa med te.»

»Har ni tsamba eller något annat ätbart att sälja?» frågade vi igen, ty vi lefde numera ur hand i mun och hade nästan ingen proviant kvar.

»Nej,» svarade jakmännen, »bara te, och detta är icke till salu, ty det är afsedt för klostrets behof.»

»Skynda er då!» En gäll hvissling och jakarna trippa ned mot den trånga hålväg, till hvars mörka inkörsport Satledsch-dalen smalnar. Samtang Rangdol, den unga laman från Tirtapuri, rider på en jak vid min sida, för att alltid vara till hands och lämna upplysningar.

»Hvad heter detta ställe?» frågar jag vid första berg-udde vår väg dubblerar.

»Palgje-pugu,» svarar han; »på dess krön finnas spåren efter gamla borgmurar; där reste sig fordom en konungs hus och det kallades Kardong.»

»Nå, säg mig namnet på denna bidal!»

»Vi kalla den Tjornak och den kommer från passet Djarko-la, som korsas af 'tasam'.»

Djarko-la är ett viktigt pass, ty det är en vattendelare mellan Indus och Satledsch. I december 1904 hade Ryder och Rawling begagnat sig däraf. I dalen strömmade nu ett flöde, 11 kubikmeter mäktigt och med ett vatten så svart som om det forsat genom mylla eller kol. Midt emot, vid vänstra sidan, mottog Satledsch en mäktig biflod, Haltjor-tju, kommande från bergen kring Gjanimas högplatå. Samtang Rangdol försäkrade att denna flod vore fullt ut lika vattenrik som Satledsch själf, och somliga betrakta också Haltjor såsom Satledschs nuvarande källflod. Men jag har visat i ett före-

gående kapitel att Haltjor (Darma-jankti), får finna sig i att fortfarande heta biflod. I alla händelser kunde man anslå Satledschs vattenmängd, nedanför Haltjor-flodens utlopp, till omkring 180 kubikmeter i sekunden, eller jämnt dubbelt mot Brahmaputras volym vid Tuksum i början af juli föregående år. Men 1907 föll nästan intet regn — däraf den stora skillnaden.

Emellertid vadade vi öfver den breda och grunda Tjornak-tju och sågo vid foten af nästa bergudde tio förfallna »tjorten», om hvilka Samtang Rangdol berättade att de blifvit uppförda af »pembos» eller de heterodoxa, hvilka fordom brukat komma hit för att tillbedja en gudabild någonstädes i de närbelägna bergen. Men då deras gudstjänst väckte förargelse i det ortodoxa Tirtapuri, blef vallfarten förbjuden.

Äfven här sveper Satledsch ilsket utmed vänstra dalsidan. Men nu är det slut med vidgningarna och med oemotståndligt våld skär floden sin bana genom en trång, slingrande hålväg, där endast klippdufvorna kunna följa hennes lopp. Stigen lämnar därför floden och leder i otaliga, branta sicksackkrökar upp öfver högra dalsidans berg. Först korsas dock mynningen af en liten tvärdal kallad Tsaldöt, hvilken icke längre kommer från Transhimalaya, utan från Ladak-kedjan, den mäktiga gränsmuren mellan Indus och Satledsch. Och sedan knoga vi upp till den lilla tröskeln Tsaldöt-la, där höjden uppgår till 4,495 meter.

Regndiset tillät ingen fjärran utsikt, men så långt man kunde se var landskapet lika ovanligt som storslaget. I djupet under oss gapar som en afgrund den gigantiska fåra, som under svindlande tiderymders lopp blifvit utmejslad af Satledschs malande vattenmassor.

Klippväggarna stupa tvärbrant ned, och af själfva floden synes intet, men dess brus ekar doft och tungt som en åska mellan bergen. Transhimalaya skall snart skymmas af Ladak-kedjans höjder, men ännu skulle vi sett några af dess kammar, om de icke varit insvepta i ogenomträngliga regnmolm. Bakom oss lysa Tirtapuris gröna ängar, men framåt vår väg är allting grått i grått. Sedd i stark förkortning från passets puckel förefaller det vilda berglandets yta tämligen jämnstruken, och man häpnar vid anblicken af Satledsch-dalen och alla dess stora tributärer, som skurit sig tvärbrant eller lodrätt ned genom den fasta jordskorpan för att bilda en labyrint af grafvar och korridorer, nära besläktade med Colorados cañons. Man tycker sig stå på gränsen mellan två olika landskapsformer. Det är slut med de horisontala linjerna, de flacka vågorna och vecken i jordens yta. Nu börja de vertikala linjerna att göra sig gällande, den storslagna, vilda skulptur, som med hänsynslös energi arbetar på djupet. På platålandets sockel stå bergskedjorna som vittrande ruiner, och det lösgjorda materialet bidrager att fylla sänkorna och nivellera ytan. Men här, i det underbara land vi nu beträda, föras vittringsprodukterna bort af ständigt sköljande floder.

Sakta och försiktigt skrider karavanen utmed branterna. Vi äro än ett, än två hundra meter öfver flodens yta; vi stiga, vi sjunka, vi böja af åt vänster, åt höger och bland grus och smärre block taga vi oss fram öfver små tidsödande raviner. Ibland rida vi utmed randen af ett bråddjup, där ett felsteg skulle föra ned till bottnen af en afgrund.

Framför mig rider Samtang Rangdol Lama på sin svarta jak, själf insvept i sin röda munktoga och med

en duk virad kring hufvudet. Min frågvishet roar honom och han ger upplysningar äfven då jag icke frågar. Nu för han oss upp till sadeln af en andra tröskel (4,535 meter), och åter stannar man, stum af beundran öfver Himalayanaturens djärfva, egendomliga skulptur. Sydvästmonsunens molnmassor sväfva som en dyster tronhimmel öfver Himalayas panna, och från dem nedhänga ljusare regndraperier mot dalen, i hvars djup Satledsch spelar sin marche funèbre i en hög, en evigt brusande orgelton. Bland de gråa, dimmiga och regnbegjutna bergen skimrar på afstånd en grön fläck, ängarna vid Kjunglungs kloster. En dagsled skiljer oss från denna plats, som ändå synes oss så närbelägen. De raka linjernas och långa dagsmarschernas tid är förbi; här slingrar stigen lika mycket i vertikalplanet som i horisontalplanet. Ett mål kan synas oss nära, och ändå är den i alla riktningar krokiga vägen hopplöst lång.

Slutligen leder stigen utför ett virrvarr af åsar och klippiga utlöpare af glimmerkvartsit, skilda från hvarandra af kraftigt inskurna dalar och raviner. Ibland rider man först på vänstra, sedan på högra sidan af en kam och har i båda fallen en djup dalgång utåt. Öfver en sista sluttning skrida vi ned till en vidgning och lägra en meter från Satledschs strand, en meter öfver flodens yta. Här äro vi 4,268 meter öfver hafvet. Från Tirtapuri ha vi sjunkit endast 77 meter, från Langak-tso 321.

Strax ofvanför denna härliga lägerplats, n:r 462, upphör den trånga korridor, som tvingat oss upp mot höjderna. Stolt och mäktig som en konung ibland floder träder Satledsch ut ur sin klipport och breder ut sig i dalens vidgning. I en samlad massa störtar

vattnet ut ur hålvägen, tjockgrumligt och brungrått i skummande vågor, mullrande tungt och doft. Vid lägret kunde bredden uppskattas till sextio meter, hastigheten till två eller tre midt i strömdraget. Djupet borde uppgå till ett par meter, kanske tre eller fyra i flodbäddens djupaste ränna. Vår lama berättade att just här ett vadställe funnes, som kunde användas under den torra årstiden. Då föredrog man den vänstra flodstranden framför att klättra öfver bergen vid den högra.

Nog är det en högväg, en kungsväg om man så vill, den väg vi följa öfver Himalaya, men ingen »great trunk road», ingen allfarväg, där indiska och tibetanska krämare mötas med sina varor för att utbyta det varma hafvets koraller och pärlor mot snölandets fårull och jakskinn. Vi mötte icke ett lif under hela dagen, inga vandringsmän, inga djur, vilda eller tama. Blott någon gång synes en sotad klipphäll, askan efter en gödseleld eller stenarna som förråda en eldstad, öfver hvars lågor ett tält hvälft sitt svarta prisma. Här rådde friden. Den mäktiga floden regerade i majestätisk ensamhet. Jag kunde icke taga mina ögon från dess bruna vattenkupor, som ilade förbi på sin brådstörtade färd mot Indien. Vi skulle snart komma efter. Jag älskade denna flod, hvars latenta källa aldrig förut blifvit sedd af en hvit man. Med stigande spänning och längtan skulle jag följa hennes lopp mot hafvet. Skönt var att somna vid det dofva bruset och att åter höra det då jag vaknade.

Under natten steg floden fyra centimeter. Temperaturen hade icke sjunkit under + 6,4°; den borde stiga efter hand som vi sjönko. Men ännu var det långt till de varma nätternas land.

Jakar, vadande öfver en flod (Soma-tsangpo, som faller i Teri-nam-tso).

Från lägret går stigen upp öfver högra strandens terrasser och kullar och inom kort äro vi framme vid ett otrefligt ställe, som Samtang Rangdol förberedt oss på. Här föredrog jag mina egna ben framför hästens. Lik en hylla ligger stigen i den tvärbranta sluttningen. Den smyger in i hvarenda skrefva och klyfta i berg-

Den svåra passagen bortom lägret n:r 462.

väggen, den kryper ut kring hvartenda stalp, den stiger och faller och begagnar sig alltid af fasta fjällets nyckfulla former. Den löper uppför och utför oformliga trappsteg i naken kalkhaltig sandsten och kvartsit, där aldrig en mänsklig hand höjt sig för att undanröja ett hinder eller utplåna en ojämnhet. En sträcka af föga mer än hundra meter kräfde två fulla timmar. Bördorna lastades af och buros af männen. Blott ett par tvär-

säkra mulor redde sig under de säckar och tält som utgjorde deras last. Det värsta stället var en brant sluttande häll, ett skiktplan utan sprickor eller ojämnheter, som kunnat tjäna till fotfäste. Djuren måste med stela ben åka kana utför denna rutschbana, under det att en man ledde i grimman och ett par andra höggo tag i svansen för att bromsa.

Så lastas djuren åter och öfver ett par djupa raviner gå vi ned till flodens närhet. Stigen löper mellan stranden och den nedersta erosionsterrassens fot. Utmed vänstra strandens branter synas gamla terrassafsatser, ofta bildande lister och öfverhängande bord och ända till 70 eller 80 meter öfver dalbottnen. I deras afskärningar framträda olika färgade band af grus, sand och lera. För stigen är utrymmet icke stort under regntiden, och sällan finnes plats för en strimma af förnöjsamt gräs. Vid vänstra stranden uppkommer i mynningen af en större bidal en vidgning, där ett kornfält står skrikande grönt och mognar till skörd. Men inga människor syntes till. Sannolikt är åkerbrukaren hemma i Kjunglung, dit en väg på vänstra stranden leder förbi två stora manekistor.

Mellan ljusa klipphällar, knallar och trösklar af nyckfulla former kryper dalgången åter ihop till en trång och vild hålväg. Vi befunno oss just vid dess början, då en man kom springande efter oss, uppstämmande högljudda rop. Ändtligen en människa i detta liflösa land! Eller kanske han var förelöpare till en skara, som nu skulle tvinga oss tillbaka till pliktens väg? Nej bevars; då gynnaren kommit närmare igenkände vi vår randige vän landstrykaren från Tjiu-gumpa, som trafvade med andan i halsen och påken i högsta hugg

för att värja sig mot hundarna, af hvilka han alltid betraktats såsom mycket misstänkt.

»Hvad är det åt dig, tiggare? Har du inte uppburit din lön och fått afsked en gång för alla?»

»Jo, herre, men just som ni rest, kommo en gova och hans tjänare till Tirtapuri, och munkarna angåfvo mig därför att jag visat er vägen till klostret. Då hotade govan att föra mig bunden till Gartok, där jag skulle svara inför garpun och få slita spö.»

»Nå hur kom du undan då?»

»Jag lyckades i skymningen smyga mig bort från Tirtapuri, och nu har jag sprungit mig halfdöd för att upphinna er.»

»Och nu vill du följa oss igen?»

»Ja, herre, låt mig följa er till Indien. Vänder jag åter till Tibet så blir jag rakt sönderslagen.»

»Nåja, kom med då tills vidare!»

Men nu fingo vi annat att tänka på. Framför oss gapar den trånga hålväg floden i ursinnigt raseri sågat genom fast fjäll af glimmerkvartsit och konkretioner af kalciumkarbonat, såsom fackmannens diagnos förmäler. Hvilken skillnad mot de floder vi lärt känna däruppe i Tibet! Tyst och stilla hade vi sett dem glida bort genom sina bäddar. Här däremot en flod som samlade hela sin energi för att likt ett sågblad fräta sig ned genom klipporna och befria sig ur ett fängelse af idel berg. Det är icke längre ett sköljande och plaskande brus och ett klingande eko — det är ett doft, dämpadt dån, som fyller den trånga dalen, från hvars sidor allt löst vittringsmaterial blifvit bortspoladt och där man känner hur klippgrunden darrar under tyngden af 180 kubikmeter vatten i sekunden.

Men hvar är den majestätiska flod vi sågo nyss? Satledsch har krupit ihop till en obetydlighet, mindre än Tokbo-schar. Ack, det är blott en synvilla; hastigheten är oerhörd, djupet måste vara kolossalt. Betrakta denna upprörda, vilda flodyta, som ligger i oföränderliga vågor, hvilkas form och läge orubbligt föreskrifvas af klipp-

Den svåra passagen bortom lägret n:r 462.

bäddens ojämnheter, krökar och utsprång. Se denna grofva vattenkupa, som till formen liknar ett propellerblad och som ständigt står kvar och fräser på samma plats! Och där skummar i sjudande fradga en kam, påminnande om jordkokorna, som uppfläkas af plogbillen. Och se denna rad af vågor, hvilka behagfullt kröka sina ryggar såsom delfiner och tumlare i ystert uppsluppen lek!

Allt detta vatten är tjockt som ärtsoppa af det fasta material som sköljes bort af regnen och ryckes löst af erosionens kraft och som ökar flodens förmåga att ytterligare urholka sin bädd. Här vid Kjunglung har floden ett af sina första svåra hinder, en tvärtröskel, att bekämpa. Det blir väl flera under den färd som

Smal passage vid öfre Satledsch.

förestår oss! De tilltaga blott i storlek liksom floden i omfång på vägen ned. En af jordens grannaste och mest imposanta genombrottsdalar är den, som Satledsch skurit genom Himalaya. Vår spänning stiger med hvarje dag som går. Vi se på kartan och undra om floden skall lyckas i sitt uppsåt.

Vi äro nere vid Kjunglungs bro, där Satledsch korsas för första gången. Här reser sig, vid högra strandens

brohufvud, en »tjorten», röd och hvit. Med brokonstruktionen har den inte mer att skaffa än det kioskliknande kapell, som är uppfördt vid Nikolaibrons högra strandhufvud i Petersburg och där bönder och borgare falla på knä och göra korstecknet inför ikonerna. Skillnaden är endast den att Kjunglungs »tjorten», kanske förnyad och förbättrad, stått som ett skyddande bålverk vid sin bro många hundra år innan Petersburg grundlades. Hvad betyder då denna tjorten? Detsamma som vimpelröset på ett pass, eller manekistan vid en väg: en offergärd, en hyllning, en vädjan till de andemakter, hvilka bo i floden, att icke göra bruk af sin fysiska öfverlägsenhet emot vanmäktiga människor. Den står där som ett talande bevis att bron är under gudarnas hägn och att vandraren lugnt kan anförtro sitt lif åt dess sviktande plankor. Men toges Kjunglungs tjorten bort, så skulle Langtjen-kambas andemakter vredgas och utkräfva sitt rof i människohamn; då skulle bron störta in under vandrarens tyngd och den olycklige förgås i den sjudande malströmmen.

Ej långt från stranden står en rad af rödmålade manekistor och tjortenpyramider och tilläfventyrs ett hundratal meter öfver floden sväfvar Kjunglungs kloster som en klippsvalas bo på krönet af en ytterst egendomligt modellerad rullstensterrass. I dess tvärbranta front har regnvattnet format käglor och pelare, murar och torn. Öfverst på detta till synes bräckliga underlag tronar Kjunglung, vettande med en tegelröd fasad åt floden, och påminnande om Lama-juru i Ladak, ehuru mycket mindre. En byggnad på en nedre afsats torde innesluta munkceller och förrådsrum. I terrassens lodräta väggar gapa svarta hål och gluggar, förrådande grottboningar.

Kjunglung. Klostret synes bland bergen till höger.

Ett härligt läge, en dråplig utsikt! För arkitektonisk skönhet och gedigen enkelhet i linjer och yttre dekorering ha Tibets lamor en skarp blick och en fint utbildad smak. Kjunglungs brödraskap är åtta man högt och liksom de flesta andra i trakten tillhöra de den ortodoxa sekten, gelukpa.

Klippiga stränder strax ofvanför Kjunglungs bro.

Samtang Rangdol Lama har tagit farväl och begifvit sig upp till klostret. Medan mina ladakimän lasta af våra djur, ser jag närmare på bron, som är af det vanliga asiatiska slaget. Där floden är som smalast och tvenne klipputsprång nalkas hvarandra på endast 13,1 meters afstånd, där är bron spänd öfver Satledsch. I brohufvudenas mot hvarandra vettande vertikala mursidor äro fyra lag af korta stockar inmurade, af hvilka

det öfversta laget, som hvilar mot och vinner stadga af de tre underliggande, är längst och pekar snedt uppåt. Mot dess spetsar hvila den sväfvande brons två runda och betänkligt sviktande stockar, hvilka uppbära tvärplankorna. Hvad yxan försummat för att göra brobanan jämn har i stället utförts af nötning, regn och

Kjunglungs bro från högra stranden. Bagaget bäres öfver.

solsken. Virket är gråblekt, fnasigt och sprödt och hela tillställningen gungar under stegen. Det är en lek med lif och död att icke veta hur långt det är kvar till elasticitetsgränsen.

Brons bredd är 1,2 meter och något skyddsräck finnes icke. Floddjupet måste vara ansenligt, bredden var ju föga mer än tretton meter, men hastigheten svindlande. Äfven om vi hade haft tillräckligt långa

stänger för en mätning, hade vi ej kunnat använda dem. De hade knäckts som vassrör af den påtryckande, kompakta vattenmassan. Strax ofvanför bron sticka några fjällfasta knallar och hvita klipptänder upp öfver vattenytan, och mellan dem forsar och kokar floden ursinnigt innan hon med ett bedöfvande dån och under fräsande skumplymer och brungråa strålar af sprutande vattenstänk pinar sig in i den trånga grafven under bron.

Nu kom en tibetan springande på motsatta stranden. Han gjorde afvärjande åtbörder med armarna och man kunde se att han gallskrek, ty att höra annat än flodens buller var omöjligt. Vi tecknade åt honom att komma öfver till oss och han kom. »Hvad är det frågan om?» sporde vi.

»Bron bär ej tyngden af en häst, men mulåsnorna kunna möjligen gå öfver utan att knäcka stockarna.»

»Tror du vi ämna gå ifrån hästarna då?»

»De kunna simma öfver floden där nere. Ni ser att Langtjen-kamba snart breder ut sig och blir lugn.»

»Om bron bär mulorna, så bär hon allt hästarna också. Vi få väl se. Jag hoppas bara att hon inte brakar just när halfva karavanen är öfver, så att vi bli skilda åt.»

»Jag råder er att vara försiktiga. Bron är rutten och usel.»

»Hur gammal är hon då?»

»För tio år sedan förnyades hon senast. Men de nuvarande brohufvudena byggdes för trettio år sedan.»

Ladakimännen äro vana vid farliga broar i sitt hemland. Trygga och bredbenta gå de öfver med sina bördor på ryggen. Blott en man åt gången! Med en känsla af lättnad såg jag den sista bördan nedsättas på andra

stranden, gick så själf öfver och fattade posto vid vänstra brohufvudet.

Nu är det djurens tur. Vi hade köpt ett tiotal getter, som försågo mig med mjölk. Låt dem först pröfva bron! Getter äro klent utrustade på förståndets vägnar. Hela klungan tvärstannar där det fasta brohufvudet öfvergår i plankorna. De vilja vända om, anande försåt. Floden kokar under dem. Det måtte vara en fallucka någon kanalje utlagt till deras fördärf! »Ut med er, era kräk!» ropar Tubges, herden. Om de haft vett att gå en och en, men de skulle förstås öfver i klunga och med fara att knuffa hvarandra öfver bord. Öfver kommo de i alla fall, om också nätt och jämnt.

»Fram med en af mulorna!» En liten en från Lhasa motas ut. Hon har säkert sett broar förr, ty hon tar saken lugnt och klokt. Utan tvekan beträder hon plankorna och parerar gungningen med mjuka och elastiska knän. Hon går med nosen i bron och vädrar och hon följer troget midtellinjen. Med samma självbehärskning klara sig hennes kamrater.

Hästar äro dummare än mulor, åtminstone vid brooöfvergångar. Våra voro alla från Tjang-tang och hade aldrig i sitt lif sett en bro. Den första som drefs fram, skyggade, kastade om och satte af i sken. Numro två följde exemplet. Då måste de ledas öfver. Men för att den ökade tyngden icke skulle fresta bjälkarna för hårdt, gjordes ledlinan lika lång som bron, ett par karlar höggo i och halade allt de orkade medan ett par andra dammade på bakifrån, tills den motsträfviga hästen vågade sig ut på plankorna och, skälfvande liksom dessa, klumpigt och tanklöst trafvade öfver.

Till slut återstodo blott de två hvita hästar jag köpt af röfvarhöfdingen Kamba Tsenam. Den ena, ett stort,

Kamba Tsenam, den hvita hästens förre ägare.

starkt djur, stegrade sig och föredrog hugg och slag framför den eländiga bron. Kanske getterna kunde lugna honom! De fingo göra om promenaden igen. Då tog hästen mod till sig, satte i en fart öfver bron för att så fort som möjligt nå fast mark och höll på att trampa ned en get i förbifarten. Sist kom turen

Kjunglungs bro från vänstra stranden. Hästen tog språnget åt höger på bilden.

till min ridhäst, som burit mig åttio mil från Kamba Tsenams tält, två gånger öfver Transhimalaya, genom Bongbas bergslabyrinter, förbi sjöar och öfver floder. Jag betraktade honom som en medhjälpare och en vän, som hade sin andel i de gjorda upptäckterna. Han var hvit som snö och i bästa kondition, alltför god att drunkna i Satledsch.

Nu måste han finna sig i sitt öde. Hvad skulle han göra, när männen med förenade krafter drogo i repet och ett par hetsade honom bakifrån! Hans blick var olycklig och förskrämd, och darrande som ett asplöf i alla lemmar gick han ut på de förrädiska plankorna. Allt hade gått bra om han bara fortsatt. Han skulle ha resonerat ungefär som plåtslagaren som ramlade ned från Notre Dâmes torn och midt i fallet tänkte: Cela va bien pourvu que cela continue. Han hade ju sett att bron bar de andra djuren och han borde som vanligt ha längtat efter deras sällskap. Men då han kommit till midten af bron, for skräcken i honom. Okänslig för repet i grimman tvärstannade han och gjorde vänster om, så att han kom att stå på tvären öfver bron med hufvudet uppåt floden. Han tvekade icke. Sin blick höll han fäst i den framilande malströmmen. Hans ögon flammade, hans näsborrar stodo spända, han frustade till och så tog han dödssprånget ned i de sjudande och kokande vågorna.

Bakhofvarna slogo mot brokanten så att hästen gjorde en volt i luften och kom i vattnet på ryggen. Naturligtvis males han sönder i småbitar, tänkte jag. Tur att jag icke red öfver denna utmärkta bro! Sadeln hade vi räddat; det enda som följde med var repet, hvilket karlarna släppte, när de sågo hvart det bar.

I samma ögonblick hästen berörde flodytan försvann han ögonblickligen, tagen af den vilda strömmen. Vi rusade upp på brohufvudet för att se om det sönderslagna kadavret åter skulle föras upp till ytan af de hvälfvande och rullande vattenmassorna.

»Där är han!» ropar Lobsang.

»Omöjligt! Jo, verkligen!» Där dyker hans hvita hufvud upp öfver floden på ett sjuttiotal meters afstånd. Satledsch breder här ut sig liksom för att hvila efter ansträngningen.

»Han lefver, han simmar!» ropar Kutus. Ingen brydde sig om de öfriga nio djuren.

»Bravo, han simmar åt vänstra stranden!»

»Ja, annars hade han fått hoppa en gång till.»

»Tänk att taga en sådan där omväg när han bara hade halfva bron kvar, knappt tio steg!»

»Han blef tokig, förstås!»

Emellertid hade hästen icke alls tappat koncepterna. Några kraftiga simtag förde honom till stranden och med ett par elastiska språng var han uppe på det torra, där han genast började beta friskt som om ingenting händt. Han frustade ett par gånger och skakade vattnet af sig, men sina lemmar hade han i behåll och inga ben brutna. Badet tycktes tvärtom ha skojat upp honom. Jag skyndade fram till min fyrbente vän, strök vattnet ur hans ögon och smekte honom. Han var mig dubbelt dyrbar nu. Satledsch hade kunnat skilja oss åt, men nu skulle vi ännu få sällskap på vägen ned till det varma Indien. Jag beundrade hans tanklösa mod, men hade ingen lust att täfla i djärfhet. Tydligen hade hästen tagits af vattnets samlade knippe. Han hade blifvit som en del däraf och förts ut i vidgningen utan att slå emot ett enda utsprång. Langtjen-kambas andar hade varit honom välbevågna. Där ser man fördelen af att resa en tjorten vid hufvudet af en bro!

Från hålvägen hade vi icke många hundra meter kvar till närmaste äng. Djuren lastades igen och vi bröto upp. Men då saknades hundarna. De stodo kvar

på högra stranden och man såg hur de tjöto. De luktade på floden; den var för vild, och för sitt lif vågade ingen af dem att röra vid bron. Då gick Kuntjuk öfver och tog Lillpuppy i famnen, men kommen halfvägs släppte han honom i den tron att kräket skulle åtaga sig den andra hälften själf. Jo vackert! Lillpuppy tog visserligen icke samma väg som hvita hästen; han lade sig på magen, tryckte sig mot bron, tjöt ömkligt, vågade inte röra en fena och var alldeles förstenad af fasa. Där väntade han tills han blef buren den andra hälften också. Men så uppskrämd var han af detta nedriga attentat, att han fick hicka för återstoden af dagen. Takkar blef obarmhärtigt dragen öfver bron af hårda händer.

XXI.

Satledschs cañons.

På ängen vid Kjunglung sprang en klar källa i dagen (4,239 meter) och från våra grannar i fem svarta tält köpte vi lifsmedel, smör och tsamba. Två äldre, godmodiga lamamunkar kommo på besök och öfverlämnade en »khadak».

»Kunna vi vara eder till tjänst, herre?» frågade en af dem.

»Ja visst; vi behöfva en vägvisare till Daba.»

»Bra; jag skall följa er dit om jag får samma betalning som Samtang Rangdol fått.»

»Det får ni, och därtill en extra gåfva om ni sköter er bra.»

Men knappt hade skymningen fallit, förrän laman skickade återbud. En förnäm munk från Totling-gumpa väntades när som helst och han skulle bli ond om någon af Kjunglungs bröder saknades. Samtang Rangdol lät icke heller öfvertala sig att följa oss. Men han bad oss för allt i världen att behålla tiggaren från Tjiu i vår tjänst, annars skulle denne döda Samtang Rangdol för att komma öfver hans pengar. Tiggaren fick också stanna; vi skulle nog hålla honom varm, i en karavan är alltid mycket att göra.

Emellertid fingo vi alldeles oväntadt en vägvisare, då vi den 5 augusti drogo vidare. En tekaravan om fem man och femton jakar, som hvilat i Kjunglung och hade Totling till mål, bröt samtidigt upp och vi följde den hack i häl, en timmes tid omedelbart utmed Satledschs strand. Ledaren heter Samje Karmo och fick löfte om vedergällning om han gaf hederliga svar på framställda frågor. Sedermera rymde han från drickspengarna, och svaren voro väl därför icke så alldeles tillförlitliga.

Under stora, i skinn insydda packor af tegelte och ledsagade af sina drifvare, af hvilka två buro bössor, trampade jakarna i väg genom grus och gräs, öfver källådror och sluttningar. De voro kalffödda i Tjang-tang och funno klimatet i den instängda dalen alltför varmt för sina tjocka pälsar. Därför sökte de alla möjliga tillfällen att få ett fotbad i flodens strandvatten. En af dem gick för långt ut och sjönk allt djupare. Samje Karmo och hans band skreko och kastade sten utanför jaken. Men denne fann behag i svalkan som smög genom pälsen upp mot hans rygg, fnös och ruskade på hufvudet åt stenkastningen och fortsatte tills han flöt med tebalarna som korkdynor. Så luden han var anade han icke att hans lif i detta ögonblick hängde på ett hår. Hade han blifvit tagen af strömsugningen, så...! Men han klarade sig och klef upp på stranden drypande som en badsvamp. Båda parterna, Samje och jaken, förlorade på kuppen; teet blef icke bättre af doppningen, men bördan blef dubbelt så tung.

Vi hade långt till nästa ställe där man en hel timme kunde rida utmed Satledschs strand. Nu togo vi farväl af floden för en tid. Hon störtar sig in i

en ny hålväg, där hela vattenmassan sveper vänstra sidans bergsfot. Här är klippväggen icke lodrät, utan öfverhängande, underminerad af flodens gnidande och filande kraft. Man har därför intet annat val än att i tvära, branta sicksackkrökar klättra upp öfver kalkstensklippornas höjder. Floden försvinner i djupet, dess brus försvagas och dör bort.

Mot högre rymder bär vår färd. Allt större vidder behärskas af blicken och horisonten rycker tillbaka. Stigningen aftar och slutligen äro vi uppe på krönet af en kupol kallad Munto-mangbo, om icke Samje Karmo ljugit! På randen af en ättestupa står en rad af rösen. Klipporna äro lodräta på sidorna af den graf floden skurit ned genom jordskorpan. Outtröttlig arbetar den osynliga Satledsch i djupet. Block, som af vinterfrosten sprängas ut ur klipporna, störta ned och tjäna vattnet till verktyg vid bäddens utmejslande och fördjupande.

Sakta och vackert följa vi det kinesiska teet öfver kullarna och nedför branterna och korsa tvenne djupt inskurna bidalar utan vatten. Man måste öfver alla dessa hämmande bidalar, som göra vägen till Indien så oändligt lång. Och det bär upp igen till flackt vågiga höjder. Blicken bestryker väldiga vidder. Man glömmer de lodrätt nedskurna cañondalarna och tycker att hela landet är jämnt mellan de låga kammar och toppar som resa sig i norr och söder.

Ställ två rektangulära bordsskifvor svagt på lut mot hvarandra och låt dem skiljas af ett smalt mellanrum: detta är Satledschs dal. Men tänk er också bordsskifvorna genomsågade af otaliga rännor, alla riktade mot midtelfåran. Sådant är det land som korsas af vägen till Indien, en väg, som visar ett sublimt förakt för

ekvidistanskurvorna och som en halftimmes tid kan hålla sig på jämna krönet mellan ett par bidalar för att sedan gå hufvudstupa ned i en afgrund, som kräfver en timme att korsa. Man står vid randen och tycker att den motsatta kanten är på ett bösskotts håll. Man ville hoppa eller flyga dit och i tankarna ser man den viadukt, som väl aldrig kommer att spänna sin spindelväf öfver dalen. Men hvad hjälper det! Man måste nedför de hundra tvärbranta sicksackkrökarna, och sedan måste man klättra upp på andra sidan för att ändtligen nå den motsatta randen.

Nu hålla vi oss en god stund på höjden, ty vägen går mot sydsydväst nästan parallellt med två cañondalar. Stigen är sliten, talrika människor och djur ha under tidernas lopp trampat i hvarandras spår. Men nu är vägen öde och tom. Om tält och kojor finnas, ligga de fördolda i djupet, där vatten flödar öfver ängar, och kornet gror. Här uppe är marken fint grustäckt, hård och torr. Endast förnöjsamma tufvor lefva af tillfälliga regn. En hjord af tolf Ovis Ammon flyr i eleganta språng. Någon gång har skallen af ett vildfår hvitnat och vittrat under sol och regn.

Aha! nu är det slut med den jämna vägen. Mäktigare än någon af de föregående öppnar cañondalen Schib eller Schibe-tju sin bottenlösa afgrund under oss. Nåväl, om man flyttar sig fram till randen, så ser man den grågrumliga flod som slingrar i dess djup. På denna höjd, i fågelperspektiv, synes vattnet stillastående, och tyst kommer älfven som ett band från S 12° V.

Sitt af här, o vandringsman, det är mitt råd, annars far du på hufvudet öfver hästens hals! Och det finns

äfven andra sätt att nå dalbottnen fortare än du önskar, ty marken är ofta hård och belagd med fint grus, i hvilket både folk och hästar rutscha utför branterna, om de icke bromsa i tid. Själf hade jag en dyrbar fotbeklädnad, ett mellanting mellan stöflar och strumpor, af hvit filt, och sockor af vildåsnans skinn, utan sulor.

Ett röse vid en af Satledschs cañondalar.

Praktiska, men föga prydliga don! Mjuka och varma till häst, vedervärdiga till fots i grus. Men man tål mycket innan man förgås, och när sockorna »förgåtts», förnyas de i en handvändning.

Man kommer ned i alla fall och lägret n:r 464 reses på ängen vid Schibe-tju. Floden förde följande morgon 11½ kubikmeter vatten och dess biflod Lunak, som kommer från sydväst, förde 2,3 kubikmeter. I en

vild och trång hålväg skyndar den förenade floden till Satledschs möte.

Ett förvillande land! Ritade jag icke in på min karta hvarenda krök af vägen, hvarenda ansvällning och insänkning i terrängen, skulle jag icke förmå att reda ut denna intrasslade labyrint af dalgångar. Då man rider på terrassernas yngre och äldre afsatser och upp genom raviner och sidodalar eller öfver kupolformiga kullar, behöfver man ingen vägvisare. Men ibland går vägen en stund i bottnen af en dal och är då osynlig, bortspolad af svällande vatten. Där vore vi förlorade om icke Samje Karmo vore med. Han är riktigt treflig som sällskap. Så tycker säkert också den lilla trubbnosiga kinesiska knäracka med bjällror i halsbandet, som Samje troget bär under armen dag ut och dag in hela vägen från Lhasa. Därifrån hade karavanen behöft fyra månader, men legat öfver länge där betet var godt. Samje Karmo underhöll oss med skvaller från hufvudstaden. Dalai Lama var på väg till Peking, försäkrade han.

»Hur vet du det?» frågade jag.

»Man visste det på gatorna i Lhasa för fyra månader sedan.»

»När kommer han hem till Potala?»

»Det vet jag inte.»

»Är han efterlängtad?»

»Inte! För min del bryr jag mig inte alls om honom.»

Den gode Samje var nog höfligare, då lamaismens påfve drog in i sin hufvudstad i början af år 1910. Och kanske han i denna stund läser sina »om mane» med större eftertryck än på vägen till Daba, då Dalai Lama åter bereder sitt intåg i Potala, nu från Indien.

I hvarje fall är denne öfverstepräst en historisk personlighet af rang. Han har fört krig mot Kina och mot det engelska Indien. Och aldrig har Tjenrejsig låtit inkarnera sig i en mera vidtberest stofthydda.

Så traska vi undan och Samje Karmo förkortar dagens timmar med sitt prat. Han för oss öfver sterila höjder och brant ned i den trånga dalen Sang-serpo, där en källa ger näring åt en liten klar rännil, muntert porlande öfver en frodig äng.

»Här stanna vi,» sade Samje.

»Hvarför inte fortsätta till Dongbo-gumpa, det kan inte vara långt.»

»Nej, långt är det inte, men betet är inte så bra som här. Och dessutom är det farligt att släppa sina djur lösa vid Dongbo-gumpa, ty där finnas kornåkrar och man får plikta för den åverkan djuren anställa.»

»Hvad kostar det att trampa i Dongbo-klostrets åkrar?»

»Jo, det är regel att man betalar en rupi för hvarje spår i åkern af en hästhof.»

»Det kan bli dyrbart om man har många hästar.»

»Ja, jag råder er att stanna här och i morgon gå förbi Dongbo-gumpa.»

Vi reste därför våra tält och tände våra gödseleldar och voro glada att komma under tak då regnet började. Men Samje Karmo den bofven hade blott begagnat en krigslist. Han ville bli af med oss och tänkte att det kunde vara farligt att komma till ett kloster i sällskap med en europé. Sedan hans jakar fått beta en stund i bäckens gräskanter, föstes de samman af sina drifvare, och sjungande och hvisslande travellerade männen från Lhasa ned genom dalen med sitt långväga te. Vi kunde

ha följt deras exempel, men hade redan ordnat oss för natten och regnet lockade icke till färd.

Min tid, hvad det regnade denna natt! Man kunde knappt sofva för bara plask och takdropp. Men hur det regnade följde vi ändå jakarnas spår ned genom den trånga dalen och upp öfver kullriga höjder, där utsikten skymdes af tjockan. Nu hade vi tappat spåret, och tiggaren från Tjiu, som gick i täten, hade tydligen icke en aning om hvar klostret var beläget. Nog var det en lyckträff att vi hittade dit. Underligt ser det ut när man plötsligt når randen af en ny bidal. Kanten tyckes sluta i rymden och under oss gapar det oändliga tomrummet. Vi hasa oss ned utför genomblöta branter och nå dalbottnen, där spåren af en fårhjord förrådde människors närhet. En tjudrad häst betar på en äng. Ett vimpelröse och ett vägkummel visa att vi äro på rätt stråt. Och vägen leder småningom öfver trassliga kullar och raviner mot norr. Till vänster ha vi då en ny afgrund, en bidal af första ordningen. Dess nedre sluttningar äro skrikande gröna af kornfält, som lofva en ymnig skörd.

Denna dal heter Dongbo, och inom kort framskymtar genom töcknet framför oss Dongbo-gumpa stolt tronande på sin dominerande kulle. Brant leder stigen dit upp, slingrande kring knallar af fast fjäll eller löpande som en hylla vid foten af lodräta rullstensterrasser, i hvilkas väggar grottor gapa, svarta efter lägereldars sot.

Liksom så många andra kloster i Tibet har Dongbo-gumpa tydligen sett bättre dagar. Förfall och vanskötsel, ruiner efter hus och murar, afskrädeshögar som stinka i blötan, skabbiga förvildade hundar, som rusa på oss och bli förskräckligt tilltvålade af Takkar, smut-

Utsikt åt nordost från Dongbo-gumpa. Dongbo-dalen och dess bifåror; vid foten af berget i bakgrunden är Satledschs dal.

siga och trasiga bybor och munkar — se där vårt första intryck. Om de åtminstone hade varit höfliga, men Samje Karmo hade väl varnat dem. De hade intet att sälja och ville inte ha något att skaffa med oss. Hvad de ägde behöfde de själfva och det hjälpte icke att vi läto rupierna klinga kring deras öron.

Medan karavanen gick ned i daldjupet och lägrade på bäckens vänstra strand, stannade jag en stund med Lobsang och Kutus för att åtminstone bese det yttre af Dongbo-gumpa. Och var dess inre icke bättre så kunde vi godt undvara det. En mörk, öfvertäckt yttergång, i hvilken »kore» eller den saliggörande vandringen kring helgedomen trädes, var det enda ovanliga. »Lhakangs» port var slagen i lås. Jag gör en flyktig skiss af klostret och Dongbo-dalen som slingrar ned mot Satledsch. Men regnet tar friska tag och det går ej att rita på vått papper. Till och med för munkar och lekmän blir vädret för fuktigt och de försvinna en efter annan som råttor i sina unkna hål. Det dryper och droppar från taken och från våra mössor, små grumliga rännilar kila utför branterna, i dag ger sydvästmonsunen Himalaya en grundlig öfversköljning och det gör Dongbo-gumpa och dess sopbackar oändligt godt att spolas. Dystert, ensamt, ödsligt en sådan dag, bör klostret, då det badar i sol eller i klara nätter belyses af fullmånen, vara en tjusande och romantisk tafla. I alla väder sväfvar det också som en gåtfull riddarborg öfver afgrunden.

Då regnet icke lättade, togo vi vårt parti och skyndade ned utför branterna. Genomvåta nådde vi lägret, som befann sig på 4,081 meters höjd. Så lågt hade vi icke varit på åtta månader. Kornåkrarna voro också

frodigare än vi hittills sett, och våra djur måste noga bevakas för att ej lockas dit. De fingo nöja sig med en liten äng vid floden, genom hvars bädd fyra kubikmeter vatten strömmade ned till Satledsch. Tälten äro resta alldeles invid Dongbo-tju, hvars brus fyller dalen med sitt buller och förstärkes af ett tusenstämmigt eko. Åter lyssnar jag till det entoniga trummandet på mitt tält och till takdroppet i små pölar där inne.

Med provianten är det skralt beställdt. Karlarna ha blott ett halft tegelte kvar; åt mig finnes en liten påse hvetemjöl, te och socker. För att inte somna hungriga beslöto vi med svidande hjärta att offra en af getterna. Det var grymt, men måste ske. Geten var mager och utsliten, men gjorde oss ändå sin sista väntjänst så godt hon kunde. På kvällen sjöngo mina män sina gamla visor, men sången ljöd mattare än förr, då både floden och molnen sjöngo ur kraftigare strupar.

Den nattliga temperaturen går ner till + 4,6° och ännu ha vi icke fått så mycket som en hälsning från Indiens sommar. Men så färdas vi också, liksom vid öfre Indus, parallellt med Himalayas kammar och det verkliga genombrottet börjar icke förrän vid Schipki.

Genast från lägret börjar den branta stigning, som för oss upp till de fria höjderna med den vidsträckta utsikten. Åter se vi ytans allmänna fall mot Satledschs dal och de mörka raka linjer i terrängen som förråda lika många cañondalar. Och vi måste öfver dem alla! De två första voro icke så farliga, men den tredje var af första ordningen. Vid dess rand sitter jag af och kastar en blick kring horisonten. I N 25° O synes en flack snötopp, resande sig från Ladak-kedjan, hvilken vi minnas såsom vattendelare mellan Satledsch och

Indus. Den kedja vi sett i söder under flera dagar heter Zaskar, och i dess mäktiga kam är Schipki-la ett pass, vid hvars fot Satledsch bryter sitt fängelses förnämsta mur.

Utför backar och afsatser glida vi, hasa vi och rutscha vi ned till djupet af den stora dal, som skurits af Jungu-tsangpo. Ej långt ofvanför vägen ser man hur denna biflod träder ut ur en trång klippdefilé för att breda ut sig öfver den vidgade botten, som korsas af vår väg. Floden förde nu tio kubikmeter vatten, men att hon nyligen varit kraftigare ansvälld, syntes på de tomma bäddar, som ännu stodo fuktiga eller inneslöto aflånga gölar. Hittills hade vi vadat öfver 210 kubikmeter vatten, men då vi icke sågo den motsatta sidans biflöden, kunde Satledsch nu anslås till minst 300 kubikmeters volym i sekunden.

En ung tibetan till häst upphann oss vid floden. Var han en förrädare eller förridare till en skara som skulle tvinga oss att vända om? Nej bevars, han förde bud till Daba och då han upplyste att vi ej förrän där skulle finna vatten, lägrade vi.

På de nedersta terrasserna vid vänstra dalsidan lofvade kornfälten en präktig skörd. Blott två fattiga familjer bodde i ett par förfallna kojor; männen voro borta, men deras tre kvinnor visade att de mycket väl kunde sköta sig själfva. I solnedgången kommo de till mitt tält och buro sig åt som suffragetter.

»Era fördömda getter ha trampat ner en åkerlapp för oss! Vill ni betala skadan, era uslingar, annars klaga vi i klostret!»

»Hur mycket kostar brandskattningen?» frågade vi.

»Minst tio rupier!»

»Då måtte de ha ätit upp så mycket som fanns.»

»Bråka inte ni, betala bara!»

Ett par af mina karlar undersökte platsen och det befanns att getterna nog kalasat, hvilket var dem väl unnadt, men att de icke hunnit göra af med mer än högst en rupi. Damerna fingo i alla fall tre och drogo

Cañonlandet kring Daba.

sig belåtna och småleende tillbaka. De hade tagit getterna på kornet och gjort sig en liten biförtjänst redan innan skörden mognat. Men då jag icke hade råd till extra sädestullar, fingo mina karlar veta att de framdeles själfva voro ansvariga för allt tjufbete på våra grannars åkrar.

Den 9 augusti rida vi upp ur Jungu-tsangpos dal och på »tangan» eller jämna höjden däruppe befinna

vi oss 350 meter högre än vid lägret i dalbottnen. Hur länge skulle den glädjen räcka! Åtta mindre bidalar korsades på tvären, ett evigt upp och ned. Fågelvägen må vara kort, men vår väg är lång och tröttsam.

Efter en stund blir riktningen nordvästlig och till vänster öppnar sig småningom en ny afgrund af första

Karavanen på väg bland Satledschs cañons.

rang. På höger hand börjar en liten bidal och den fördjupar sig efter hand för att förena sig med den stora. Men den jämna höjden, på hvars krön vi rida, smalnar som en kil, hvars spets pekar ut som en trampolin mellan båda dalarna. Det är som om den fasta jordytan slutade i denna spets och den eviga rymden toge vid. Detta är alltför storslaget! Jag måste stanna en god stund och se. Karavanen får fortsätta till dagens

läger. Jag slår mig ned längst ut och är omgifven af svindlande bråddjup på alla håll, utom det, hvarifrån vi kommit. Blicken behärskar hela området mellan bergskedjorna i norr och söder. Mot nordväst är utsikten oändlig; den gulbruna jordytan tonar af vid horisonten. Man anar Satledschs sänka, till hvilken de oräkneliga, hundratals meter djupt inskurna dalarna samlas.

Luften är klar, inga moln skymma. I norr och söder begränsas utsikten af Ladak- och Zaskar-kedjorna, ganska obetydliga och med glesa snöfält på flacka toppar. Afståndet mellan dem kan uppgå till sex eller sju mil. Profillinjen har samma förlopp som ett starkt spändt rep; fallet aftager därför mot midten, där Satledsch strömmar. Men detta gäller endast den ursprungliga dalen med dess lösa aflagringar och bäckenfyllningar, såsom den ter sig från någon punkt på »tangans» krön. Från en sådan punkt som den, där jag nu befann mig, dominera de lodräta och tvärbranta linjerna. Sönderskuret och urholkadt af regnvatten och floder, som under ett fuktigare klimatskede flödat ymnigare än nu, liknar det land, som öppnar sina underbart skulpterade afgrunder under mig, det inre af en upp- och nedvänd jättekatedral.

Landspetsen, där jag sitter omgifven af djupet, har lodrätt fallande sidor. Under dem följer en brant sluttning, hvarpå fallet åter blir tvärbrant eller vertikalt. Den nedersta afsatsen mot dalens botten har mindre brant sluttning, till följd af det nedfallna grus som här samlats till en kägla. Midt emot, på hufvuddalens andra sida synes mycket tydligare och vackrare en dylik formation, en rad af lodräta och branta afsatser allt

från krönet till dalens botten. I alla vinklar mellan dalarna resa sig sådana klotsar af hårdt packadt löst material af finaste stoft, sand och grus i skiftande lager. Afbrott och ras äro vanliga, men i det stora hela präglas formationen af en regelbundenhet, som omfattar landskapet och ger det ett randigt och rutigt utseende. De vertikala linjerna äro raviner och afloppsfåror, i hvilka regnvattnet äter sig in och förorsakar ras. Så långt blicken når råder samma lagbundna teckning. Öfver den motsatta dalsidans flacka krön skymtar i allt starkare förkortning och svagare toner flera andra dalar. Endast den öfversta afsatsen synes hos hvar och en af dem. Från de amerikanska geologernas mästerliga afbildningar igenkänner jag med största lätthet samma erosionsskulptur, samma pittoreska formation, som gjort Colorados cañons så berömda.

På en af de nedre afsatserna vid vänstra sidan af den stora dal, vi ha inunder oss, reser sig Daba-gumpa, kanske ett hundratal meter öfver dalbottnen. Nedanför klostret se vi byn Daba inklämd som i en nisch mellan pyramider, käglor och pelare af rullstensgrus. Denna by är den viktigaste handelsplatsen på hela vägen till gränsen.

Vi ha sett nog och gå ned i den bidal vi nyss hade på höger hand. Från en ringa början gräfver den sig ned allt djupare och genom dess branta labyrinter af raviner, utsprång och kullar taga vi oss ned till Daba-dalens botten. Floden af samma namn var delad i flera armar och förde endast 4½ kubikmeter vatten i sekunden. På dess vänstra strand var lägret n:r 468 färdigt alldeles nedanför klosterbyn.

En klyfta nära Daba.

XXII.

Daba by och kloster.

Vi beslöto att stanna öfver två nätter i lägret vid Daba; djuren hade icke fått en rastdag sedan vi lämnade Toktjen och själfva måste vi till hvarje pris skaffa proviant. Något annat bete än de saftiga kornfälten bjöds icke i trakten och våra hästar och mulor måste därför tjudras.

Först ritade jag ett panorama öfver den länga af riddarborgar, torn och krenelerade murar, som vetta sina fantastiska fasader åt Daba-dalens gata och som af regn och rännilar blifvit utmodellerade i vänstra sluttningens nedersta afsatser. Jag var ännu icke färdig, då Kutus och Lobsang återvände från en första rekogno-

scering i byn; de hade sina knyten fulla af ris och tsamba, och korn åt djuren, och en tid bortåt voro vi räddade för hungersnöd. Dålig tobak hade de funnit och stoppade genast sina pipor; den var i alla fall mera aromatisk än den jakgödsel de hållit till godo med på sista tiden. Flera indiska köpmän uppehöllo sig i Daba och hos dem skulle spaningarna fortsättas följande morgon.

Innan jag var i kläderna hade mina präktiga karlar ytterligare ökat våra förråd. Strålande af belåtenhet visade Gulam, kocken, sin fångst, en half säck potatis, en påse små söta russin af samma slag som kallas »kischmisch» i Turkestan, ett helt fång torkade plommon, ett par paket stearinljus och tre välfödda får. Så välförsedda hade vi knappast varit sedan vi lämnade Drugub förra året. Bäst var ändå potatisen. Stekt potatis och mjölk i Daba smakar finare än ostron och champagne på Grand hotel.

Åtföljd af mina vanliga drabanter, Lobsang och Kutus, tågade jag vid sjutiden upp till byn och stannade kvar hela dagen tills skymningen jagade mig hem; jag kunde ha stannat i veckor, ty något mera penselfrestande och skissretande hade jag icke sett sedan vi lämnade Taschi-lunpos gårdar. Byn ligger som ett fågelbo i mynningen af en ytterst kort arenadal, en »cul de sac», en nisch eller hvad jag skall kalla denna fickformiga insänkning i rullstensterrassen, som är omgifven af en förstenad skog af pyramider och käglor, skilda från hvarandra genom vertikala klyftor, hvilka ofta äro så trånga, att man icke kunde krypa in i dem. En mur, som rämnat; en fonddekoration af den mest förvildade och gigantiska skulptur; en rad af väggfasta kolonner

i flera våningar; en jätteorgel med tätt hopade pipor. Mellan de olika afsatserna framträder här och hvar den ursprungliga horisontala lagringen och det är icke svårt att se, att man befinner sig i ett äoliskt lösslandskap, fantastiskt utformadt af rinnande vatten.

En mur skyddar dalnischen mot flodsidan. Genom dess port med en groft tillyxad bjälke till tröskel kommer man in på ett torg eller, om man så vill, en bred basargata mellan två rader af hus och landtliga karavanserajer. Som gåtfulla statyer resa sig tvenne skorstensformade »tjorten» midt på torget, och Daba flaggar med otaliga vimplar, fästa vid ett rep, som blifvit spändt öfver hela byn, och i en mångstämmig, ljudlös kör fladdra välsignelse och välfärd öfver krämare och klosterbröder.

Här och hvar har en köpman uppslagit sitt tält, medan nomaderna i kuber och murar staplat sina säckar innehållande salt från västra Tibets »tsakas» eller uttorkade saltsjöar. Högt i kurs stod tydligen också tegelte som forslas hit från Lhasa, samt ris, korn, mjöl, brunt socker, torkade frukter och annat från Indien. Daba är en knutpunkt för byteshandeln i denna del af Ngarikorsum eller Hundes. Ett femtiotal indier, de flesta från Niti-rong, en dal söder om Niti-la, samt från Garhwal, voro nu på marknad i Daba by.

Det ljöd som en hemlandston i mina öron att höra dessa kopparbruna män från Indiens gräns samtala på sitt eget språk, och att se dessa lefnadsglada härolder från ett sagoland, till hvars solbelysta palmer jag längtade. Hur skarpt skilja de sig icke från mina gamla hederliga tibetaner, från hvilka det smärtade mig att snart behöfva taga ett långt farväl. Både i kropps-

byggnad, hufvudform, anletsdrag och klädedräkt, i språk och religion stå vi inför representanterna för en ny typ, en annan ras. Deras ansikte är finare skuret, mera harmoniskt tecknadt och mera proportionerligt afvägdt än tibetanernas, enligt ariska begrepp! och vi igenkänna en öfvergång till den rena indo-germanska typen. Kroppen är mera smärt och spenslig, kanske också några centimeter längre än hos Tibets söner, hvilka utmärka sig för sin kraftiga muskulatur, sin satta och knubbiga växt, sina afmätta, trygga och aldrig förhastade rörelser, sin breda, mongoliska hufvudform och mera massiva skalle.

På hjässan bära dessa främlingar från ljumma dalar en liten rund, ofta enkelt broderad kalott öfver det ramsvarta, i raka knippen nedhängande håret. De flesta äro klädda i långa ljusgråa rockar, sammanhållna kring lifvet med en gördel, smala benkläder, som strama åt kring vristen, små skor, som sluta i en uppåtvänd spets. Hela den indiska apparitionen är mera klemig, mera kvinnlig än den tibetanska. Snölandets söner äro m ä n, härdade i kampen mot en grym natur och ett bistert klimat.

Några af husen vid »stora torget» i Daba äro snyggare och solidare än vi sett sedan vi lämnade Schigatse stad. En bred rand, röd eller blå, löper öfverst vid taket och ljusblåa färgband äro målade som ramar kring fönstren. Arkitekturen påminner om Italien. Främst drages vår uppmärksamhet af Daba-dsong, »hôtel de ville», eller kanske snarare detsamma som »government house» i en indisk stad. Det är ett byggnadskomplex, helt och hållet nyponrödt och med många andebesvärjande vimplar och bandstänger på det platta

taket. Framför fasaden står en »tjorten» och förkunnar att Daba-dsong lika mycket lyder under »statskyrkan» som det innesluter ortsmyndigheternas ämbetslokaler. »Dsong» är den världsliga beteckningen. Men det röda huset är också en »labrang» eller säte för klostrets öfverlama, Tugden Nima. I Daba möta vi samma för-

I Dabas dalklyfta.

hållande som i Selipuk, där klostrets abbot också håller den timliga maktens tömmar i sin hand.

Från torget komma vi in på en fyrkantig gård, där den eviga gårdvaren står bunden i järnkedja och ger ett ilsket skall, som ekar i dalens regnmodellerade kolonnader. En ny port, en brant trätrappa, ett förrum. Andliga och världsliga tjänare hälsa artigt de inträdande. En lama bjuder dem att stiga in i abbotens arbetsrum

och domssal. Jag klifver på med mina två drabanter, och i nästa ögonblick befinna vi oss i ett större gemak med en kolonn i midten och utstyrdt i samma gedigna lamaistiska stil, som vi minnas från röda rummet och andra förnäma munkceller och prästerliga boningar i Taschi-lunpo.

Dalen vid Daba.

Midt emot den inträdande sitter Tugden Nima med ryggen mot storfönstret, genom hvars tunna pappersrutor en dämpad dager tränger in. Tugden Nima ter sig som en mörk silhuett mot fönsterljuset, men hans drag kunna icke urskiljas. Man ser blott att han bär munkens toga och kortplippta hår och att högar af bref och ämbetsskrifvelser hopats bland skrifmaterialierna på hans låga, lackerade pallbord.

När jag kommit fram till bordet, gjorde jag en lätt bugning, som af den världslige och andlige domaren i Daba besvarades i samma vinkel. Men han steg icke upp från sin mattbelagda divan. Leende granskade han mina väderbitna drag. Många gånger hade mitt ansikte bytt skinn i den tunna luften och den sista omgången var seg som pergament och färgad af Tibets bitande sol. Och han mönstrade min dräkt. En sahib i tibetanska kläder! Min mössa, af grön sammet, hade fordom varit värdig att pryda en tatarkans hufvud; nu hade en ständig växling af regn och solsken gifvit den en ton, för hvilken språket saknar ord och färgskalan nyanser. En tegelröd turbanbindel var virad kring dess rand. Den blodröda kaftanen, hophållen kring lifvet med en grå gördel, hade en gång sett bättre dagar. Tugden Nima till ära hade jag tagit på mig mongoliska skinnstöflar med hårda, tjocka bottnar. Och drabanterna voro fullt värdiga sin herre. I trasor från topp till tå kunde Kutus icke göra anspråk på att betraktas som annat än en veritabel buse från Ladak. Lobsang bar en kaftan af samma slag som min, dock i friskare färg, ty den var ny från Toktjen.

»Sitt ned, sahib!» bjöd Tugden Nima sedan han länge nog synat de långväga vandrare, som så oförmodadt hamnat i han sal. Tysta och orörliga som bildstoder kantade några lamor, indier och tibetanska lekmän väggarna, väntande hvad som komma skulle. Tugden Nima själf såg hygglig och belefvad ut, och han var från början vänligt stämd, icke hård och afvisande såsom Dongbos munkar.

»Jag har hört talas om er, sahib, och jag vet att ni färdats med båt öfver Tso-mavang. Underligt att

ni kommit med lifvet ifrån ett sådant företag. Ni hade kunnat uppväcka gudarnas vrede, och jag gissar att ni mer än en gång varit utsatt för fara?»

»Ja, vi öfverföllos ibland af storm, och båten blef kastad i land af vågorna. Men hade jag någonsin uppväckt gudarnas vrede, skulle jag i denna stund icke sitta på er divan och samtala med er, Tugden Nima.»

En terrass i Daba.

»Ni är vän med Pantjen Rinpotje i Taschi-lunpo, det förklarar allt. Och jag har också hört att ni besökt många kloster och umgåtts vänligt och förtroligt med munkarna. Hvilka kloster har ni sett?»

Jag tog en djup klunk ur min tekopp och räknade upp hela raden alltifrån Taschi-lunpo till Tirtapuri.

»Ni har sett flera än jag,» utropade han.

Munkarnas hu

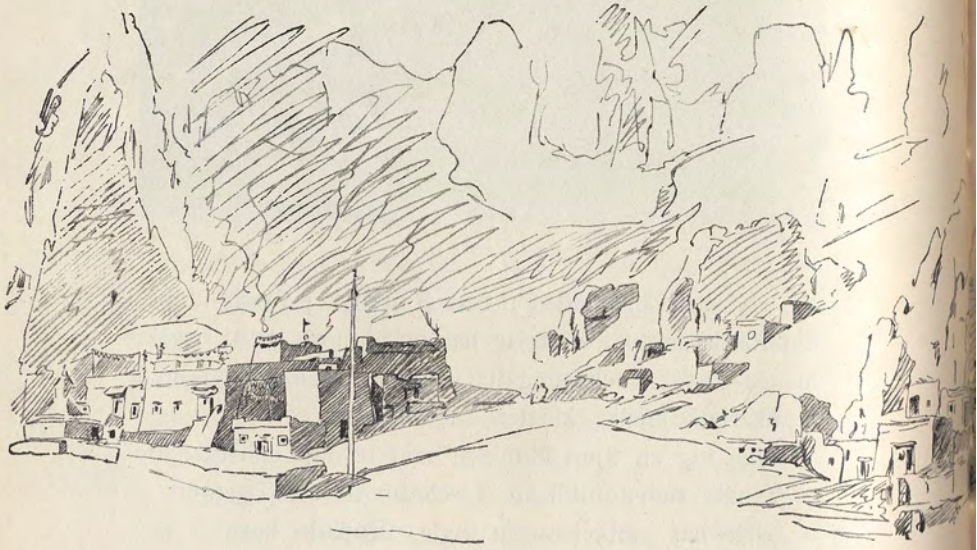

Labrang och andra

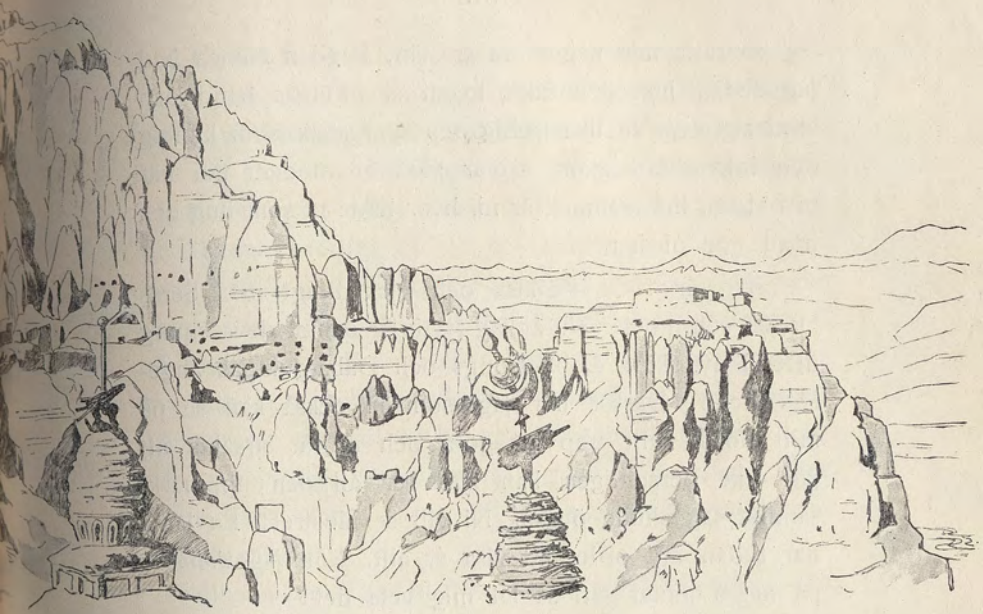

Daba gumpa.

Byggnader i Daba by.

»Berätta mig något om er själf, Tugden Nima,» bad jag sedan han grundligt lossat sin tungas band och visat sig vara en lika treflig och sympatisk, som kunnig och intresserad man. »Hvar stod er moders tält när ni föddes, hur gammal är ni, hvar lefde ni som ung och hvad gör ni här?»

»Jag är född i Lhasa och gick tidigt in i Seras kloster som novis. Nu är jag fyrtio år och af devaschung utsedd att sköta Daba-dsongs och Daba-gumpas angelägenheter. Därför har jag, som ni också kan se på mitt bord, fullt upp att göra och ni får ursäkta att jag icke personligen kan ägna er all den uppmärksamhet jag skulle önska. Ni vill se klostret! En lama har redan fått order att visa er allt. Kan jag tjäna er på något annat sätt så låt mig veta det.»

Sedan jag tackat för hans godhet, sade han plötsligt: »Detta är ett lyckligt år. Ni har själf sett hur det regnat. Skörden blir god, gräset kommer upp i dalarna, nomaderna få det bra i vinter. Ni känner till den stora 'vattenfesten' i Lhasa? Nåväl. Om regnet uteblifvit, firas denna fest med särskild pomp för att beveka himlen. Detta år blir vattenoffret en enklare högtid, regnet kommer ju af sig självt.»

Jag förstod hvad han menade; hos de kristna heter det: »Om du i lyckan bortglömd är, man söker dig i nöden.»

Vårt samtal blef afbrutet af några indiska köpmän och tibetanska afnämare, som råkat i tvist om en handelsuppgörelse. Tugden Nima, domaren, icke abboten, satt tyst och väntade tills de stridande uttömt hela det förråd af fula ord som finnes i tibetanska språket.

Under tiden kunde jag se mig omkring i detta gemak, som föreföll kungligt efter de ödsliga trakter, i hvilka vi tillbringat så många månader. Väggarna skymdes af kinesiska målningar på papper och af hyllor dignande under heliga böcker. På altarbordet logo små gudabilder i fodral af silfver eller koppar och deras drag belystes af flämtande offerljus i skålar. Där saknades icke heller den vanliga lamaistiska utrustningen af ringklockor, »dortjes» eller åskviggar af mässing, bönekvarnar och andra religiösa föremål. Öfver dörren hängde ett porträtt af kejsar Wilhelm i oljetryck, som på outgrundliga vägar förirrat sig till Daba-dsong. Det förde vårt samtal öfver till de europeiska makternas angelägenheter.

Men både Tugden Nima och jag hade annat att tänka på. Jag reste mig, tog farväl och gick åter ut på torget, där jag helt oförmodadt fick en ny påminnelse om Tyskland. En indier kom bugande fram till mig och sade: »Salam, sahib! Vill ni taga mig i er tjänst? Jag har förr varit anställd hos européer.»

»Tack; jag har just afskedat sex tjänare och behöfver inga nya.»

»O, tag mig dock! Jag skall visa er ett betyg som jag fått af en europé, hos hvilken jag länge varit.» Därmed tog han upp ett hopviket, gulnadt blad. Jag ögnade igenom det och frågade:

»Hur gammal är du?»

»Fyrtio år.»

»Så, men detta betyg är dagtecknadt för 53 år sedan.»

»Ja, se, det var egentligen min bror som fick det och han är mycket äldre än jag.»

»Vill du sälja betyget åt mig, så kan du förtjäna några rupier.»

»Nej, sahib, jag säljer det aldrig; det är ett mycket dyrbart papper.»

Han hade rätt. Jag hade velat gömma det för autografens skull. Några få rader på engelska innehöllo ett tack till en viss Manee, som hade försett en europeisk expedition med utmärkta och dugliga kulier. Och de klassiskt ryktbara namn, som stodo att läsa under skrifvelsen, voro »Adolph and Robert Schlagintweit — Badrinath, September 5:th 1855.» Betyget var sålunda utfärdadt två år innan Adolph Schlagintweit blef mördad i Kaschgar.

Nu streta vi genom en trång och brant ravin i rullstensbäddens nyckfulla sluttning upp till terrassplanet framför Daba-gumpa. En gammal lama möter oss; han har fått i uppdrag att visa oss klostret och tempelsalarna. Först ledsagar han oss in på en förgård, endast delvis skyddad af tak. Här återse vi den vanliga anordningen, »lhakangs» port med röda, järn- och mässingsbeslagna dörrspeglar, blåa väggfasta kolonner på sidorna och öfverst draperier i gult och rosenrödt.

Laman vill genast öppna och föra oss vidare. Men jag hejdar honom och tar fram skissboken och den lilla färglådan. Portalen och dess omgifningar äro alltför tilltalande. De fyra andekonungarna försumma icke sin tjänst. Målningarna äro grofva, föga konstnärliga och, att döma af de urblekta färgerna och de felande fält, som nedfallen rappning tagit med sig, ganska gamla. I hörnet till vänster ligga hela högar af utdömda vimplar, tempeldraperier, »khadak» och brokiga våder, dammiga och tärda af tidens tand, sönderslitna af hög-

Tempelinteriör från Daba-gumpa. Till vänster en bokhylla. (Ofullbordad skiss.)

landets vindar eller blekta af en stickande sol. En sprucken trumma står och tiger i sin ramställning; ett fallfärdigt bord förmår icke längre att bära några tunga gudabilder; ett par låghalta pallar äro utan återvändo hembjudna åt förgängelsen och några tempelkärl af koppar och mässing hålla icke längre stånd mot ärg och röta.

Daba by och kloster.

Nu öppnas de röda dörrarna och emot oss strömmar det unkna och instängda mörkret i »lhakang» eller »tjamkang», såsom denna förnämsta gudasal också kallas. På ömse sidor om en bild af Tsamba äro tvenne »tjorten» uppställda; den vänstra kallas Pötjöge-kudung, den högra är öfverdragen med guld. I verkliga skyttelinjer med oklanderlig rättning stå andra gudabilder uppradade

på bord och hyllor bland offerkärl och ljusskålar. På dunkla blad ligga lamaismens sanningar inklämda mellan sina åldriga träpärmar inlindade i gröna och blåa dukar. De heliga legenderna tala också i brokiga bilder från en skog af »tanka» och kring kolonnerna äro de vanliga våderna virade.

Daba kloster. Detalj af muren.

En mindre tempelsal kallas Lama-lhakang efter Jabjan Schin Tibi, en andlig, som sades hafva grundlagt klostret vid samma tid då Taschi-lunpos murar restes öfver jorden. I hvilket fall som helst skall hans aska vara innesluten i den stora »tjorten», Lami-kudung, som står i salens midt. Meterhöga bilder af den sittande Tsong Kapa hägna stoftet af det hänsofna helgonet, och själfva hugnas de med åsynen af granna, konstgjorda blommor

i vaser. Äfven här stå gjutna gudar i täta rader och bland tempelkärlen märkas fyra silfverbägare på fot.

Jag tviflar starkt på min hederlige Lobsangs fasthet i tron. Men se bara hur ödmjuk han gör sin rond i lamaismens jordiska Valhalla och hur han kastar sig framstupa med pannan i det stampade jordgolfvet inför

Dabas »tjorten» uppifrån.

hvart och ett af dessa gyllne beläten. Han ber till och med vår lama att få behålla en trasig »khadak» för att i dess atmosfär af välsignelse få en lycklig resa till Indien. Min kære Lobsang var för sund för att tro på detta spektakel. Men han ville icke såra den gamle laman och iakttog därför sin fäderneärfda gudaläras yttre former och fordringar.

En tredje tempelsal, Dukang, var låst, och den lama,

Daba-gumpas vestibul.

som hade hand om nycklarna, sörjde som bäst för en fattig nomads flyende själ i någon närbelägen dal.

Daba-gumpa tillhör den gula sekten, »gelukpa» och femton munkar utgöra dess stab. De äro af rangklasserna »gelong» och »getsul»; endast Tugden Nima har en »kanpo-lamas» rang.

Dabas »tjorten» nedifrån.

Så litet det är, påminner klostret lifligt om Taschilunpo. Liksom där finna vi en hopgyttring af stenhus, hvilka tillsammans bilda ett helt af behaglig verkan. Murarna äro rödmålade, blott här och hvar afbryta hvita fält. Öfver »tjamkang» reser sig en takbyggnad med svängda hörn i kinesisk stil. Det mesta af dess ursprungliga förgyllning har spolats bort af monsunens regn. Men öfver taken smäller det i vimplarna och i alla framspringande hörn hänga klockor med fjädrar fastbundna i kläppen. Äfven minsta bris, som susar om-

kring Daba-gumpa, framlockar ur dess klockspel en fridsällt och melodiskt klingande symfoni.

Hur gärna stannar man icke i timmar vid detta märkvärdiga och pittoreska kloster! Från hvilken kant man än betraktar det, framrullar perspektivet nya öfverraskningar. Som örnbon sväfvar en rad af hvita hus med röda och gråblåa färgband kring takfriser och fönster öfver byn där nere i daldjupet, och i dem har det gula brödraskapet sina celler. Den grågula rullstensterrassen med sina otaliga pelare och pyramider bildar en effektfull bakgrund till de färgrika husen. Skarpt och kraftigt framträda de solbelysta partierna, medan skuggorna äro bleka till följd af reflexer från alla håll; blott de djupt inskurna lodräta ravinerna gapa svarta mellan kolonnerna.

Nu råder sommar öfver Dabas dalar. Sommaren är lifvets och rörelsens tid. Då föra hinduerna från Nitirong sina varor öfver fjällen och drifva handel på tibetanernas marknad. Under senhöstens lopp domnar lifvet af. Sedan kommer vintern och stänger Himalayas pass. Då är all förbindelse afskuren och Daba öfverlämnadt åt ensamheten. Klosterbröderna lefva sina ensliga dagar i de hvita husen och läsa mässan i de skumma tempelsalarna. De se hur snön faller i täta flingor och lyssna till vindens och klockornas mystiska samtal. Men till deras öron framtränger icke det bullrande ordbytet mellan den djupa klippbädden och Satledsch, deras Langtjen-kamba, Elefantens flod.

Aftonen nalkas; vi börja nedstigandet, men ännu en rast måste vi göra i den brant, där ett halft dussin höga »tjorten» stå, vackra och värdiga till formen, bärande en antik prägel tack vare sitt börjande förfall. Ett

kubiskt fundament, försedt med lister och ornament, uppbär en hoptryckt kupol med lökformig spira och slutande i en förgylld halfmåne kring en rund skifva. De äro delvis målade i rödt, hvitt och gråblått och på sidorna af en af dem äro ett par hästar afbildade.

Aftonskuggorna falla tidigt öfver Daba by; öfver dess fasader och grupper sprider sig en diffus dager, medan dalens östra sida ännu i timmar öfvergjutes af västersolens sken.

Midt emot Daba-dsong ha indierna sitt stamhåll i ett litet hus med öppen platformgård framför. Där hade Niti-folket samlat sig, och en stämningsfull sång tjusade våra öron, då vi gingo hem i skymningen.

»Kom upp, sahib, en stund och hör på sången och se på dansen!» bjöd en af våra nya vänner. Naturligtvis, gärna! En matta breddes ut åt mig och tvenne fat rågade med risgryn och socker erbjödos mig till välkomstgåfva och betalades till fullo i klingande mynt. Två män sjöngo obegripliga ord och ackompanjerade sig själfva med fingrarna mot trummor, som till formen liknade timglas. Och framför dem dansade en ung vacker bronsfärgad kvinna med svart slätkammadt hår, svarta, drömmande ögon och silfverringar i näsvingarna, en snurrande och kretsande dans. Hon bar en skir, genomskinlig slöja vårdslöst kastad öfver hjässan, en svart kofta, en hvit kjol som stod liksom ett utspändt parasoll kring hennes midja, åtsittande benkläder, knutna vid vristen. Hennes välformade, nakna fötter rörde sig hastigt och behagfullt i dansen. Hon var en »neater sweeter maiden from a greener cleaner land.»

Mörkret kom öfver oss. Därborta vid stranden sken lägerelden klar. Alla Dabas fattiga afvaktade troget min återkomst och fingo en liten utdelning. Sist dansade Suän kring elden och ladakisången ekade muntert i den friska dalen.

XXIII.

Mangnang-gumpa.

Ehuru Simla är beläget nästan rakt väster om Daba, går vägen nu under flera dagsmarscher mot norr och nordväst och söker sig fram mellan bifloderna genom trakter, som öfver hufvud taget äro framkomliga för människor och lastdjur. Ingen möjlighet att taga sig fram den kortaste vägen, som utmärkes af Satledschs lopp! Vi minnas huru flodbädden såg ut strax nedanför Kjunglungs kloster. Den oemotståndliga vattenmassan störtade under bedöfvande dån mellan lodräta och öfverhängande murar af fast fjäll. Ännu fyra gånger skola vi korsa Satledsch innan vi nå Simla, och hvarje korsning skall skänka oss en ny inblick i den märkvärdiga dalens hemligheter. Där klipporna räcka hvarandra handen och där floden är hopträngd och smal mellan dem, endast där har det varit möjligt att anlägga broar och endast där se vi Elefantens flod, hvars herravälde dock sträcker sig öfver hela det Himalayaland vi genomfara.

Ett kort afstånd mellan båda strändernas klippor är dock icke det enda villkor som fordras för möjligheten att spänna stockar öfver floden. Sådana ställen finnas många. Man kan vara viss om att Satledsch hela vägen strömmar i en djup ränna. Från kolossala höjder stupa

fuktiga, blanka hällar ned till stränderna. Långa sträckor af floden skola aldrig skådas af mänskliga ögon. Vildfåret hittar icke dit; stengetterna ha icke där att göra. Blott klippdufvor, falkar och örnar känna den djupa, skuggiga, källarsvala korridoren, där floden dånar utan rast eller ro. Nej, den tibetanska »väg- och vattenbyggnadskåren» fordrar också för sina broanläggningar att brohufvudenas strandstöd äro belägna endast några få meter öfver vattenytan, ty det är vanligen biflodernas dalar vägen använder, undvikande alla oländiga åsar och kammar.

På vägen från Daba äro vi ännu under ett par dagsleder på 10 till 15 kilometers afstånd från Satledsch och först den tredje dagen nalkas vi floden i spetsig vinkel. Hennes ande fyller dock äfven den minsta bidal vi beröra. Sydvästmonsunens regn, som sköljer dessa klippor och terrasser, är skattskyldigt till Satledsch och dömdt att följa dess lopp till sitt urhem, Indiska hafvet. Under vår vandring längtade jag alltid tillbaka till hufvudfloden, men måste med tålamod finna mig i de förskräckliga omvägarna mellan broarna.

Berglandet söder om Satledsch är det egentliga Hundes; Tjumurti ligger norr om floden. Båda äro karaktäristiska genom sina cañondalar, sin oerhördt vilda, vertikala plastik. Ladak- och Zaskar-kedjorna aflägsna sig långsamt från hvarandra. Därför blifva också bifloderna längre och troligen i allmänhet vattenrikare. Någon lag i den riktningen kan icke uppställas efter en enda korsning. Regnet faller ojämnt. En mindre biflod kan svälla öfver sina bräddar efter ett starkt lokalregn, en större kan sjunka betydligt efter ett par klara dagar.

Från Daba måste vi åter upp på höjderna som skilja oss från nästa bifåra. Vägen kryper upp genom

den skrefva som skurit sig in i terrassen närmast ofvanför byn. Det vänliga klostret försvinner därför strax ur vår åsyn, då vi böja af mot norr och förlora oss i en ravin, så brant, att bördorna oupphörligt glida af djuren under den ansträngda klättringen. Karlarna skjuta på bakifrån. De skrika och hvissla. Där har en af våra hästar stannat med bördan hängande under buken. Ett långt uppehåll följer. Efter ett par minuter är en annan börda på vippen att åka af. Bottnen i denna sannskyldiga stupränna, som blott är två meter bred, består af fin gul lera. Hålvägen fylles därför af stoftmoln efter djurens tramp och man är nära att storkna. På ömse sidor resa sig kolonner och block af rullsten och sand, lodräta eller hotfullt öfverhängande, tjugu eller trettio meter höga. Nu går det väl an. Men efter ihållande regn måtte denna väg vara läcker. Då löper man fara att få stenar och block i hufvudet, då är den sega, plastiska leran hal som såpa, där hvarken folk eller fä får fotfäste och där den, som faller, med en hisklig fart åker utför som i den härligaste rutschbana.

Knappt äro vi uppe på höjderna förrän denna, jordens mest nyckfulla väg lockar oss ned igen i en ravin, som själf utmynnar i en medelstor dal. En liten bäck porlar i dess fåra. Det blåser ej. Ett återsken från Indiens sol ligger öfver detta ödsliga, sönderskurna land. Hästar och mulor skynda fram till bäcken för att dricka. Karlarna taga händerna fulla med vatten att ösa öfver hjässa och ansikte.

Efter den härliga svalkan stiga vi mot en ny bulle, men blott för att åter gå ned till nästa dal, äfven den genomfluten af källvatten, som framlockar smala strimmor af gräs. Ruiner efter gamla hus, en rad af »tjorten»,

ett par små kornfält och en bäck voro sevärdheterna i nästa dalgång. Sedan följer en labyrint af smådalar och raviner, ett outredligt virrvarr af hålvägar, af hvilka somliga korsas på tvären, andra blott beröras i sina öfre delar, där de ännu icke hunnit att skära sig djupt ned i marken. En större dalgång slingrar mot nordost; till dess djup är stupningen så brant, att ett par af lastdjuren fingo sina bördor öfver hufvudet och stodo med nosen i backen och väntade på hjälp.

En sista ansvällning skiljer oss från dalen Manlung, där vi hade fått nog för dagen. Äfven här var en koja uppförd till skydd för kornet som växte på åkrarna och bevattnades af bäcken från en källa, i hvars öga termometern visade 9,7°, ljufligt kallt och svalkande. Jag hade velat fortsätta, men gaf efter för mina karlars längtan efter hvila. Undfägnaden i Daba hade gjort dem dästa och lata; de hade förstås ätit så mycket tsamba och fårkött de orkade och litet till.

Midt i middagen kändes solen glödande, men en halftimme senare mörknade himlen i söder och monsunen svepte åter tunga molnmassor öfver Himalaya. Ett aflägset sus höres; det växer i styrka; det är en hagelby som nalkas; den vräker öfver oss och i ett nu är luften afkyld och frisk. Inom kort var byn förbi och åtföljdes af ihärdigt regn. I Daba hade man varnat oss för Mangnang-tsangpo. Efter starka regn sväller denna flod så att ingen öfvergång är möjlig. Det vore trefligt om vi nådde dess strand endast för att få ligga där och vänta i dagar, vi som längtade till Indien!

Den 12 augusti framgick klar efter 7,3° minimum på natten; luften hade svalkats af regnet och Mangnang-tsangpo skulle icke bli ett hinder i vår väg. Som van-

ligt ha vi först att klättra uppför en brant backe — vi lägra ju alltid i daldjup och korsa alla dessa otaliga dalar på tvären. Åter ett virrvarr af raviner och så brant ned mellan gula pelargångar, nyckfullt skurna i rullstensbädden, till den djupa och trånga Anggong-dalen, som mellan gräsbevuxna stränder hyser en rännil.

En ryttare rider om oss utan att svara, då vi fråga efter målet för hans färd. En annan kommer sättande i hastigt traf och med försvarlig packning i väskorna på sadelns sidor. Icke heller han har för afsikt att stoppa oss. Men bådas mål är tydligen Totling, och kanske detta stora kloster blir en stötesten i vår väg. Man skall veta att vi resa utan skymten af ett pass och att det är strängeligen förbjudet för européer att färdas i Tibet. I Toktjen ville man kasta oss tillbaka in i landet. Få se om man har panna att göra detsamma i Totling, där gränsen är så nära!

Anggongs rännil mynnar snart ut i den stora Mangnang-dalen, och redan i hörnet mellan båda höra vi på afstånd dånet af en stor flod. Vi svänga af åt vänster och sydväst och korsa flera vattentomma, men ännu fuktiga bäddar, vid hvilkas stränder buskar växa glest. Floden själf var vördnadsbjudande på grund af sin hastiga, bullrande ström och sina 66 meters bredd, men hon var lätt att vada öfver vid ett ställe där hennes tjugu kubikmeter vatten var deladt i flera armar. Nu hade vi gått öfver 240 kubikmeter i Satledschs bifloder. Med tanken på den motsatta sidans tillskott borde floden nu föra 450 eller kanske 500 kubikmeter.

Glada öfver att hafva det bebådade hindret i vår väg bakom oss, uppslogo vi lägret N:o 470 på en äng vid vänstra stranden, helt nära klostret Mangnang-gumpa,

som märkvärdigt nog är byggdt på jämna dalbottnen, icke på höjderna där ofvanför såsom eljes är vanligt. Klockan är elfva, vi ha dagen för oss. Hvad bryr det oss att åskan dånar i Himalaya och att tunga moln rulla ihop sina blåsvarta våder öfver de södra bergen! En första dufning drabbar oss väl, men vi ha blott några steg kvar till klostrets förgård. Och då vi just äro under tak, brakar hällregnet löst och sköljer öfver jorden så länge dagen är.

Byn Mangnang räknar tre eller fyra enkla kojor, kringgärdade af murar, omgifna af kornfält, större och saftigare än vi förut sett. Om fem veckor skulle skäran gå genom säden och skörden var räddad för i år, äfven om regnet toge slut. För tio dagar sedan hade floden varit starkt ansvälld och kunde icke öfvervadas utan fara. Till hennes källtrakt på sluttningarna af Gangmen-gangris evigt snötäckta berg räknade man tre korta dagsmarscher.

Vi äro på 4,016 meters höjd och ha sjunkit 573 meter under sjön Rakas-tal. Just nu tangera vi trädvegetationens höjdgräns och de första härolderna från Himalayas skogar hälsa oss i form af ett dussin popplar, bildande en grönskande lund invid byn. Om icke hela jordytan så långt våra blickar nådde legat i djup och regndiger skugga, hade jag uppslagit mitt tält under trädens kronor för att få njuta af den ljusgröna dämpade dager som silar genom lefvande löf och för att lyssna till suset som hviskar likt en hemlängtan genom kvistar och blad. Färdemannen från Indien tar här farväl af den sista lunden och återser icke ett träd förrän i Ladsedsong och Je-schung långt bort i öster, samt i Tjuschul och Tanksi om han reser västerut. Men styrde han sina

steg norrut genom Tjang-tang, skulle han icke få se skuggan af ett träd förrän i Ostturkestans oaser.

Mangnang-tjangtjugling-gumpa — hvilket förtjusande namn för en eremitboning, där dagarna äro långa och man har godt om tid! Mot yttervärlden vetter klostret nyponröda murar, i dess inre känner sig främlingen gladt öfverraskad att se en stor och rikt utsmyckad »lhakang». Åtta pelare af kärnfast virke uppbära taket och i midtelskeppet mellan dem återse vi för femtionde gången de röda divaner, på hvilka munkarna sitta med korslagda ben och mumla under mässan. Vid gångens öfre ända har priorn sin afskilda plats. Draperier, standarmålningar och spetsband nedhänga från tak och kolonner som troféer från det heliga kriget. Det teologiska biblioteket utgöres af kandjur-skrifterna, under det att tandjurs 225 tibetanska folianter endast finnas i kloster af Totling-gumpas rang. Väggfälten täckas af målningar alfresko i friska, fylliga färger och bilderna förråda en konstnärlig uppfattning icke utan förtjänst.

En här af 330 gudabilder är uppställd på korets altarbord.[1] Där är Tsong Kapa i tre upplagor, alla prydda med tygmössor. De äro af mässing, men årens damm och sotet från de rykande smörvekarna har belagt dem med en svart patina. Klostrets munkar påstodo att dessa gudabilder blifvit förfärdigade här på platsen af en lama skicklig i metallarbete, men uppgiften är väl tvifvelaktig. Kanske har han endast förbättrat några trasiga ikoner.

Högre än alla de andra och bakom dem reser sig under impluviets ljusfång en väldig bild af Budda, målad i skära toner. Hans ögon stirra ut öfver salen,

[1] En afbildning finnes i band I, sid. 592.

hans läppar och kinder svälla, de långa öronen äro delvis täckta af slöjor. Händerna håller han med insidorna mot hvarandra som till bön, men de försvinna helt och hållet under »khadak», fromma pilgrimers offergärder. Öfver hans anlete faller en dämpad dager, ljus i förhållande till salens skymning, ett återsken från det Nirvana där den oupphinneliga furstesonen af Sakjas stam drömmer i sublim och stilla ro.

»Låt mig köpa några af era gudar,» bad jag en af de tre munkar som visade oss härligheten.

»Det skulle ni gärna få, om inte hvartenda föremål som finnes i Mangnang-lhakang vore försedt med en nummerlapp motsvarande numren i klostrets inventariekatalog. Sträng kontroll hålles och då en ny prior kommer hit, går han igenom hela lösöret och ser efter att intet fattas. Om något kommit bort måste det ersättas af företrädaren. Därför kunna vi icke sälja den minsta lilla gudabild.»

Altarbordets front doldes af nedhängande dukar i rödt, gult och brunt; endast de kraftigt skulpterade fötter, på hvilka bordet hvilade, syntes, och mot dem lutade ett par tallrikar af mässing, ett viktigt instrument inom kyrkomusiken. Några lampor brunno icke framför gudarna, men väl på ett bord vid ena sidan. Nya vekar voro insatta i smöret, alla skålar stodo fyllda med ris och vatten och mässingskärlen blänkte som gulaste guld. En klosterbroder sopade jordgolfvet, men slutade välvilligt då jag bad honom låta dammet ligga tills vidare. Äfven på den yttre gården gingo kvastarna af och an.

»Ni bereder er till fest?» frågade jag.

»Nej, vi vänta en kampo-lama från Lhasa. Han skall aflösa priorn i Totling, hvilken afslutat sin fyraåriga tjänstgöring. På utvägen inspekterar den nye priorn alla kloster på sin väg genom Ngari-korsum. För att göra ett godt intryck feja vi och putsa både ute och innan.»

Munkar med snäckhorn och flöjt.

»Ni fira väl ändå årets kyrkofester i Mangnang?»

»Nej, till de stora festerna begifva vi oss liksom lamorna i Daba och Dongbo till Totling.»

»Under hvilket moderkloster lyder Mangnang?»

»Under Brebung vid Lhasa.»

»Ni tillhöra Tsong Kapas gula sekt, 'gelukpa'?»

»Ja.»

På de röda skulpterade dörrposterna i vestibulen, Dokang-gumtjor, voro några mindre bronsgudar van-

vördigt upphängda i snören, en anordning som jag förut icke sett. De fyra skyddskonungarna, som med ett gemensamt namn kallas Galtjen Dirgi äro med kraft och elegans framställda på väggfälten.

I timtal satt jag och målade med mina vattenfärger i Mangnang-lhakang, där tystnaden sväfvade på orörliga vingar öfver gudarnas skara. Dämpade färger, drömmande ögon, mildt leende läppar, basuner och trummor, som kunna föra oljud, men nu tiga, en spindel som lojt äntrar i sin tråd mot taket, allt verkar söfvande på sinnet. Därute höres endast suset af regnets jämna fall. Lobsang, som länge samtalat med en lama, har domnat af och sofver oskuldens sömn, lutad mot en kolonn och bredbent sittande på en divan, som egentligen är afsedd för mässan. Han drömmer om den förskräckliga vinter i Tjang-tang, som ligger bakom oss, eller om den indiska sommar vi nalkas med hvarje dag som går. Hans djupa andetag markera stillheten. Jag tror mig innesluten i en grafkammare och väntar blott att andhämtningen skall upphöra och jag själf somna in. Hvarför träda inga spöken fram ur tempelsalens mörka vrår och hvarför stiga icke väggmålningarnas gudomligheter ut ur sina fält att tråda besvärjelsedansen framför altaret? Du evige Budda, outgrundlig på din tron i lotusblommans kalk, hvarför talar du icke vishetens ord i denna helgedom som är uppförd till din ära!

Mina ögon fara från gudarnas aureoler till penseln och papperet. Jag ser mig omkring. Lobsang håller på att tappa hufvudet och stormsofver, med öppen mun. Men laman han talade med sitter upprätt på korslagda ben och leker tyst med rosenkransens kulor. Jag börjar

tanklöst att hvissla liksom för att ge en rytmisk fart åt min skiss. Men då reser sig laman, kommer sakta fram till mig och ber mig att icke störa helgedomens frid.

Dagern bleknar öfver Buddas ansikte, aftonens timme nalkas med stora steg. »God morgon, Lobsang!» ropar jag, så att laman, nyss orörlig som Budda själf,

Min hederlige Lobsang.

rycker till och tappar radbandet. Lobsang gäspar och gnuggar sig i ögonen. Vi gå ut i regnet.

»Hvem hvilar här?» frågar jag vår lama, då vi passera några stora »tjorten».

»Munkar af hög rang som dött och blifvit brända i Mangnang.» Och han berättar att när bålet fullgjort förintelsens verk, blandas askan ihop med fuktig lera

och af blandningen knådar man ihop små figurer kallade »tsatsa» och till formen utgörande en cylinder och en kon i ett enda stycke. En stämpel med någon helig stafvelse eller sentens tryckes mot hvarje »tsatsa» medan denna ännu är fuktig. Den dödes aska räcker till ett par tusen »tsatsa» och dessa stoppas in i en hålighet i en »tjortens» eljes massiva fundament. Denna »tjorten» blir alltså både en graf och en minnesvård öfver den döde.

Mörkret faller öfver Mangnang, snart draga nattens skuggor sitt flor också öfver Buddas ansikte. Några små fattiga barn, endast till hälften skylda af trasor, följa oss till lägret för att få en bit bröd och en slant. Och sedan öppnar natten sin famn för eremiter och pilgrimer och för några timmar fara vi till glömskans och drömmens sagoland.

Interiör från Mangnang-gumpa.

XXIV.

Vägen till Totling.

Strax nedanför klosterbyn slingrar vägen uppför tre skarpt utpräglade erosionsterrasser, alla utmärkande forna lägen af biflodens dal. Där uppe på höjderna svänger vägen mot norr och nordost, det är ju hopplöst, när Simla är beläget i väster. Men vägen är beroende af landets vilda plastik och söker sig fram där terrängen icke reser oöfverstigliga hinder för dess fortkomst.

Plötsligt stannar vår lilla trupp vid randen af en oerhördt djupt inskuren cañondal, som själf är en af högerarmarna i ett helt system af gigantiska erosionsfåror. Från randen går dess fall lodrätt och brådbrant ned mot ett svindlande daldjup flera hundra meter under oss. Blicken bestryker hela denna mur i förkortning och man får ett utmärkt begrepp af dess olika skikt i växlande mäktighet, än lodräta där materialet är hårdt, än tvärbranta där det är lösare, och där nere i djupet ser man hur den sista gruskäglan öfvergår i den trånga dalfårans botten. Det öfversta lagret, på hvars krön vi stå, utgöres af en fem meter mäktig bädd af rödbrunt rullstensgrus. Öfver dess plana yta sopa alla himmelens vindar obehindradt, men dess sidor äro lodräta. Från en lämplig punkt skymtar man till och med

en aning af dess undersida, ty det underliggande skiktet af gul lera är mjukare och lättare hemfallet åt förgängelsen. Grusbädden skjuter därför ut som en list, hotande att hvilket ögonblick som helst sända lossnande block ned i afgrunden.

På krönet, hvarifrån nedstigandet börjar, befinna vi oss på en absolut höjd af 4,194 meter. Det land våra blickar bestryka är häpnadsväckande och ingen penna förmår att beskrifva dess bisarra former. Under våra fötter utbreder sig den gula kartan, en labyrint af djupt och lodrätt nedskurna erosionsdalar, korridorer och raviner, skilda från hvarandra genom kilformiga klotsar af grus och lera. Tack vare vidgningen kring Totling framträder Satledsch i norr, men dess band af brusande forsar ter sig på detta afstånd blott som den finaste tråd. Nedanför Totling och Tsaparang, som icke synas på så långt håll, anar man hur Satledschs dal åter kryper ihop till en trång korridor. Men hvar går vägen! Är det möjligt att man med alla lemmar i behåll skall kunna taga sig ned genom dessa irrgångar och utför dessa stupande branter!

Från randen där röset står bär det genast hufvudstupa utför och sedan förändrar sig perspektivet vid hvarenda krök af denna i tusentals knyckar slingrande sicksackstig. Man hasar utför backarna, man smyger i nästan fullständiga kretsar kring kullar och block, ja ibland stretar man uppför en stund för att nå en lättare sluttning, från hvilken nedstigandet börjar på nytt. I stort sedt går vägen mot nordväst, hvilket icke hindrar att vi ibland röra oss mot sydost och för öfrigt mot alla kompassens streck.

Det vidtfamnande landskap vi sågo från krönet försvinner genast då vi förlora oss i de djupa cañonkorridorerna, som gräft sina fantastiskt oregelbundna banor i typiska lössaflagringar. Vi äro därför instängda mellan idel gula vertikala lerväggar och beundra ett virrvarr af torn, murar och borgar, som resa sina ödsliga fasader vid de trånga gatorna i en förhäxad stad.

Nu ligger stigen som en smal hylla på branten af en sluttning och under oss gapar en torr ravin. Fint som puder bildar dammet gula skyar efter våra och djurens steg. Denna väg är ofarbar efter regn. Det hade vi förstått själfva, äfven om vi icke fått höra det i Totling. Idealiska rutschbanor erbjuda sina backar hvart man ser. Hvilken halka när all denna lera blir våt!

Den fria utsikt vi hade från »hyllan» stänges åter, då vägen kryper ned genom en tvärbrant ravin mellan trettio meter höga lössväggar. I dess botten ligger uppluckradt stoft, det känns som att gå på bolstrar af ejderdun. Öfver oss synes endast en smal strimma af himlen.

Så ljusnar det åter. Till vänster står lerväggen alltjämt lodrät, till höger är den afbruten eller ersatt af en rad af pelare och kupor, bildande en loggia, ett galleri, hvars luckor öppna utsikten öfver Satledschdalen. Hur ofta skulle jag icke vilja stanna och rita! Men det är klokast att skynda på. Himlen är mulen, ett regn kan komma och då är man fast.

Nu svänga vi rundt en fristående konisk kulle liknande ett fort och smyga oss försiktigt ut på åsen mellan två raviner. I nästa ögonblick korsa vi några fåror på tvären. Det bär nedåt och uppåt, till höger och vänster genom rök och damm. Djuren sköta sig

förträffligt. Endast ett par gånger gledo bördorna af och vållade uppehåll.

Steg för steg sjunka vi ned genom lössbädden och nalkas allt äldre horisonter af den oerhörda bäckenfyllningen. Under loppet af ett par timmar ha vi gått rakt ned igenom en lagerföljd hvars bildning kräft tiotusentals år. Vi ha fått en härlig inblick i de uppbyggande och de förstörande krafternas verksamhet under förflutna skeden.

Grusbädden däruppe, som likt en mantel täcker det hela, blir säkerligen allt gröfre mot bergens fot, allt tunnare ned emot Satledsch. Under denna bädd sågo vi en följd af växlande lager och allra nederst uppträder fast fjäll, som dock endast vid Satledschs stränder ligger blottadt.

Om vi kunde undanrödja hela denna lösa bäckenfyllning, så skulle vi se framför oss en flack och öppen trågformig dal mellan Aji-la i de norra och Gangmengangri i de södra bergen, där bredden uppgår till nio och en half mil. Sådant var också detta land under ett forntida skede, då småningom en klimatförändring inträdde för att omgestalta allt. Klimatet blef torrt, nederbörden försvinnande liten, höglandet förvandlades till stäpp, men öfver ödemarken drefvo ändå vindarna alltid sitt spel. På sina vingar kringburo de det fina, af vittringen lösgjorda stoftet från bergen, hvilket småningom föll till jorden för att bilda äoliska aflagringar. Det kräfde tid innan den trågformiga dalen fylldes därmed till hundratals meter mäktiga skikt. Men när utfyllningen var fullbordad, erbjöd Hundes en landskapsform af samma slag som de med vinddrifvet stoft fyllda

bäcken i Kina och Mongoliet, hvilka Richthofen kallat »Lössmulden».

Ett dylikt tråg kan vara stängdt på alla håll och sakna aflopp. Då kvarstannar inom dess råmärken allt det fasta material som af vatten och vindar föras mot dess midt. Men äger det, såsom Satledsch-dalen, aflopp

En ravin på vägen ned till Totling.

till hafvet, så utkräfver erosionen och det afrinnande vattnet sin rätt när dess tid är inne.

Och vattnet har åter kommit till sin rätt i Satledschs dal! En ny förändring har inträdt i klimatet, denna gång från torka till fuktighet. Omslaget har kräft årtusenden. Sakta och säkert, kanske med periodiska rubbningar har nederbörden ökat. Slutligen har sydvästmonsunen öfversköljt Himalaya med utomordentligt

häftiga och ymniga regn. Vattnet har samlat sig till mäktiga floder, hvilka skurit sina fåror vertikalt ned genom stäpp-periodens lössaflagringar. Och resultatet är det vildt genomskurna cañonland som nu omger oss på alla håll.

De genomgripande klimatförändringar, hvilka i Hundes och många andra delar af Asien gåfvo sig tillkänna såsom en pluvial period med ymnig nederbörd, framkallade i nordligare trakter den stora istiden, då Skandinavien och vidsträckta områden af norra Europa täcktes under en kappa af is. Pluvialtiden har lämnat vältaliga spår efter sig, icke endast i Hundes; de oerhörda terrasserna vid Indus' stränder och de koncentriska strandlinjerna kring alla Tibets saltsjöar äro minnesmärken från denna tid. Då stodo Manasarovar och Rakas-tal öfverfulla och öfre Satledsch strömmade ständigt genom dem. Men den nordiska inlandsisen drog sig tillbaka mot norr och försvann på samma gång som nederbörden aftog öfver Himalaya. Det ser ut som om klimatet ännu under innevarande ålder fortskrede mot torrare tider. Vi ha ju sett hur Satledsch för knappt hundra år sedan blef afskuren från Rakas-tal, ehuru denna tilldragelse lika väl kan vara blott ett moment i en period.

Steg för steg och krök efter krök hafva vi tagit oss ned utför branterna; slutligen återstår blott en serie af runda och flacka kullar innan vi rida på jämn eller svagt kuperad mark. Ett vimpelröse på en af de sista kullarna förkunnar Totling-gumpas närhet och nu framträder också den skarpt begränsade, fyrkantiga klosterstaden på Satledschs vänstra strand. Är det möjligt, en stad i detta sterila, kringgärdade och otill-

gängliga land af idel gul lera! Jo bevars; där se vi ju dessa tätt hopade tempelhus under kinesiska tak och dessa höga »tjorten», förgängelsens och minnets sinnebilder. Om vanvård och förfall tala dessa lamaismens söndervittrade bautastenar. Fallfärdiga hus trotsa ännu tiden mellan ruinerna af andra som ramlat för länge sen. De rödmålade klosterhusen bära spår af regn, frost och solgass och genom luckor och hål i bristfälliga murar tittar fattigdomen ut och upplyser främlingen att Totlings glansperiod nu blott är en saga.

Klosterstaden är uppförd på en terrass, kanske tjugu meter öfver Satledschs yta, och vid dess fot ringlar den breda och mäktiga floden sina grågrumliga vattenhvirflar i mycket lugnare tempo än då vi senast lyssnade till dess brus. Ett par kilometer högre upp ana vi den trånga, tvärhuggna klipport, ur hvilken floden skummande och vild träder ut i vidgningen kring Totling. Detta är en af de punkter, där Satledsch hvilar ut sig i sitt lopp. Men den kungliga floden längtar efter nya bragder. Strax nedanför Tsaparang börjar hon åter sin ursinniga brottning med klipporna.

I Totling äro vi på en höjd af 3,700 m. och hafva alltså sjunkit 494 m. på ett par timmar.

Berömdast och kanske också störst bland lamaismens andliga fästen i Langtjen-kambas dal, borde Totling komma emot oss i en ståtlig procession af munkar klädda i röda togor, förnäma och högtidliga som romerska senatorer. Men inga präster synas, inga fattiga barn leka bland ruinerna, icke en häst står bunden utanför en klostercell. Äro munkarna rädda för oss? Nåväl, vi skola taga reda på dem. Icke för att jag har något otaldt med dem, men då ödet nu en gång i lifvet fört

mig till Totling, hvarför skulle jag då försumma att taga med mig hem ett intryck och en hågkomst af dess tempelsalar!

Jo se, där stå ju trenne munkar i ett hörn! Trygg och lugn som vanligt och med händerna på ryggen går Lobsang fram till dem och frågar:

»Har någon budbärare hörts af från Gartok? Vår sahib väntar en sådan från Thakur Jaj Chand.»

»Vi hålla icke utkik efter era budbärare,» svarar en lama kort och kallt.

»Hvems är det hvita tältet som står där utanför byn?»

»Gå dit och fråga!»

Orubbligt lugn vänder Lobsang ryggen åt prästerskapet. Vår vän Samje Karmo, som nu uppehöll sig i Totling, men försiktigt undvek oss, hade tydligen berättat att vi voro i antågande och saknade pass. Klostrets myndigheter voro därför förberedda och hade satt sig i försvarstillstånd.

Två vägar mötas i Totling: den väg vi följt från Tirtapuri och vägen mellan Gartok och Simla. Den senare är öppen för handeln mellan Indien och Tibet, och Totling är därför en viktig ort, där myndigheterna äro vana att utöfva kontroll öfver de resande. Jag hade haft en förkänsla att denna ort kunde bli oss en stötesten, och de enda tre munkar vi sett hade visat oss en hållning som icke bådade godt. Det såg ut som om både den andliga och världsliga befolkningen på högre befallning höll sig inne. Nu skulle man få se hvad vi ämnade företaga på egen hand. De tre munkarna voro endast spejare, som undersökte huru vi togo oss ut på något afstånd.

Karavanen lägrade vid terrassens fot på flodens strand. Med »drabanterna» och skissboken stannade jag däruppe. Sedan vi förgäfves sökt efter en lämplig ciceron funno vi genom tvenne portar vägen till en öppen, oregelbunden gård, mot hvilken flera tempelbyggnader och bostadshus vette. Man fick inte vara nogräknad i afseende på sittplats, då man slog sig ned på denna af sopor och elände öfversållade mark, men jag måste sitta då jag ritade af en portal med utspringande bjälktak, uppburet af kolonner och utsiradt med enkla, färglagda figurer. Då kikade bröder, noviser och världsliga tjänare i fönster och gluggar och kröpo ut en efter annan ur sina hål för att på närmare håll taga denna handling af oförsvarlig fräckhet i skärskådande.

Ett sådant prästerskap! Så smutsigt, förvildadt och otillgängligt! Vatten finnes icke till för dem, ehuru den stolta Satledsch rinner dem rakt under näsan. Kroppen skyla de med trasor, längesedan mogna för sopbacken. De fordom röda togorna sitta i svarta och solkiga hängen omkring dem, gömmor för smuts och ohyra. Totlings invånare äro lika förfallna och afsigkomna som själfva klostret. Nog hade jag väntat mig mer af denna religionens och vägarnas gränsfästning i sydvästra Tibet.

Tysta och orörliga stå de i en klunga och deras ögon följa uppmärksamt min penna. Fråga vi dem något, svara de icke, ansätta vi dem, säga de att de intet veta, bedja vi dem att få köpa ett får och tsamba, göra de en afböjande hufvudrörelse, fordra vi att få tala med priorn, skratta de hånfullt och befaller jag dem att öppna portarna till tempelsalen, rycka de på axlarna och gå sin väg. Blott i Targjaling, Lunkar och Dongbo hade jag förut träffat så ovänliga munkar. Och dock

skyndar jag att säga, att en sådan passiv oåtkomlighet betecknar den högsta tänkbara grad af en lamas ovänlighet. Till förolämpningar och smädelser gå de icke. Åtminstone har jag aldrig varit utsatt för pöbelaktighet i Tibet.

Jag reser mig och går fram till »labrang», ett stort hus i flera våningar. Dess fönster och burspråk likna Taschi-lunpos och äro liksom där delvis dolda bakom svarta förhängen med hvita vågräta band. En indisk köpman, ägaren till det hvita tältet, kommer fram till mig och hälsar artigt.

»Har ni hört om något bud från Gartok väntar mig här?»

»Nej, sahib, om någon kommit skulle jag säkert ha hört det.»

»Har ni något ätbart att sälja?»

»Intet, sahib, men vill ni köpa hundra cigarretter, de sista jag äger, så gärna.»

Det ville jag, ty mitt tobaksförråd var på upphällningen.

Jag hade just ritat fasadens konturer, lagt in ett par burspråk och höll på med ett tredje, då en tjänare trädde ut ur porten, gick rakt fram till mig och sade:

»Kom med mig upp i labrang.»

»Gärna. Är det Totlings kanpo-lama som vill tala med mig?»

»Nej, priorn är icke hemma, han tältar sedan några dagar utanför klostret.»

»Hvem är det då, som vill se mig?»

»Det är Tjangtsö.»

Vi fingo veta att denne potentat var ett slags öfveruppsyningsman i klostrets världsliga och ekonomiska

angelägenheter och hade sitt ämbetsrum en trappa upp i labrang.

Jag slutade därför att rita och följde med mina män budet uppför en trappa och genom en mörk gång, som ledde till ett litet aflångt rum med stort pappersfönster åt klostergården.

Här sitter excellensen Tjangtsö på sin divan bakom ett rödlackeradt pallbord och en mässingsbeslagen kista. Han sitter där som en grym och mäktig domare och väntar blott att brottslingen skall föras inför rätten. Ännu i detta ögonblick ser jag honom framför mig, hans bild står outplånligt inristad i mitt minne. Jag kände att jag log vid åsynen af denna dråpliga typ, denna tjocka, välmående och ilskna andekonung i människohamn, stursk och uppblåst som en pösmunk, beredd att genom en afskräckande och förgrymmad uppsyn hålla allt hvad onda demoner och européer hette fjärran från Totlings gudasalar.

Tjangtsös underrede skymdes af kistan och bordet; för öfrigt sken hans klumpiga lekamen af fett och flott. Öfver axlarna bar han en violett väst, som lämnade ett par digra armar nakna; på hans klotrunda hufvud satt en kinesisk kalott. Hans panna låg i djupa veck, och under lugg gnistrade hans ögon af vrede. Näsan var rund som en potatis, läpparna köttiga — hvilka mustiga eder kunde icke storma ut mellan dem! — kinderna fylliga som hos en kyrkängel och prydda med tunna, gråa polisonger, som verkade obeskrifligt komiskt här i de skägglösas land. Ja, där satt han, Tjangtsö, som en gårdvar i sin hundkoja och jag stod framför honom i tibetansk dräkt och glasögon och kände afståndet till

Indien mera oändligt än den dag då vi bröto upp från Toktjen.

Åhå, din gamla skälm, tänkte jag i mitt stilla sinne, du skall få pösa en stund öfver din makt och myndighet, men till slut skall du draga det kortaste strået. Du rör inte på nacken, du hälsar mig icke med tungan en gång, du ber mig inte sitta på trasmadrassen vid fönstret! Nåväl, jag sätter mig ändå, ty jag kan också vara stram om så behöfves, och försök inte att skrämma mig med dina gråbruna, rödsprängda, rullande ögon.

Lobsang och Kutus, som på mitt ord satte sig vid dörren, kände sig försvinnande små inför denne grobian. Men jag var upplagd för skämt och ämnade släppa gäcken lös. Pass på, Tjangtsö! Jag har hela Tibet bakom mig och blott några dagar kvar till indiska gränsen. Försök att få mig till Gartok om du kan! Vid Schakja Tobas örhängen, det skall aldrig gå!

Andekonungen börjar sitt förhör. Jag hade väntat en stämma ekande som ett tordön i den trånga kammaren. Men han talade mycket lågmäldt och klanglöst, hvilket gjorde honom ändå hemskare.

»Hvarifrån kommer ni?»

»Från Tjang-tang, från Taschi-lunpo, från Taschi Lamas labrang, från Taschi-gembe, från Tso-mavang...» och jag drog i väg med en rad af namn, upprabblade som en gammal utanläxa.

»Jag vet det. Ni har varit hos Taschi Lama, ni har farit i båt öfver Tso-mavang och ni har på befallning från Lhasa blifvit utvisad ur Tibet på stora vägen till Ladak. Jag vet allt.»

»Då är det onödigt att fråga.»

»Jag vill också veta hvarför ni kommit tillbaka till Tibet, som är stängdt för européer, och jag vill veta hvad ni har i Totling att göra.»

»Ni vill veta och veta och jag vill se Tibet öfverallt. Ingen har kunnat hindra mig att resa hvar helst det fallit mig in. Ni kan ju försöka, men det blir värst för er själf.»

Min präktige Kutus.

»Har ni pass från Lhasa?»

»Nej.»

»Då har ni ingen rättighet att visa er i Totling.»

»Nej, ingen alls. Men det är just därför jag håller på att lämna landet på genaste väg till Indien.»

»Vi få väl se! Till en början skall jag göra några anteckningar. Hvad heter ni?»

»Sven Hedin.»

»Det vet jag.»

»Hvarför frågar ni då?»

»För kontrollens skull. Det är min plikt att hålla reda på folk som färdas genom Totling, isynnerhet sådana som resa utan pass. Hvad heter ert hemland?»

»Svidingvé.»

»Alldeles! Hur många tjänare och lastdjur har ni?»

»Sex man och tio lastdjur.»

»Det är riktigt. Jag skall i denna dag skicka en rapport till Lhasa om er. Hvarför ritade ni af tempelporten och labrang nyss?»

»För att hemföra ritningarna som minnen af Totling och visa mina landsmän hur här ser ut.»

»Ingen har rättighet att rita här. Jag har icke lust att mista hufvudet för er skull. Ni har ritat af Dongbo, Daba och Mangnang också. De munkar, som tillåtit något sådant, skola få sitt straff.»

»Tugden Nima låter ni väl bli ändå?»

»Visa mig era ritningar!»

»Var så god!» svarade jag och räckte honom pärmarna, i hvilka jag blott hade ett par lösa blad för att icke få allt förstördt i händelse af regn. Han tog fram det ena bladet och frågade:

»Hvad föreställer detta?»

»Tempelporten där ute.»

»Det här är ingen tempelport.»

»Nej, inte när man håller den upp och ned.»

»Jag behåller era ritningar.»

»Då är ni en tjuf.»

»Det är ni som bär er åt som en tjuf, då ni går

omkring och ritar utan lof. För resten kan ni få igen tempelporten, men labrang behåller jag.»

»Hör nu, Tjangtsö, det är bäst att ni är höflig. Akta er för Taschi Lama, han är min vän och jag kan anmäla er hos honom. Ni är själf en gelukpa, akta er!»

»Det är godt och väl att jag är gelukpa. Men i världsliga ting lyder jag ingen annan än Dalai Lama och devaschung. Med Taschi Lama har jag inte en smul att skaffa.»

»Jag har kommit hit för att se Totlings tempelsalar. Vill ni ge order att alla portar öppnas!»

»Ha, ha, ha! En europé i Totlings tempelsalar! Nej, aldrig!» Han satt på sin divan och skorrade och skrattade och spann som en gammal katta i sin kalla kammare. Men han hade tinat upp och åskmolnet i hans panna hade lättat.

»Kan ni sälja oss proviant, Tjangtsö; jag betalar rundligt.»

»Det har jag hört från Daba. Jag skall höra mig för; ni skall få svar i morgon. Er karavan är väl bra beväpnad?»

»Vi ha ett gevär och två revolvrar.»

»Kan jag få se era vapen?» Kutus skickades genast efter arsenalen. Tjangtsö mjuknade ytterligare; han vägde den lilla revolvern i sin hand och frågade:

»Jag skulle vilja köpa den här.»

»Den är inte till salu.»

»Åjo, säg hvad ni vill ha, jag har råd att betala.»

»Men jag behöfver inga pengar. Låter ni mig se templen, så får ni revolvern till skänks.»

»Nej, det går inte för sig,» och därmed återlämnade han vapnen.

»Nåja, kan ni undvara revolvern så kan jag undvara templen. Är deras inre icke bättre hållet än det yttre, så är förlusten icke stor.»

Nu hade jag fått nog af Tjangtsö, reste mig och gick, sedan vi båda höfviskt tagit farväl. På vägen ned till tälten öfverföllos vi af en smattrande störtskur. De grönskande kornfälten fingo sig en härlig öfversköljning; gula rännilar forsade utför lerterrassen och afbördade sitt grumliga vatten i Satledsch; den väg vi nyss tillryggalagt hade i ett nu blifvit ofarbar och det var tur att vi inte stretade som bäst i backarna.

Då dagen nalkades sitt slut, satt jag i mitt gamla tält och såg ut öfver den stora floden och lyssnade till regnet som piskade i strandgruset. Plötsligt hördes en häst gnägga. En främling visade sig i tältöppningen. Aha, Mohanlal, den indiske läkaren som jag träffat i Gartok förra året! Abdul Kerim hade alltså ordentligt framlämnat mitt bref till Thakur Jaj Chand och denne hade varit vänlig nog att skicka Mohanlal med alla de förnödenheter jag begärt, till och med ett par böcker. Vi räknade den 13 augusti. Sedan oktober 1907 hade jag icke hört ett eko från den yttre världen! Den gode Mohanlal var väl icke särdeles bevandrad i det stora världsvimlet bortom berg och haf, men det var ändå ett stort nöje att höra honom berätta hvad han visste. Han gaf mig också en mycket välkommen förteckning på de återstående trettio dagslederna till Simla jämte afstånden i engelska mil. För tjugu dagar sedan hade vi lämnat Toktjen med en känsla att vara till hälften hemma. Och nu! En hel månad kvar!

Vi rökte cigarretter, drucko te, superade och pratade till midnatt. Mohanlal var verkligen underhållande. Han drog bland annat en tragikomisk historia som just timat vid Gartok. En af Thakur Jaj Chands vänner på södra sidan af Himalaya hade skickat honom ett ridande bud och begärt att få låna tusen rupier. Slantarna räknades upp och syddes in i en dubbelväska, som budet surrade fast bakom sin sadel jämte matsäck och kläder. Den 2 augusti bröt han upp, åtföljd af två af Thakur Jaj Chands tjänare som skulle visa honom vadställena öfver den starkt ansvällda Gartang. Floden var delad i tre armar, af hvilka två korsades med lätthet. Därför skickade budet, tydligen en lättsinnig krabat, de båda männen tillbaka och tog den tredje flodarmen ensam, vadande genom vattnet och ledande hästen. Vänstra strandbanken var hög, och då hästen tog skuttet upp ur meterdjupt vatten, gled sadeln med tillbehör ned i floden. Den stackars mannen började genast att fiska och fiskade hela dagen och hela nästa dag och i fyra dagar rotade han upp och ned i bottenslammet och den strida strömmen. På femte dagen hittade han ändtligen sadeln, kläderna och matsäcken, men icke penningpåsen. Då Mohanlal red förbi, satt den oförsiktiga olycksfågeln, bragt till förtviflan, kvar på stranden och väntade att regntiden skulle sluta och floden sjunka och återskänka sitt rof.

Det fordom ryktbara Tsaparang, beläget strax nedanför Totling på vänstra Satledschstranden, är nu för tiden ändå mera förfallet än klosterbyn. En »dsong» sades skipa rättvisa i Tsaparang blott under två vintermånader, men för öfrigt vara förlagd till en annan by. Endast sexton människor bo på platsen och odla korn. Till

bakgrund tjäna de höga gula lössterrasserna med sina fantastiskt modellerade former. Och under byn sjunger Satledsch en sång om en konung, som för tre hundra år sedan sträckte sin spira öfver dalen och försvarade sitt rike med ryttare och lansar.

XXV.

Antonio de Andrade.

Uppslagen framför mig ligger en högst obetydlig liten bok, från hvilken jag har svårt att taga mina blickar under de timmar jag ägnar åt mina egna minnen från Totling och Tsaparang. Denna bok är endast 31 sidor stark och dock har jag betalt den med 80 gulden på ett holländskt antikvariat. Den pompösa titeln står icke i något rimligt förhållande till omfånget eller innehållet: »Novo Descobrimento do gram Cathayo, ou Reinos de Tibet, pello Padre Antonio de Andrade da Companhia de Iesu, Portuguez, no anno de 1624. Com todas as licenças necessarias. Em Lisboa, por Mattheus Pinheiro. Anno de 1626».

Tro icke att jag köpt den för att läsa den. Dess innehåll finnes öfversatt till andra språk mera lättsmälta för läsare af germanisk stam. Men jag ville äga själfva urkunden i mitt ganska fullständiga tibetanska bibliotek, jag ville skärskåda och bläddra i dessa gulnade, i rödt skiftande blad, jag ville inandas den atmosfär som sväfvar öfver de märkvärdiga orden och med fingerspetsarna pietetsfullt stryka öfver det fina stoft, som ännu efter tre hundra år låder vid papperet.

Det är något underligt med gamla böcker. För min del betraktar jag dem med den djupaste vördnad. De äro som talande röster från förgångna sekel. Forskande ögon, som farit öfver de tryckta raderna, ha för länge sedan slocknat, men böckerna äro alltjämt vid lif. Denna Novo Descobrimento talar ännu samma ord och språk som i de dagar då konung Gustaf Adolf regerade Sveriges rike. Men jag betraktar icke denna bok med samma känslor, som Tegnér uttrycker i de klassiska orden: Hvad bryr mig det lefvande slöddret, när jag har mänsklighetens heroer på min hylla. Jag älskar den därför att Antonio de Andrade är dess författare och därför att den trycktes medan den berömde jesuiten ännu lefde och vistades i Tibet; ja, den gick genom pressen i Lissabon det år, då han lade grundstenen till en kristen kyrka i detta samma Tsaparang, hvars fattiga kojor vi nyss sett skymta därnere vid Satledschs strand. Låt vara att Odorico de Pordenone är den första europé som besökt Tibet. Men hans reseminnen äro alltför magra och dimmiga. Padre Antonio är den förste som skänkt världen pålitliga nyheter därifrån. Han är den förste europé som korsat Himalaya och inträngt i Tibet från söder och den förste som följt Vischnus Ganges ända till källan. Han står som en milstolpe vid århundradenas väg, en gränskolonn i tidens ström och utmärker det ögonblick, från hvilket de tibetanska upptäcksresornas historia tager sin egentliga början. Själf står jag tills vidare som en af de sista, kanske den allra sista vid denna väg. Åtminstone har jag icke ännu hört talas om några efterföljare i de trakter som äro mina egna eröfringar. Endast i Tsaparang, denna stad, hvars namn är så innerligt förknippadt med Antonios, komma våra van-

dringar i beröring med hvarandra, ehuru tre hundra år skilja oss åt. Då är det väl icke underligt att jag med särskild ömhet betraktar den gulnade boken och full af andakt instämmer i dess sista ord: Laus Deo!

Antonio de Andrade föddes år 1580 i Oleiros i Portugal. Vid sexton års ålder gjorde han sitt inträde i jesuitorden och sändes år 1600 till Goa på Indiens västra kust. Där verkade han i sin ordens tjänst under många år och där nådde honom slutligen ett sväfvande rykte att kristna funnos bland Tibets folk. C. Wessels säger om dessa hörsagor att de berodde på en »ytlig och yttre öfverensstämmelse hos några ceremonier inom den buddistiska och den katolska kyrkan». Själf försäkrade Andrade att han företog sin vandring allenast till Guds ära och att portugiserna sedan långt tillbaka längtat efter ett tillfälle att få »upptäcka» Tibet.

Antonio hade framlefvat ett fjärdedels sekel i Goa, då ett sådant tillfälle, år 1624, bjöd honom att bryta upp mot de snöhöljda bergen i norr. I sällskap med fader Manuel Marques och tvenne kristna tjänare lämnade han Agra den 30 mars och slöt sig i Delhi till en karavan af hinduiska pilgrimer, som vallfärdade till de heliga ställena vid öfre Ganges. Färden gick sannolikt öfver Hardwar, »Vischnus port», genom länder som lydde under radjan af Srinagar och som aldrig skådats af en hvit man. Tåget skred på slippriga, klippiga stigar och under skogens täta hvalf. I djupet brusade Ganges. Den djärfve portugisen fruktade inga faror och då han i Srinagar blef tillfångatagen och misstänkt för spioneri, kunde han genom sitt lugn och sin klokhet återvinna friheten.

Mot högre rymder gick hans färd vid stränderna af Vischnu-Ganga, samma väg som 180 år senare åter skulle pröfvas af Webb och Raper, hvilka icke hade en aning om att portugisen redan varit där. I sin förträffliga skildring nämner Raper icke ett ord om Andrade. Men han bekräftar de noggranna iakttagelser Andrade gjort. C. Wessels har i en nyligen utgifven förtjänstfull studie dragit upp paralleller mellan de båda resandena.[1] Hans arbete är det bästa som finnes öfver den gamle jesuiten och han har utrotat många missförstånd som gjort sin rond i skildringar öfver Tibet, icke minst den absurda föreställningen att Andrade skulle hafva rest genom Kaschmir, och på sin färd upptäckt Manasarovar, tibetanernas Tso-mavang. Andrades Srinagar är icke Kaschmirs hufvudstad utan staden af samma namn vid Alaknanda. Till den »sjö» han upptäckte och som förväxlats med Manasarovar skola vi strax återkomma.

Emellertid fortsatte missionärerna sin mödosamma vandring och nådde Badrinath, dit stora skaror af pilgrimer lockas af ett af hinduernas heligaste tempel i denna trakt af Himalaya. Så långt som till byn Mana vid Saraswati, Vischnu-Gangas öfre lopp, framträngde i en senare tid Webb och Raper. Men Andrade fortsatte oförskräckt mot den eviga snön och det fullkomligt okända Tibet. Han nalkades Himalayas högsta kam på denna väg. Den lilla skarans försakelser och lidanden nådde också här sin höjdpunkt. Marques hade stannat efter, Andrade hade endast de båda kristna och en

[1] »Antonio de Andrade S. J. Een ontdekkingsreiziger in de Himalaya en in Tibet (1624—1630).» De Studiën, Tijdschrift voor godsdienst, wetenschap en letteren. Deel LXXVII, N:o 4. 1912.

vägvisare från Mana till sällskap. Han blir fåordig i sin lilla bok. Landets geografi fängslar icke längre hans uppmärksamhet, han är helt och hållet upptagen af kampen för segern, och talar om den magra näring af rostadt kornmjöl upplöst i vatten de resande tära på denna väg och huru de plågas af giftiga gaser som stiga upp ur jorden.

På tredje dagen upphunnos de af trenne män från Mana, hvilka i kraftiga färger utmålade alla faror, ja döden som väntade dem om de fortsatte mot passet. Andrade och hans två tjänare läto icke afskräcka sig, men vägvisaren vände om med sändebuden. Upp mot passet blef vägen allt sämre. Man vadade till knäna i snö, ibland sjönk man ned till bröstet eller axlarna; de hasade sig ofta fram öfver snön som om de simmat, allt för att icke drunkna i snö. Om natten utbreddes en mantel öfver snön, de tre männen lade sig därpå och täckte sig med två andra mantlar. Ibland föll snön så ymnigt att de måste stiga upp midt i natten och skaka sina kappor för att icke helt och hållet begrafvas. Deras ögon bländades af det hvita täcket, deras händer och fötter blefvo känslolösa i kölden, men Andrade fortsatte dock. Och slutligen läsa vi i hans lilla bok Novo Descobrimento följande betydelsefulla ord, som blifvit missförstådda och vantolkade genom trenne sekel: »Nesta forma fomos caminhando atee o alto de todas as serras, onde nasce o Rio Ganga de hum grande tanque, & do mesmo nasce tambem outra, que rega as terras do Tibet.» Han fortsatte, med andra ord, sin resa »till klippornas högsta punkt, där floden Ganges springer upp ur en stor göl, från hvilken ännu en

annan flod tar sin början, hvilken bevattnar Tibets länder».

Lägg märke till att han talar om en »tanque» icke om en »lago». Han menar, såsom C. Wessels klart och skarpsinnigt bevisar, den 370 meter långa gletschergölen Deb Tal, som är belägen på Mana-passets höjd, och från hvilken Saraswati tar sitt ursprung och går ned till Ganges. Den andra floden, som flyter mot norr och »bevattnar Tibets länder», är naturligtvis en bäck, som rinner upp från passet eller dess omedelbara närhet och går till Satledsch i närheten af Totling. Andrade, upptäckaren, hade alltså fullkomligt rätt och han kan inte hjälpa att Markham och andra missförstått honom och pådiktat honom upptäckten af Manasarovar. Holdich söker att reducera portugisens ära och säger att han »blott kan betraktas som en tvifvelaktig auktoritet». Det är märkvärdigt hur lätt det ofta är för moderna geografer att göra negativa upptäckter i länder där de aldrig satt en fot. Utan att själfva lämna ett enda positivt bidrag till vår fond af verklig kunskap, nöja de sig med att rifva ned hvad andra byggt upp. Wessels har utfört en välsignad gärning genom att bryta en lans för Andrades ära och låta hans tidiga bragder komma till sin fulla rätt tre hundra år sedan jesuitens stämma förklingat och medan hans lilla bok likväl alltjämt innesluter sanningen på gulnade blad

Men redan århundraden tidigare hade Andrade blifvit missförstådd. I sitt berömda arbete »China illustrata», Amsterdam 1670, har den lärde jesuitpatern Athanasius Kircher samlat några märkliga uppgifter om hans resa. Andrade hade, säger Kircher, varit lycklig nog att i Tibet göra flera beundransvärda upptäckter,

bland annat Ganges' och Indus' källor. Härom hade Kircher fått upplysningar af en döpt hindu, Joseph, som vid 86 års ålder uppehöll sig i Rom och som varit med Andrade på alla hans resor. Äfven fader Henrik Roth hade i Rom berättat för Kircher allt han visste om den portugisiske missionären.

Getkaravan.

Hör nu hvad Kircher har att förmäla: »Det finns en stor sjö på Tibets högsta, alltid snöbetäckta berg, från hvilken Indiens största floder taga sitt ursprung; ty Indus, Ganges, Ravi och Atech utgå från denna göl. Ganges styr kosan till en afgrund, där dess vattenfall gör ett förskräckligt buller, hvarpå floden bevattnar en behaglig dal och fortsätter att välta sina flöden mot det haf, till hvilket hon begifver sig. Hvad Indus och

de andra floderna beträffar strömma de sakta utmed bergen, såsom kartan visar oss.»

På ett annat ställe i sin bok säger Kircher om fader Antonio att han från Tsaparang »korsade ett högt berg, på hvars topp det finns en stor sjö, som, enligt hvad han säger och enligt hvad han kunde se, är Ganges', Indus' och de andra största indiska flodernas källa.»

Det skulle föra oss för långt att ingå i en diskussion om detta intressanta problem. Vare det nog sagdt att jag här icke till fullo kan dela Wessels uppfattning, utan tror att Kircher verkligen menar Manasarovar, om hvars tillvaro hörsagor trängt fram till Joseph och Roth. Kircher har sedan ur egen fatabur förblandat deras underrättelser med Andrades egen skildring, i hvilken icke ett ord finnes, som antyder att han haft ringaste kunskap om sjön. Dock är det otänkbart att han i åratal skulle kunnat bo vid Satledschs strand utan att veta hvarifrån floden kom. Alltnog, han säger intet därom!

Men Kircher går mycket längre än så. Han låter Andrade från den gåtfulla sjön fortsätta öfver Rudok, genom tanguters och tatarers länder till Kina. Han låter honom korsa hela Asien på två månader! Titeln på den lilla boken, som ligger framför mig på bordet, bär väl skulden till pater Kirchers missförstånd: »Novo Descobrimento do Gram Cathayo...», ty Gram Cathayo är det stora Kina. Underligt nog har den lärde orientalisten J. Klaproth tagit denna uppgift för god, i det han helt ogeneradt skrifver: »År 1624 företog den portugisiske jesuiten Antonio de Andrade resan från Tibet till Kina. Han utgick från Stormoguls rike, tog

vägen genom Garhwal, korsade Tibet och framkom lyckligt ända till Kina.»

Men jag glömmer mig! Vi ha ju lämnat den gode patern och hans båda kristna i sticket på Manas pass. Från dess höjd blickade han ut öfver konungariket Tibet, såsom hans ord lyda. Allt låg hvitt, under djup snö. Med snöblinda ögon kunde ingen väg upptäckas. De båda tjänarna voro uppgifna af trötthet och fingo lof att vända om. Andrade förbarmade sig öfver dem och följde med för att de icke skulle duka under i snön. Efter tre dagar mötte de lyckligtvis bothiaspanare som blifvit utsända från Mana, och efter ännu tre dagsmarscher slogo de läger i en grotta, där Marques slöt sig till skaran och medförde proviant. Nu hvilade man ut en månads tid, medan snön tinade upp för sommarens sol. Och sedan bröto missionärerna med bättre lycka upp öfver passet och mottogos snart af sändemän från konungen af Tsaparang. I början af augusti 1624 voro de framme i »Cidade Real», den kungliga staden nedanför Totling, där nu endast sexton infödingar lefva i förfallna kojor.

Fader Antonio blef öfverhopad med gästfrihet af konungen och drottningen och åtnjöt större frihet än någon af de resande som under nära tre hundra år följt hans spår på tibetanska äfventyr. Dock stannade han blott en månads tid i Tsaparang, om hvilken stad han icke har annat att säga än att den ligger vid en flod. I början af november finna vi honom åter i Agra, och där skref han den lilla bok jag talat om och som är daterad den 8 november 1624.

Redan följande år bröt han upp på sin andra resa till Tsaparang och under loppet af 25 år följdes hans

fromma exempel af väl aderton andra missionärer. Ännu 1642 vistades Marques i Tsaparang och Cacella dog 1630 i Schigatse; sex år senare dog Alano dos Anjos i Tibet. C. Wessels har utlofvat en essay öfver deras öden, om hvilka dock endast sparsamma ekon nått fram till vår tid.

Hur länge Andrade stannade i Tsaparang under sitt andra besök, är icke kändt. Han nådde staden den 28 augusti 1625. Den 11 april 1626 lade han grundstenen till Tibets första kristna kyrka. Den 15 augusti samma år är hans skildring af den andra resan dagtecknad i Tsaparang. Ännu i september 1627 var han där, såsom framgår af bref han skrifvit. Men år 1630 uppehöll han sig i Goa och året därpå skickade han fyra missionärer till Tsaparang. I början af 1634 beredde han sig själf att med sex kamrater bryta upp på en tredje färd till snölandet i norr, men hämtades af döden den 19 mars och grafsattes i Goa. Man tror att han dog af gift.

Två hundra år förflöto innan nästa europé nådde Tsaparang. Kircher och d'Anville hade inlagt staden på sina kartor och i en senare tid hörde engelska resande talas därom. År 1855 besöktes Tsaparang af Adolph Schlagintweit som fann femton hus på den ryktbara platsen.

Nu tar jag ned från min hylla en annan liten bok, lika gammal och gul som den förra. Den innehåller skildringen af Andrades erfarenheter under hans andra resa och är, som nämndt, dagtecknad den 15 augusti 1626. Men den är tryckt i Paris 1629 och dess titel lyder: »Histoire de ce qui s'est passé au Royaume du Tibet.» På den tiden hade Lhasa ännu icke kommit i ropet,

Hundes gällde för Tibet och Tsaparang var landets största stad.

Min kärlek till denna bok är icke mindre är till den förra. Kanske större, ty jag kan läsa den obehindradt om och om igen. Här berättar Andrade att han — till motsats mot mig! — fått pass af Stora Mogul »till småkonungarna i bergen» och fullbordade färden lättare än första gången. I Tsaparang ställdes till hans förfogande ett hus, beläget helt nära det palats, där konungens son bodde.

Den lilla boken är fylld med lustiga skildringar af Tibets lamamunkar, deras seder och bruk, deras religiösa åskådningar och deras fåfänga ordbyten med den sadelfaste patern.

»Då de gå till sina böner,» berättar han, »bruka de blåsa i metalltrumpeter; men det finns också några (trumpeter), som äro gjorda af döda människors ben och armpipor, och de betjäna sig äfven af rosenkransar, hvilkas kulor äro dödskallar, och då jag frågade dem om anledningen, svarade den lama som är konungens broder, att de begagnade sådana trumpeter, på det att folket, då det hörde dem blåsa, skulle komma ihåg döden, och att de ibland också drucko ur kranierna för att hafva döden i lifligt minne.»

Då han en dag bevistade en ceremoni, uttalade Andrade till konungens broder sin förvåning öfver att lamaprästerna dansade, och tillade att de katolska andliga »voro så allvarliga och värdiga att de för ingen del i världen skulle vilja låta se sig i ett uppträde, så oanständigt och så ovärdigt det kall, åt hvilket de ägnat sig. Förvåna er icke häröfver, svarade laman, ty i denna handling framställa de unga lamas änglarna, och han

tillade, att liksom vi (européer) afbilda änglar sjungande och trakterande musikinstrument, så framställa de (lamaisterna) änglarna — och att de dansa gör föga till saken — och han sade att han hade sett en liten tafla öfver Kristi födelse, på hvilken åtskilliga änglar hade afbildats i färd med att sjunga och traktera instrument, allt i glädjen öfver frälsarens födelse.»

Fader Antonio hade ögonen öppna för allt som angick religionen och glömde att berätta för väntande sekel om det hemlighetsfulla land, som reste sina snöfjäll omkring honom och om den väldiga flod han dagligen såg och hörde, då den hvälfde sitt sjungande vatten i dalen. Blott i följande rader ana vi en tempelfest i Totling-gumpa: »För icke länge sedan begaf jag mig till en stad som ligger på ungefär en half dagsleds afstånd från Tsaparang; jag åtföljde konungen, som skulle besöka sin moder, drottningen, hvilken hade företagit en vallfärd till detta ställe, där det finns flera tempel och fem hundra lamor; men då denna dag massor af folk strömmade till från olika håll, steg deras antal ända till två tusen. Och då vi anlände, funno vi dem, som skulle uppvakta kungen, i god ordning, två och två i ledet, liksom våra andliga då de gå i procession; och de fyllde ut en ansenlig sträcka, alla sjungande enligt sitt bruk, och de förnämligare buro olika tecken i sina händer. Då konungen fick se dem, satt han genast af från hästen, och på en lång silkesmatta, som lamorna hade bredt ut åt honom, gjorde han tre hälsningar åt hela församlingen, bugande sig med hufvud och händer ända till jorden, och efter detta gjorde hela sällskapet sex liknande bugningar för konungen, hvilket visar den stora vördnad denne furste

ådagalägger för lamorna, när de uppträda i kår, under det att han, då han ser dem en och en, icke hälsar alls på någon annan än deras chef, som nu är konungens broder.»

Han talar om den gode konungens stora vänskap för jesuiterna och vördnad för den enda saliggörande kyrkan, som han omfattade mycket varmare än sitt eget lands religion. På en utfärd visade konungen Andrade mycket större heder än sin gäst, konungen af Ladak, »härskare öfver ett grannrike». Och då man nalkades staden och den skådelystna hopen kom till mötes, satt konungen åter af och slog sig ned på en matta. Vid sin vänstra sida bjöd han sin son att sitta, vid den högra Andrade. Då missionären blygsamt vägrade så länge drottningen och alla de andra stodo, sade konungen: »ni är präst och vår fader, icke hon.» Allt detta, jämte konungens påstådda längtan efter dopet och kristendomen låter oss misstänka ett pia fraus af missionären, som behöfde pengar hemifrån för att kunna fortsätta sin verksamhet. Och man får förlåta de båda höga lamor, som förebrådde konungen att han på sex månader låtit förmå sig att vända ryggen åt sina fäders tro och antaga en annan. Men Andrade tydde deras uppträdande såsom »finesser af djäfvulen», bad och fastade för att vinna konungens själ och anordnade i hans majestäts höga närvaro en dispyt med Buddas präster. Här satte han dem på det hala. De kunde icke svara, sökte på omvägar slingra sig undan och begabbade jesuiten.

»En annan gång,» berättar Andrade, »frågade jag en lama i konungens närvaro, af hvilket läkemedel en människa, som syndat, måste begagna sig för att åter-

vända till nåd inför Gud, och han svarade att det var tillräckligt att uttala dessa ord: Om mánj patmeonrj (Om mane padme hum), hvilket är som att säga att hur mycket jag än syndat skall jag komma till himlen. Om detta är sant, genmälde jag, så tag en dolk och stick den i hjärtat på hvem som helst, tag ifrån konungen de pärlor han bär, förolämpa oss med oerhörda smädelser, och säg därpå blott: Om mánj patmeonrj, så blir ni ju genast frälst och renad från alla synder. Tycker ni att detta är förnuftigt?»

Patern förklarade för laman att utan goda gärningar skulle han med alla sina vackra ord fördömas till helvetets eld. Då vände sig konungen till de närvarande och hånade laman till den grad, att Andrade måste be honom icke förråda att han, jesuiten, skänkt konungen den kunskap han ägde. Därpå frågade Andrade de tibetanska munkarna hvad den formel de i tid och otid förde på sina läppar betydde, och ingen af dem kunde svara. Då sade Andrade: »Eftersom ni rabbla dessa ord liksom papegojor, hvilka icke förstå hvad de säga, så veten att Om mánj patmeonrj betyder: Herre förlåt mig mina synder.» Och efter den stunden inlade alla munkarna den af Andrade gifna betydelsen i de hemlighetsfulla orden!

Den gode jesuiten fortsätter: »De visa den största vördnad för våra helgonbilder, och vår kyrka är alldeles uppfylld af sådana. De förnäma begifva sig dit för att tillbedja dem och kasta sig till marken inför dem, ty det är deras vana att på detta sätt tillbedja helgonbilderna. Oupphörligt bedja de att vi måtte hålla den heliga boken — så kalla de mässboken — öfver sina hufvuden, ty därigenom skulle vi få kraft att för dem

Ett offerkummel med bönevimplar, jakhorn och mane-stenar.

förklara evangeliernas mysterier. När konungen för icke länge sedan befann sig med en stor skara uppvaktande i vår kyrka, måste jag för honom förklara hvad den korsfäste Jesus, hvars bild vi hade framför oss, betydde, och förunderligt var det att se honom vända sig till alla de närvarande och säga: här ser ni att det är sant att Guds son är en lefvande bok, till motsats mot den som lamorna läsa, hvilken icke är och icke kan vara Gud... Några infödingar från staden Utsang (Lhasa), där det finns många kyrkor, hafva sagt mig, att man i dessa kyrkor ser många helgonbilder liknande våra — hvem kan då betvifla att det är himmelens vilja att de snart skola öppnas för den sanne Gudens dyrkan?»

En gång kom laman, konungens broder, till Andrades kyrka och skänkte sju kopparskålar, sägande att ur dem dagligen vatten borde erbjudas de kristnas Gud. »Så pläga de själfva göra, och tro att vi hafva samma bruk.» Nattvardskalken väckte lamans särskilda intresse och han bad att få se prof på ceremonierna vid Andrades gudstjänst. »Sedan laman hade sett allt detta, sade han mig att storlaman i Utsang (Dalai Lama) offrade bröd och russinvin i små kvantiteter och att han åt och drack däraf och utdelade resten åt några andra lamor och att han blåste och andades med munnen öfver det vin som hembjöds åt gud; hvilket han ensam och ingen annan får göra. Och han tillade att denne storlama på sitt hufvud bar en tiara liknande min, men mycket större.»

Fader Antonio de Andrade hyste större förhoppningar att kunna omvända tibetanerna, än fader Gerbillon, som säger om de mongoliska lamaisterna: »Jag tror att om de hade omfattat den sanna religionen,

så hade de blifvit brinnande kristna; och dock äro de, sanningen att säga, till den grad förstockade af sina lamor och deras villoläror, att det finnes föga hopp om möjligheten att omvända dem till tron.»

I samband med Andrades fåfänga sökande efter spår af en gammal kristendom i sydvästra Tibet, uttalar Ritter den förmodan, att de berättelser i den riktningen, som nådde de katolska missionärerna i Hindustan, »måste väl här, liksom eljes så ofta, hafva förblandat lamakultens ceremonier med den katolska kyrkans».[1]

I det vi nu lämna Andrade och hans barnsliga, men ändå så intressanta meddelanden, föras vi af dem osökt öfver till den fråga Ritter flyktigt berör i ofvan anförda ord.

[1] Ritters Asien II. s. 447.

XXVI.

Lamaism och katolicism.

Hur föga anade jag under de oförgätliga dagar jag tillbringade i Taschi-lunpo att de iakttagelser jag gjorde och antecknade vid nyårsfestens firande inom två år skulle väcka protester och ogillande på flera håll i mellersta Europa. Jag tillät mig nämligen att i första bandet af denna bok framhålla de många likheter i den yttre kulten, som förefinnas mellan lamaism och katolicism. Jag lät mig icke förledas af en förutfattad mening, utan litade endast på mitt eget omdöme. Mitt intryck var kraftigt och bestämdt, men endast flyktigt berörde jag det vid skildringen af mina dagar vid Taschi Lamas klosterhof. Jag kallade Labrang för Vatikanen och Taschi Lama för påfve och sade att han liksom påfven i Rom, är en fånge i den tibetanska Vatikanen. Lamor af högsta rang liknade jag vid kardinaler och då jag såg dem samlade alla vid en tempelfest, talade jag om en konklav af kardinaler. Jag berörde munk- och klosterväsendet, processionerna, dödsmässorna och såg i den gärd af klingande mynt, som alla pilgrimer måste offra åt prästerskapet, ett motstycke till peterspenningen i Rom.

Hur lumpet och förkastligt hade det icke varit om jag af okynne blott velat väcka förargelse bland katoli-

kerna! Hur opassande och dumt hade det icke varit, när jag bland katolikerna äger så många uppriktiga vänner, från deras hem så många outplånliga minnen! Hade jag icke gästat katolska missionärer under palmerna i de en och tusen nätternas Bagdad och i kejsarstaden Kalkutta! Hade jag icke suttit till bords med deras bröder i Liang-tschu-fu och Peking och hade jag icke hemfört en gränslös beundran för hvad jag såg hos de älskvärda och boksynta jesuiterna i Hong-kong och Sikawei! Hos alla hade jag blifvit mottagen som en välkommen gäst och af alla hade jag erhållit värdefulla upplysningar om de trakter, till hvilka de förlagt sin verksamhet och sin frivilliga landsflykt. Hvarför skulle jag då vilja såra dem i deras heligaste känslor, och förarga de oöfverskådliga skaror, som stodo bakom dem!

Beundransvärdt är i sanning det jättearbete den katolska missionen i rent geografiskt hänseende genom århundraden utfört i Asien. Den öppnade vägarna till hjärtat af jordens största kontinent. Redan i medeltiden förde franciskanermunkarna Plano Carpini och Wilhelm Rubruquis den första kunskapen om Mangu Kans omätliga rike till västerlandet. Inga ord af beröm äro öfverdrifna då det gäller de jesuiter, som under den odödlige kejsar Kang His tid kartlade hela Kina. De äldsta upptäcktsresandena i Tibet, efter munken Odorico, voro jesuiter, Andrade, Grüber, Dorville och Desideri. Under årtionden vistades kapuciner i Lhasa och bidrogo på ett lysande sätt till öppnandet af förbindelserna mellan det hemlighetsfulla snölandet och de hvitas värld. Huc och Gabet voro lazarister — man kan icke tänka på Tibet utan att minnas Huc, den oöfver-

träfflige, af godhet, godt lynne och kvickhet sprudlande och sprakande pater Huc.

Emellertid uppväckte mina ganska oskyldiga uttalanden i flera katolska pressorgan en ovilja, hvars kraftiga ord icke lämnade rum för något missförstånd. Jag hade gjort mig skyldig till en grof oförsynthet och till

En pilgrim.

ett »i vår tid visserligen icke sällsynt konfessionellt ofog», då jag tillåtit mig att »jämföra katolicismen med den svartaste hedendom och afgudadyrkan». Ett par ultramontana tidningar förkunnade i harmfulla ordalag att mina jämförelser mellan de båda religionerna förrådde dumhet, råhet och okunnighet, men deras besvär var fullständigt bortkastadt och onödigt, då jag aldrig gjort ringaste försök att förneka dessa egenskaper. Några

katolska präster i södra Tyskland och Polen hedrade mig med bref, i hvilka de beklagade att jag sårat så många i deras religiösa känslor. Skulle »Transhimalaya» utkomma i nya upplagor, borde de olycksaliga ställena strykas för att icke bidraga till en fullkomligt falsk uppfattning af katolicismen.

Och dock hade det aldrig varit min afsikt att lämna minsta bidrag till den rörelse som kallas »bort från Rom!» En liten storm drog fram öfver min lugna studerkammare och sökte förgäfves att störa min arbetsro. Men nog tyckte jag mig se och höra förgrymmade klosterbröder och ärevördiga prelater, som pekade finger åt mig och kallade mig ärkekättare. Det ringde från katolska klockor i mina öron, jag kände doften af rökelse och hörde mässan sjungas och jag såg munkar och nunnor i procession tåga upp till tempelfesterna. Och all denna härliga och tilltalande kyrkoprakt hade jag jämfört med lamaismen! Jag hade bedrifvit konfessionellt ofog, och det såg nästan ut som om jag varit på vallfärd för att göra bot och bikt och bättring och vinna aflat, då jag reste till Rom och vandrade under S:t Peters kupol och uppvaktade den gamle, gode och vördade Pius den tionde.

Då hade jag hvarken tid, lust eller förmåga att svara på de angrepp som gjordes. Men sedan dess ha två och ett halft år förgått. Under denna tid har jag studerat gamla och nya källor till en historik öfver upptäcktsresor i Tibet. Utan att söka därefter har jag kommit öfver flera uttalanden om lamaismen och jag är därför beväpnad till tänderna, då jag nu åter drager i härnad, icke för att väcka katolikernas förargelse, utan blott för att bevisa att jag hade fullkomligt rätt, då jag

talade om likheten mellan lamaismens yttre kult och katolicismens.

Ämnet är icke nytt; det är gammalt som gatan. Medeltida munkar ha iakttagit denna slående likhet och häpnat däröfver. Många katolska missionärer ha i tydliga ord uttalat sig därom, utan att angripas af sina trosförvanter. Ofta äro uppgifterna opålitliga och utsmyckade med en rikedom af detaljer som väcker misstankar. Somliga författare ha öst ur andras erfarenhet utan att angifva källan. Ibland hafva missförstånd blifvit begångna äfven af stora auktoriteter. Så säger, till exempel, professor Kuehner i sitt briljanta arbete om Tibet[1]. att Rubruquis, som reste år 1253, »på flera ställen lämnar underrättelser om lamaismen och påvisar många kuriösa likheter, som förefinnas mellan denna religions yttre kult och den katolska gudstjänsten». I W. W. Rockhills förträffliga öfversättning finnes icke ett ord i den angifna riktningen. Ordet lamaism förekommer icke en gång. Munken talar vid ett tillfälle om en »präst från Kina» och vid ett annat om en »reinkarnerad», och Rockhill misstänker att han menar lamor från Tibet[2]. Så mycket oftare talar franciskanermunken om nestorianska kristna, som han mötte på sin väg och hvilka redan 600 år före hans tid hade talrika församlingar i länderna norr och öster om Tibet.

Helt nyligen har en intressant undersökning blifvit utgifven af Richard Garbe under titeln: »Ist die Entwickelung des Buddhismus vom Christentum beinflusst wor-

[1] Opisanie Tibeta, Vladivostok.

[2] The Journey of William of Rubruck to the Eastern Parts of the World 1253—55. London 1900, sid. 199 och 232.

den?»[1] Innan vi gå vidare kan det vara lärorikt att kasta en flyktig blick öfver dess innehåll.

I midten af tredje århundradet före Kristus utbreddes buddismen i nordvästra Indien och där utvecklade sig och blomstrade allt intill åttonde århundradet den skola, som skiljer den norra buddismen från den södra och är känd under namnet Mahayana eller »den stora vagnen». I denna afart af den ursprungliga läran ha somliga forskare velat spåra kristet inflytande[2]. En af dem, jesuitpatern Joseph Dahlmann, mot hvilken Garbes kritik särskildt vänder sig, går nyligen så långt, att han tillskrifver buddismens segertåg öfver halfva Asien och öfver en tredjedel af människosläktet, icke dess egen kraft, utan de kristna tankar och idéer denna lära tillägnat sig i nordvästra Indien. Dahlmann häfdar alltså att denna förklädda form af kristendom förklarar den nya lärans oerhörda utbredning.

I den katolska pressen blef Dahlmanns förmenta upptäckt hälsad med glädje, ofta med hänförelse. Ändtligen hade en skarpsinnig forskare »gjort slut på buddismens humbug».

Med stöd af de yppersta auktoriteter som finnas, Grünwedel, M. A. Stein och andra, synar Garbe Dahlmanns bevisföring i sömmarna och låter den bit för bit gå upp i rök. Det skulle föra oss för långt att nu ingå därpå. Vare nog sagdt, att redan kronologiska omöjligheter resa hinder i paterns väg. Med omutlig klarhet visar Garbe att Mahayana-buddismen af egen kraft gjort sitt segertåg öfver den ostasiatiska världen.

[1] Deutsche Rundschau, Herausgegeben von Julius Rodenberg, N:o 14, 15 april 1912 s. 89 o. f.

[2] Jämför: Nathan Söderblom: »Översikt av Allmänna Religionshistorien», s. 165.

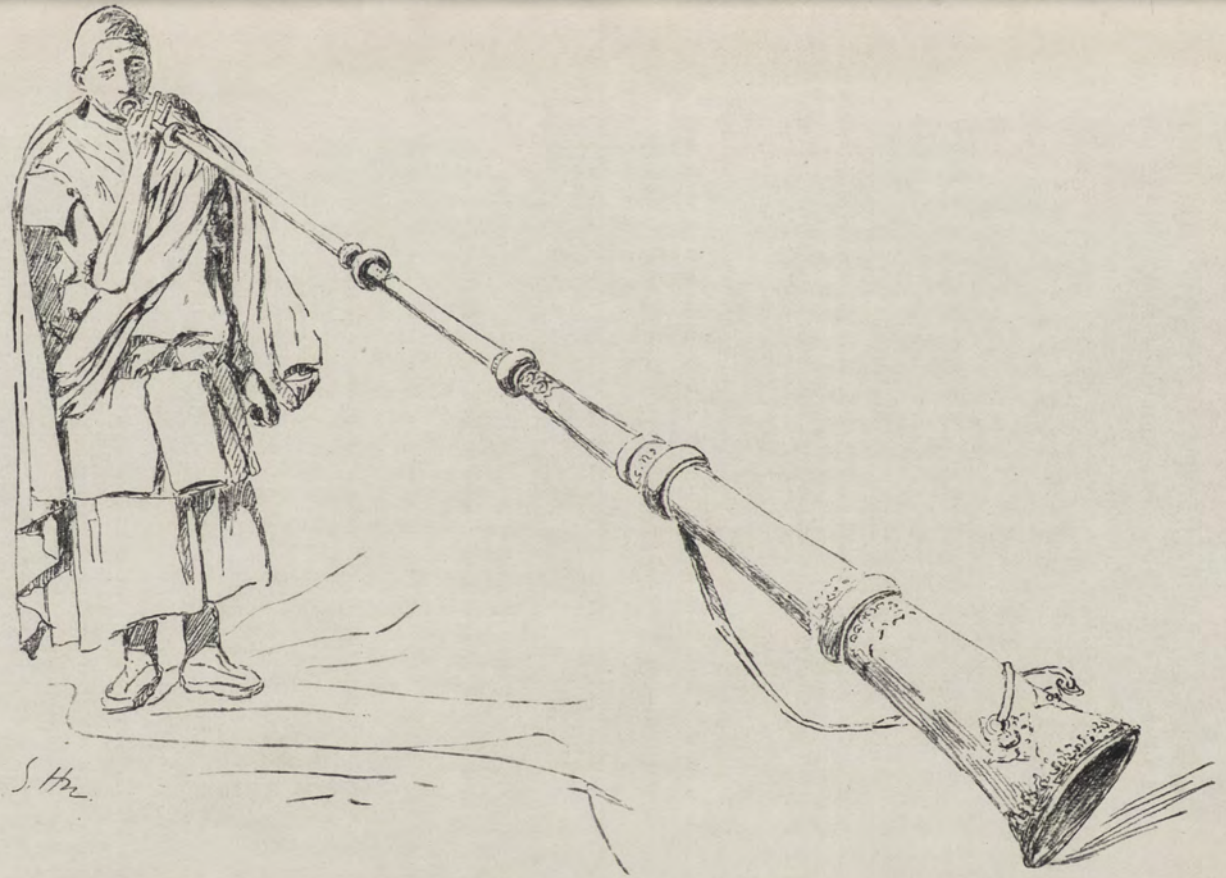

Lama blåsande i en tre meter lång kopparbasun.

Däremot är han böjd att med ja besvara frågan huruvida i en senare tid kristendomen lämnat några spår i den nordliga buddismen.

I midten af åttonde århundradet stiftade Padma Sambhava den tibetanska lamaismen, som utträngde den inhemska schamanismen. Lamaismens grundläggare var dock klok nog att äfven införlifva åtskilliga af schamanernas läror och bruk i den också med sivaitiska element uppblandade afarten af buddismen.

Möjligheten för kristet inflytande räknas från år 635 då nestorianerna började att skicka missionärer till dessa trakter. Och det var *efter* den tiden som i Tibet och Nepal tron på en allsmäktig och allvetande Urbudda uppstod, en monoteistisk riktning af den ursprungligen ateistiska buddismen. Garbe finner det icke otänkbart att denne allsmäktige gud kan vara ett lån från nestorianerna. Med så mycket större bestämdhet framhåller han kristendomens inflytande på den senare utvecklingen af lamaistisk kult, »hvilken man till och med betecknat som en vrångbild af den katolska kulten».

Efter Waddell anför Garbe bland påfallande yttre likheter det faktum, att höga lamor korsa sig innan de börja en religiös förrättning. De utföra också en ceremoni som har en märkvärdig likhet med nattvarden. Bröd och vin utdelas nämligen åt den andäktiga hopen. Brödet må gärna vara små bullar af smördeg och vinet det slag af öl som kallas »tjang». Men den som äter och dricker däraf vinner långt lif. Och han säger: »En af lamaismens grundtankar gör på oss ett starkt katolskt intryck, nämligen att prästerna handhafva helvetets och himlens nycklar; de hafva uppfunnit den allmänt gängse satsen: utan en lama framför sig kan ingen nalkas gud.»

Garbe frågar slutligen om likheterna mellan den katolska och lamaistiska kulten kunna förklaras genom antagandet att människoanden, då han rör sig i samma känslo- och tankebanor, också till det yttre ikläder sig samma former. Nej, svarar han, »öfverensstämmelserna äro här för stora och för många för att vi skulle kunna reda oss utan antagandet af lån». Det säger sig självt att det är katolicismen som satt sin prägel på lamaismen och icke tvärt om. Och lika klart är att de båda religionslärorna i väsentliga ting utvecklat sig fullkomligt oberoende af hvarandra.

Efter denna inledning öfvergår jag nu till att anföra några äldre uttalanden. I en tysk samling af reseskildringar, som utgafs för 160 år sedan, finna vi en hel afdelning af ett kapitel under den talande rubriken: »Tibets religion och dess häpnadsväckande öfverensstämmelse med den romerska.»[1] Här säges litet spydigt att af de missionärer som besökt Tibet, Grüber, Desideri, della Penna, m. fl., »föga mer blifvit uträttadt än att de lagt märke till den likhet som de funno mellan Tibets religion och sin egen». Somliga missionärer förklara denna öfverensstämmelse därmed, att kristendomen till äfventyrs blifvit predikad i Tibet på apostlarnas tid. Om man får tro andra missionärer så är likheten mycket stor »och berör nästan alla den romerska kyrkans läror och ceremonier. Gerbillon omnämner följande ceremonier: 1) Vigvattnet. 2) Sången vid gudstjänsten. 3) Förböner för de döda. 4) Dräkten liknande den på bilder af apostlarna; de bära äfven hufvudbonader och kappor, såsom biskoparna. 5) Deras storlama är nästan

[1] Allgemeinine Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande; oder Sammlung aller Reisebeschreibungen etc ... Leipzig 1750, Band VII, s. 212.

detsamma för dem, som påfven är för de romerskt sinnade.»

Grüber hade lagt märke till mässoffret med bröd och vin, utdelandet af sista smörjelsen, välsignandet af dem som ingingo äktenskap, bönen öfver de sjuka, vördnaden för heliga reliker, munk- och nunneväsendet, körsången, fastorna, de stränga botgöringarna, vigandet af biskopar, utsändandet af missionärer och tiggarmunkar.

Den nämnda samlingen af reseskildringar uppger Orazio della Penna, kapucinermunken, som författare till följande rader: »Tibets religion är i hufvudsak en afbild af den romerska. De tro på en gud och på en treenighet, ehuru full af villfarelser, på paradis, helvete och skärseld, likaledes uppfyllda med villfarelser. De hålla förböner, gifva allmosor och löften och offra för de döda. De hafva ett stort antal kloster, hvilkas munkar belöpa sig till trettio tusen och hvilka aflägga vissa andra löften förutom de tre om armod, kyskhet och lydnad. De hafva sina biktfäder, hvilka väljas af deras öfverhet och af laman — liksom af en biskop — erhålla den fullmakt, förutan hvilken de icke få lof att höra bikten. Kyrkoregementet är hos dem inrättadt alldeles som i den romerska kyrkan...»

Om Régis och några andra katolska missionärer berättas att de gjorde hvad de kunde för att dölja dessa likheter, emedan katolicismen blott skulle förlora på jämförelsen med en religion, hvilken bedref den gröfsta afgudadyrkan, och protestanterna skulle därigenom få vatten på sin kvarn.

Då påfven och kongregationerna i början af 1740-talet vägrade att offra mer på kapucinernas mission i Lhasa,

spreds år 1742 i Rom ett upprop, vädjande till den allmänna offervilligheten. Dokumentet framställde Tibet såsom redan till stor del omvändt; nu behöfdes blott ännu några missionärer att föra verket i hamn. En samtida kritik går illa åt detta upprop. Där frågas hvilka läror det är som predikats, eftersom Tibets folk så beredvilligt antagit kristendomen. Är det den heliga skrift eller Pius den sjundes trosbekännelse eller kapucinernas ordensregler? Om Jesus Kristus säges icke ett ord. Däremot framhålles den yttre likheten i kyrkoregementet. Men just denna likhet borde vara ett hinder, säger kritikern, ty om den egentliga skillnaden vore den, att Tibets lamor måste lära sig den latinska mässan för att bli kristna lamor, skulle de betacka sig för omvändelsen. Och vidare nämnes som en fördel att tibetanerna blott få hålla sig med en hustru. Hvarför säges intet om bruket att en hustru får hålla sig med äkta män halfdussinvis? Kvinnorna skulle sätta sig till motvärn mot den nya läran och försvara sina rättigheter med näbbar och klor.

Det var prefekten della Penna som arbetade för kapucinermissionen i Tibet. Han berättar att han hade många hårda strider att utstå med de lamaistiska munkarna och en gång skref han ett långt försvarsbref för katolicismen till konungen i Lhasa. I sitt svar framhöll konungen sin egen religions företräden och kallade kristendomen en lägre trosform, äfven om ett och annat funnes som vore godt.

Heder åt kapucinerna i alla fall! De skötte sig som karlar i Tibet. Och vi ha ingen grund att vara dem gramse därför att de, eller deras språkrör fader Georgi i sin berömda men grumliga bok Alphabetum

Tibetanum beskyller den gamla manikäismen för likheterna mellan de båda religionerna. Ärkekättaren Manes var det som bar ansvaret för allt djäfvulstyget i Tibet, men på hvilka underbara vägar hans läror trängt dit får man icke veta.[1] Det är orätt att som doktor Gutzlaff söka likheter mellan kapucinernas ritual och schamanismen och att påstå att missionärerna på grund däraf betraktades som lamor från västerlandet. Ty hvad har schamanismen med katolicismen att skaffa![2]

Emellertid kunna vi gå längre tillbaka i tiden än till kapucinerna. Det är högst betecknande att den förste europé, som veterligen inträngt i Tibet, franciskanermunken Odorico de Pordenone, 1328, kallar storlaman i Lhasa för påfve. Han menar abboten i det förnämsta templet, ty Dalai Lama-värdigheten hade då ännu icke blifvit instiftad. Hans egna ord lyda: »I denna stad (Lhasa) bor obassy, det vill säga deras påfve på deras språk. Han är öfverhufvud för alla afgudadyrkarna...»[3]

Vår vän Andrade berättar om Tsaparangs munkar att de bodde tillsammans »alldeles som vårt klosterfolk». De gifta sig icke. De sjunga koralen »på vårt sätt» rent och högt och sympatiskt. Deras tempel äro som våra kyrkor, men finare och renare och målade, samt prydda

[1] På ett ställe uttalar Georgi följande lyckade farhågor: »Antiquum hoc & portentosum connubium Manichaicæ hydræ cum Paganismi monstro in Tibeto commixtæ, terret me plurimum, ac nescio quid mali in posterum futurum portendere videtur Ecclesiæ.» Alph. Tib. Rom 1762, p. 543. Jämför också Alberto Magnaghi: »Relazione inedita di Un Viaggio al Tibet del Padre Cassiano Beligatti da Macerata» Firenze 1902, p. 7 och 11.

[2] Journal Royal Geographical Society, 1851, s. 226.

[3] I en latinsk version (Hakluyt) heter det: »Papa eorum, qui est caput & princeps omnium Idolatrorum ... sicut noster Papa Romanus est caput omnium Christianorum.» Henri Cordier: »Les voyages en Asie au XIVe siècle du bienheureux Frère Odoric de Pordenone.» Paris 1891, p. 450. Jämför också Henry Yule: »Cathay and the way thither», p. 149.

med bilder af guld. Han såg en bild som skulle föreställa Guds moder. Han såg bikten, vigvattnet och en tvagning som kunde liknas vid dopet.

Athanasius Kircher[1] berättar om Dalai Lama att han sitter på en kudde i ett gemak upplyst med många lampor. Dit komma pilgrimerna och kasta sig framstupa för honom med pannan i marken till tecken på vördnad. Men det är dem icke tillåtet att kyssa hans fötter såsom ske plägar hos den »pontifika suveränen i Rom». »Härigenom framstå klart djäfvulens bedrägerier. För att förhåna heliga ting och beröfva Gud den ära som tillkommer honom, har han genom en handling af sin vanliga illfundighet låtit dessa barbarer efterhärma oss, i det han tillstädjer dem att visa en människa de hedersbetygelser, hvilka endast och allenast tillhöra Gud och Jesu Kristi ställföreträdare. Han låter dem profanera den katolska kyrkans allra heligaste mysterier, i det han tvingar dessa stackars eländiga att begagna sig af mysterierna på den plats där de hafva sina afskyvärda afgudar. Som han har märkt att de kristna kalla påfven »fädernas fader», låter han dessa afgudadyrkande barbarer också kalla denne falske gud för storlama eller öfverstepräst.»

Denne Kircher var själf jesuit! Han förklarar likheterna mellan de båda religionerna som djäfvulens påfund. Samma utväg fann Grüber, 1861. »Intet gjorde ett djupare intryck på honom än kultens likhet med den katolska, hvilket han ansåg som ett djäfvulsspel.»[2]

Det är tydligen fader Régis' åsikter vi igenfinna i följande ord af Du Halde[3]. Han säger att »skickliga

[1] La Chine Illustrée etc. Amsterdam 1670, s. 97.

[2] Richthofen: »China», Band I, s. 672.

[3] »Description de l'Empire de la Chine etc». T. IV. p. 469.

missionärer» fått den uppfattningen, att i Tibets gamla böcker kunde finnas spår af »vår heliga religion», hvilken skulle hafva predikats där under apostlarnas tid, men sedan under århundraden af mörker blifvit uppblandad med en okunnighet, som slutligen tagit öfverhand. »De indicier, på hvilka de stödja sitt antagande, äro lamornas dräkt, som är ganska lik den, i hvilken man på gamla taflor framställer apostlarna; den subordination man finner hos dem och som har någon likhet med den ecklesiastika hierarkien; flera af deras ceremonier, som icke äro aflägsna från våra; deras föreställning om en inkarnation; och slutligen de maximer som förkunnas af deras skickligaste doktorer. Allt detta borde verkligen kräfva att man underkastade deras gamla böcker, som äro i Lhasa, och de monument man kan finna där, en genomgående undersökning.»

Denne Du Halde var också jesuit!

Men låt oss nu höra hvad ett par af den nyare tidens katolska missionärer ha att säga. Den odödlige Huc, Prètre-missionnaire de la congrégation de Saint-Lazare, har följande yttrande[1]: »Om man undersöker de reformer och nyheter, som af Tsong Kapa infördes i den lamaistiska kulten, aldrig så flyktigt, så kan man icke undgå att frapperas af deras likhet med katolicismen. Biskopskräklan, mitran, mässhaken, kardinalskåpan eller korkåpan, som de högre lamorna bära under resor eller då de utföra någon ceremoni utanför templen; den dubbla kören inom gudstjänsten, psalmsången, besvärjelserna, rökelsekaret med de fem kedjorna, som kan öppnas och stängas efter behag, välsignelserna, som ut-

[1] »Souvenirs d'un voyage dans la Tartarie, le Thibet et la Chine», Paris 1853, T. II. s. 110 o. f.

delas af lamorna genom att utsträcka högra handen öfver de troendes hufvuden; rosenkransen, det ecklesiastika celibatet, de andligas afsöndring från världen, helgonkulten, fastorna, processionerna, litaniorna, vigvattnet: se där alla de beröringspunkter som buddisterna hafva med oss. Kan man nu säga att dessa beröringspunkter äro af kristet ursprung? Vi tro att så är fallet; ehuru vi hvarken i traditionerna eller i landets fornlämningar funnit något positivt bevis för ett sådant lån, så är det icke desto mindre tillåtet att framkasta förmodanden, som i alla afseenden äga den största sannolikhet.»

»Man vet att i fjortonde seklet, under de mongoliska kejsarnas regeringstid, européerna ofta stodo i samband med Högasiens folk. Vi hafva redan i första delen af vår resa talat om de berömda beskickningar, som af de tatariska eröfrarna skickades till Rom, Frankrike och England. Utan tvifvel borde dessa barbarer häpna öfver pompen och glansen i den katolska kultens ceremonier och medföra till sina ödemarker outplånliga minnen. Å andra sidan vet man också att vid samma tidpunkt andliga af olika ordnar företogo långväga färder för att införa kristendomen i Tatariet; de böra samtidigt hafva inträngt i Tibet, till Si-Fan-folket och till mongolerna vid Koko-nor. Jean de Montcorvin, ärkebiskop af Peking, hade redan organiserat en kör, där talrika mongoliska religiösa dagligen öfvade sig i recitationen af psalmer och i katolska ceremonier. Om man nu lägger märke till att Tsong Kapa lefde vid alldeles samma tidpunkt som då kristendomen vann insteg i Centralasien, så skall man icke förvånas öfver att i den buddistiska reformen finna så frappanta likheter med kristendomen.»

»Och skulle man icke kunna säga något ändå mera positivt? Skulle icke denna legend om Tsong Kapa, som vi samlat på själfva platsen för hans födelse och direkt från flera lamor, kunna bringa vår åsikt ett stöd? Efter att hafva utgallrat allt det märkvärdiga som af lamornas inbillningskraft blifvit fogadt till denna berättelse, så kan man medgifva att Tsong Kapa var en man, som reste sig öfver mängden genom sitt geni, och kanske också genom sin dygd; att han undervisades af en främling som kom ifrån västerlandet; att efter mästarens död lärjungen styrde kosan mot väster och stannade i Tibet, där han gaf spridning åt de lärdomar, som gifvits honom. Var icke denne främling med stor näsa en europé, en af dessa katolska missionärer, som vid denna tidpunkt inträngde i så stort antal i Högasien? Det är icke förvånansvärdt att de lamaistiska traditionerna hafva bevarat minnet af denna europeiska figur, hvars typ är så olik den asiatiska. Under vår vistelse i Kumbum hafva vi mer än en gång hört lamor göra reflexioner öfver det främmande i vårt utseende och utan att tveka säga att vi voro från samma land som Tsong Kapas lärare. Man kan antaga att en för tidig död icke tillät den katolske missionären att fullborda sin lärjunges religiösa undervisning och att denne, då han sedermera själf ville blifva apostel, blott lagt sig vinn om att införa en ny liturgi, vare sig han nu icke hade en tillräcklig kunskap om den kristna dogmen eller hade affallit från sin tro. Det svaga motstånd han mötte i sin reform tyckes antyda att de kristna idéernas framsteg i dessa trakter redan i hög grad hade kommit Buddakulten att vackla. Det återstår oss att längre fram undersöka, huruvida de talrika

beröringspunkter buddisterna hafva med katolikerna äro ett hinder eller en fördel för trons utbredande i Tatariet och Tibet.»

Dessa likheter beröra naturligtvis endast kulten. Om läran säger Huc[1]: »Fader Desideri gör sig, enligt vår mening, mycket öfverdrifna föreställningar om de beröringspunkter han, från dogmatisk synpunkt, tror sig hafva upptäckt mellan kristendomen och den lamaistiska läran. Det är sant att man i Tibet återfinner förunderliga minnen af de stora primitiva traditionerna och oemotsägliga spår af medeltidens katolska missionärer; men det är icke sant att buddisterna ha en mycket klar och mycket precis idé om Guds enhet, om den heliga treenigheten, om människornas återlösning, om Guds sons inkarnation och om den heliga nattvarden. Frön till alla dessa dogmer kunna möjligen finnas på bottnen af deras tro, men de äro ingalunda bestämda.»

På ett annat ställe i samma arbete[2] utropar Huc: »La coïncidanse des lieux, celle des époques, les témoignages de l'histoire et de la tradition, tout démontre donc jusqu'a l'évidence que la hiérarchie et le culte lamaïques ont fait des emprunts considérables au christianisme.»

Den älskvärde abbé C. H. Desgodins, som vistats en mansålder i den yttersta östern af Tibet, anstränger sig att omintetgöra likheterna mellan de båda religionerna. Han har en särskild rubrik för ämnet: »Hiérarchie lamaique comparée à celle de l'Eglise catholique»,[3] där han säger: »Vissa författare hafva gått ända där-

[1] Le Christianisme en Chine, Paris 1857, T. IV. s 11.

[2] Tome II, s. 20.

[3] Le Thibet d'après la correspondence des missionnaires. Paris 1885 p. 228.

hän att jämföra den lamaiska hierarkien med den katolska kyrkans hierarki, dess påfve, dess kardinaler, dess primat, dess ärkebiskopar och biskopar. Jämförelsen är mer än otymplig, ty inom katolicismen är det sekulära prästerskapets hierarki, alltifrån påfven till den siste själasörjaren, kyrkans fundamentala hierarki, hvars religiösa korporationer icke äro annat än nyttiga, ehuru ej nödvändiga hjälptrupper. I Tibet däremot är hela hierarkien väsentligen ett munkväsen och man finner där icke minsta spår af något sekulärt prästerskap.

I själfva verket och i grund och botten liknar den religiösa korporationens organisation i Tibet i mycket högre grad protestantismen än katolicismen (!). På båda hållen finna vi verkligen en slående parallellism hos de oberoende och rivaliserande sekterna, mycket liten sammanhållning inom hvarje sekts prästerskap, och den civila maktens intrång och tillgrepp på det religiösa området. Den enda likhet som lamaserierna äga med katolicismen förefinnes i munkväsendets form, som är en bisak inom katolicismen, en hufvudsak för den tibetanska buddismen. Gå vi tillbaka till trettonde seklet, så finna vi att historien redan spridt ljus öfver denna forms förtid; vi hoppas att hon skall fullborda sitt verk med tålamod och att hon, med klara papper skall bevisa att munkväsendets former såväl som många andra ceremonier inom den yttre kulten icke äro annat än lån från kristendomen.»

En anonym författare i Calcutta Review säger om George Bogles skildringar af ceremonierna i Taschilunpo, 1774, att de »oemotståndligt leda oss till jämförelser mellan Tibets buddism och den romerskt katolska religionen. I andanom ser man det skådespel som på

påskdagen erbjuder sig i Sankt Peterskyrkan, då man läser om Taschi Lama sittande under en tronhimmel på gården af sitt palats, omgifven af en väldig människoskara, väntande hans välsignelser.»[1] Efter att hafva uppräknat en rad af beröringspunkter, i samma anda som Huc, nämner han också analogien mellan det buddistiska inkarnationssystemet och dogmen om den apostoliska successionen. Han ger företräde åt den buddistiska uppfinningen. Tanken att låta en afsomnad lamas ande utan mänsklig inblandning vandra öfver i ett barns kropp, finner han mycket högre och renare och för sinnet mera tilltalande än tanken att låta samma öfverförande ske genom val af ett kollegium af kardinaler.

Vid samma tid uttalar John Stewart sin förvåning öfver att Dalai Lama »ofta utdelar små kulor af välsignadt bröd, alldeles som de romerska katolikernas pain benit.»[2] Äfven han uppräknar en rad af likheter och finner det icke underligt att kapucinerna trodde sig igenkänna hvartenda drag af sin egen kult hos Tibets lamor.

I sina noter till franska upplagan af Carl Peter Thunbergs reseskildring uttalar L. Langlés några långt gående reflexioner om buddism och kristendom[3]. Inom den japanska buddismen finner han motsvarigheter till den katolska kyrkans helgon och kanoniserade påfvar. Han citerar också jesuiten Charlevoix i dennes »Histoire du Japon», där det heter: »Det märkvärdiga är att man midt i detta oformliga religionskaos finner så många spår af kristendomen, att vi knappt äga ett mysterium,

[1] Calcutta Review, Vol. LXIV, 1877, s. 115.

[2] Annual Register, 1778, s. 36.

[3] »Voyages de C. P. Thunberg au Japon» etc. Tome III. Paris 1796 s. 248.

en dogm eller ens ett barmhärtighetsbud, som japanerna icke redan tyckas hafva känt till.» Gravyrerna i pater Georgis arbete förråda, såsom Langlés uttrycker sig, en slående likhet mellan lamornas och de katolska prästernas dräkter. Allt kan förklaras om man gör »Tibets eller Tatariets platå» till vetenskapernas vagga!

Kanske jag redan tröttat mina läsare med alla dessa citat? Nåväl, endast ett fåtal återstår nu. Ämnet är dock fängslande och det har, åtminstone för några minuter, fångat sådana män som Voltaire och Napoleon. Den förre talar visserligen icke om våra analogier, men han har ett lustigt yttrande om Dalai Lama, där han icke varit lyckligare än i sina funderingar om Karl XII. Så säger han: »Det är säkert att den del af Tibet där storlaman regerar var innesluten i Tjingis Kans rike och att öfversteprästen icke på minsta vis oroades af härskaren, som i sina härar hade många dyrkare af denne afgud i människohamn.»[1] Abel-Rémusat genmäler att Tjingis Kan aldrig hade tillfälle att ådagalägga någon sådan vördnad för öfversteprästen, »ty på Tjingis Kans tid fanns icke ännu någon Dalai Lama i Tibet».[2]

Napoleons jättegestalt skymtar förbi oss af en ren händelse. Kapten Basil Hall landsteg i Jamestown den 11 augusti 1817 och hade två dagar senare audiens hos Napoleon. Hall berättar om deras samtal: »Likheten mellan de kinesiska bonzerna och de katolska prästerna var honom bekant. Han visste, att vissa katolska och buddistiska ceremonier äfvenledes liknade hvarandra. 'Men där,' anmärkte han, 'upphör likheten, eftersom bonzerna icke utöfva något inflytande på folkets tänke-

[1] Essai sur les moeurs et l'esprit, Tome II, Paris 1775, s. 143.
[2] Melanges asiatiques, Tome I, Paris 1825, s. 129 o. f.

sätt och alls icke blanda sig i dess timliga angelägenheter.'»[1]

På tal om kapucinermissionens män säger den store sanskritforskaren H. H. Wilson: »De äro alla öfverens om likheten mellan lamareligionen och kristendomen.» Yttrandet fälles i en not till Mir Isset Ullahs berättelse om en resa från Ladak till Jarkent, där muhammedanen tillåter sig följande impertinenta anmärkning: »Det finns också en påtaglig släktskap mellan Tibets lamor och de kristna ländernas munkar.»[2] Mir Isset Ullah reste på uppdrag af Manasarovar-forskaren Moorcroft, som själf, vid ett besök i Daba år 1812, gjorde den iakttagelsen, att då en rik tibetan dör, en betydande del af hans egendom går till kyrkan och att afgudabilder skänkas till de präster, hvilka bedja för den afsomnades själaro, »alldeles som inom den romerskt-katolska tron».[3]

Biskopen doktor Nicholas Wiseman höll år 1835 i Rom en serie af tolf föreläsningar om sammanhanget mellan den vetenskapliga forskningen och den kristna uppenbarelsen.[4] I sin elfte föreläsning kommer Wiseman också in på Tibets religiösa förhållanden och säger: »Då Europa först blef bekant med denna dyrkan, var det omöjligt att icke känna sig förvånad öfver de analogier, hon företedde med de kristnas och förnämligast katolikernas religiösa bruk. Lamas hierarki, tibetanernas monarkiska inrättningar, deras kyrkor och ceremonier

[1] Sankt Helena. Kejsarens sista dagar, af Paul Frémeaux, på svenska öfversatt af A. Börtzell, sid. 69.

[2] Journal Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland, N:o XIV, 1843 s. 293.

[3] Asiatic Researches XII, 1818, s. 437.

[4] »Religion och Vetenskap.» Öfversatt från engelskan af C. F. Bergstedt, Stockholm 1853, sid. 368.

liknade våra så i de minsta drag, att någon beröring mellan båda ovillkorligen syntes böra hafva ägt rum.»

Stödjande sig på Abel-Rémusat och ett par andra lärda, kommer författaren till följande resultat: »Vid den tid, då buddistiska patriarker först nedsatte sig i Tibet, stod detta land i omedelbar beröring med kristendomen. Icke allenast hade nestorianerna kyrkliga kolonier i Tatariet, utan kanernas hof besöktes af italienska och franska andliga män, utsända på viktiga beskickningar från påfven och Ludvig den helige i Frankrike. De medförde kyrkoprydnader och altaren, för att om möjligt göra ett gynnsamt intryck på infödingarnas sinnen. För detta ändamål firade de sin gudstjänst i närvaro af de tatariska furstarna, af hvilka de erhöllo tillåtelse att upprätta kapeller inom själfva de kungliga palatsernas områden. En italiensk ärkebiskop, skickad af påfven Clemens V, upprättade sitt biskopsdöme i denna stad och uppbyggde en kyrka, till hvilken de trogna kallades med tonerna af tre klockor, och hvarest de sågo många heliga skilderier målade på väggarna. — Ingenting var lättare än att förmå många af de olika sekter, som öfversvämmade det mongoliska hofvet, att beundra och antaga denna religions ceremonier. Några medlemmar af det kejserliga huset omfattade i hemlighet kristendomen, många förenade dess yttre bruk med sin egen trosbekännelse, och Europa ömsom fägnade sig, ömsom sörjde öfver berättelserna om de furstliga personernas omvändelse och upptäckterna af deras otrohet... Omgifna af sådana med romersk prakt firade ceremonier och af ambassadörers och missionärers mun erfarande berättelser om deras lands religionsbruk och hierarki, är det intet under, att den lamaiska religionen,

En tiggarlama. Han bär öfver högra axeln ett par skinnklädda träsulor, som fastbindas vid flathanden och släpa mot marken, då laman mäter vallfartsvägen med sin egen kroppslängd.

som just vid denna tid började antaga prakt och ståt, omfattade sådan institutioner och bruk, med hvilka de redan voro förtrogna, och hvilka de, som de önskade att vinna, beundrade och älskade. Sammanträffandet i tid och rum, och den omständigheten, att den heliga monarkien icke förut fanns till, är ett mer än tillräckligt intyg, att den tibetanska religionen endast är försöket till en efterbildning af vår egen.»

Wiseman förfäktar alltså den åsikten att den lamaistiska kulten blifvit importerad till Tibet från Europa. Han har emellertid tagit det mesta af hvad han anför i ämnet från Abel-Rémusat. Denne säger i sin »Discours sur l'origine de la hiérarchie lamaïque»:[1] »De första missionärerna, som vunno kännedom om lamaismen, hade icke blifvit litet förvånade öfver att i hjärtat af Asien finna talrika kloster, högtidliga processioner, vallfärder, religiösa fester, ett öfversteprästerligt hof, kollegier af högre lamor, som valde sitt öfverhufvud, kyrkofursten och den andlige fadern för tibetaner och tatarer. Men då den goda tron icke i mindre grad var en dygd i deras tid än en plikt i deras bekännelse, hade de icke ens tänkt på att söka dölja dessa sällsamma beröringspunkter, och för att förklara dem inskränkte de sig till att betrakta lamaismen som ett slags degenererad kristendom, och i de drag, som öfverraskat dem, funno de lika många spår af de syriska sekternas forna framträngande till dessa trakter.»

Han visar att det just var under den tid då sändebud och katolska munkar skickades till österlandet från Europa som de buddistiska patriarkernas nya säte grundades i Tibet. »Bör man förvåna sig öfver att de,

[1] Melanges Asiatiques, Tome I, Paris 1825, sid. 129.

i begäret att öka sina anhängares antal och gifva större glans åt kulten, upptogo några liturgiska bruk och något af den främmande pomp som gjorde intryck på massorna?»

Abel-Rémusat vill sålunda visa att de rent yttre likheter, som kunna finnas, bero därpå, att lamaismen i en sen tid upptagit en del af den katolska kyrkans pompösa bruk. Han uppträder sålunda emot den mening, som i lamaismen ville se en förstörd kristendom. Bland dem, som förfäktat denna åsikt, nämner han Thévenot, abbé Renaudot, Andrade, della Penna, Georgi, Deguignes, Lacroze »och många andra». Huru man nu än vill förklara de befintliga likheterna mellan de båda kyrkorna, så framgår dock tydligt nog af Abel-Rémusats utredning, att en sådan likhet verkligen iakttagits af en hel rad katoliker.

Henry T. Prinsep säger i en liten bok om det lamaistiska Asien[1] att »den utomordentliga likheten mellan buddismens doktrin, böcker, ritual, former och institutioner och den romerska kristendomen, hvilken iakttogs af de jesuiter som i sjuttonde seklet besökte Tibet», måste leda till den tron att den förra religionen hade lånat af den senare. Det tibetanska klosterväsendet bar också en märkvärdig likhet med förhållandena inom de romerska och konstantinopolitanska kyrkorna under medeltiden. Han anför kapten Turners förvåning öfver den tibetanska växelsången mellan präst och församling och dess likhet med den romerska kyrkans ceremonier under högmässan. Csoma de Körös har öfversatt några af dessa tibetanska kyrkosånger, och Prinsep säger om

[1] Tibet, Tartary and Mongolia, London 1851, s. 5, 12, 136, 141, 165 etc.

dem, att han själf blifvit »mycket förvånad öfver deras likhet i ande och ton med delar af litanian och psalmerna, hvilka på samma sätt läsas eller sjungas i de katolska kyrkorna».

I 1860 års upplaga af Malte-Bruns geografi finner jag följande uttalande[1]: »Rom och Lhasa, påfven och Dalai Lama kunde skänka oss beröringspunkter fulla af intresse. Den tibetanska regeringen, som är helt och hållet lamaistisk, tyckes på sätt och vis vara kopierad från de påfliga staternas ecklesiastika regemente.»

Till slut blott ett citat ur Köppens berömda bok om lamaismen[2] »Äldre och yngre resande, som trängt in i snöriket eller något därifrån omvändt land, hafva ofta uttalat sin förvåning öfver de många beröringspunkterna mellan den katolska och lamaistiska kultens former, likheten, ja öfverensstämmelsen i ceremonierna, prästdräkten, de heliga redskapen och annat. I den ödsliga vidskepelsens tidsålder sköt man skulden för detta förhållande på upphofvet till allt ondt — Satan. Djäfvulen, sades det, 'Guds apa', har åt Herren Gud efterhärmat äfven hans kristendom och grundat en kyrka, som i sina yttre åthäfvor ter sig nästan som den katolska, men till det inre och i sanning icke är annat än hedniskt djäfvulskap. Sjuttonhundratalets kapuciner satte i djäfvulens ställe urkättaren Manes, som de identifierade med Budda och gjorde till lamaismens stiftare. Och slutligen hafva propagandans senaste sändebud, som besökt Lhasa, kommit till den öfvertygelsen, att alla analogierna mellan lamaism och katolicism, till och med pontifikatet, prästernas celibat, helgondyrkan, bikten, fastorna, proces-

[1] Géographie Universelle de Malte-Brun, Tome III, Paris 1860, p. 235.
[2] Die Lamaische Hierarchie und Kirche, Berlin 1859, s. 116.

Lama med tempeltrumma.

sionerna, m. m., vidare bruket af exorcismen och vigvattnet, och slutligen klockorna, rosenkransen, mitran, herdestafven o. s. v., samt och synnerligen lånats ifrån kristendomen och först på grund af doktor Tsong Kapas reformer blifvit införda i den lamaiska ritualen och kulten... Det är knappast möjligt att ingå på den frågan, huru mycket lamaismen lånat af kristendomen och hvad å sin sida katolicismen lånat af lamaismen eller buddismen i dess helhet. Här må blott framhållas för det första att Tsong Kapas reformer absolut icke få tillmätas en så vidsträckt betydelse, som hade han så att säga skapat hela den lamaiska kulten, sådan denna nu ter sig, och att det å andra sidan är fullständigt okritiskt och ohistoriskt att såsom nya påfund och därtill efterapningar efter katolicismen utgifva urbuddistiska inrättningar och bruk, såsom t. ex. celibatet, bikten, fastorna, hvilka alla bevisligen äro äldre än kristendomen.»

Äfven rosenkransen är äldre i Indien och till och med i Tibet än i Europa. Härom säger Köppen: »Rosenkransens hemland tyckes vara Indien, hvarifrån muhammedanerna och från dem förmodligen de kristna erhållit den — ty man får väl inte tilltro människohjärnan att mer än en gång hafva uppfunnit detta besynnerliga devotionsredskap.»

Om dopet säger han: »Dopet, eller bruket att med vatten bestänka eller i vatten nedsänka barn omedelbart eller kort efter deras födelse och att därvid gifva dem ett namn, är icke uteslutande ett kristet sakrament, utan iakttages i många så kallade hedniska religioner, till och med hos mycket råa schamaniska folk, och det användes uttryckligen som en handling af religiös invigning och

försoning och såsom ett andligt reningsbad. Att den lamaiska kyrkan måste äga dopet, kan man på grund af dess hierarkiska tendens utan vidare förstå.»

I afseende på äktenskapet framhåller Köppen en olikhet mellan de båda kyrkorna. Enligt katolska konciliebeslut skall den vara fördömd, som påstår, att »status conjugalis» är lika rent och heligt som »status virginitatis». »Det är därför en skriande inkonsekvens att äktenskapets ingående, d. v. s. den handling, genom hvilken två personer öfvergå från ett heligare till ett mindre heligt tillstånd, af den katolska kyrkan betraktas som ett sakrament.» Inom den lamaistiska världen däremot beror äktenskapet helt och hållet på enskild öfverenskommelse, som ofta utan kontrahenternas hörande slutes af deras föräldrar.

Äfven Köppen har sina vedersakare. Så säger W. L. Heeley om honom att han tydligen är fritänkare och tycker illa om prästerna och deras vägar och hatar lamorna, »emedan de påminna honom om den katolska kyrkan, på samma sätt som några af de katolska missionärerna hata lamorna därför att de parodiera kyrkan».[1]

Hos Adrien Launay finner jag följande ord: »I sjuttonde seklet berättade indiska karavaner, utan tvifvel liksom några historieskrifvare narrade af de analogier som kunna iakttagas mellan katolska och lamaiska ceremonier, att det fanns kristna i Tibet.»[2]

Harald Hjärne framhåller om buddismens kyrkliga samfund, att de på sin höjd kunna sammanställas med katolicismens munkordnar.[3]

[1] The Calcutta Review, Vol. LIX, 1874, s. 139.

[2] Histoire de la Mission du Thibet, par Adrien Launay de la Société des Missions-Étrangères, Tome I, p 23.

[3] Stat och Kyrka; Stockholm 1912, s. 11.

En af vår tids stormän inom buddismens studium, doktor T. W. Rhys Davids, afslutar sin lilla förträffliga och ständigt i nya upplagor utgående handbok med följande rader[1]: »Lamaismen — med sina rakade präster, sina klockor och rosenkransar, sina bilder, praktfulla dräkter och sitt vigvatten, sin gudstjänst med dubbla körer, processioner, trossatser, mystiska ritual och rökelse, där lekmännen endast äro åskådare; dess abbotar, munkar och nunnor af många olika grader, dess dyrkan af den dubbla jungfrun, helgon och änglar, dess fastor, bikt och skärseld, dess afgudabilder och målningar, dess stora kloster och präktiga katedraler, dess mäktiga hierarki, dess kardinaler och dess påfvar — bär, åtminstone till det yttre, en stark likhet med den romerskt-katolska kyrkan, trots den väsentliga skillnaden i lärorna och tänkesättet.»

I andra bandet af detta arbete berörde jag endast flyktigt några af likheterna mellan de båda kyrkorna. Nu har jag genom åtskilliga citat bevisat att icke allenast protestantiska religionsforskare, utan också en hel rad katolska missionärer, som vistats åratal i Tibet, i sina jämförelser gått mycket längre än jag. Läsaren må själf afgöra, huruvida det är jag som bedrifvit »konfessionellt ofog» eller om icke snarare de katoliker, hvilka hedrat min hjässa med innehållet i sin vredes skålar, gjort sig skyldiga till betänkliga afvikelser från sanningens väg.

Och hvad oss beträffar, så ha vi af pater Antonio de Andrades lyckade missionsresor till det forna konungariket Tsaparang låtit locka oss bort på fjärran afvägar från Satledschs majestätiska dalgång. Därför är det på

[1] Buddhism: being a sketch of the life and teachings of Gautama, ne Buddha, London 1903, s. 250.

tiden att vi återknyta berättelsens tråd, öfverlämna den döende byn åt dess drömmar om en förgången storhet vid den kungliga flodens oföränderliga brus, och bereda oss till uppbrottet från en trakt, öfver hvars ödsliga fjäll de första kristna klockorna i Tibet en gång klingade i klara toner.

Tempelvestibul i Taschi-lunpo. Två af de fyra andekonungarna, som vakta ingången. (Efter en akvarell af förf.)

Totlings bro sedd nedifrån.

XXVII.

Genom de högra biflodernas labyrinter.

I lägret vid foten af Totlings klosterterrass befunno vi oss på en absolut höjd af blott 3,700 meter. Nu bar det utför på allvar! Härliga känsla att efter åratal på kolossala höjder åter stiga ned till tätare luftskikt! Två år i den starkt förtunnade luften 4,900 till 5,900 meter öfver hafvet är ungefär hvad européen tål. Hans hjärta och hans lungor äro icke byggda för den starka syreförknappning som råder där uppe på gränsen till den oändliga rymden. Då Dalai Lama reser till Calcutta, plågas han måhända af hettan, men den ökade tillgången på syre bör han förnimma som ett välbehag.

För européen är det annorlunda. Då han lämnar halfva atmosfären under sig, ansträngas öfver höfvan muskulaturen och klaffarna i hans hjärta; han förföljes dag och natt af en känsla af konvalescentens trötthet, som icke förjagas af tio timmars hvila under hvarje natt som flyr.

På mig själf kunde jag iakttaga följande symptomer: kroppstemperaturen sjönk en grad under den normala, andhämtning och puls voro hastigare än vanligt och minsta rörelse framkallade andfåddhet; jag blef slutligen likgiltig för allting utom vägen till Indien och den nattliga hvilan; dagens tvenne måltider betraktade jag som straff för mina synders skull; endast varmt te och iskallt vatten smakade alltid bra och tobaken var ett omistligt sällskap under ensamhetens ändlöst långa timmar. Omkring oss utbredde sig ständigt ett oöfvervinneligt haf utan gränser, och dess förstenade vågor, som månad efter månad tornade upp sig framför oss tycktes aldrig taga slut. Vi hade länge nog färdats i lugnare farvatten; nu nalkades vi berghafvets strand där bränningen går stormande vild, och det blef tydligare för hvarje dag att Himalayas besegrande icke var en lek.

Men nu bar det utför mot det välsignade Indien. Efter de gråa, sterila vidderna i höga Tibet lyste kornfälten vid Satledschs bifloder tjusande gröna, och redan hade vi hört ljumma sommarvindar susa genom lummiga poppelkronor. Till och med regnet plaskade sommarljumt och skönt, man kunde kasta af sig en af filtarna på natten, då temperaturen icke sjönk under 8,9°. Det var som att möta våren. Det kändes lättare att andas. Lefnadslusten vände åter, hvilans timmar gåfvo rikare

utbyte och aptiten kom tillbaka. Därför var det så oändligt skönt att sjunka från de stora höjderna.

Själfva Tjangtsö, som i början varit så morsk, blef slutligen riktigt treflig, skaffade oss den proviant vi behöfde och fick den ena revolvern i utbyte mot en sadel. För öfrigt behöfde vi icke hans nådiga hjälp, ty Thakur Jaj Chand hade med Mohanlal skickat oss en ny tibetan, Ngurup Dortje, till vägvisare. Han kände vägen till Poo, och jag kunde få behålla honom till Simla om jag så ville.

Ngurup Dortje tågade också i täten, då vi den 15 augusti lämnade Tøtling. Åt den obetydliga höjden skulle vi icke få glädja oss länge. Från Mangnang hade vi gått hufvudstupa ned till klostret, som ligger på bottnen af Satledsch-dalens graf; nu skulle vi åter upp till högre regioner, där vägen i en väldig båge norr om floden korsar landet Tjumurti.

På vänstra strandens terrass skrider vår lilla skara framför klosterstadens front, där tempelhus och tjorten-pyramider resa sig bland ruinerna och där en och annan lama bevärdigar oss med en afskedsblick ur någon mörk glugg. Stigen leder mot nordost uppåt floden och efter en stund böjer den af mot norr rakt ned till bron öfver Satledsch. Mellan lodräta klippor af sandsten i läget 18° N 85° O är den väldiga floden hopträngd till en bredd af kanske 25 meter och dess djup måste därför vara betydligt. Grumlig, grå och bullersam brusar den väldiga vattenmassan fram genom sin trånga korridor och erbjuder uppåt loppet en fängslande och storslagen bild af oemotståndlig kraft. Strax nedanför bron breder floden ut sig, blir lugnare och mindre högljudd, bergen rycka tillbaka och skänka ut-

rymme åt flacka strandremsor, där erosionsterrasserna dock alltid stå skarpt tecknade om de icke blifvit genombrutna af mindre bifloder. Men vidgningen är icke lång; redan vid Tsaparang borrar floden åter sin bana genom en trång korridor.

Totlings bro är en gedigen konstruktion, och utan ringaste farhågor kan man anförtro sina hästar åt dess plankor. Brohufvudena äro byggda i form af korta stentunnlar på klippornas afsatser, kanske tolf meter öfver vattenytan. Mellan tunnelkistornas krön äro tvenne mäktiga järnkättingar spända, och i dem hänger brons plana trävirke. Det hela är så stadigt hopkommet, att bron icke märkbart darrar under hästarnas tyngd. Kedjorna tjäna också som bröstvärn, och min hvita häst hade icke tillfälle att pröfva sin lycka i nya dödssprång.

På högra stranden blir vår riktning åter västlig öfver raviner och fåror mellan kullar af lösslera och grus. Störst af alla är den dal, genom hvilken vägen från Gartok och Aji-la kommer ned till Totling. I dess steniga bädd strömmade nu omkring fem kubikmeter grumligt vatten, vållande våra fotgängare det vanliga uppehållet. Därpå följer stigen omedelbart utmed Satledschs strand midt emot Totling och vi ha en förträfflig utsikt öfver den ödsliga klosterstaden. Denna försvinner för alltid ur vår åsyn, då vi styra kosan upp genom en bidal, hvars bäck rullar sitt flöde mellan friska ängar. På sidorna resa sig branta väggar af lera, sand och grus, cañonnaturen har icke upphört ännu. Sådant förblifver landskapet till en trakt, där Ngurup Dortje föreslår oss att lägra. Höjden uppgår till 3,746 meter. Från nordost utmynnar en dal, kallad Natang, där korn odlas.

Knappt voro tälten uppslagna förrän sydvästmonsunen sträckte en blåsvart vinge öfver nejden, dagen mörknade till skymning och Indras härolder stötte dånande i hornen. Ekot svarade i berg och dalar, det blixtrade som af svärdsklingor, hvilka korsade hvarandra i en batalj som kom molnen att rämna, och regnet

Totlings bro.

sköljde friskt öfver Natang. Fram på eftermiddagen hördes ett doft mullrande dån uppifrån dalen. Var det en häftig stormby eller ett verkligt skyfall som nalkades? Nej, det var regnet som från alla håll samlats till en störtflod, hvars tunga massa nu vräkte ned emot Satledsch. Bullret tilltog långsamt och säkert i styrka och blef slutligen bedöfvande. Alle man på benen! I en hast undersöktes terrängen. Tälten äro uppslagna midt i

dalen — är det meningen att lägret skall spolas bort! Om hela dalbottnen fylles af detta ursinnigt framrusande vatten, äro vi instängda som i en råttfälla under en vattenledning, ty sluttningarna äro för branta för räddning och flykt.

Det är för sent att packa in och flytta till en säkrare plats. Se där, vid sista kröken ofvanför lägret! En mörkt gråbrun mur kommer framrullande mot tälten. Ja den rullar bokstafligen öfver dalbottnen, skummande och brusande och sveper med sig allt löst lerstoft, sand, grus och torra grässtrån. Att söka göra sig hörd vore hopplöst. Nu dånar luften och marken darrar. Jag har fattat posto vid den mest kritiska punkten, fast besluten att göra allt för att rädda mina anteckningar och kartor.

Grant och präktigt är ett sådant skådespel och man glömmer nästan den hotande faran. Icke en sekund kan man taga sina blickar från denna valk af framrullande vatten. Spänningen stiger. Störtfloden skrider dock icke så fort som man skulle kunna tro. Meter efter meter fyller hon bädden och nalkas med förkrossande öfvermakt min ståndpunkt. Nu är hon framme. Skall hon nå mig och tälten och taga oss med på sitt segertåg! Behöfver jag springa för att intaga en säkrare plats? Vattnet stiger och har icke långt kvar. Nej, vi gå klara tills vidare. Tälten stå på en liten upphöjning, som icke bär spår af någon tidigare öfversvämning. Vi befinna oss på en ö, dit vattnet icke hinner. Men det hängde på ett hår, och hade vi under marsch öfverraskats af denna regnflod i någon af de trånga passagerna längre ned, hade vårt läge kunnat blifva förtvifladt.

I fulla två timmar fortfor detta flöde af väl trettio kubikmeter i sekunden att skölja ned genom dalen.

Mot aftonen aftog vattenmängden och följande morgon fanns blott en liten bäck kvar. Vattnet var till den grad bemängdt med lera, att om man doppade handen däri och lät den torka, en handske af finaste lerslam blef kvar. Oerhörda massor af fast material spolas på detta sätt ut i Satledsch och får ingen ro förrän floden i en vidgning kan bilda slam- och sandbankar i sin bädd. Hur mycket lifligare och kraftigare har icke denna bortförande verksamhet varit under pluvialtiden! Man kan förstå att en erosion som pågått genom årtusenden icke kan leda till något annat resultat än det man ser för sina ögon — en labyrint af djupt inskurna cañondalar.

Satledsch är den förnämsta pulsådern för allt det regnvatten, som rinner bort från Hundes. Floden är komponenten af otaliga bifloders samfällda vattenmängd. Tributärerna svälla och krympa allt efter regnets ojämna fall öfver jorden. Natang-dalen kan den ena dagen härbärgera en liten bäck, den andra en väldig flod. Men i Satledschs hufvudränna utjämnas förhållandet. Vid Bilaspur, där floden lämnar Himalaya och träder ut öfver Pendschabs slätter, skall man, då regntiden är i antågande och dagar med nederbörd blifva allt talrikare, helt säkert finna att Satledschs vattenmängd regelbundet sväller till ett maximum, för att sedan lika regelbundet aftaga, då regnen blifva allt mera sällsynta emot hösten.

På natten till den 16 augusti föll regnet ihållande tätt, men vi hunno bort från Natangs dal innan nästa störtflod vräkte ned. Af nederbördens verkningar i terrängen fingo vi likväl mer än nog. Den lilla bidal vi följa mot norr är inskuren i gul lösslera som af blötan blifvit hal

som såpa. Djuren slingra och glida däröfver eller klafsa som i det värsta gyttjebad. I bottnen af dalens afloppsbädd stod vanligen en gröt liknande nyblandadt murbruk, där djuren löpte fara att drunkna då vi skulle öfver. Cañontypen råder alltjämt. Vi vandra mellan lodräta eller tvärbranta väggar af gult äoliskt stoft; väldiga fristående block, torn och kolonner påminna åter, liksom förr så många gånger, om gator och gränder i en förtrollad och sofvande stad. Från sidorna utmynna otaliga raviner af alla storlekar och deras fåror sprida sig likt ekrarna i kvadranten af ett hjul. Somliga af dessa förargliga rännor äro meterdjupa och fotsbreda. Vore leran blott torr skulle den lätteligen bära djurens tyngd, men den är uppmjukad af regnet och ger vika, och den ena hästen eller mulan efter den andra står på näsan i de försåtliga fallgrafvarna. Då tågets ledare gjort sin kullerbytta, försöka de efterföljande på ett annat ställe.

Steril, ödslig och tyst som en öken är denna dalgång. Stigningen är långsam. Men då vi nå de högre regionerna, förändrar landskapet utseende. En och annan buske, en förnöjsam planta, något gräs har här och hvar funnit en fristad vid foten af ett stup. De lösa aflagringar som en gång fyllde hela Satledsch-bäckenet aftaga småningom i tjocklek, och fasta fjället, fyllitisk skiffer, träder allt oftare i dagen vid uddar och hörn. Vid en sista krök framträda i fonden kullar och hvälfda höjder, som likt holmar eller halföar dyka upp ur lerfyllningens öken. Innan vi nå denna mark som icke berörts af de äoliska aflagringarna, göra vi halt vid en liten källas öga, där gräset icke räcker att mätta våra tio djur.

Totlings bro från vänstra stranden.

Ännu en dagsled och den sofvande stadens fasader bli allt lägre. Någon gång har ett undermineradt lerblock ramlat, och dess spillror täcka dalbottnen med kubiska, skarpkantade stycken. Men nu äro vi framme vid röset, som står på gränsen mellan den äoliska bäckenfyllningen och de grusbetäckta, med glest högt

Dalen ofvanför Natang.

gräs bevuxna höjder, hvilka kallas Kaling-tang. Utmärkt af smärre rösen och manestenar slingrar stigen upp till krönet af en dominerande kullrighet, hvars kummel är synligt från alla håll. Här lönar det mödan att se sig omkring en stund och låta blicken sakta glida rundt horisontens rand. Nyss voro vi instängda i den trånga dalen och sågo blott till närmaste lerväggar och dalkrökar. Nu andas vi fritt, nu kunna vi orientera oss

och få en öfverblick öfver detta underliga land, där atmosfärilierna och de krafter som omdana jordytan farit fram mera nyckfullt och lämnat mera tydliga spår efter sig än i någon annan del af Tibet. Mot nordväst bibehåller landet samma karaktär som hittills: ett outredligt virrvarr af dalgångar, raviner och rännor, djupt inskurna i den äoliska leran, ett trassel af förgreningar och afloppsfåror af alla grader och storlekar ända till de minsta och finaste små märken efter rinnande vatten. Öfver den gula jorden tronar i nordost en snötäckt kam som hör till Ladak-kedjan; i väster stänges horisonten af trubbiga toppar med små lysande snökalotter, belägna ej långt från Schipki.

Det vidsynta kumlet reser sig på ansvällningen mellan tvenne dalsystem, och då vi lämna dess vindpiskade och åt vittringens förgängelse offrade stenar, följa vi först en af de allra minsta fårorna, sedan allt större raviner och dalgångar som skära sig ned allt djupare i den lösa jordskorpan, tills den sista af dem utmynnar i den stora Schangdse-dalen, som är riktad mot sydväst, till Satledsch. På vänstra stranden af dess bäck utbreda sig saftiga kornfält och sanka ängar kring det femtiotal kubiska och grånade, vimpelprydda hus, som utgöra byn Schangdse. Ett ensamt stående, förnämligare hus med »tjorten» framför är bebodt af ortens öfverhetsperson. På en kulle vid högra dalsidan är Schangdse-gumpa byggd, två röda och ett hvitt hus, omgifna af de vanliga minnespyramiderna. Sju lamor af gelukpa-sekten lära hafva sin varelse och verksamhet i detta kloster.

Schangdse-bäcken förde åtta kubikmeter vatten, men hade följande morgon, efter en regnfri natt, sjunkit

till fem. Dagen hade varit strålande och i 21° klockan ett kändes det besvärande hett när luften var stilla. Höjden uppgick till 4,194 meter.

Så fort vi lägrat syntes lamor, bybor och kvinnor komma gående till tälten, där de obesväradt slogo sig ned och började prata. Af den misstänksamhet vi rönt i Totling fanns här icke ett spår. Men hvarför skulle de också misstänka en karavan som kom från Totling och hade en tibetan, Ngurup Dortje till vägvisare! Ånej,

Schangdse-dalen.

hade vi klarat Totling, skulle vi nog oantastadt få fritt genomtåg öfverallt.

Den nya dagsleden liknade den förra. Mot nordväst bar färden upp genom en sakta stigande smal dal, som leder till en ny kullrighet med välkänd utsikt från ett kummel och så bar det ned till nästa dal, Tjoktse, af samma rang som Schangdse. Tjoktse-folket bor som vägglöss i lössväggarna vid högra dalsidan och i ett fåtal mer än enkla kojor. Men nu voro alla ute på kornfälten och öfvervakade bevattningen från ett par källflöden. Fälten ligga som trappstegsformiga terrasser och vattnet rinner i tur och ordning från de högre till

de lägre. Den id och ömhet de goda männen och deras kvinnor lade i dagen förrådde att de väntade mycket af årets skörd.

På ängarna i Tjoktses närhet betade oxar och kor, de första vi sett sedan långliga tider, en ny påminnelse om varmare luftstreck. Väl hade vi sett ett par vildåsnor under dagens lopp och i backarna sutto lifvade murmeldjur och hvisslade gällt utanför sina hålor. Men det hjälpte icke. Vi voro i alla fall på väg att lämna det höga, kalla och njugga Tibet, vi voro på väg till Indien — o välsignade tanke, sagornas och djunglernas land! Kornfält hade vi ju sett sedan flera dagar; men nu hade vi nått de första verkligt jordbrukande byarna, en bofast befolkning hade trädt i de kringirrande nomadernas ställe, stenkojan i tältets, nötboskapen i jakens, och fårafveln, som var allt där uppe på höjderna, var blott en bisak för de bönder, hvilkas byar vi nu gästade.

I Tjoktse ha vi intet att göra. Vi rida förbi byn, upp genom nya dalar, öfver nya höjder och skåda framför oss klostret Rabgjäling-gumpa på sin kulle. Det är lika vemodigt som rörande att se alla dessa gudahus i ett så ödsligt land. Klostercellerna lägga beslag på en alltför stor procent af den manliga befolkningen, som bättre kunde använda sin tid och sina krafter än till att snyta lampor och stå på näsan för gyllne beläten. Men lefve munkväsendet i alla fall! Från dess skumrask bevarar jag idel ljusa minnen.

Saftiga ängar på vänstra stranden af Rabgjälingälfven inbjödo oss till lägring, och jag hade just kommenderat halt, då Ngurup Dortje ropade:

»Nej, lägra icke här, herre!»

»Hvarför icke, betet är godt, vattnet klart och grönt och vädret stadigt.»

»Sant, men kommer ett regn i natt, bli vi afskurna, ty denna flod är illa känd och mycket svår att öfvervada på grund af sitt djup.»

»Skönt, då stanna vi på högra straden.» Och därmed plumsade vi genom det rena, friska vattnet och läto sedan djuren gå tillbaka till vänstra strandens ängar. I händelse af regn, kunde vi hämta dem i god tid.

Rabgjäling-gumpa.

Pittoresk, färgrik och gåtfull som ett sagoslott reser Rabgjäling-gumpa sina vimpelprydda tinnar öfver dalen. Högst på klosterkullens krön trotsar en rödmålad »lhakang» himmelens, vattnets och jordens förstörande krafter, liknande kapitelet på en kolonn, kungsörnens bo öfver en afgrund. Den bräckliga rullstensgrunden såg ut att kunna gifva vika efter nästa regn. Det vore att trotsa Gud att sofva i det bygget öfver en enda natt. Vid kullens fot är en annan gudasal omgifven af byns

kojor och gårdar och en hel klunga af »tjorten». Munkarnas bostadshus bilda en liten by för sig, omgifven af sin egen mur.

Ledsagade af ett par munkar gjorde vi ett kort besök i den nedre gudasalen, hvars konstnärligt utförda väggmålningar voro illa åtgångna af fukt och sipprande takvatten. För öfrigt var interiören densamma som vanligt. De båda divanerna saknades lika litet som de åtta kolonnerna med sina tempeldukar och spetsband. Hela högar af lösa blad med gulnade kanter ersatte bokhyllornas »inbundna» skatter. Vid fondväggens midt satt Budda, fulla två meter hög och klädd i en gul mantel. På altarbordet framför honom voro dii minores uppställda på två led, och framför dem brunno lamporna i sina mässingsskålar. Det hela smalt ihop till en harmonisk, dämpad och lagom smutsig färgton.

En öppen gång eller »kore» med bröstvärn och fri utsikt åt alla håll kringsluter templet och lekmannabyn, men lämnar lamabyn utanför. Några tjortenpyramider beröras af »kore»-banan. I deras sidor äro hela rader af bönecylindrar insatta i nischer. Då pilgrimen eller munken gör sin »kore»-vandring, försummar han icke att med handen sätta alla dessa maskiner i rotation kring sina vertikala järnaxlar, och hans steg åtföljas af deras snurrande och gnisslande ljud. Denna handling medför samma nytta som om vandraren muntligen rabblat alla de böner som på långa pappersremsor inneslutas i hvar och en af dessa bönekvarnar. Olycklig den, som snurrar kvarnen åt orätt håll! Både rotationen och vandringen i »kore»-gången måste ske i samma led som visaren på ett ur.

Genom en glugg vid gångens innersida kunde vi titta ned i en till hälften underjordisk tempelkrypta, dit munkarna icke ville släppa oss. Vi sågo dock att långväggen pryddes med idel medaljonger i svag relief, framställande brokigt målade och delvis förgyllda buddabilder. På jordgolfvet lågo några nyhuggna manestenar och en vackert huggen gudabild i sten, som jag förgäfves bad att få gälda i silfver.

Rabgjäling-dalen mot SSW.

I Rabgjäling tjänade elfva munkar. Yttermurarna af deras hus voro målade i gråblåa, röda och hvita vertikala strimmor, en sammansättning som lär angifva klostrets frändskap med Sakija. Munkarna voro lika vänligt sinnade som lekmännen och deras kvinnor, hvilka vallfärdade till våra tält för att sälja små klimpar af mer eller mindre härsket smör.

I aftonsolens sken lyste klostrets högsta »lhakang» som blodet på en offersten, men skuggorna blefvo långa och fyllde dalen, där tystnaden bröts endast af flodens brus. Stjärnorna, pilgrimers och vandrares vänner, gnistrade klarare än vanligt i den kalla kvällen. På natten sjönk temperaturen till + 0,1°, men så voro vi också på en höjd af 4,166 meter och hade stigit 466 meter från Totlings klosterstad.

Rabgjäling-gumpa.

XXVIII.

Ngari-tsangpos dal.

Förvånad öfver att Rabgjälings höga »lhakang» icke störtat ned under natten, utan ännu tronade röd och dryg på sin bergspets, bröt jag följande dag ånyo upp med de mina. I sicksack klättra vi upp mot höjderna på en smal stig, som likt en hylla sväfvar öfver djupa raviner och tvärbranta stup. Innan vi veta ordet af bär det åter ned i en stor dalgång, som i sin öfre del bär namnet Rildigjok och längre ned heter Tjang-tang. Man stannar gärna en stund vid stranden af dess bäck och svalkar sig med dess klara, kalla vatten, hvilket går att skänka sin gärd åt härskarinnan Satledsch.

Rildigjoks kojor, åkrar och »tjorten» förmå icke att väcka vår nyfikenhet. Vi fortsätta upp mot nya höjder och öfver kammar mellan djupa raviner. Det bär upp och ned som vanligt öfver en rad af dalar innan vi stanna i Karu-sing, som bjuder på källor och bete, men saknar mänskliga boningar. En »dakpa» eller tibetansk postlöpare kom springande i sakta lunk förbi våra tält. I en liten väska bar han den engelska posten till Thakur Jaj Chand och berättade att han varit på väg i tre dagar. Väskan, som mellan Simla och Gartok flere gånger går ur hand i hand, skulle snart föras vidare af en ny Maratonlöpare.

Äfven denna natt stannade minimitemperaturen så nära fryspunkten som möjligt, men höjden var också betydlig, 4,300 meter. Af Satledschs regelbundna fall hade vi ingen glädje. Vi voro 600 meter högre än vid Totling. Denna väg till Indien är hopplöst lång. Man tror sig ha tillryggalagt en mil och har blott vunnit en half eller mindre. Och alltid tyckes afståndet vara lika stort till gränsen och till skogarna på Himalayas södra sida.

Den 20 augusti hade vi alltjämt samma trefliga terräng, en serie af hämmande dalar, skilda från hvarandra af ansvällningar och höjder. Oftare än förr träder fast fjäll i dagen, och bergarten är en starkt veckad och vittrad fyllitisk skiffer. I en af dessa dalar är Sumur-gumpa ett helt litet kloster med två munkar och ett par kojor. En bidal från höger heter Ldat; dess källor och beten mana till lägring på en höjd af 4,478 meter. I en terrassvägg nära lägret fanns en grotta med tillbommad ingång och stängda gluggar. Förra året hade en mediterande eremit tillbringat i dess mörker och skulle snart återvända till sitt frivilliga fängelse.

Hvisslingar och hästtramp ekade i dalen. Där kom en lama med kalott på hjässan och tvenne infödingar från Beschahr drifvande några hästar och en åsna.

»Hvart reser ni?» frågade vi.

»Till Bongba i Tibet.»

»Hvad har ni där att göra?»

»Vi äga tre hundra får, som vaktas och skötas af tibetaner däruppe. Nu skola vi hämta ullen och föra den ned till indiska sidan.»

»Reser ni dit upp hvarje sommar?»

»Ja. Men i år ha vi också ett annat ärende. Vi ha fått höra att en gynnare från Ladak stulit åtskilliga af våra får och med sitt byte begifvit sig till Nubra. Vi ämna förfölja bofven.»

»Lycka till då och farväl.»

Vägen hade varit vidrig hittills, men så galet som den 21 augusti hade vi ändå aldrig haft det förr. Som vanligt börja vi dagen med att streta uppför vilda backar och ändtligen nå vi passet Dato-la i en skarp klippkam. Jag går fram till dess röse och känner mig både besviken och slagen af häpnad. Hur i all världen skola vi någonsin komma öfver denna afgrund! Mellan mig och en lika högt belägen punkt på andra dalsidan gapar den största och djupaste erosionsdal vi hittills sett. Här fattas ett oerhördt stycke af jordskorpan. Har det sjunkit in och endast lämnat en graf i sitt ställe? Nej, det rinnande vattnet har genom ofattliga tiderymder plöjt denna fåra, det är Ngari-tsangpo som ätit sig ned på djupet och bortfört stoftkorn efter stoftkorn, block efter block, och ännu i dag pågår dess arbete om också i långsammare tempo än under pluvialtiden.

Jag stannar vid röset en stund. Höjden uppgår till 4,657 meter. Blott ett tuppfjät skiljer mig från klippkanten midt emot. Och vägen dit kräfver fyra timmar! Inga ord kunna beskrifva det fågelperspektiv som erbjuder sig öfver denna härliga, denna rikt och fantastiskt skulpterade del af jorden. Med möda sliter jag mig lös från Dato-la och vandrar vidare. Det är bäst att se sig för och icke oafbrutet låta fånga sig af den sublima utsikten. Bäst det är stannar jag vid randen af bråddjupet. Där resa sig klipptaggar och

utspräng och bortom dem synes — afgrunden och den motsatta dalsidan. Men hvar går stigen? För mina ögon ser det ut som om den försvunne under öfverhängande bergväggar. Hallå, här är den, svindlande brant. Förlora icke fotfästet, håll bergväggen kär, pass på om benen slinta, annars kan det bli en rasande nedfärd genom en bloddrypande fåra!

Nu är det bättre. Stigen svänger åt höger, sluttar mindre och skyddas på yttersidan med en stenmur. Den glädjen varar icke länge. Åter bär det hufvudstupa utför tills vi nå krönet af en förgrening, som hjälper oss ett stycke på trafven. Ett tag bär det till och med uppför, men nya branter följa mellan klipputspräng och stalp och på yttersidan ha vi en otäck, djupt inskuren dalfåra, som mynnar i Ngari-tsangpo.

Vi hasa och rutscha och spjärna emot; det känns efter i knäna. Man låter vackert bli att hålla sig framför karavanen, om man icke vill hafva småsten i hufvudet och bumlare, som trampats lösa under djurens steg och i roterande språng rulla utför branterna.

Den första timmen har gått, ännu är det långt kvar. Nu kryper stigen in i en tvärbrant ränna, så smal att man med utsträckta armar berör båda sidoväggarna. Se upp att djuren gå i gåsmarsch! Komma de parvis i detta hål, så fastna de så hårdt att man väl aldrig får loss dem igen. Där har en börda glidit af och kommer rullande på egen hand för att kittla en munter mulåsna på bakhasorna. Hon slår bakut, med den påföljd att också hennes last åker af. Det är bäst att klara henne först, annars blir rännan täppt som en korkad butelj.

Härligt går det att åka kana öfver det fina runda grus som täcker hårda backar, bara inte backen är för

lång och leder rakt mot döden. Se där, till höger, den oerhörda klippvägg som stupar lodrätt ned mot dalbottnen! Den står blottad och bar. Det är Ngari-tsangpo som skurit sig rakt ned genom detta massiv. I den skrofliga och vilda muren af skiffer och kvartsit anar man luckorna eller nischerna, som lämnats tomma af

Ngari-tsangpo.

de kolossala klippblock, hvilka en gång i tiden släppte sitt tag och med förskräckligt dån störtade ned i daldjupet för att bilda den naturliga bron öfver Ngari-tsangpo.

Men se, vi äro ju snart nere. Jo pytt, sista biten är värst! En rad af tvärbranta trappor i fast fjäll. Får man fart utför ett steg, så tar man allt ett par tre till i samma vänna. Bäst att bromsa i tid, det vore ju synd

att bryta nacken af sig just nu när dalbottnen är så nära.

Ändtligen äro vi nere med alla karavanens benpipor i behåll. En blick upp mot de tillryggalagda branterna är vida mindre svindlande än en titt ned i i det gapande djupet, ty framspringande klipptänder och knölar skymma och man ser icke hela sluttningen.

Från randen vid röset hördes icke ett ljud af malande och sjudande vatten. Halfvägs framtränger till våra öron ett svagt brus, som sedan tilltager i styrka ju längre ned vi komma. Och nu, då vi nått dalbottnen, höres vattnet dåna ursinnigt mellan klippor och block. Af floden syntes blott ett par krökar under nedstigandet. Eljes skymmes hon af fjällväggar och utsprång. Erosionen på djupet har varit så kraftig och snabb att dalsidornas förvittring ej hunnit att följa med i samma tempo. På sina ställen har floden vunnit så långt försprång att hela klippväggar blifvit underminerade och sväfva som hvalf öfver vattnet.

Äfven här nere i daldjupet är landskapet storartadt i sin djärfva och vilda skulptur, och gärna stannar man en stund vid den lilla högst originella bron. Men hvar är bron och hvart tar floden vägen? Det gröna skummande vattnet tyckes gå ned i jorden och försvinna. Jo, här ha vi bron, den är jämnt två meter lång! Såge vi det icke med våra egna ögon, skulle vi icke tro på uppgiften, att den största af öfre Satledschs nordliga bifloder, som uppsamlar vattnet från väldiga områden af berglandet Tjumurti, kunde få plats under en två meter lång bro. Äfven om bron störtat in, hade åtminstone fotgängare kunnat taga sig öfver. Men språnget

vore farligt och ett felsteg skulle medföra en absolut oundviklig död.

Två klippblock af flera tusen kubikmeters mäktighet ha störtat ned i flodens smalaste ränna och intagit ett förunderligt lyckligt läge. De äro precis lika höga och plana på krönet och bilda ett hvalf, under hvilket floden

Den lilla bron öfver den mäktiga Ngari-tsangpos klyfta.

tvingar sig fram. Men hvalfvet är afbrutet, ty blocken luta icke mot hvarandra. De skiljas åt af en två meter bred springa. Vid första anblicken kunde man hålla tjugu mot ett att de tillhöra en tröskel af fast fjäll, ty deras fästen döljas af mindre block, grus och sand. Ett ögonblicks eftertanke säger oss dock att en så stor flod icke kunnat äta sig ned i en så smal ränna utan att med tillhjälp af block och grus och annat slip-

material utvidga den åt sidorna. Ngurup Dortje visste också att enligt lokaltraditionen blocken verkligen fallit ned och bildat de yppersta brohufvuden. Ursprungligen var det nog ett block som rasade ned och rämnade i fallet.

Sedan naturen utfört det svåraste arbetet behöfde människorna blott kasta ett par korta stockar öfver springan mellan blocken. På tvären öfver stockarna hade man lagt ribbor och grenar och det hela var täckt med flata stenar. Bron, som är halfannan meter bred och saknar bröstvärn, sväfvar väl ett dussin meter öfver vattenytan. Nog hör man hur det kokar och sjuder därnere i djupet, men man ser icke floden, ty det är mörkt i den graflika afgrunden. Strax nedanför bron vidgar sig springan och där synas de skummande och hvälfvande vattenhvirflarna i deras vanvettigt vilda brottning mot block och klipphällar. Den olycklige som fölle ned i denna malström, skulle slitas sönder i småsmulor. Mäktiga vattenknippen, kraftiga som svänghjulen i ett maskinhus, dyka på ett ställe för att bubbla upp som låga fräsande kupor på ett annat och i nästa ögonblick med dånande våldsamhet pressa sig in i en trång klipphals. Och äfven om den förolyckade öfverlefvat de första vattenvolterna och icke förlorat medvetandet, skulle han här förgäfves se sig om efter ett utsprång eller en klipptand, där han kunnat klamra sig fast. Dessa väggar äro lodräta, blankpolerade och hala, och ingen makt på jorden kunde motstå vattentrycket uppifrån och hålla stånd mot den ursinnigt frambrusande strålen.

Bron heter, liksom trakten, Optil. Ngari-tsangpo kommer skummande från nordnordväst och så långt

man ser åt båda hållen är dalen lika djup och vild, äfven om dess fåra är mera hopklämd vid bron än eljes. Ngurup Dortje hade säkert rätt då han sade att hela den väldiga omväg man måste göra norr om Satledsch framtvingas af Ngari-tsangpo, som nedanför Optils bro icke kan korsas på en enda punkt. Den del af floden vi se närmast ofvan bron, vid foten af den lodräta och underminerade klippväggen, skänker oss ett begrepp om dess vanliga utseende. Vattnet forsar här i en smal och skummande ränna bland massor af rundslipade block och det sträfvar att såga sig in under klippväggens bas. Möjligen är floden lika djup som bred och därför är det svårt att uppskatta dess vattenmängd. Man vadar icke öfver en sådan flod; bädden är för smal och djup, fallet för starkt och vattenmassan besitter en oemotståndlig kraft. Därför har man intet annat val än att gå omvägen öfver den lilla bron som sväfvar som en tändsticka öfver ett väldigt vattenrör.

Vi pröfva bron. Dess stockar äro till hälften förtärda af väder och vindar och alltför tungt belastade af stenbeklädnaden, hvars enda uppgift är att hindra djuren från att trampa ned mellan spjälorna. Dock gapade försåtliga hål mellan skifferplattorna; de måste fyllas och täckas med nya stenar. Ett par af männen profvade eländet, stampande och gungande öfver Ginungagapet. En mula leddes öfver. Bron höll. De andra följde efter med bördorna på. De skygga hästarna från Tjang-tang stannade, spetsade öronen och skyggade för det dofva hemska dundret som steg upp från jordens sköte. En klatsch satte fart i dem; bron var ju blott två meter lång och i ett par steg voro de lyckligt öfver.

Nog dånar det af väldiga vatten, nog plaskar det och sköljer mot hällar och block; och ändå kommer man inte åt en droppe vatten, om man inte har lust att krångla sig ned i fåran ofvanför bron. Vi föredrogo alla att vänta till nästa källa. Men dit längtade vi. Ty i Ngari-tsangpos afgrundshåla rådde ett helt annat klimat än där uppe på de fria, öppna höjderna, där himmelens vindar obehindradt svepte omkring kumlet. Termometern visade 21,8° i skuggan, icke en fläkt förnams i den instängda dalen, där bergväggarna upphettats af en glödande sol, och den kvafva värmen kändes tryckande. Jag hade kastat af mig den tibetanska kappan och förekom i en dräkt, som var mera lätt och löjlig än prydlig.

Vid passkumlet hade vi befunnit oss på en höjd af 4,657 meter; vid Optils bro var höjden 3,827 meter. En höjdskillnad af 830 meter eller nära tre Eiffeltorn inom loppet af halfannan timme! Vid kumlet voro vi 68 meter öfver Langak-tsos yta, nu 762 meter under sjön. Af sådana siffror kan man göra sig ett begrepp om denna väg! Man dansar icke lätt och lustigt fram öfver rosor på den tibetanska sidan om Himalaya. Men ståtlig, tjusande, hänförande, sublim är ändå vägen öfver Satledschs bifloder, och till vandrarens steg slå floderna sina strängar och deras metallklingande spel ger eko tusenfaldt mot branta klippor.

Hur olika mot Tsangpos dal! Där kräfdes lika många månader som här timmar för en höjdskillnad af tusen meter. Se där olikheten mellan platålandet, där de horisontala linjerna förhärska, och det periferiska Himalaya-området, de vertikala linjernas land. I Tjang-tangs afloppslösa bäcken föres allt vittringsstoft mot centrum

och bidrar under ofattbara tiderymder till landskapets nivellering. Här däremot föres allting bort och jordskorpan skulpteras ut på djupet. Man bäfvar inför denna öfvergång från det flacka till det skulpterade landskapet. I förkrossande skönhet känner jag intet som kan mäta sig med de taflor, hvilka vid hvarje krök af vägen rulla

En klyfta vid Ngari-tsangpo.

upp sig för vandrarens ögon, då han bevittnar Satledschs kamp mot Himalaya. Naturen bjuder icke på ett mera dråpligt motstycke till Sankt Göran och draken. Genomborradt ligger Himalaya under våra fötter, medan floden sjunger sin segersång, dånande till tidens slut.

Nu börjar klättringen igen, nu måste vi stiga lika högt som vi nyss hasade oss utför vänstra sidans branter. Man knogar och stretar och vinner ingenting i

väglängd. Kunde vi lägga tillsammans alla nedstigningar för sig och alla uppstigningar för sig, skulle resultatet räcka till många öfvergångar af Himalaya.

I sluttningen på högra sidan skönjas spåren af ett storartadt bergras. Ett block, som kunde mäta sig med alla Egyptens pyramider har lossnat och störtat ned mot dalbottnen. Mellan dess ruiner och den kvarstående branta klippväggen leder stigen tvärbrant upp bland block och grus, öfver kullar, raviner och fåror. En liten klar och iskall källåder förbarmar sig öfver vår törst och vi dricka alla i långa drag. Så bär det af igen. Stigningen är brant, och förtvifladt långsamt går det i sicksack. Djuren streta, svettas och pusta tätt och hastigt, man tycker att de borde sprängas af idel anttäppa. Den dal vi följa leder upp till en tröskel, på hvars andra sida vi korsa ett nytt daltråg, samlande sig till en fåra, äfven den skattskyldig till Ngari-tsangpo. Från höjderna öppnar sig åter perspektivet öfver den vilda dalen och nu se vi Dato-la med kumlet, där vi stodo för några timmar sedan. Men af flodens brus når oss icke en hviskning.

Gräs, tufvor och taggiga buskar bilda här och hvar tofviga snår. För öfrigt slingrar stigen öfver idel block och vittringsgrus med fast skiffer i närheten. Strykning och stupning, omkring 30° mot nordost, äro desamma på ömse sidor. Dalen är isoklinal, floden har en tendens att följa skikthufvudena; därför äro den vänstra sidans bergväggar brantast och Ngari-tsangpo arbetar på att undergräfva dem.

Dagens läger uppslogs vid källan Koldoktse, på en höjd af 4,351 meter. Något regn hördes icke af på natten, ehuru himlen hotade med nederbörd. Men efter ett

minimum af 7,4° bröt ovädret ut då dagen grydde, och regnet piskade bergens sidor då vi packade ihop till uppbrott.

Koldoktse var blott en station på vägen till passet Dambak-la och när man väl nått dess sadel, bär det tvärt ned till dalen Sasser, genomfluten af en liten bäck. Så stiga vi åter brant i bidalen Tsanglangma-kesa och röra oss mot allt högre rymder i västnordväst, mellan klipptänder och spetsar, öfver flacka eller branta kullar i ett område som kallas Sanak. Ändtligen äro vi uppe vid röset på det tillplattade passet Pootje-la, där instrumenten gåfvo en höjd af 4,927 meter, eller 1,100 meter öfver bron vid Optil.

Från själfva tröskeln börjar en bäck som vi följa till dalvidgningen Mantju-tjen, där en ringformig stenfålla blifvit uppförd på en frodig äng. Sumbu-tar och Bitjutse äro nya dalar på vår väg och i den sistnämnda lägra vi åter vid en källa.

Vi hade haft motvind, regn och hagel under dagens lopp och den tibetanska kappan var åter bra att ha. Åskan skrällde, vädret var rått och kyligt. Klockan ett visade termometern 6,4° eller en grad mindre än föregående nattens minimum. Det var annat än sommarhettan i Optils håla, där vi haft nära 22° varmt. Natten till den 23 augusti var klar och stilla och luften afkyldes till — 1,4°. Så kallt hade vi icke haft det sedan vi lämnade Toktjen för en månad sedan. Strålande klar göt morgonsolen sitt guld öfver jorden, men hennes planer korsades af monsunen, som redan tidigt började att köra med sina blågråa molnvagnar öfver fjällen.

I dämpad belysning och behaglig luft tågade vi upp till en tröskel och ned i dalen Tjuvang-tjung, hvars

bäck förenade sig med älfven Gjäsovang. Landskapet förändrar karaktär. Bortom passet Piang-la faller terrängen mot norr och nordost och då vägen svänger åt sydväst bär det oupphörligt uppåt. Till höger om vår kosa reser sig också en ganska ansenlig bergskedja med snö på topparna och till ytformerna lifligt påminnande om Surla-kedjan i Transhimalaya. Den tyckes sträcka sig mot västnordväst.

Från en dal i denna kedja utträder den vattenrika älfven Toktjen-tju, uppsamlande bidrag från flera tvärdalar. Vi låta icke förleda oss af deras lockande betesmarker, utan söka oss ned till mynningen af dalen Lungun, vid hvars bäck fyra svarta nomadtält erbjödo en ovanlig syn. I deras närhet lägrade vi på 4,753 meters höjd. Vi voro åter i det oförfalskade höga Tibet. Herdar, som mot aftonen drefvo in sina trifsamt bräkande lamm och tackor till fållorna, grymtande jakar, blågråa rökpelare ur svarta tält, inga fasta boningar, inga kloster, inga åkerlappar eller popplar. Ett ymnigt snöfall, då och då afbrutet af regn, ett mörker som från täta moln beskuggade jorden, allt påminde oss om att vi från de varma dalarnas djup återvändt till höga Tibet för att taga ett sista farväl af de vänliga och älskvärda nomaderna.

Minus 2,8° på natten till den 24 augusti! Äfven denna köldgrad blef ett afsked från den eviga vinterns boningar. Det var som om sommaren flytt förbi oss och efterföljts af en tidig höst. Men vänta bara! Redan nästa natt skulle vi få det tolf grader varmare än här och efter ett par dagar skulle våra minima vara högre än maxima voro nu. Och om några veckor skulle vi smälta

af hetta och med saknad minnas de friska höjderna och den svalkande sommarsnön.

Men då jag vaknade i Lunguns dal och kände luften isande kall och såg himlen regnhotande och mörk öfver kala grushöjder och snötäckta berg, tyckte jag att vi vunnit bra litet under den månad, som skilde oss från

På gränsen till Indien.

Toktjen. Alltjämt lika kallt och rått och samma kolossala höjd öfver hafvet. Hvad hade öfvergångarna af Satledsch vid Kjunglung och Totling tjänat till och hvarför hade vi tröttat oss själfva och våra djur med dessa otaliga bidalar? Värmen, lifvet, Simla var ju alltjämt lika aflägset, och vi hade icke ens börjat den egentliga korsningen af Himalaya. Ännu strömmade Satledsch mot nordväst. Först vid Schipki gör floden en beslutsam krök mot

sydväst för att börja stormlöpningen mot Himalaya och rödja alla hinder ur vägen. Indus går ännu ett steg längre och böjer från trakten af Gilgit af i rät vinkel för att på kortaste väg bryta genom bergen. Och längst går Brahmaputra, som genom två tredjedelar af Tibet strömmar parallellt med Himalaya, innan floden samlar sig till det berömda tvärsnittet i Dihongs dal.

Trakten kring Lungun blef ett gränsmärke på vår väg. Det var slut med de djupa, tröttsamma bidalarna, och cañonlandets labyrinter hade vi besegrat. En annan natur väntade oss, andra ytformer, icke mindre storslagna än de förra, snarare mera gigantiska och häpnadsväckande. Men så gällde det ju också genombrottet genom jordens mäktigaste bergssystem.

Utsikt från lägret n:r 478.

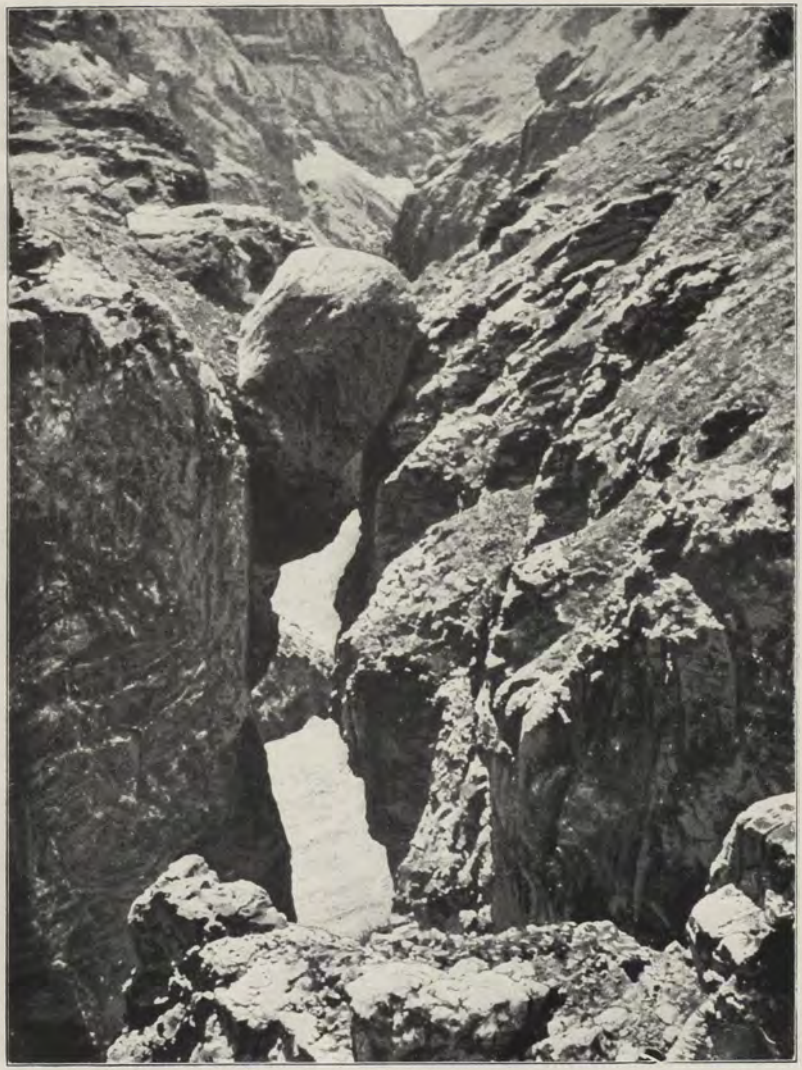

Klippblock i flodrännan strax nedanför Optils bro.

De sista jakarna.

XXIX.

Ned till Satledsch.

Nu randades spännande dagar!

En hastigt öfvergående hagelskur smattrade i backarna just då vi sänkte våra tält den 24 augusti och för sista gången sågo tibetanska nomader drifva sina får i vall och mota sina jak-kor till mjölkning. Öfver en sakta stigande grusslätt skredo vi upp mot dagens pass. Till höger om vägen sorlar bäcken Näribke och bortom trakten Kongkong-la reser sig den höga bergskedjan med sina strimmor af snö. Slutligen går vägen upp till passet Dungmar-la, hvars höjdpunkt utmärkes af ett prydligt röse med stänger, vimplar och

horn, allt måladt i rödt och liknande en blodig offerhög åt hedniska gudar.

Mot söder sväfvar blicken fritt öfver den mäktiga Himalaya-kedja vi snart skola korsa i passet Schipki-la, och hitom dess branter ana vi Satledschs djupa, vilda dalgång. I väster reser sig på ringa afstånd en kam med snöfält i fonden och gråa tinnar, pekande mot höjden. Tid efter annan höras stenar och block rasa utför de närmaste branterna, det är vittringens röster som läsa förgängelsens lag äfven för bergmassor af hårdaste granit.

Vid Dungmar-passets till synes blodiga kummel befinna vi oss 4,858 meter öfver hafvets yta. Men nu blir det annat af. Vår väg leder mot sydväst och hufvudstupa bär det utför ändlösa sluttningar. Hvilken underbar utsikt! Man känner sig hjälplös, liten och bortkommen i detta storartadt och vildt utskurna och modellerade landskap. Tagha och Schingtjigma äro namn som af vägvisaren hviskas i mina öron. Det är slut med Tjang-tang och nomadlifvet. Vi nalkas åkerbrukande byar och människor, som i allt likna sina stamfränder där uppe på höjderna, blott icke i de muhammedanska hälsningsorden från Indien, salam sahib. Och dock äro de lika goda lamaister som trots någon borgare i Lhasa stad, därom vittna de välvårdade manekistor och vimpelrösen som kanta vår väg.

Steg för steg sjunka vi från de stora höjderna. Jag stöder min högra hand mot Lobsangs vänstra axel, så går det fortare och stadigare genom käglor af försåtliga granitblock, bland grus och sand som ger vika under fötterna och på jordtäckta sluttningar, där gräs och tufvor växa glest. Jag känner hur luften tätnar

och blir varmare. I daldjupet under oss synes ännu Tomlang-tsangpo som en orörlig och ljudlös tråd, blågrön med hvita inslag af skummande forsar.

Men vidare går färden, vi taga de sista backarna och äro nere vid en irrigationskanal som leder flodvattnet till byn Tangmets kornfält i en platformartad sluttning

Bron öfver Tomlang-tsangpo.

rätt högt öfver dalbottnen. Dånande och fradgande bland rundslipade block af ljus granit pressar Tomlang-tsangpo sina tio kubikmeter vatten i en enda kompakt stråle mellan de landfasta kistor, hvilka uppbära en liten obehaglig bro. Den består af två smärta stockar på en fots afstånd från hvarandra och helt simpelt täckta med en rad flata stenar. Stadig är den nog denna lilla illmariga tillställning, men det är klokt ändå

att hålla sig midt på stengatan, annars sviktar den ena stången mer än den andra och man kan stå på hufvudet i det sprutande grönhvita stänket. Mina karlar buro bagaget, stödjande hvarandra, och djuren motades öfver längre ned, där vattnet var lugnare.

Här är glada lifvet, här arbeta jordandarna och sofva icke som på Tjang-tangs höjder. Här störtar vattnet ned genom branta dalar och längtar till hafvet. Se denna bäck som brutit sin klyfta allt från det höga fjället i den västra fonden och genom en trång klipport muntert kastar sig i Tomlang-tsangpo. Som på en hylla ligger byn Pera öfver dalen, omgifven af åkerfält, manekistor och »tjorten». Utmed byn leder allfarvägen. Den är oländig och halsbrytande och för oss upp till den lilla tröskeln Puge-la, från hvars hjässa skarpa sicksackkrökar tvärbrant föra ned till dalbottnens grannskap, där byn Puge funnit en fristad på ett terrasskrön af samma slag som Tangmet och Pera. Kornfälten sträckte sig ända till yttersta randen af terrassen, och svällande tunga ax, mognande till skörd, nickade ut öfver dalen.

Vi stanna icke, vi tåga förbi Puges stenhus, som gifva en försmak af arkitekturen i Himalaya och Kaschmir, med burspråk och utbyggda verandor hvilande på stolpar. Ett par lummiga pilar ökade behaget af den lilla byn. Männen från Ladak fingo en påminnelse af sitt hemland och uppstämde en klingande sång då vi drogo förbi. Blyga bybor voro ute och tittade, hundarna skällde sig hesa och ställde till gruff med Takkar och Lillpuppy, floden dånade i dalen, det var verkligen glada lifvet, en försmak af de dagar som väntade oss på vägen till Simla.

Bortom byn blir stigen otreflig, där den ligger som en smal hylla i en brant, belamrad med block af skarpkantig fyllitisk skiffer och ljus gnejs, men snart bär det åter utför till byn Jer, en klunga stenkojor på vänstra strandsluttningen af en från höger utmynnande bidal. Buddas religion står högt i ära bland bönderna i Jer, det kunde man se på alla de tysta vårdarna och talande stenarna. Tre »tjorten» reste sina pyramider midt i en åker och från askan i deras inre strömmade välsignelse ut öfver den frodiga, saftigt grönskande grödan.

En usel bro förde öfver bidalens bäck. Takkar, som med största försiktighet tagit bron vid Pera, fann Jerbron under all kritik och föredrog de åtta kubikmeter forsande vatten som skilde honom från andra stranden. Då hela karavanen kommit lyckligt öfver, kastade han sig hjältemodigt, men ömkligt tjutande i de rasande vågorna och fördes i ett ögonblick mot ett block, på hvilket han vimmelkantig kraflade sig upp. Där satt han nu ytterst melankolisk och tillspillogifven, än hostande och harklande efter alla kallsupar han fått, än tjutande vid åsynen af vattnet, som skummade och sjöd på båda sidor om blocket. Vi uppslogo lägret på högra stranden och hade, hjärtlöst nog, obeskrifligt roligt åt den stora hundens beklagansvärda situation. Men sedan Takkar tillräckligt länge gjort sig löjlig och fått plikta för sin broskräck, hasade han sig gnällande ut i vattnet, brottades tappert med vågorna och fick sig en ny doppning innan han helskinnad kom på det torra.

Det var länge sedan ett så tjusande landskap omgaf våra tält. De stodo på en smal landremsa mellan en lodrät klippvägg och den brusande bäcken. Ljumma

fläktar hviskade i pilarnas kronor och kommo kornfälten att gå i vågor, skrikande gröna under gråa berghällar; bönevimplarna fladdrade lojt på sina stänger, halfnakna små täcka och trefliga barn lekte på kojornas tak och deras klingande skratt gaf eko bland bergen. Tid efter annan genljuder byrackornas skall, och oförändrligt sjunger floden sin längtansfulla sång om den oändligt långa vägen till hafvet.

Från Dungmar-la till Jer hade vi under loppet af ett par timmar sjunkit 1,080 meter. Hur skönt att andas denna täta, varma luft! Termometern visar klockan ett 21,5° mot 6,7° för tjugufyra timmar sedan. Och nattens minimum stannar på 8,9°. Väl längta de hvita från Indiens sommarkvalm till svalkan i Simla eller någon annan »hill station» på Himalayas södra sluttning. Men härligare är ändå att från Tibets kalla, tunna luft komma ned till värmen i djupa dalar. Det kännes som konvalescensen efter en sjukdom, som hvilan efter ett kräfvande arbete, som ljusa drömmar på blomsterängar i ljumma sommardagar vid kusten af ett haf. Själfva natten är härlig; man behöfver icke tynga sin lekamen med kvafva pälsar och filtar, man ligger länge vaken blott för att njuta af att andas, ty andningen medför icke längre en fysisk ansträngning. Sömnen är ljuflig, uppvaknandet ett välbehag. Och äfven om man sofver färre timmar än där uppe, har man större utbyte af den nattliga hvilan.

Spänningen stiger efter hand som höjderna sjunka. Det är slut med Tibets gränslösa vidder och fjärran utsikter, vi äro i ett land, där horisonten sväfvar som en taggig ring öfver våra hjässor. Då jag på morgonen sitter upp i sadeln på min hvita häst, vet jag att en rad af öfverraskningar väntar mig. Så var också

händelsen då vi redo bort från Jer. Redan vid första dalkröken tåga vi länge och väl utmed åkrarna i byn Tsar och mellan pilarna på en liten kulle. Ännu en krök och Schinggun-gumpa stannar bakom oss jämte byn Pude och dess lummiga lundar. En biflod väller öfver vägen och tages utan bro och i trakten af byn Niru lämna vi åter dalbottnen och stiga mot höjderna.

Det gäller att afskära snibben af den mäktiga kam som reser sin mur mellan vår dal och Satledsch. En väg lär finnas i djupet, men den kan endast af fotgängare begagnas. Uppåt därför öfver nya utlöpare och branter, öfver skrefvor och klyftor, öfver hällar af fast fjäll med naturliga trappsteg, bland block och grus. Ofta är stigen tvärbrant, alltid eländig. Vi höja oss öfver dalbottnen och biflodens brus förtonar under oss. Ändtligen äro vi uppe på passet Rongtotke-la, hvars kummel pekar mot zenit på en höjd af 4,173 meter öfver hafvet.

Slagen af förvåning öfver den sublima syn som möter mina ögon, stannar jag en stund vid röset och beundrar. I djupet under mig ligger Satledsch-dalen som en graf och från sydost kommer den berömda floden, inklämd mellan branta klippor, bildande kulisser och väldiga stenkolonner, slingrande som ett grönhvitt band, men skenbart orörligt och tyst som grafven. De horisontala afstånden synas obetydliga, de vertikala svindlande. Till byn Schipki i sydväst tycker man sig kunna ropa; dess kojor, terrassfält och fruktträdgårdar afteckna sig så tydligt. Ofvanför byn reser sig den mäktiga kam, som så länge fått vänta på våra steg; nu komma vi snart! I dess krön är Schipki-la insänkt, och omedelbart till höger därom skönjes Satledschs oerhördt djupt inskurna genombrottsdal. Tyvärr störes den dråpliga ut-

sikten af lätt regndis och hvita molntappar, som likt långskepp segla kring och under kammarna. Men Schipki-la är oss icke så nära som vi tro. Först måste vi gå ned så djupt man kan komma i dalen, eller till Satledschs yta och sedan upp på andra sidan till svindlande höjd. Tanken att Schipki-la är det sista passet på hela vägen till Simla tröstar oss dock, och efter en ovanligt lång rast lämna vi Rongtotke-la åt vindarnas godtycke och börja ett oändligt nedstigande.

Det är tallösa sicksackkrökar utför backar och branter, det är djupt inskurna kilformiga skrefvor och runda svängar kring bergsskuldror af glimmerskiffer, och det bär tvärbrant utför sluttningar beströdda med skarpkantigt grus, ett fördärf för mina tibetanska stöflar. En liten bäck har skurit sin klyfta i fjället och på dess högra sida hänger vägen åter som en hylla öfver djupet. Äro bördorna för breda kunna djuren knuffa ut sig själfva öfver branten. Så följa nya tvärstupande backar fulla af block och grus. Ännu är det långt kvar, men flodens brus når våra öron som en svag susning. Där nere i djupet synes Loptjaks bro. I fågelperspektiv ser hon vedervärdig ut, en tändsticka, bräcklig och svag.

Brant efter brant stannar bakom och öfver oss. Vi sjunka allt djupare. Floden förstoras, bruset höres starkare i den tätnande luften och smalnande dalen. Bron växer, men ser lika afskräckande ut på nära håll. Och så rutscha vi igen ett stycke, med ett nytt hundratal minska vi meterhöjden öfver floden och så med ännu ett, och utför bär det steg för steg till den stolta flodens möte. Utsikten krymper, bergmassorna resa sig allt högre omkring oss. Nu är hela dalen full af flodbrusets eko.

Bron är alltjämt medelpunkten i detta landskap; öfver dess vingliga hängmatta går vägen till Schipki.

Så vinna vi åter några hundra meter och skynda utför de sista grussluttningarna. Brantheten aftar och slutligen äro vi nere på en plan äng vid högra stranden

Loptjak-bron från högra stranden.

af Satledsch, där trakten kallas Loptjak liksom bron. Nära den afundsvärda byn Korang resas tälten. Tänk att ständigt kunna njuta af en sådan utsikt! Att se hur floden stiger under regntiden och långsamt faller under hösten och vintern till sin lägsta ebb; att följa vattnets kamp mot kölden och se hur isbanden vid stränderna

växa i bredd medan snön hopar sig på alla de sluttningar i dalen, hvilka icke äro för branta för att skänka fäste; slutligen når en och annan isbrygga rakt öfver floden och det hvita täcket tar öfverhand; så kommer våren, snön och isen smälta och floden sväller däraf; passen, som varit stängda af snö, öppna åter sina sadlar för trafiken. Satledsch lefver, Korangs bybor kunna månad efter månad följa dess pulserande gång.

Från Rongtotke-la till Loptjak-bron hade vi på ett par timmar sjunkit 1,191 meter, ty Satledsch har här en höjd af 2,982 meter.

Medan karlarna ordnade lägret tog jag bron i närmare skärskådande. Liksom vid Kjunglung och Totling har naturen själf gjort det mesta. Ett mäktigt klippblock ligger i högra strandbrynet och i det vänstra står fast fjäll. Mellan båda är floden hopklämd till 22,5 meter. En brant stentrappa leder upp till högra brohufvudets krön, där en genomgång eller portal af sten uppbär en liten hvit »tjorten». Portalens inre hvalftak är prydt med friska målningar och böneformler till deras uppbyggelse, som anförtro lifvet åt de skröpliga plankor, hvilka sväfva öfver floden. De vanliga stockarna, som tjäna själfva bron till stöd, sitta fast i brohufvudenas cyklopiska murar. Det vänstra brohufvudets lodräta stenmur är byggd på en sluttande klipphäll och ser ut att när som helst kunna glida ut i floden. Äfven i denna mur äro stockar insatta och sålunda förkortas den sväfvande brons spännvidd med åtskilliga meter. För öfrigt är konstruktionen den vanliga, tvenne stockar med tvärribbor, plankor och grenar af oregelbunden form. Dessa kvarhållas i sitt läge af stänger, fastsurrade vid de under dem och tvärribborna befintliga stockarna. Vid bro-

hufvudena befästas stockarnas ändar med stenblock, hvilka afsevärdt och onödigt öka belastningen.

Emellertid fattar jag posto där den sväfvande delen af bron börjar och ser hur hela tillställningen, af sin egen tyngd, bildar en obehaglig båge. Under mig dånar den väldiga floden i sin vilda sugning mellan brohufvudena. Är man icke fullkomligt säker på sina egna steg, så är det icke värdt att gå ut på denna bro. Ty den är smal och saknar bröstvärn och i springorna mellan tvärplankorna ser man det sjudande vattnet och tycker att det är bron som rusar uppåt. Rycker man då till så kan man gå öfver bord. En säker simmare skulle dock sannolikt kunna klara sig. I midten af bron sväfvar virket 7,9 meter öfver vattenytan.

Bron var nog inte så oäfven då den en gång var ny och de båda stockarna tämligen raka. Men nu är den gammal och illa faren och hänger i oroväckande grad. Virket har blifvit öfversköljdt af många häftiga regn, upphettadt och torkadt af solen, öfversnöadt och frostbitet under vintern och de båda spruckna, porösa och sköra stockarna borde springa som glas för en belastning som vore aldrig så litet för tung. Det värsta är att den stock, som vetter nedåt floden, bildar starkare båge än grannen, hvarför hela bron lutar åt höger, sedd från högra stranden. Man löper därför risk att halka och falla, så mycket mer som flera tvärplankor äro blanka af nötning.

Korangborna, som väl stå i ansvar för brons skötsel, berättade, att de under senast förflutna lågvattenstid ämnat förnya virket, men efter många öfverläggningar beslutit att draga nya växlar på tjortentornets hägn under ännu ett år. Jag misstänker att bron själf får säga

ifrån när hon icke längre orkar att bära trafiken. Kommer bara jag lyckligt öfver, så får det sedan gå hur det vill, så tänker säkert hvarje ny vandrare. Så tänkte verkligen också jag, då jag satt däruppe och beskåg de skröpliga plankorna, som hängde öfver den oemotståndliga Satledsch och svängde och gungade äfven i den svaga bris som rådde i dalen.

Loptjak-bron från vänstra stranden.

Jag satt och ritade en timmes tid. Men ingen kom. Var det kritiska ögonblicket så nära, att man icke vågade sig ut? Jo vänta! Nu höras trippande steg i stentrappan. Två tibetaner drifva femtio getter, lastade med salt, upp till brohufvudets lilla öppna platform. Karlarna skreko och hvisslade gällt, men getterna ville icke röra sig ur fläcken. Och när getter fått något i hufvudet, äro de

obevekliga. Då tog den ena mannen två getter vid hornen och drog de bångstyriga, hoppande och knyckande djuren med sig ut på bron, medan kamraten föste några andra i deras spår. Uppmuntrad af denna syn trängde sig hela klungan på en gång ut öfver djupet. Det var ett underverk att ingen af de fyrbenta våghalsarna knuffades öfver kanten. Men bron sviktade upp och ned som ett gungbräde, det hade visst bara behöfts en get till för att knäcka stockarna. Jag drog en suck af lättnad då hela sällskapet var öfver och i ett moln af damm försvann bland andra strandens backar.

Satledsch-dalen nära Loptjak-bron.

XXX.

Öfver Tibets gräns.

Så varmt som på natten till den 26 augusti hade minimitermometern icke visat under två hela år, nämligen 12,8°. Åtföljd af Tubges begaf jag mig till bron. I sin egenskap af herde från Schejok och van vid Schejokflodens vilda dalgång och skummande sommarvatten och vid de sviktande broarna i Ladak, var han säkrast på fötterna och åt honom skulle därför mina anteckningar och kartor anförtros. De dyrbara resultaten af nio månaders arbete lågo inpackade i tre små lådor från Toktjen, och Tubges skulle blott få bära en låda åt gången för att icke allt skulle gå förloradt om han halkade. Bredbent och trygg var han ute och gungade på bron med den första lådan, innan jag hunnit föreslå honom att krypande skjuta den framför sig. Och då de båda andra väl voro planterade på vänstra stranden, kände jag mig lugn och slog mig ned på lådorna för att iakttaga hvad som komma skulle.

Med en packe på ryggen stegade Suän upp på brohufvudet. Men då han såg den sviktande spången framför sig och den hvirflande floden i djupet, blef han stående, skakade på hufvudet och vände om. Kamraternas skrattsalfvor satte mod i honom. Han klef på,

försiktigt balanserande, med allvarlig uppsyn och andan i halsen, och då han väl var öfver, började han dansa och sjunga och svor en helig ed att aldrig mer i lifvet sätta en fot på den bron. Gulam, Kutus och Lobsang gingo af och an med tält, säckar och sadlar och snart var hela bagaget räddadt.

Min duktige Tubges.

Så kom turen till mulor och hästar. En hygglig, brokunnig gubbe i Korang kom självmant och erbjöd sin hjälp. Kännande sig för vid hvarje steg gick den första mulan öfver, och hennes kamrater togo hindret med samma kallblodiga lugn och klokhet. Sedan ledde Koranggubben en svart häst utan missöde öfver bron och behandlade en rödbrun hingst från Teri-nam-tso

på samma sätt. En tredje fann situationen högst obehaglig, men tog sitt parti och följde ledaren.

De båda hvita voro som vanligt värst. Den stora skyggade vid blotta åsynen af spången och backade på stenkistans krön så illa, att han fick bakbenen öfver kanten och hade störtat ned och brutit nacken af sig, om icke två påpassliga ladakimän hållit honom kvar tills hjälp hunnit anlända. Medan han fick lugna sig tog gubben min häst i grimman och gick ut på bron. Jag väntade att få se dödssprånget. Men hästen förblef lugn och följde mannen, blott ökande farten då han nalkades fast mark.

Koranggubben tycktes besitta en särskild förmåga att betvinga bångstyriga krakars broskräck. Han fick äfven den andra hästen att följa med, men djuret ville göra processen så kort som möjligt och satte därför genast af i full galopp, så att bron gungade värre än någonsin. Det var bra gjordt att galoppera öfver elåndet, utan att halka eller trampa ned mellan spjälorna. Darrande i alla leder kom hästen öfver och då brast jublet löst.

Så lastades karavanen och dagens marsch började på vänstra stranden, där en lång vacker manekista är uppförd, och där floden brusar under våra fötter. Roktitju är en liten bidal med vildt forsande flöde, som korsas på en bro af det vanliga slaget. Sedan bli sluttningarna mindre branta och vi aflägsna oss från Satledsch

En ny krök och så når oss bruset af ännu en fors. På dess andra sida är byn Tjok den mest idylliska ort vi hittills sett i Tibet. Stigen leder genom en verklig park af pilar och popplar och i aprikosträdens kronor hänga halfmogna, gula frukter. Små kanaler porla mellan

träden och under täta hvalf råder en behagligt svalkande skugga. Här och hvar skymtar en koja fram genom löfverket och vid det minsta tempel vi sett reser sig en vimpelstång. Ofvanför parken ligger den egentliga byn amfiteatraliskt med den skönaste utsikt öfver berg och dalar, och vägen är i jämnhöjd med de öfversta hustaken, på hvilka aprikoser äro utlagda till torkning.

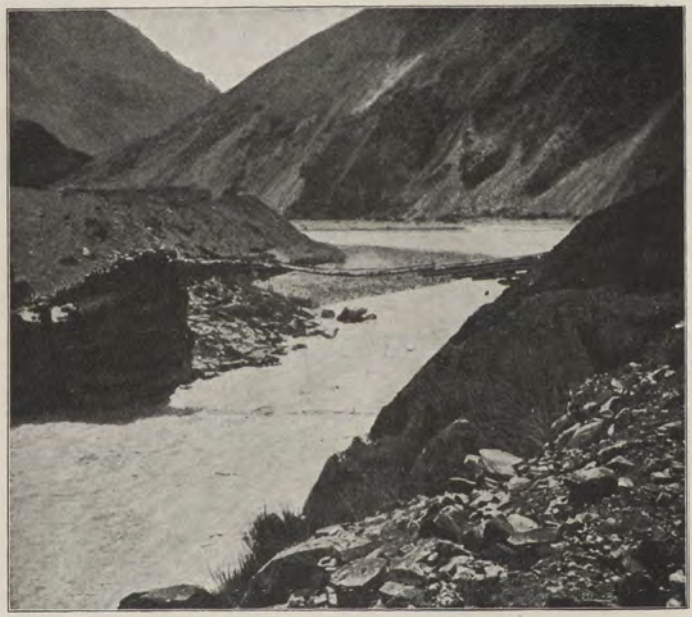

Loptjak-bron från vänstra stranden.

En stund följa vi foten af en klippvägg och taga oss sedan brant utför i fast fjäll af gnejs och glimmerskiffer, där vägen är förbättrad med stenmurar och flätverk. Öfver nya forsar går färden till Largjäp, där bymännen skära sin ymniga skörd af korn. Upp och ned och ut och in öfver dalar och förbi långa manekistor och genom en fristående tjortenportal med buddabilder målade i

taket, stumma offergärder åt bergens gudar. Slutligen för vägen hufvudstupa ned till bottnen af en dal, där bäcken Salve-tju håller ett bedöfvande väsen. Vårgrönt och skummande hvitt störtar vattnet i lättsinniga och tanklösa forsar öfver rundslipade och blankspolade block, fräser, hvirflar och bubblar som om det icke nog hastigt kunde hinna ned till Satledsch. En stadig bro leder öfver Salve-tju, på hvars vänstra strand branta klippsluttningar leda ned till dagens mål, Schipki, vårt sista läger på Tibets heliga mark.

Schipki var ändå vårt härligaste läger i Tibet. Tälten restes i en gräsbevuxen backe, där det doftade skönt och friskt af fuktig mylla och saftig växtlighet, och aprikosträden skänkte oss sin djupa skugga. Det blåste hårda kastvindar och det prasslade så trefligt i trädens kronor, och vid backens fot brusade Salve-tju. I en högre sluttning vid dess strand syntes en åkerbrukande by och i fonden vakade mäktiga klippjättar, insvepta i ett flor af tunna moln. Liksom för att öka behaget af vår vistelse i byn, kommo män och kvinnor artigt hälsande »salam sahib» och erbjudande oss små gåfvor af mjölk, smör och frukter. Ingen gjorde min af att vilja stoppa oss just på tröskeln till Indien.

Natten kom fridfull och mild med sina 13,5°, stjärnorna tindrade mellan aprikosernas blad och vi söfdes till ro af susande vindar och brusande vatten. Tidigt voro vi färdiga och bröto upp mot stora höjder, åtföljda af tiggare och flugor i svärmar. De förra gensköto oss vid hvarje krök af vägen och sträckte fram små blombuketter. De voro de sista tibetaner jag såg och hur kunde jag då ha nekat dem en skärf! Efter hand försvunno de och äfven de bevingade plågoandarna

glesnade mot höjderna. Flugorna som på andra sidan passet kringsvärmade oss voro engelska undersåtar.

I Schipki hade vi lyckligtvis kommit öfver fem jakar och vi kunde därför skona våra egna djur för denna sista hårda pers. Klättrandet börjar så fort vi lämnat Schipkis gårdar, åkrar och kanaler och stigen slingrar tvärbrant bland grus och block, öfver sumpiga fåror med frodigt gräs, öfver porlande bäckar, besvärliga backar och kupiga kullar. I den smala kilen af en flack skrefva ligga de sista åkrar som höra till Schipkis utmarker och i trakten Jajur börjar den svåraste stigningen. Här går det långsamt. Djuren taga blott några steg i sänder, stanna, frusta och andas ut. Till och med jakarna kippa efter andan och gå med stirrande, blodsprängda ögon och den blåvioletta tungan hängande drypande ur trynet.

Högt på andra sidan Satledsch åtnjuta några munkar en gudomlig utsikt från fönstergluggarna i det lilla klostret Puri-gumpa. Där reser också Rio Porgjul sin granna, vilda topp öfver denna värld af majestätiska berg, men skymmande moln svepa ofta sina slöjor kring jättens panna. Han står där som en förpost och bebådar den rad af kungliga toppar som spänner sin båge norr om Indien och af hvilka några äro de högsta på jorden.

Blott bakom oss, i riktning mot Loptjak-bron, synes Satledsch slingrande i djupet, kämpande mot bergen, en öfvervåldigande tafla, en bild af sublim storhet, som endast Himalaya förmår att skänka. Hela dalen ligger under oss som ett bottenlöst djup och omkring oss torna kammarna upp sina tinnar ibland molnen. Själfva hafva vi kommit så högt, att tunna molnflikar, hvita och rena som vattenånga, tidtals skymma daldjupet. Ibland falla några regnstänk och luften kännes sval. Ej långt

till höger se vi yttersta snibben af den klippkam, på hvilken vi streta upp mot Schipki-la. Från dess rand går fallet lodrätt ned till den svindlande afgrund, i hvars botten Satledsch fullbordar sin vilda genombrottskrök. Klippväggarna i den skumma och skummande hålvägen ha aldrig skådats af mänskliga ögon. Skall någonsin en

Schipki-la.

galleriväg sprängas ut i dem, en väg som skulle förskona karavanerna från Schipki-la?

Efter en sista kräfvande stigning äro vi uppe vid röset. Jakmännen kallade passet Pimig-la, men förklarade att det oftare fick heta Schipki-la efter byn. Höjden uppgår till 4,695 meter och vi hafva stigit 1,713 meter från Loptjaks bro. Så djupt har floden skurit sig ned genom Himalaya vid denna punkt! Tyvärr stängdes åt indiska

hållet utsikten öfver bergen af täta moln, under hvilkas tak endast den oerhörda dalen syntes, men icke själfva floden, som ligger för djupt i sin graf.

Det är sista gången vi befinna oss så högt öfver hafvet. Nu bär det ändtligen utför. Dock icke genast. Ty först måste vi öfver en skålformig sänka med en göl

Schipki-la.

kallad Tsokam och en rännil från en gletscher. Här, vid Paschagang, går gränsen mellan Tibet och Indien, och på sänkans bortre rand stannade jag ett par minuter och tog farväl af Tibet. Långt nådde icke blicken inåt Transhimalayas rike, men en karneval af underbara minnen och vilda äfventyr bortom de skymmande bergen drog förbi min inre syn. Det var icke ett kapitel som slutade; en hel bok slogs ihop på Schipki-la.

På indisk jord skyndade vi ned utför skapliga backar, men snart blef sluttningen allt brantare, och allt fortare återvände vi till de tätare luftlagen, öfver hvilka passet höjt oss några timmar. Stenar och grus rassla kring våra fötter, en fårfålla skymtar förbi i en sänka, en rännil sprutar kristallklar öfver en granithäll i dalmynningen Kamlung, och slutligen rutscha vi ned genom en brant fåra bland buskar och block till en punkt, hvarifrån utsikten öppnar sig öfver byn Namgja-ridjing, dess böljande fält och lummiga lundar och dess djungler af frodig växtlighet.

En nyslagen åker erbjuder en passande tomt åt våra vandrande penater. Djupt under oss synas flera byar på sina flacka afsatser. Vid högra sidan stiga vilda tvärbranta klippor till svindlande höjd öfver floden. Oändligt grann och tjusande är denna utsikt. Hårda kastvindar svepa öfver branterna, det hviner i den häck af nyponbuskar, som bildar en barrikad kring våra tält.

Byborna tala tibetanska och äro lamaister och kring halsen bära de gudomliga talismaner i snören. De pösigt hängande pälsarna ha upphört, dräkten har rönt inflytande från indiska sidan och männen gå klädda i tunna, mera åtsittande rockar. Vår värd bar kortklippt grått skägg och en liten kalott på hjässan. Hans namn var Hira och han var »numberdar» eller byäldste i Namgja-ridjing. Mången »sahib» hade han sett förr och då han nu kom och bjöd mig ett fång hvitbetor, frågade han om han kunde tjäna mig på något sätt. Jo bevars, han skulle få skicka ett bref till sin ämbetsbroder i Poo och bedja honom hålla allting klart till vår öfvergång af Satledsch följande dag. Han berättade att tio invånare i byn Tovaling, längre ned på sluttningen, ny-

ligen dött i kopporna. En indisk läkare hade kommit upp och vaccinerat befolkningen. Då jakmännen från Schipki hörde detta, bådo de att genast få vända om. De fingo bra betalt och knogade åter upp mot passet. Så slets det sista bandet, som ännu hållit oss förenade med Tibet.

Jag skrifver nu den 28 augusti i dagboken. Dammig, full af grus och infattad mellan snår af taggiga buskar, stupar vägen vidare utför branterna och i dess närhet ligger det egentliga Namgja och längre ned byn Kapp på en kullrig terrass. Här träder Satledsch ut ur sin stenkorridor, fallet blir långsammare, och bortom en tjortenportal följa vi stranden på ett femtiotal meter öfver vattnet. Dock bär det upp och ned beroende på branternas form. Här rider man icke gärna en häst som är född i Transhimalayas flackare delar. Ibland ligger stigen som en smal strimma i en tvärbrant sluttning som går rakt ned i den doft och tungt brusande floden. Vid högra stranden tyckas klipporna stå lodräta, och deras fot sköljes af grågrumliga böljor. Granit omväxlar med svart glimmerskiffer. Det är vackert att se själfva djupet af den majestätiska dalen, som vi från höjden af Schipki-la sågo så långt under oss. Nu äro vi som i en råttfälla och känna det ängsligt att ha de kolossala branterna och topparna öfver oss. Ett ras — och all tanke på räddning vore fåfäng.

Ah! Jag kan icke återhålla ett utrop af förvåning vid åsynen af Tidangs dal, där under rasande dån en fjällälf bildar ett krithvitt, skummande vattenfall, väl femton kubikmeter mäktigt. Man stannar gärna några minuter på den präktiga bron nedanför fallet. Ett stycke längre fram svänger Satledsch åt höger och i en vidgning

på vänster hand lämnas den af kopporna hemsökta byn Tovaling.

Här kom löparen, som fått i uppdrag att föra budskap till Poo, susande förbi oss. Det var så dags, när vi blott hade en liten bit kvar till öfvergången. Ngurup Dortje tog själf hand om budkaflen och försvann hastigt framåt vägen.

Vi följa hans spår. Ett jordras, som tagit vägen med sig, uppehåller oss en god timme. Med vår enda spade måste en ny stig gräfvas ut i branten, hvarpå djuren försiktigt leddes förbi för att icke störta i floden, och bagaget blef buret af männen. Åter stiger vägen uppåt och löper på yttersta randen af en sluttning, som tvärt öfvergår i lodrätt eller öfverhängande fall. I själfva kanten ha gräs och buskar funnit fotfäste. Den som faller här, kör på hufvudet i floden. Högra stranden har samma formation, floden går genom en jätteränna, mera djup än bred, och framåt och bakåt i krökarna se vi dess tvärsnitt som dunkla klipportar.

Det är varmt här nere. Tät och tung ligger den instängda luften öfver floden. Vi stanna och dricka ur källor och rännilar som spruta fram ur bergens famn. Ingen bris når oss.

Slutligen tvingas vi af en brant bergvägg att gå ända ned till vattenbrynet, där vi se flodens vällande vågor från sidan. Och så bär det åter uppför en liten backe till krönet af den hemska klippudde, som sväfvar öfver flodens djupa graf och där inte skymten af en bro finnes. Och ändå ligger Poo på andra sidan och vi måste öfver!

Ännu en bild af Loptjak-bron, tagen från vänstra stranden, strax nedanför bron. Vår karavan har just kommit öfver. Lägg märke till det bräckliga mellanpartiet af bron, som har sitt fäste mot de yttersta ändarna af de hårdt frestade, murfasta stockarna.

XXXI.

Mellan himmel och vatten.

I kapten C. G. Rawlings reseskildring, »The Great Plateau», s. 303, får man ett begrepp om den bro, hvars vänstra hufvud vi nu hade uppnått. I sällskap med major Ryder och Gartok-expeditionens öfriga medlemmar korsade han nämligen Satledsch vid denna punkt just i årsskiftet 1904—1905. Han säger: »Tio mil nedanför Khub (Kapp) var en stor bjälkhufvudbro, hvilken ansågs som en ingenjörskonstens triumf, spänd öfver Satledsch, förande vägen från den vänstra till den högra stranden. Den hade just blifvit fullbordad och öppnad för trafik under hösten, och infödingarna betraktade den med häpnad och beundran. Men för oss skulle den icke bli till ringaste nytta. Timret, som erhållits från grannskapet, visade sig vara ovanligt sprödt, och tre veckor före vår ankomst gåfvo de nedre bjälkarna tätt intill pirmurarna vika, och hela konstruktionen störtade med ett brak ned i vattenhvirflarna därunder.»

Mellan de isskodda stränderna hoptimrades åt engelsmännen en provisorisk bro. Men nu fanns ingen annan utväg att komma öfver, än att anförtro sitt lif åt den af järntråd snodda kabel, som var spänd mellan stenkistorna.

På klipphällen ofvanför vänstra brohufvudet lastade vi af våra djur och spanade förgäfves efter den hjälp, utan hvilken en karavan icke kan göra bruk af kabeln. Inte ett lif syntes till, inte en usel vaktkoja var uppförd vid denna lifsfarliga passage. Tänk er en kolmörk natt, en ogenomtränglig dimma, en vandrare som kommer gående i den tron att bron ligger kvar och tar steget från brohufvudet ut i bråddjupet för att störta i Satledsch. Poo ligger högt upp och skymmes af sluttningarna. Hvarken med rop eller tecken kan man påkalla dess uppmärksamhet, knappt bösskott skulle höras dit upp.

Jag går ut på brohufvudets bjälkar. De peka som en trampolin ut i rymden. Tjugufem meter under mig kokar den hopklämda floden. Det såg ut som om vår väg blifvit afklippt här, och som om afståndet till Simla vore hopplöst långt. Emellertid fick jag sedan höra, att man med afsikt höll passagen spärrad för koppornas skull och stoppade alla resande från vänstra sidan.

Det var därför mindre underligt att löparen med brefvet tagit sitt uppdrag med ett olympiskt lugn. Och Ngurup Dortje satt på brohufvudet och funderade då vi nådde olycksplatsen. Man måste vara akrobat för att utan hjälp taga sig öfver på kabeln. Sådana akrobater är det godt om bland infödingarna. De slå helt enkelt sin lifgördel kring kabeln och sig själfva och gå öfver med slagäntring. Ngurup hjälpte sig på annat sätt. Han tog ut trästommen ur en mulåsnas packsadel, lade den gränsle öfver kabeln slog ett rep några gånger kring sadeln och trädde benen genom ett par af dess öglor. Då han öfvertygat sig att allting höll, fattade han kabeln med båda händerna och firade sig knyckvis

framåt. Jag kan icke neka till att det såg obehagligt ut då han lämnade trampolinens yttersta kant bakom sig och dinglade ut öfver afgrunden. Så länge kabeln sluttade mot lägsta punkten af sin båge gick det lätt, sedan tyngre i uppförsbacken. Jag andades åter, då jag såg honom sväfva in öfver högra brokistans stengrund. Där hoppade han ut ur öglorna och försvann som en stenbock i backarna uppåt Poo.

Kabeln vid Poo.

Medan vi väntade uppgjordes eld och Gulam satte på te. Jag tog den obehagliga platsen i närmare skärskådande. På båda stränderna går fast glimmerskiffer i dagen och de höga stenkolonner, mellan hvilka bron varit spänd, hvila på klippans orubbliga grund. Högra brohufvudet bildar en lodrät mur, här och hvar med horisontala stockar inlagda och öfver dess plana sten-

krön löper kabeln ett par meter högt till en vertikal påle och därifrån till sin förankring i marken längre bort. På vår sida sitter brons bjälkhufvud ännu kvar i piren och uppbär en platformbrygga med bröstvärn. Öfver dess brädgolf går kabeln, likaledes på ett par meters höjd, till krönet af en stadig påle, innanför hvilken den är upplindad kring ett spel. Den kan därför spännas stramare om den töjer sig. Vanligen föras resande och gods öfver floden med tillhjälp af en trissa, som rullar på kabeln och af en järnram hindras att urspåra. I en krok på ramens undersida fastgöras folk och fä och halas öfver lätt och ledigt. Men nu var trissan sönder och vi fingo hjälpa oss på annat sätt.

Jag lägger mig framstupa på brobryggan och hasar mig försiktigt fram till kanten. Rakt under mig dånar denna väldiga flod, som är en af Himalayas jättar. Strax nedanför stenkistorna ha ett par kolossblock ramlat ned i bädden, och mellan dem och högra klippväggen pressas floden ihop till kanske åtta meters bredd. Hela Satledsch tyckes här förvandlad till en enda sprutande stråle, som med häpnadsväckande kraft borrar sin väg genom bergen. Den skumhvita vattenmassan tyckes dyka och försvinna under blocken för att åter komma upp som bubblande kupor och hvälfda vattenkullar. Det är som en kokande jättegryta, det dånar som åskan, det ekar mellan bergväggarna, det slår lock för öronen, man har en känsla af svindel och tror sig stå under en trollmakt som lekande och fager lockar en ned till det fradgande skummet, där Satledsch dansar rasande vild och krithvit af vrede i sin bärsärkagång. Man hisnar ofrivilligt. Tänk om bjälkarna lossna just nu medan jag ligger och stirrar i djupet. Tänk om kabeln springer

En typisk by, Li, på Tibets gräns. (Foto. af missionär Marx i Poo.)

med en klang just då jag hänger öfver floden! Nåja, då går det åtminstone fort. Man skulle knappt hinna få hjärtat i halsgropen förrän man kom ut som råhackad och starkt urvattnad biff från hvirfveln vid blocken.

Men kabeln håller, sades det, ehuru den är fin som ett rep. Den lär vara 115 fot eller 35 meter lång.

Det måtte vara en bra bit till Poo, tänkte jag, efter Ngurbu icke kommer tillbaka. Tålamod! Fram med skissboken; den här platsen glömmer jag aldrig! Det är ett stenkast öfver till högra strandens pirkrön, men vägen dit är ändå lång och behärskas af döden. Bakom oss ligger hela Tibet. Aldrig hade vi stått inför ett obehagligare snitt i jordskorpan.

Ändtligen nalkas vår väntan sitt slut. Där kommer en skara män skyndsamt utför backarna. Där äro infödingar från Poo, men också två européer med promenadkäppar och indiska hjälmar. De skynda ut på pirkrönet och hälsa artigt. Jag har glömt bort att ta af mig hatten, men lyckligtvis räckte jag inte ut tungan, utan viftade muntert med skissboken. Det syns hur ifriga de äro och hur brådtom de hafva att få mig öfver. Ngurup har framlämnat mitt bref. De veta alltså att det är jag som nu ändtligen behagar återvända till civilisationen efter att mer än två år hafva härjat i Tibet mot fyra regeringars vilja, engelska, indiska, tibetanska och kinesiska, för att icke tala om fördraget mellan Storbritannien och Ryssland af 1907, som bland annat gick ut på att under tre år förbjuda allt hvad upptäcktsresor hette i Tibet. De veta att jag regerat själf under tiden och nu längta de att få höra mina öden.

En inföding, Deva Ram, byhöfdingen i Poo, kommer dinglande under mulåsnans sadel öfver till vår sida.

Man ser att han är van vid sporten och skulle passa till aviatiker. Sedan han landat lyckligt och hälsat artigt, binder han några säckar och tält under sadeln, i hvilken ett fint, tunt rep blifvit fastgjordt, hvars andra ända handhafves af männen midt emot. Deva Ram gör tecken, hans män på högra sidan hala och packen är snart i deras händer.

Nu börja de båda européerna gestikulera, göra tecken och peka upp mot Poo. Jag förstår dem icke. Den ene skrifver några rader på ett papper, som kommer öfver med sadeln. Där står: »Var god och vänta en stund. Vi ha skickat efter en pålitlig rullhatt från byn.» Skönt, sadeln var opålitlig, jag väntar gärna.

Trähatten kommer och firas öfver till oss. Kuntjuk pröfvar sin lycka. Det var en syn att se Suän och Lobsang, då deras kamrat sväfvade ut öfver djupet. De höllo på att kräkas och vände sig bort. Suän kröp ihop som en igelkott bakom spelet och grät.

»Hvad är det åt dig?» frågade jag.

»Det är rysligt att vi måste dö här allihop, när vi kommit så långt och ha så litet kvar.»

»Asch, sjåpa dig inte, Suän, det är inte en smul farligt.»

I grund och botten afundades jag verkligen Kuntjuk, som redan gjort dödsfärden öfver Satledsch. Men först måste jag se till att de dyrbara anteckningarna surras väl och komma lyckligt öfver. Och sedan vill jag gärna veta hur lastdjuren behandlas. En af de kloka mulåsnorna föres fram under hatten. Öfver denna lades fyra starka repknippen, af hvilka ett slogs under svansroten, ett annat kring halsen, det tredje framför bakbenen och det sista bakom frambenen. En bindel vardt bunden för

offrets ögon. Mulåsnan stod stilla och tålig, men att hon anade ett nedrigt attentat, syntes på hennes darrande ben. Klart! Högra pirens karlar börja på gifvet tecken att hala af alla krafter. Trähatten glider sakta fram öfver kabeln. Mulan måste följa med och tar några vacklande steg framåt; förgäfves söker hon att få spjärn med hofvarna och hålla igen. Hon känner marken vika undan, sträcker på benen, men når icke längre ned. I nästa ögonblick seglar hon ut öfver den dånande floden. Hon har resignerat, hennes ben hänga slappa, och hvad ville hon för resten göra, stackars kräk! Men ångesten är kort, hennes framhofvar slå mot pirkanten, hon känner åter fast mark under fötterna och står lika tåligt stilla medan hon befrias ur sina snaror för att sedan ledas upp till betet i en backe.

Nu är det min tur. — »Jorden försvinner; till asarnas fest Gjallarhorn budar...» — Deva Ram måtte tro att jag är tung. Han surrar fast mig som en farlig fånge. Jag trär benen i repöglorna och fattar tag i trähattens främre plugg.

»Kör!» ropar jag.

»Nej, sahib, inte ännu,» svarar Deva Ram.

»Hvad fattas?»

»Donen hålla nog, det är ingen fara. Men den som icke är van att se floden under sig, kan få svindel, förlora besinningen, släppa taget med händerna, falla baklänges, glida ur snarorna och störta på hufvudet i Langtjen-kamba.»

»Jag får icke svindel.»

»För säkerhets skull slå vi dock ett par hvarf kring er midja och de öfriga repen. Så där ja! Nu kan ni släppa taget med händerna, sahib, utan att falla.»

»Kör!» ropar jag högre än förra gången.

Deva Ram gör sitt tecken, trähatten börjar glida och jag sväfvar ut öfver kanten och ser den gråhvita, vällande floden i djupet under mig. En evighet förgår. Hvarför kommer jag aldrig fram? Det är ju blott 35 meter. Där uppe på höjderna är mitt gamla Tibet. Där nere på slätterna Indien. Min karavan är delad itu. Själf sväfvar jag mellan himlen och den mördande Satledsch. Jag hade rannsakat denna flod och funnit dess ursprungliga källa. Den upptäckten kostade väl ett offer! Aldrig hade jag haft en sådan respekt för den majestätiska floden och förstod tibetanernas tjortenpyramider och rösen vid stränder och broar, rop om hjälp mot obetvingliga naturkrafter, stumma, förstenade böner till obevekliga gudar. Mina blickar falla på den hvita, sjudande jättegrytan där nere i afgrunden. Hur storartadt, hur hänförande vackert! Intet språk äger ord därför, ingen mästare kan måla denna tafla, det svindlande fågelperspektivet kan icke återgifvas på en duk. Blott en modell kunde gifva ett begrepp därom. Hör det samlade dånet af dessa vattenåskor, som förnyas med hvarje ögonblick som flyr! Det fyller den trånga stenfåran och jag sväfvar midt i ett kaos af ekovågor, som korsa hvarandra från milliarder håll.

Jag dinglar fram och tillbaka med karlarnas knyckar i repet. Hallå! Blott ett par meter kvar till stenpirens kant. Härliga land! Har kabeln hållit så långt, skall den väl icke brista nu med en ödesdiger klang. Hugg i! En meter kvar. Med en känsla af trygghet och välbehag glider jag in öfver piren och befrias i en handvändning från alla band och bojor.

Deva Ram firar sig öfver till vår strand.

De båda européerna hälsa mig hjärtligt på tyska och lyckönska mig till att hafva gjort den korta himmelsfärden utan äfventyr. De äro herrnhutiska missionärer och heta Marx och Schnabel. Inom en minut äro vi som barndomsvänner och stanna kvar en stund på pirkrönet, för att se Lobsang komma sväfvande med för-

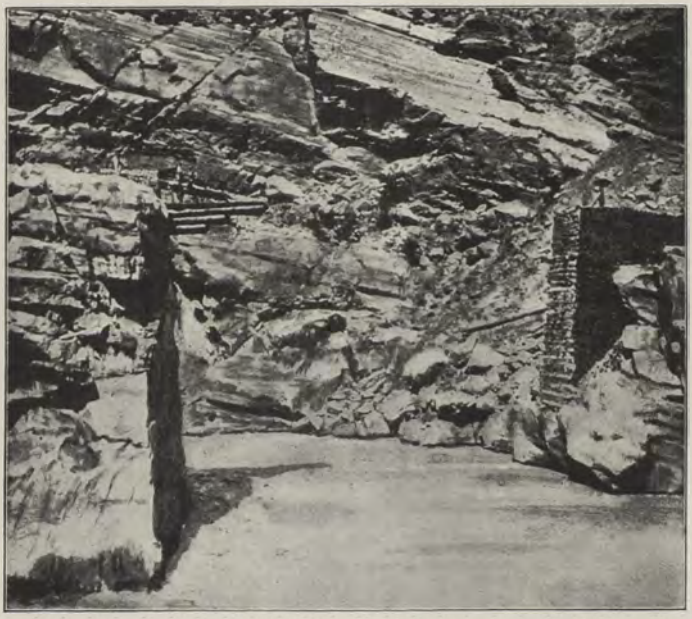

Brohufvudena under kabeln vid Poo.

bundna ögon — han litade icke på sin kallblodighet och var mycket uppskakad då han landade. Jag tog också emot min hvita ridhäst, klappade honom och strök hans nos och ögon för att lugna honom. De andra fingo sköta sig själfva och blefvo icke färdiga förrän klockan åtta, då hela öfvergången kräft fulla fem timmar. Missionärerna berättade om en engelsman, som vid åsynen af kabeln vändt om.

Nu taga vi de branta backarna upp till Poo och göra vårt inträde i trånga, liflösa gränder just då skymningen faller på. Blott ett par grupper af nyfikna kvinnor och ensliga vandrare synas då vi gå öfver det lilla torget, där byborna samlas om vinteraftnarna att fördrifva tiden med dans, sång och strängaspel. Ändtligen äro vi framme vid missionärernas gårdar, en liten treflig och väl hållen by för sig. Ett alldeles nybyggdt hus i en trädgård blef min bostad under hvilans dagar.

Sedan den 14 augusti 1906 hade jag icke sett en europé. Nu skref jag den 28 augusti 1908. I två år hade jag endast umgåtts med asiater och gladde mig att återse män och kvinnor af germanisk ras. Och värdigare representanter för de hvite än dessa kristna apostlar och deras fruar hade jag icke kunnat möta. De öfverhopade mig med sin gästfrihet och omhuldade mig som ett barn, dukade upp det bästa deras hus förmådde, klädde mig med nya kläder, gåfvo mig böcker och tidningar att läsa och tröttnade icke att besvara min korseld af frågor: råder frid på jorden, eller flammar kriget i något land; hur är det med oron i Indien; har ni hört något nytt från Sverige? Väl är det ljufligt att ett par år förskonas från tidningar, telefoner, dumma bref, idiotiska bjudningar och världsvimlets struntprat. I den så kallade civilisationen lefver man ett konstladt lif, tappar bort sitt eget jag och plockas dessutom sönder i småbitar af slöddrets skvaller och infama förtal. Det är skönt att uppsöka den stora ensamheten, dit inga oljud nå fram. Men ändå — när isoleringens tid är slut, är det lustigt att åter kasta sig in i hvirfveln. Man vänjer sig snart därvid, men minnes icke utan vemod den härliga

tid, då man blott af en tunn tältduk skildes från vildmarkens nätter och de eviga stjärnorna.

Jag sof i en riktig säng och hade utsikt öfver trädgården, där mina män tältade och våra hästar och mulor stodo bundna och mumsade på frodigare gräs än de någonsin sett. Takkar och Lillpuppy kände sig generade öfver den ovanliga omgifningen, och deras tibetanska pälsar voro icke afsedda för denna tryckande värme. De lågo och gapade, kippade efter andan och nafsade efter de näsvisa flugor, som icke lämnade dem någon ro.

Poo sönderfaller i tre kvarter. De fattiga bo ofvanför, de bärgade och förmögna nedanför missionsstationen. Man räknar sex eller sju hundra invånare, alla lamaister och talande en tibetansk dialekt, som mera påminner om Dardjilings språk än om nyanserna i närbelägna trakter. Från Indien har kastväsendet vunnit insteg. Kvinnornas klädedräkt och smycken påminna starkt om Tibet, under det att männens klädsel rönt inflytande från landet i söder. Icke heller blodet är fritt från indisk tillsats och på vägen till Simla märker man hur det tibetanska blodet utspädes alltmer, medan det indiska vinner terräng.

Man odlar hvete, korn och hirs och man odlar bohvete, som ger två skördar om året. Råg pröfvas blott af missionärerna och trifves godt. För drufvan ligger Poo för högt, men nere vid floden lockas hennes saft ur rankorna. Potates sättes på ett fåtal tegar, betor, rofvor, rädisor äro allmänna. Fjällvinden susar genom valnötsträdets krona och aprikos- och äppelträdet pryder också utkanterna af byn. Poppeln och pilen saknas naturligtvis icke, och penselcedern, »schukpa», är föremål för religiös vördnad. Tallen och björken förekomma

ofvanför byn, men deodaren eller himalayacedern trifves endast på vänstra sidan af Satledsch. Vanligast bland buskar äro nypon och hagtorn.

Två kloster höra till Poo. Det öfre heter Tjilagumpa, det nedre Poo-gumpa. Trettio lamor af den röda sekten befolka dem, och det är munkarna tillåtet att ingå äktenskap. De flesta nunnorna bo i byn och syssla med världsliga ting.

Väl är Poo beläget högt öfver Satledsch, men dock i en trågformig sänka, öfverallt omgifven af väldiga fjäll. Under högsommaren råder i denna skål en kvaf och stagnerande värme, som särskildt är ödesdiger för europeiska barn. Alla hvita barn som dött i Poo ha slocknat under loppet af juli eller augusti månader. Om ett klent barn lyckligt öfverlefvat augusti, kunna föräldrarna hoppas att få behålla det ännu ett år. Först i september bli nätterna behagliga och man lefver åter upp efter sommarens kvalm. Frost inträder blott på nyåret och floden ligger frusen i fem veckor från slutet af januari. Endast lugnare ställen isbeläggas. Ett sådant ställe finnes ofvanför kabeln, där man kan komma öfver på plankor mellan ett par block i utkanterna af strändernas isband.

Den 30 augusti var en söndag, och gudstjänst blef hållen i missionärernas lilla kapell. Församlingen kunde räkna ett femtiotal, däribland flera barn. Kvinnorna hade sina platser till vänster, männen till höger om predikstolen. Mina tjänare voro också med och lyssnade med förvåning till sången och dagens text. Ödmjuka och stilla ljödo orgelns toner, och på sitt hemlands språk sjöngo de kristna en psalm till melodien: »Allein Gott in der Höh'....» Oändligt vackert! Jag kunde gråta

Två män halas öfver Satledsch. (Foto. af missionär Marx i Poo.)

af rörelse i den ensliga lilla kyrkan däruppe bland Himalayas majestätiska fjällmassor. De två åren flögo förbi mitt minne som en dröm. Genom fönstren syntes det ljusa, solbelysta landskapet, tröskeln till mitt älskade Tibet, det vilda äfventyrets, den gränslösa frihetens konungasal, hvilken jag nu stod i begrepp att bjuda ett långt farväl.

Hela klasar af mognande äpplen hängde bland löfverket och på gården gingo hemtrefligt kacklande höns. Andäktiga och tysta lyssnade åhörarna till predikarens ord, som milda och öfvertygande ljödo i den lilla salen. »Amen!» Fader vår...» En psalm blef åter sjungen, och med allvarlig uppsyn gingo de kristna hem till sina gårdar.

Missionärerna föra mig omkring på stationens ägor. De berätta att Himalaya är n:r 13 bland herrnhutarnas missionsfält och att arbetet här började år 1853. Stationen i Poo grundlades 1865, och det första missionärsparet, herr och fru Pagell, dogo båda på sin post år 1883 och ligga jordade på den lilla kyrkogården ofvanför kapellet. Tankfull och med blottadt hufvud stannar främlingen inför en sådan graf. De hade gått i frivillig landsflykt och offrat lifvet för sin tro. Där hemma frågade blott några vänner efter deras öden; här ute kanske de rönte föga tack och uppmuntran. Och ändå utkämpade evangeliets förkunnare sin strid för det högsta af alla jordiska syften.

Hur vemodigt att se alla dessa småfolkets grafvar med friska eller vissnade kransar! Där lästes namnen på barn som kommit till världen blott för att döpas och dö; som under sin korta tillvaro aldrig sett några andra hvita ansikten än sina föräldrars, inga andra

landskap än Himalayas kring Poo. Okändt på jorden, oskyldigt och rent, slumrade småfolket under grafstenarnas förgängliga inskrifter. Herr och fru Schnabel hade tre barn på denna kyrkogård och ett i Röda hafvet, som dött på vägen hem. Herr och fru Marx hade för två veckor sedan anförtrott sitt enda barn åt Himalayas jord, och friska kransar prydde den lilla kullen. Några grafstenar buro inskriptioner i tibetansk skrift, icke det evigt tomma »Om mane padme hum», utan kristna ord, ty under dem hvilade bybor i Poo, som undfått dopet.

Högtidlig och djup är den stämning som råder kring dessa fridens och glömskans boningar. Blicken sväfvar fritt öfver vilda, kungliga dalar och en hedersvakt af skarpa klippspetsar reser sig på alla håll. Under himmelens fäste drar monsunmolnens skara på sin väg inåt Tibet och snart tindra sommarnattens stjärnor vänligt öfver grafvarna i Poo.

Kabeln öfver Scha-floden.

XXXII.

Kanam och Alexander Csoma Körösi.

Till Simla hade jag ännu 191 engelska eller 32 svenska mil kvar, då jag den 31 augusti bröt upp från Poo. Ett hjärtligt tack och farväl till missionärernas fruar, ett kraftigt handslag med fruarnas män vid den krök, till hvilken de ledsagat mig och så började vi färden på den långa, slingrande vägen genom staten Beschahr.

Här beträdde jag ett land, som var väl kändt sedan hundra år och noggrant kartlagdt af topografiska kåren. Jag kunde därför packa in mitt kartplån och rida lös och ledig, utan en tanke på minuter och pejlingar. I två år hade jag icke försummat en enda krök af vår kosa; nu hade jag fått semester efter den långa tjänstgöringen. Nu kunde jag se mig mätt på detta underbara land, betrakta byarna och människorna, allt vanligare företeelser, de höga bergen, den skummande floden, växtligheten, som blef allt yppigare och från högalpina former långsamt öfvergick i subtropiska och slutligen tropiska vid Himalayas fot. Liksom förr kunde jag med spänning iakttaga de sjunkande höjderna och stigande värmegraderna och rörelsen, det mänskliga lifvet, hvars pulsar slogo allt kraftigare för hvarje dag, som förde oss mot målet.

Från Poo räknadt befrias också våra djur från tjänstgöring. I stället använda vi det engelska sättet, att låta kulier bära vårt bagage. Femton män och kvinnor lyfta våra bördor på starka skuldror, medan djuren gå barbacka och äfven utan last hafva svårt att taga sig fram vid några svåra ställen. Bortom en skarp klippkam ha vi Satledsch i djupet under oss till vänster. Sedan följer en rad små utsprång och uddar, där vägen är så farlig, att man ofta hjälper till med händerna för att icke förlora balansen och störta i floden, som vräker sina vattenmassor ett hundratal meter under oss. Vägen ligger som en list i klippväggen, hvilken ibland är öfverhängande. Man kan tänka sig denna väg, där naturen gjort allt, utan hjälp af ett sprängskott. Kvistar, grenar och skifferplattor har man väl stuckit in i alla sprickor för att åstadkomma trappsteg och skydd utåt och vid ett par ställen finnes en antydan till bröstvärn, men för öfrigt har vittringen byggt vägen med alla dess tvärbranta backar och lifsfarliga rutschbanor.

Vana vid Tibets friska höjder gå vi i ett enda svettbad; 25,4° i skuggan var för mycket för oss, och detta var blott början till den värme som väntade och från hvilken jag icke skulle befrias förr än i Schanghaj och Japan, mina män icke förr än i Ladak.

Vänstra sidans klippor äro lika branta, och ändå har man också där snålat sig till en stig, som förenar Tavaling med Nesang och Morang. Den ser på afstånd ut som en lämplig uppfinning för lindansare och självspillingar, en fin tråd i klippväggen.

Bortom den svåra passagen, som fört oss genom starkt veckad, mörk glimmerskiffer, gå vi upp till en

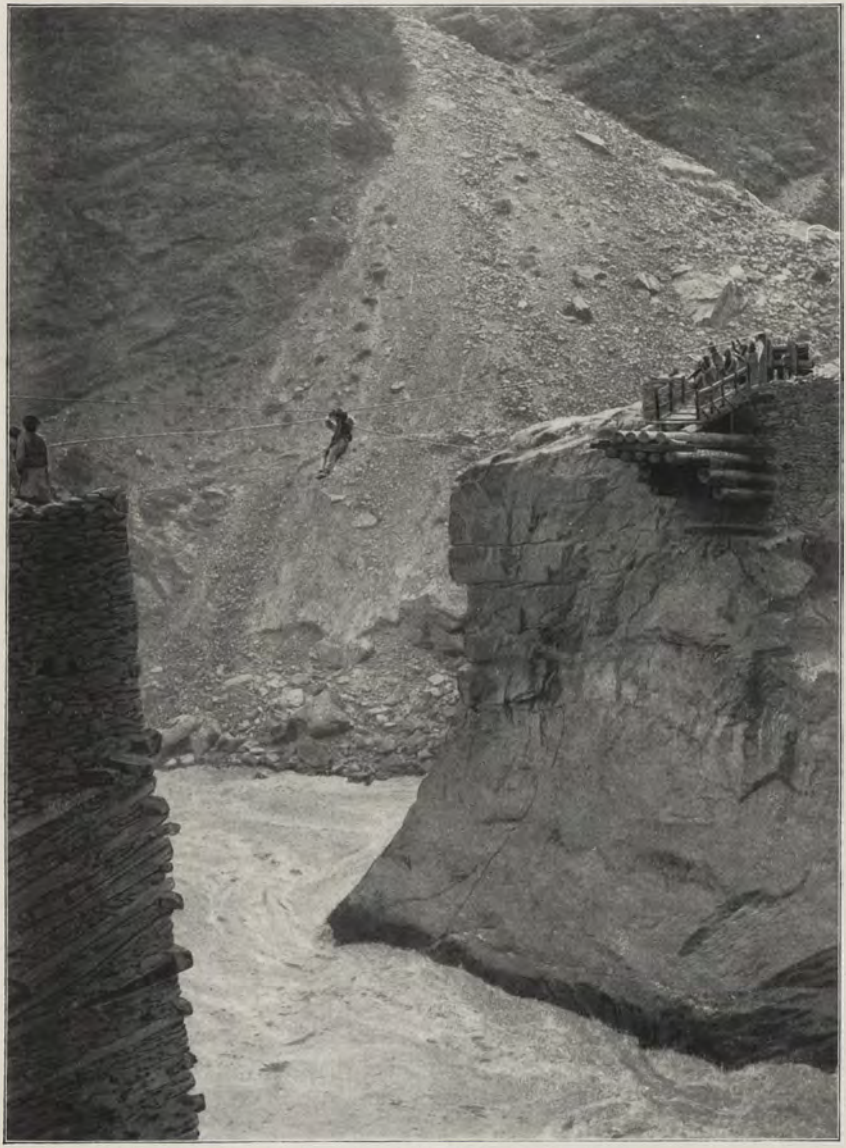

Författaren sväfvar mellan himmel och jord.
(Fotografien tagen af herr Marx, från högra Satledsch-stranden.)

tröskel med ett röse och därifrån bär det hufvudstupa utför i hundratals krökar ned till bottnen af bidalen Scha-lungpa. Där strömmar en flod. Dess vatten prunkar i den renaste, blågröna färg, och skummet från fall och forsar simmar krithvitt som såplödder på dess yta. Vid vänstra stranden skänker en liten plan plätt lagom utrymme åt våra båda tält och lägerelden.

Vägen nedanför Poo.

Ngurup Dortje hade blifvit hemförlofvad till sin fäderneby, ej långt från Poo. Tiggaren från Tjiu-gumpa var alltjämt med och hade lediga dagar som de andra männen. Till närmaste man hade jag en ung vägvisare, vaken och vig som en katt. Våra femton kulier hade vi halfvägs gått om och fingo därför vänta länge vid flodstranden innan deras vaggande rad syntes som

små prickar i backarna. Än sågo vi dem framifrån, än bakifrån eller från sidorna allt efter krökarnas läge, men de förstorades småningom och kastade slutligen sina bördor mellan tälten. Några af dem voro unga flickor och ett par sågo riktigt bra ut. Jag skämdes öfver att dessa, de vilda bergens prinsessor, skulle tynga sina skuldror med mina saker, medan jag själf hade det så bekvämt. Men mina kraf på ridderlighet hade ingen kurs i Himalaya, och de unga kvinnorna begärde inte bättre än att få arbeta för sina fyra anna eller trettio öre för station. Man fördubblar med nöje aflöningen, icke blott därför att den är löjligt låg för ett sådant släpgöra, utan också därför att de brunhyade och svartögda bärarinnorna äro så obeskrifligt söta att se uppå.

Nu är det så med denna väg, att hvarje ny lägerplats öfverbjuder de föregående i vild, romantisk skönhet. I Scha-dalen kände man sig instängd i en labyrint och förstod icke hur i all världen man någonsin skulle kunna taga sig ut igen. Där synas endast trånga dalgångar mellan vilda branter på alla håll. Scha-lungpa leder som en korridor ut i Satledsch-dalens pelarsal. Fåfäng möda att söka göra sig hörd här nere. Med sina 20 eller 25 kubikmeter i sekunden brottas Schafloden ursinnigt för att komma ut till Langtjen-kamba, och dånande vattenmassor trumma mot block och klipphällar en rungande paradmarsch till sin seger öfver glimmerskiffern. Öfver vattnet sväfvade den instängda värmen tryckande tung. Men jag behöfde blott sträcka ut handen ur tältmynningen för att fylla en bägare med tiogradigt svalkande vatten. Under 16,7° sjönk icke temperaturen ens på natten.

Missionärernas gästfrihet nådde äfven hit. De hade gifvit Gulam ett par stora korgar fulla med blomkål, sallad, potatis, äpplen, smör, bröd och bakverk. Härligt att återvända till grönsaker och frukter efter den tröttsamma köttdieten i Tibet.

Himalayalandskap.

I den trånga dalen komma aftonskuggorna som tidiga gäster och mörkret tätnar förr än på de öppna vidderna. Skenet från den flammande elden upplyste klippväggarnas fasader gulröda, männen rörde sig som vålnader; man såg dem blott, men hörde icke deras steg och stämmor, endast flodens öfverväldigande brus. Det domnande lifvet och den tilltagande stillheten förkunna därför icke nattens ankomst, blott mörkret och stjärneglansen äro hennes förebud. Tältet får stå öppet

för att icke utestänga det lätta drag, som sättes i rörelse af floden.

Solen går upp till en ny varm och strålande dag och nu gäller det att korsa Scha-floden. Efter regn kan denna vara kolossal och den lilla plana plätt, där vi lägrat, öfversvämmas då. Floden är för bred för broar. Att vada öfver med lastdjur var äfven nu otänkbart, äfven en ryttare hade haft utsikt att sköljas ut i Satledsch. Liksom vid Poo har man därför öfver bädden spänt en kabel, som midt i dalen blott är 3 ½ meter öfver vattenytan. Nu behöfde man blott använda en tredjedel af kabelns längd, ty floden svepte i en samlad fåra utmed högra stranden, där kabeln är förankrad i en brant backe ofvanför en plan stenkista, som tjänar till landningsplats. Bördorna bäras till stranden och från höjden af ett röse i bädden fastgöras de vid krokarna i den löpande trissans ram. Och så halas bingan öfver till högra strandens stenkista, där en ny uppsättning af kulier är färdig att öfvertaga bördorna.

På samma sätt föras karlarna öfver. Hästarna fingo sköta sig själfva, och det var nätt och jämnt att de bottnade och motstodo vattnets tryck. Ett par små mulåsnor drogos öfver med rep. Takkar simmade, men Lillpuppy gick kabelvägen.

Schafloden säges utgöra en gräns för Kanams distrikt. Från dess högra strand är stigningen mycket kännbar, och vägen går i små, korta, skarpa krökar, genom stupande klyftor, där människorna fått lof att bygga höga, murade kolonner till ytterstöd, förbi skuggiga hörn och under hvalf af mörkgröna tallar, allt högre upp tills vi slutligen nå en tröskel kallad Tungnang-la.

Rakt under oss varseblifva vi i djupet Satledsch och den punkt, där Schaflodens metallgröna vatten ögonblickligt uppslukas af och försvinner i hufvudflodens grumliga massa. En liten ansats till grusdelta är obarmhärtigt afskuren som med knif. Satledsch tål inga onödiga hinder i sin väg. Midt emot, vid vänstra stran-

Ett trångt ställe i Satledschs dal.

den, utmynnar dalen Tomba-tju med sin älf. Därför kallas detta ställe Sumna, eller de tre dalarnas möte.

Tungnang-la är icke nog, vi stiga högre, vi gå förbi ett stenröse, likt ett sjömärke vakande öfver den vilda floden där nere. Men nu är korridoren så brant och djup, att vi blott ibland se små krökar af Satledsch. Det vore farligt att rida här; jag går lugnt till fots. Tubges, Kuntjuk och Gulam drifva våra nakna djur förbi oss;

det uppfriskande badets verkan är öfver; de gå med hängande hufvuden och svettas. Men de stå på sig tappert.

Värre är det för Takkar, han vändas förskräckligt, andas kort och hastigt och låter tungan hänga drypande ur gapet. Så fort han ser en skrefva med tät skugga rastar han. Sedan springer han om oss för att krypa in i någon ny gömma. I hvarje rännil dricker han ohejdadt och lägger sig på magen i vattnet. Han är rädd för värmen och anar oråd, han rufvar på en hemlig plan. Hvad är det han tänker på? Jo, han kommer ihåg sin ungdom på Bongbas kala, friska höjder och huru han, en dag i mars, tvingades att för alltid lämna sin herre och sitt hemland. Han hade gjort förtvifladt motstånd och ingen af oss hade fått komma honom nära. Så hade han tagit sitt öde med lugn och blifvit oss trogen som guld. Hur ofta hade han icke räddat mig för spioner genom den ursinniga vakt han höll utanför mitt tält! Nu tänkte han på allt det där och tyckte att vi bedragit honom. Totling gick väl an, Schipki-la var en härlig punkt, som påminde om Bongba. Där såg han de sista jakarna. Men värmen i Poo var vidrig, och nu följde vi alltjämt den väldiga floden ned emot hafvet. Takkar förstod att det skulle bli varmare ju längre vi kommo, och desto skarpare och klarare återvände bilderna från Bongba i hans minne. Det var därpå han tänkte, då han sprang från skugga till skugga. Han kände hur alla band lossnade och huru han i verkligheten var en främling ibland oss; han kände sig som hönan då de af henne utkläckta ankungarna simma ut på sjön och hon inte längre kan följa dem. Nu kilar han förbi oss till en ny skuggig

plats. Vi fortsätta och han höres icke af. Han inväntar väl aftonsvalkan för att följa våra spår. Nej, där kommer han igen. Jag kallar honom, han lyder inte såsom förr, han hvarken hör eller ser, han bara kastar sig handlöst under ett klipphvalf. Han är förtviflad och han märker att vi gå ifrån honom för alltid.

Parango heter ett ställe, där stigen leder tvärs öfver en väldig gruskägla. Vägvisaren upplyser att detta är en farlig plats på vintern, då laviner och skred komma nedstörtande. Äfven efter hårda regn gör man klokt i att skynda sig förbi Parango.

Tsarak-tatang är en bidal med brusande bäck och högt på en kulle vid dess sida ligger en ensam hydda omgifven af åkerfält. Här och hvar bilda barrträden gles skog och i en kjusa vid Kamurti var det skönt att hvila ut en stund. Midt emot synes den stora älfven Nesang i fågelperspektiv fradgande hvit bland blockfyllda forsar, men i mynningen sansad och mörkgrön. Den förut nämnda byn Nesang är däremot osynlig från vår väg.

Från ett dominerande utsprång, där röset Kanamlaptse reser sig, njuta vi en stund af en ståtlig utsikt. Djupt i en bidal skymtar byn Kanam och längre bort Pill och andra byar. Men vackrast är ändå bakgrunden med de första snötopparna på ett väldigt Himalayamassiv, kändt under det frejdade namnet Kajlas. I den underliga belysningen och i en luft som tyckes mättad med heta ångor göra de ett djupt och imponerande intryck. Stålblåa moln och hvita runda skyar bilda mjuka bäddar kring bergens högre regioner och ur detta haf af luftiga bränningar sticka de bländhvita topparna upp.

Och så bär det utför till byn Kanam. Utan väg-

visare skulle man gå vilse i detta virrvarr af gränder, gångar och plan mellan hus, murar, terrasser, åkrar och trädgårdar, här och hvar uppfriskade af kanaler med små vattenfall eller afbrutna af verkliga djungler af den yppigaste vegetation. Husen påminna om Kaschmir, och trästommen skjuter ofta ut öfver stenmuren på alla fyra hållen, bildande verandor och regnskydd.

Våra tält planterades på en öppen gårdsplan framför Kanams nedre tempelbyggnad, kallad Kandjur-lhakang efter de heliga skrifter som därinne förvaras. Det första vi göra är att titta in i det teologiska biblioteket. Salen är enkel och kan icke mäta sig med dem vi nyligen sett i Tibet. I altarradens midt tronar en stor »tjorten», helt enkelt benämd »kudung».

»Hvems aska är innesluten i denna tjorten?» frågar jag en munk.

»Askan af en storlama, Lotsava Rinpotje, som lefde för två eller tre hundra år sedan,» svarar han.

På ömse sidor stå stängda skåp, som på begäran öppnas. I dem förvaras en mängd små gudabilder af lera. I ett par klumpiga, massiva skåp, likaledes stängda, gömmas kandjur- och tandjurskrifterna. Några volymer af den förra samlingen saknades för tillfället, emedan munkar lånat dem till sina celler.

Märkligare är Katje-lhakang, belägen högre upp i byn. Namnet betyder »den muhammedanska gudasalen».

»Hvarför kallas den så?» frågade jag en af våra prästerliga ciceroner.

»Därför att en omvänd muhammedan tjänat templet,» svarade han. Men en hans ämbetsbroder inföll:

»Nej, helt enkelt därför att byggmästaren var muhammedan.»

Den senare uppgiften var sannolikast, ty hela klostergårdens arkitektur liknade till punkt och pricka karavanserajerna i Jarkent och liksom där vette verandagallerier i två våningar inåt gården, i hvars midt ett bastant äppelträd höjde sin krona. Dylika gårdar äro väl icke ovanliga i Tibet, men här var den muhamedanska stilen mera påtaglig än eljes.

En stentrappa leder upp till tempelsalen där vi återse våra gamla vänner Schakja Toba, Tjenrejsig och Tsong Kapa. Ett par nya »tanka» hänga ned från taket, genom hvars stora impluvium dagens ljus förgyller kolonnerna i salen.

»Hvar är den munkcell som på sin tid beboddes af den europeiska laman?» frågade jag Gatjen Lobsang Tarva, en hygglig och artig munk om 55 år.

»Kom med mig, herre,» sade han och förde mig upp på det platta taket, som också tjänar till gångbana. Så gingo vi uppför en yttertrappa ledande till verandan framför ett litet rum.

»Hvem bor här?» frågade jag.

»Lotsa Rinpotje, en kampo-lama, som nu är på besök hos Taschi Lama. Men det var i detta rum er lama från Europa bodde på sin tid.»

En lama från Europa! Det låter högst osannolikt. Och dock är det fullkomligt sant. Ett underbart tjusande människoöde är oupplösligt förknippadt med Kanams kloster. En sannsaga, där Hadji Babas vildaste äfventyr äro uppblandade med ett öfvermänskligt tålamod och med de skönaste prof på självuppoffring till vetenskapens fromma. I den cell, på hvars tröskel vi stodo, tillbringade

den ungerske språkforskaren Alexander Csoma från Körös i Transsylvanien tre år af sitt lif.

Hans storhet och rykte lefva kvar i de verk han utgifvit. Men om hans personlighet och lefnad är mycket litet bekant. Däri ligger den mystiska tjusning som omger hans namn. Ett fåtal bref från och om honom skänka oss en inblick i hans tankar och planer. I skildringen af en eller annan Himalayaresa från den tiden skymtar hans bild endast flyktigt förbi. Det skulle föra oss för långt att återgifva dem alla. Här är blott ett exempel. Under sin resa från april till oktober 1827 besökte kapten C. Johnson Kanam och säger bland annat: »I denna stad finnes ett lamatempel och ett förträffligt bibliotek... Här mötte vi Tchoma da Coxas (!), en ungersk resande, som vistades på platsen för att fastställa hunnernas ursprung. Han hade varit i Ladak och inhämtat kunskap i språket, men sedan han blifvit föremål för misstankar, hade han begifvit sig söderut och begraft sig i Kanams bibliotek... Han var icke mycket meddelsam och lefde en eremits lif på ett understöd, som beviljats honom af Kompaniet.»[1]

I sin förut citerade bok om lamaismen skrifver Köppen om Csoma att han »hade gjort det till sitt lifs mål att uppsöka ujgurerna, hvilka ansågos vara hans folks, ungrarnas, stamfäder, eller åtminstone stamfränder, och sedan han under flera år och under strapatser och försakelser af alla slag förgäfves sökt dem i Persien, Afganistan och Turkestan, hoppades han slutligen med säkerhet att uppsöka dem i någon del af det otillgängliga snölandet. Men innan han försökte att framtränga dit, beslöt han att lära sig det tibetanska

[1] Journal of the Royal Geographical Society, 1834, s. 56.

språket, som han först studerade i Ladak, sedan i Jangla och slutligen, från 1827, i klostret Kanam vid Satledsch, under ledning af en skriftlärd lama; och han gjorde det, trots köld och brist, med så heroisk energi, att han slutligen, såsom den förste bland européer, gjorde sig till herre däröfver och också vann en omfattande kunskap om den lamaistiska litteraturen.»[1]

Om betydelsen af Csomas arbeten får man ett begrepp genom följande ord af nuvarande amerikanska ambassadören i Konstantinopel, den grundlige och lärde asiaforskaren W. W. Rockhill: »Den som kastar en blick på Alexander Csoma de Körös' analys af den tibetanska kandjur, utgifven i tjugonde bandet af Asiatic Researches, måste förvånas öfver denne utomordentlige forskares förunderliga tålamod och ihärdighet. En föreställning af omfånget af de forskningar som ligga förborgade i hans analys af 'dulva', omkring en tiondedel af hela kandjur, kan man göra sig om man får veta, att denna afdelning upptager mer än fyra tusen blad om sju rader på sidan och 22 stafvelser i hvarje rad.»[2]

Låtom oss kasta en blick öfver denne utomordentlige mans lefnadsbana.[3]

Körösi Csoma Sandor, eller Alexander Csoma från Körös, var född år 1784 och ägnade sin ungdom åt trägna studier i österländska språk, teologi, historia och geografi. Vid 36 års ålder lämnade han för alltid sitt land och bröt upp till den långväga färd, som skulle göra hans namn kändt och beundradt inom den veten-

[1] Die Lamaische Hierarchie und Kirche, Band II, s. 286.

[2] The Life of the Buddha; Introduction.

[3] Jag följer här framställningen i d r Th. Dukas bok: Life and Works of Alexander Csoma de Körös. A Biography compiled chiefly from hitherto Unpublished Data. London 1885.

skapliga världen. Han vandrade genom Balkanländerna, for öfver till Alexandria och tog sedan vägen öfver Aleppo, Mosul, Bagdad, Kirmanschah och Hamadan till Teheran. I Persiens hufvudstad bodde då inga andra européer än de, som hörde till beskickningarna; hur olika mot våra dagars Teheran, som i sin europeiska koloni också räknar en hel kår af svenska officerare! Här rönte Csoma engelsk gästfrihet tills han på våren 1821 i persisk dräkt lämnade Teheran, för att följa de åldriga karavanvägarna till Mesched, Bukhara, Balk, Kulm, Bamian och Kabul. Han färdades nästan alltid till fots, och från Konstantinopel till Bukhara valde han ungefär samma vägar, som 42 år senare trampades af hans berömde landsman professor Herman Vámbéry. Det var en bragd han utförde. På den tiden var det svårare än nu att taga sig helskinnad fram genom dessa trakter. Csoma har icke lämnat en rad om sina öden, men af Vámbérys mästerliga skildringar kunde man sedan göra sig ett begrepp om de besvärligheter och faror han utstått. År 1890 reste jag samma vägar som Csoma och kan fatta de försakelser han, sjuttio år tidigare, måste underkasta sig.

Emellertid fortsatte Csoma till Lahore, Kaschmir och Leh. På återvägen från sistnämnda stad mötte han, i juli 1822, Moorcroft, som tio år förut gjort sin minnesvärda färd till Manasarovar. I Moorcroft vann Csoma en uppriktig vän, stannade hos honom ett halft år och fick af sin välgörare både pengar, böcker och rekommendationer. Så var det genom Moorcrofts förmedling Csoma fick tillfälle att sexton månader uppehålla sig i klostret Jangla i Sanskar, där han med en skriftlärd lama och en tjänare bebodde en liten cell, tre meter i fyrkant,

och fördjupade sig i de heliga skrifternas studium. Han fann där att de 320 volymer, som utgöra grunden för all tibetansk lärdom och religion, äro öfversatta från indiska sanskritoriginal. I armod och under stora försakelser arbetade han sig in i denna nya värld af vetande. Vintern var en hård tid, eld kunde icke uppgöras i det lilla rummet och han hade icke råd att hålla sig med lyse. Insvept i en fårskinnspäls satt han hela dagarna lutad öfver sina tibetanska folianter och hörde snöstormen hvina i bergen därutanför.

År 1825 gick indiska regeringen in på hans erbjudande att för dess räkning fortsätta sina forskningar. Engelska väldet hade just börjat sprida sig öfver Indien och det vore af vikt att lära känna grannfolkens språk och religioner. Regeringen bjöd honom femtio rupier i månaden för hans verksamhet. Och det var ett jätteарbete han åtagit sig. Han hade funnit att kandjur räknade 98 volymer, hvar och en två fot lång och åtta tum bred och innehållande mer än tre hundra blad. Tandjur räknade 224 volymer om inalles 76,409 blad och hade öfversatts och ordnats af tre tusen personer.

Dessa år tillbringade Csoma dels i Sabathu i Kulu, dels i Pukdal i Sanskar. Under en af sina resor kom han också till Kanam och fann att de heliga skrifterna förvarades i dess kloster, dit de ett femtiotal år tidigare kommit från Taschi-lunpo. Därför beslöt han att fortsätta sina studier i Kanam och fick därtill regeringens medgifvande för tre år.

Vid denna tid reste den om Himalayas geografi så förtjänte doktor Gerard i dessa trakter och kom också till Kanam. I ett märkligt bref, dateradt Sabathu den

21 januari 1829, berättar Gerard att han fann den lärde ungraren omgifven af böcker i den lilla romantiska byn, klädd som infödingarna och lefvande som de af smörblandadt te. Han hade samlat fyrtio tusen tibetanska ord under omständigheter som skulle ha drifvit de flesta andra till förtviflan. Till lärare och biträde hade han en djupt kunnig och älskvärd lama Bande Sangs-RGyas PHun-Tsogs, och Gerards skildring af denne man påminner oss lifligt om Kiplings Kim. Ungraren påminde den engelske doktorn om forntidens filosofer, ty liksom de gick han helt och hållet upp i sina forskningar och var blind och döf för allt som försiggick i hans omgifning. Men han gladde sig också åt de oanade skatter han gräfde fram ur det tibetanska vetandets guldgrufvor och som en gång skulle väcka den lärda världens förvåning. Han fruktade dock att regeringen icke skulle förstå att värdesätta hans arbete; men den dag han öfverlämnade sin grammatik och sitt lexikon, skulle han känna sig som den lyckligaste man på jorden, ty då skulle han gälda sin skuld och kunde dö nöjd.

Han lefde fattig, ty de femtio rupierna i månaden voro det enda han ägde. Hälften gick till läraren, en tjänare hade fyra rupier och bostaden kostade en rupi i månaden. Tjugu rupier skulle räcka till mat, kläder, skrifmaterialier och allting annat. Gerard säger: »Herr Csomas boplats befinner sig i den öfversta delen af byn Kanam på en absolut höjd af 9,500 fot. Omkring honom resa sig de romantiska hus, som bebos af munkarna, hvilkas religiösa ceremonier, fromma besvärjelsesånger och öfriga ceremonier hafva en så säregen släktskap med romerska bruk. Längre ned är klostret, som innesluter encyklopedien... Herr Csoma visade mig

några förbättringar han hade vidtagit i sin bostad; en af dem var en eldstad, som kostat honom tolf rupier... Två landtliga bänkar och ett par klumpiga stolar utgöra hela möbleringen i hans lilla bostad.»

Oaktadt all sin fattigdom bibehöll han en orubblig stolthet och kunde icke förmås att mottaga de minsta gåfvor från Gerard. Till och med de engelska tidningar denne skickade till honom bad han att slippa. Ris, socker, kläder, allt sände han tillbaka. Det enda Gerard fått honom att behålla var den engelska bibeln, som han läste igenom på åtta dagar, samt ett latinskt och ett grekiskt lexikon.

Fattigdomen hade ingen makt öfver honom, han tycktes höjd öfver det timliga. För en spottstyfver hade han gjort årslånga resor i främre och södra Asien och för en lakejlön lade han grunden till en ny vetenskap. Aldrig gick han ut, om icke för att hämta nya volymer från biblioteket; på sommaren var han klädd i de grofva plagg som kunde fås i Kanam, på vintern satt han insvept i fårskinn. Själfva arbetet var hans lif. Han skulle troget och träget tränga till djupet af tibetanskt vetande, öfverlämna resultaten åt regeringen i Kalkutta, sedan fortsätta sina forskningar i Lhasa och slutligen resa till Mongoliet. Magyarernas urhem i Asien skulle han till sist uppspåra. Men människan spår och Gud rår!

Ett bud hade kommit till Kalkutta om Moorcrofts död vid Andkhoi i Bukhara. Man ämnade sända Csoma dit för att rädda den dödes papper, men planen kom aldrig till utförande. Asiatiska Sällskapet i Kalkutta anslog för sin del femtio rupier i månaden till Csomas underhåll, men han kände sig sårad öfver formuleringen i det frikostiga anbudet och afböjde det.

I slutet af 1830 tog han farväl af Kanam, där han tillbringat mer än tre år, och af sin lärare, den gode Bande Sangs-RGyas PHun-Tsogs och begaf sig till Kalkutta, där han under flera år tjänstgjorde som bibliotekarie vid Asiatic Society och under tiden öfvervakade tryckningen af sina stora kvartvolymer, grammatikan och lexikonet. Här författade han också en rad af lärda afhandlingar. Bland annat öfversatte han för missionärernas räkning vissa delar af bibeln till tibetanska.

Sitt spartanska lefnadssätt förändrade han icke ens i metropolen. I sällskapslifvet tog han ingen del. Man såg honom aldrig ute. Tyst som en bramin ordnade han bibliotekets tibetanska skrifter och gräfde ned sig bland sina egna handskrifter i rum, där han lefde som en eremit och en enstöring. Dock hade han några förtrogna, några vänner som besökte honom. Alla tidens stora Himalayaforskare hafva på ett eller annat sätt varit i beröring med Csoma — Moorcroft, Gerard, Wilson, Prinsep, Hodgson, Campbell m. fl. Den inbundne och underlige forskaren kunde blifva glad och öppen då någon talade med vänligt intresse om Ungern.

Vid 58 års ålder beslöt Csoma att bryta upp mot Lhasa och Centralasien. I Lhasa skulle han finna blomman af tibetansk lärdom, i Centralasien magyarernas urhem. Tio år ville han ännu offra åt österlandet innan han återvände hem. Sannolikt med båt på Hugli och till fots genom de febrila trakterna söder om Himalaya nådde han, den 24 mars 1842, Dardjiling bland de svala berg, som skilde honom från hans längtans mål.

Här träffade han doktor Campbell, som uttrycker sin beundran öfver hans lärdom och sin förvåning öfver den besynnerliga blandning af stolthet och ödmjukhet,

Himalaya-landskap nedanför Poo.

som utgjorde grunddraget i hans karaktär. Han kände en rad af språk och var mästare i ändå flera: hebreiska, arabiska, sanskrit, pushtu, grekiska, latin, slavoniska, tyska, engelska, turkiska, persiska, franska, ryska, tibetanska, hindustani, mahratta och bengali, och för hvarje språk hade han ett lexikon med sig. Tjugotvå år hade han tillbringat på resor, längre tid än någon europeisk vandringsman efter Marco Polo. En ämbetsman i tjänst hos radjan af Sikkim häpnade öfver hans tibetanska och lamaistiska kunskaper; en europé som kände språket och litteraturen grundligare än någon kanpo-lama eller rinpotje!

Doktor Campbell förstod hans värde, njöt af hans sällskap och besökte honom ofta. Han fann honom i ett kyffe, sittande på en golfmatta mellan fyra bokkistor. I detta bås arbetade han, åt sina enkla mål af te och ris, och här sof han också i sina grofva, blåa kläder. Och i detta bås fann Campbell honom också sjuk i feber den 6 april och försökte förgäfves öfvertala honom att taga medicin. Den sjunde var han bättre och talade med liflighet och intresse. »Hvad skulle icke Hodgson, Turnour och några af Europas filosofer gifva för att vara i mitt ställe, då jag kommer till Lhasa,» utropade han ofta. Med stolthet talade han om sina långa färder och ensamma år på gränsen af Tibet och gladde sig åt det uppseende hans litterära upptäckter redan gjort bland Europas lärde.

Med nästan religiös vördnad lyssnade Campbell till hans tal och trodde sig märka att Csoma ville att icke ett ord skulle undgå engelsmannens uppmärksamhet, icke en stafvelse glömmas. Ty nu talade han om ungerska folkets hem i Asien, om hunnerna och ujgu-

rerna och om nyckeln till deras dunkla gåta, som han trodde förborgad i Lhasa och i Kam i den yttersta östern af Tibet.

Den 9 april låg den outtröttlige pilgrimen åter i brinnande feber. Hans hy var gul, hans kinder insjunkna och hans tankar vandrade på töckenhöljda stigar, fåfängt famlande efter magyarernas hem. Nu lyckades läkaren förmå honom att pröfva läkemedlet. Det kom för sent. På aftonen den 10 föll Csoma i en letargisk sömn och tidigt följande morgon hade han för alltid slutat att söka efter de öppna vidder, där magyarernas förfäder en gång i tiden redo omkring på vilda hästar.

Den tolfte fördes den döde hjälten och martyren till grafven; Campbell förrättade jordfästningen; alla Dardjilings engelsmän hade infunnit sig. På grafven lät Asiatiska Sällskapet resa en vård, på hvars tafla vi bland annat läsa följande ord:

»— — — — —
och efter år af försakelser,
sådana som sällan blifvit burna,
och tåligt arbete i vetenskapens tjänst,
författade han ett lexikon och en grammatika
öfver tibetanska språket,
hans bästa minnesmärken.

På sin väg till Lhasa
att återupptaga sina forskningar,
dog han här
den 11 april 1842.

Requiescat in Pace.»

Sin ålders år hade Csoma offrat åt tibetanska studier, sitt lif skänkte han också dem. Tragiskt är det öde som drabbade honom, att stupa just i det ögonblick, då han stod i begrepp att för första gången korsa gränsen till det förlofvade landet, till de heliga böckernas

förbjudna land. På min väg från Tibet, där jag tillbringat mer än två år, hade jag nu nått den punkt, som i motsatt led var Csomas yttersta. Med en pilgrims känslor beträdde jag de gränder och backar, där Csoma vandrat sina ensamma steg mellan biblioteket och sin munkcell högst upp i byn. Jag hyste ett flyktigt hopp att finna något enda minne från hans vistelse på platsen, ehuru 78 år förflutit sedan dess.

Därför vände jag mig till Kanams vikarierande öfverlama, Gatjen Lobsang Tarva, och jag har redan berättat hur han förde mig till det lilla rummet i den öfre klosterstaden.

»Vet ni intet om denne lama-sahib?» frågade jag honom.

»Nej, intet. Men Jangpur, en 82-årig gubbe, är Kanams äldste invånare och kan möjligen meddela er något.»

»Låt honom genast komma hit!» Ett bud skickades och efter en stund hade vi gubben Jangpur hos oss.

»Minns ni den lama-sahib som bodde här?» frågade jag.

»Nej, herre, jag var ett barn när han lämnade Kanam. Men jag minns mycket väl att min far talade om honom och sade att han bodde några år i klostret, gick klädd och åt på samma sätt som våra egna lamor och af dem betraktades som en klosterbroder.»

»Minns ni hans namn, Jangpur?»

»Ja, han hette Ganderbek,» svarade gubben utan ett ögonblicks tvekan. På kvällen skref jag i min dagbok: »Detta Ganderbek kan tydligen icke vara annat än Iskender Bek, det namn under hvilket Alexander den store är känd i västra Asien, så mycket mer som Csomas

förnamn var Alexander.» Nu finner jag att Moorcroft börjar ett rekommendationsbref från Kaschmir 1823 med följande ord: »The object of this address is to bespeak your good offices for Mr. Alexander Csoma, or Sekunder

Gatjen Lobsang Tarva.

Beg, of Transsylvania, whom I now take the liberty to introduce.» Alexander, Sekunder, Iskender, Iskander, Gander — Iskender Bek var tydligen hans nom de guerre i Asien.

»Hvad sysslade han med, denne Ganderbek?»

»Det vet jag inte, men jag minns från min barndom att alla talade väl om honom och att han åtnjöt den största aktning.»

»Vet man med säkerhet att han bebott detta lilla hus?»

Jangpur, den äldste i Kanam.

»Ja, det är visst; så har det sagts allt sedan jag var barn. För tio år sedan var huset skröpligt och virket hopfogades stadigare, men på alldeles samma sätt som förr.»

Åt verandan vetter en låg dörr och ett litet fönster, båda med rödmålade ramar, under det att väggen för

öfrigt är hvit. De inre murarna äro af nyligen hvitstruken sten, och fåfängt söker man därför efter några anteckningar eller kratsade ord. Vid långväggen midt emot dörren och fönstret står en träsoffa och ett litet skåp, båda groft gjorda och af europeisk, icke asiatisk form. Jangpur påstod att de tillhört Ganderbek. Därtill kom en enkel träbrits. Taket uppbars af smala bjälkar,

Csomas hus.

golfvet var af gröfre plankor. Det hela stämmer någorlunda med Gerards skildring: »Two rustic benches and a couple of ruder chairs are all the furniture in his small abode.» Endast stolarna saknades nu. Husets läge i byn och i förhållande till Kandjur-lhakang stämmer fullkomligt med Gerards berättelse.

Ett af de skönaste landskap på jorden upprullade sig för den ensamme forskarens blickar, då han gick ut på sin veranda. Djupt i dalbottnen slingrar Satledsch

smal och vild mellan branta bergkulisser, och i fonden resa Kajlastopparna sina skarpt tecknade pyramider. På somliga sluttningar synas mörkgröna fläckar af barrskog. Hur ofta hade icke Csoma betraktat dessa berg och dalar under ensamhetens år! Jag kunde icke se mig mätt på dem; de voro som vårdar öfver minnet.

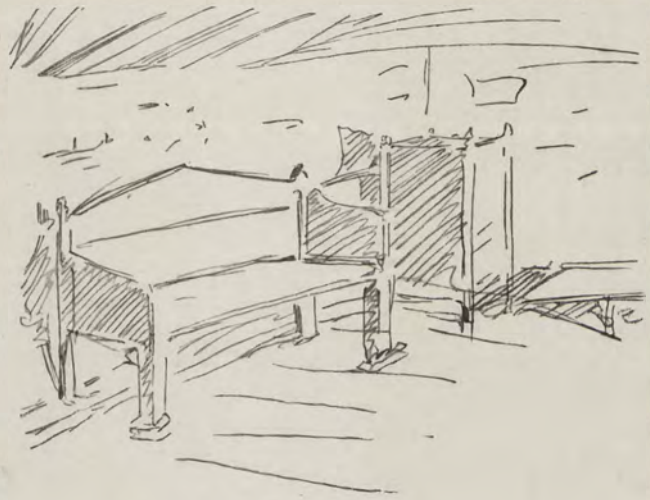

Csomas klostercell.

Men timmarna skredo och det blef tid att gå ned till tälten. Halfvägs tittade vi in i ett tredje tempel, Tarbaling-lhakang, nyputsadt för fem år sedan, skiftande i friska, bjärta färger. De gamla gudar försvara sina platser, Tjamba, tre meter hög, sittande som på understol med benen hängande i marken och på hjässan bärande ett diadem, liknande en krona. Munkarna skilde sig från sina bröder i Tibet blott däruti, att de buro små gula hufvor och hade skägg. Unga barhufvade nunnor buro vatten till klostret. Tjugu lamor och tjugu-

tre nunnor sades tjäna i Kanam och tillhöra den gula sekten.

Vi hade sett nog och kunde icke se mer, ty skymningen tätnade, och just då vi fortsatte utför backarna kallade snäckhornet munkarna till den sena gudstjänsten, och med klar och ljudelig stämma och sjungande röst

Satledsch nära Kanam.

ropade en lama ifrån Tarbalings tak »om mane padme hum!» De heliga sex stafvelserna klingade härligt som, då solen går ned, muezzins bönerop från minaretens höjd. Hundarna skällde på gårdarna och syrsorna höllo en oafbruten och skärande konsert i snåren. Men genom allt och öfver allt hördes den stora flodens brus från dalen.

Då jag nådde tälten, kom Lillpuppy gnällande af

glädje och hälsade. Men hvarför kom icke Takkar? Han låg icke på sin vanliga vaktplats mellan tälten. Ett par af karlarna gingo ut på vägar och stigar, ropande hans namn och hvisslande gällt. Men han hörde oss icke längre och han kom aldrig tillbaka. Han hade vändt om till Poo.

XXXIII.

En vacker väg.

Härlig och sval var morgonen den 2 september efter nattens 13,3°. Myggen gjorde hvad den kunde för att störa min sömn, ett moskitonät hade varit skönt att äga; men hvad mer, jag hade fått mina bett och var immun!

En larmande musik af trummor, cymbaler och basuner på Kanams öfre klostertak väckte oss i otta, och då jag tittade ut, stod en ny skara kulier och väntade på våra bördor. De ville bryta upp tidigt för att undgå dagens varmaste timmar. Blott två voro män, alla de andra kvinnor i grofva kjolar, svarta, bruna eller gråa västar, som lämnade armar och axlar bara; silfverhängen dinglade i deras örsnibbar, mässingsarmband prydde deras handlofvar, och jag beundrade deras bara fötter, därför att de kunde vandra bland skarpkantigt grus på obanade stigar, där våra hästar blefvo ömfotade. Men deras fotsulor äro garfvade genom flitigt bruk och lika okänsliga som kamelens trampdynor. Med Kanambäckens vatten hade våra ädla unga bärarinnor aldrig kommit i beröring, men de voro ändå glada, friska och söta. I en handvändning slängde mödrar och flickor vårt bagage i rep och remmar på ryggen och försvunno i Kanams skuggiga gränder.

En stund senare följa vi deras spår vid randen af en kanal, beskuggad af lummiga valnötsträd. Välsignade sommar, ljufliga växtlighet, det var länge sedan jag sett en sådan rikedom! Snart äro vi ute ur Kanams labyrinter, den minnesrika byn och dess pittoreska svalbohus skymmas bland bergen, och så bär det utför igen till bron öfver en bäck och upp på andra sidan till byn Kjap. Pill och andra byar passeras af vår väg, som ännu är dålig; jag föredrar mina egna ben framför hästens, isynnerhet då någon gång ett väldigt, öfverhängande klippblock tvingar mig att böja hufvudet utåt öfver en gapande afgrund. Dock äro vi nu icke så högt öfver Satledschs tumlande vattenhvirflar som förr. Strömmen är skaplig, det vore frestande att pröfva en flotte på detta oroliga vatten.

Vi äro framme vid det skarpa hörn, där den väldiga bidalen Kirang kommer ut till Satledsch. Bron, som för oss öfver bifloden, ligger ganska högt upp i dalen och vägen bildar därför en spetsig kil. Först tåga vi utför från hörnet. Landskapet är hänförande grant. Öfver oss hvälfva åldriga tallar sina svala kronor, under oss stupa klippväggarna tvärbrant ned till Kirangälfven, som skymmes af dem. Endast i ett par krökar synas dess hvitskummande fall och forsar öfver block och trösklar och vi se hur det rena kalla Kirangvattnet tack vare sin större hastighet och sin väldiga massa förmår att skjuta ut en klargrön halfmåne i den grumliga Satledsch. Upp i dalen synas fält och byar, bland dem Kirang. Just vid den stadiga bron bildar älfven dånande vattenfall öfver jättestora rundspolade block. Hvart man vänder sig möter blicken en tafla af hänförande skönhet. Låt oss stanna en stund i skuggan af en klippa och

dricka af Kirangs kalla vatten, som kommer ned till värmen med friska hälsningar från glaciärer och snöfält! Det är ändå skönt att lefva!

Här skulle man kunna glömma sin hemlängtan och stanna kvar i åratal liksom Csoma från Körös. Men vi måste fortsätta upp i backen på högra stranden, där vägen leder genom den präktigaste barrskog. Här kunde jag sitta till häst. Alltifrån Kirangs bro är vägen ypperlig. Så långt är nämligen den af indiska regeringen anlagda handelsvägen till Tibets gräns fullbordad, och äfven ofvanför Kirang hade vi på flera ställen sett förberedande rödjningsarbeten. Skall tibetanska regeringen följa exemplet för den andra hälften, mellan gränsen och Gartok? Ja, om hon fördragsenligt tvingas därtill, icke annars. På tibetanska sidan äro svårigheterna också mycket större. Men som det nu är, drar främlingen från Tibet en suck af lättnad, då han lämnar Kirangs dal bakom sig. Han beträder en mästerligt anlagd väg, som icke tål några lifsfarliga ättestupor eller tvärbranta backar, utan öfverallt har regelbundna, långsamma stigningar och fall.

Och se här! Åter en påminnelse om Englands makt och civilisationens närhet. En liten svart tafla på en milstolpe bär i hvit oljefärg inskriften »Simla 165» och till yttermera visso förkunnar en ljus lapp med svarta siffror ännu en gång 165! Så många engelska mil äro kvar till målet. Man betraktar stolpen med en viss vördnad; han visste mer än vi. Han har 164 kamrater och vi skulle förbi dem alla. Med stigande spänning iakttager pilgrimen huru siffrorna sjunka och afståndet förkortas. Tjugusju och en half svenska mil kvar till Simla,

det är ju en ren obetydlighet om vi tänka på de vägar vi tillryggalagt.

Förtrollad som af osynlig rökelse sitter jag och drömmer på min hvita häst. Hela luften sjunger, det brusar och susar i skogen och i dalens djup. Hvad är det ändå? Aha, vårt amazongarde tågar uppåt höjderna. Se där mellan träden, hur det vaggar framåt i en lång rad med tunga och kraftiga steg. Oändligt tjusande och glad klingar sången ur unga, nästan barnsliga strupar. Innan vi upphunnit skaran har den stannat för att hvila ut och luta sina bördor mot block i vägkanten. Gulam och Kuntjuk, som eskortera den, ha aldrig haft så roligt i sitt lif; de dansa af fröjd och äro idel uppsluppenhet.

Men jag vill åter höra kvinnorna sjunga och väntar därför tills de fortsätta sina steg under mörka granar. Den rytmiskt klingande sången genljuder i skogen och öfverröstas icke ens af Satledschs brus. Det är som att vara på teatern. Och en sådan teater! Se denna fonddekoration, som bildas af bergen på Satledschs vänstra sida, och se dessa kulisser af mörkgröna barrträd! Staffaget är ändå bäst. Och kring det hela susa ljumma skogsdoftande fläktar, och bruset af den segerrika floden sväfvar öfverallt mellan bergen. Vi tåga som till fest i detta himmelska Himalaya. Hur olika mot det ödsliga Tibet, där inga skogar beskuggade våra vägar, inga floder längtade till hafvet och inga kvinnor sjöngo!

Jag rider ifrån dem. Sången försvagas och dör bort i fjärran. Blott någon gång då både jag och den kvinnliga sångarskaran befinna oss på framskjutande klipputsprång, höras några svaga toner. Men bortom nästa hörn af glimmerskiffer förnimmes sången icke mer.

Då jag kom fram till Gjangrings by, gingo våra hästar och mulor redan och betade på en äng, och jag red upp till vår första bungalow, det sista gästhuset på vägen till Tibet. Uppsyningsmannen gör sig bred framför dörren och säger att jag icke får begagna bungalown utan tillståndsbevis från Simla. »Tillståndsbevis när man kommer från Tibet! I Totling höllos portarna stängda för oss, men här äro vi på engelsk mark. Ur vägen, gubbe!» Låset måtte ha varit i olag, ty det gick upp

Vid Gjangring.

bara man tog däri, och inom en minut var jag hemmastadd i ett trefligt rum med sängställ, bord och stolar. Gårdsplanen, där karlarna uppslogo sitt tält, ligger som en platform öfver daldjupet och hänförande är utsikten öfver Satledsch.

Våra kvinnliga kulier sänkte sina bördor framför bungalown och satte sig att vänta på sin lön. Och vänta fingo de en stund, medan jag ritade af några af dem. Sedan fingo de extra betaldt för sin trefliga och glada sång.

Lillpuppy narrade mig att skratta, då han med

ytterlig försiktighet pröfvade att stiga öfver tröskeln till bungalowns rum. Han trodde visst att det var ett slags bro. »C'est probablement quelque nouvelle diablerie,» som Sancho Panza säger vid ett historiskt ögonblick, i den franska upplagan af Don Quixote, som förkortat och lyst upp några af mina vinterkvällar i Tibet. Men då Lillpuppy öfvertygat sig att golfplankorna inte sviktade som Satledschs broar, tog han mod till sig och lade sig i skuggan därinne.

Den 3 september buros våra bördor, icke af amazoner, men af åsnor — en skriande kontrast. Men Satledsch förblef oss trogen och vägen oföränderligt skön. Vid andra stranden utmynnar Rangris stora bidal, och i fonden skymta snöfjäll fram. Ofvanför byarna Morang och Risba reser sig bland molnen Kajlas, eller Kejla, såsom namnet här uttalades, en väldig kupol af snö och is och en krets af svarta klippspetsar, liknande en konungs krona.

Vi sjunka något, floden dånar starkare. Bakom oss stannar byn Apek, Aren under oss, Riberang på vänstra stranden och Rarang tåga vi förbi, försmående dess bungalow och ägnande ett ögonblicks uppmärksamhet åt dess tjortenportal och manekistor; de öfvertyga oss att lamaismen ännu försvarar sin grund. En man kommer framspringande och bjuder mig en klase vindrufvor; sura äro de så det förslår, men ändå friska, och drufvor äro de, det är hufvudsaken. Värmen är icke farlig, det blåser och skogen står tät; barrträdens mörkbruna eller gråa stammar resa sig ofta mellan stora block af glimmerskiffer och granit. Där vägen skadats af ras och röta syssla arbetare med hacka och spade och begära en slant för sin möda till de resandes fromma.

Nu äro vi Satledsch helt nära och dånet är bedöfvande; floden är större än förr och skummar öfverallt i fradgande forsar; här vore det döden att fresta en färd på en flotte.

Två fotgängare i indiska uniformer komma fram och hälsa. Den ena bär i axelremmen en plåt med inskriften: His Highness the Raja of Beshahr.

»Hvad behagas?» frågar jag.

»Vi äro sända af Tjinis 'tesildar' att tjäna er vid stationerna och ordna transporterna.»

»Hur kunde han veta att jag kom?»

»Deva Ram i Poo har skickat ilbud.»

Och så bär det uppför igen. Men blott för en stund. Då vi åter gå ned till floden, bildar vägen en dubbelögla i form af en 8. Små rännilar kila öfver vägen i trärör eller rännstenar. Ibland går ett litet flöde öfver en snårbevuxen klippkant, dess stråle pulvriseras af blåsten och det är skönt att rida genom det svala stänket.

Tjutar-kar är en stor bidal med en präktig älf, som korsas på en bro i två spann, det ena med bröstvärn. Dalen är inklämd mellan lodräta klippväggar, dess fall är brant och dess fåra fylld af block. Älfven brottas därför i vildaste raseri och bildar en rad af skumhvita kaskader. Här stannar man en stund för att bevittna vattnets kamp mot hälleberget. I detta buller drunknar Satledschs brus fullständigt.

Bortom bron följer åter ett stycke härlig barrskog, så tät att skymning råder under hvalfven. Endast här och hvar tränger en solstråle igenom och kommer ett ljust granitblock att lysa som en eld. Vackrast är ändå nejden där vi icke se annat än lodräta klippväggar på

alla håll. Då är vägen insprängd i berget, och ofta bildar skiffern, gnejsen eller graniten hvalftak öfver våra hjässor. Bergarten ligger frisk i brottet efter sprängskotten och på yttersidan skyddas vägen af en låg stenmur med små afloppsluckor.

I en vidgning på vänstra stranden se vi byn Pundam med dess kojor, fält och lundar. På vår sida tilltager den friska, mörkgröna skogen i omfång och man njuter af den starka barrdoften. Vägen delar sig; den högra armen leder upp till Pangis bekväma bungalow, där man kan vräka sig i hvilstolarna på balkongen och där hvita vandaler förevigat sina okända namn i bordsskifvan. Illustrerade tidningar och utslitna romaner vittnade också om turisternas besök.

Tidigt följande morgon låg hela Satledsch-dalen insvept i en tät, hvit dimma, ur hvilken endast de närmaste trädkronorna skymtade svagt, eljes kunde Pangis balkong lika väl ha varit ett luftskepp ibland idel moln. Snart skingrades ångorna, Kajlastopparna syntes åter, skarpt belysta af morgonsolen och med en turkosblå himmel till bakgrund.

Ett stycke bortom bungalown passeras byn Pangi och därpå dalen Kodjang, rik på vatten, snurrande kvarnar, trefna gårdar och svalkande skog. Längre fram nå vi Tjini, och medan karavanen fortsätter till Rogi går jag upp för att aflägga ett kort besök hos missionärerna, herr och fru Bruske, som länge förgäfves väntat på ett tillfälle att få resa till Tibet och predika evangelium för Buddas efterföljare. Jag kunde icke stärka deras hopp om ljusare tider och öppna vägar öfver gränsen. De ämnade nu öfvergifva det bofasta lifvet och resa omkring bland byarna för att tala till folket. I Tjini råder

icke det eviga »om mane padme hum» oinskränkt öfver människornas själar. Vi äro i en trakt där lamaismen förlorar sin makt och hinduismen segrar. Endast en fjärdedel af befolkningen är lamaister och där finnes ett lamakloster mot två hinduiska tempel. Flera nya »tjorten» och manekistor tycktes angifva ett tillfälligt uppsving till den tibetanska religionens förmån. Byn lär räkna ett halft tusental invånare af en stam kallad kanauri, som sönderfaller i tre sekter, hvar och en med sitt eget språk, eller i hvarje fall talande skarpt skilda dialekter, där flera tibetanska ord blifvit upptagna.

Fort lider tiden undan i angenämt sällskap, och jag måste förr än jag önskar taga farväl af det vänliga missionärsparet och rida vidare på en väg, som till stor del är insprängd i lodräta klippväggar och försedd med kreneleradt bröstvärn. Vi ha icke långt kvar till Rogi, i hvars bungalow vi göra oss hemmastadda. Lägerplatsen bär nummertalet 490 — vi ha blott tio dagar kvar till Simla! Då vore det otur att råka ut för den galna hund, som enligt ett varnande »cave canem!» på en fastspikad lapp gör vägarna osäkra.

Vi äro på en höjd af 2,850 meter. Nattens minimum sjönk till + 14,3° och luften kändes svalare än högre upp. Ännu se vi Kajlas' toppar, delvis insvepta i täta molnkappor. Granit omger oss, och svart glimmerskiffer, fallande mot norr.

Jag skrifver den 5 september. Åter är dalen fylld af en ogenomtränglig, mjölkhvit dimma, men redan klockan nio har den till största delen försvunnit, endast kvarlämnande tunna flikar och lätta, luftiga skyar. Skogen glesnar, vägen för oss genom nakna bergstrakter, Satledsch synes ej, men bruset höres alltid, gåtfullt sväfvande

kring berg och dalar. Jag måste betvinga mig för att återhålla ett utrop vid den krök, där floddalens obeskrifligt storslagna perspektiv kommer fram igen. Denna väg blir grannare för hvarje ny dag som förgyller bergens kammar. Se blott på andra sidan denna vilda bidal Bosba-garang, hvars mäktiga älf hembjuder sig på nåd och onåd åt Satledsch! Hufvudfloden växer för hvarje nytt vattenoffer, som blandar sina böljor med hennes. Hör hur hon dånar! Se hur hon arbetar för att allt djupare sänka sitt snitt genom Himalayas kropp! Betänk blott tyngden i denna vattenmassa och kom ihåg att hon är i ständig rörelse och vräker block och grus genom bädden. Ej underligt då att dalen är så djup och att landskapet antagit de stora, vilda former, som tjusa våra ögon.

I en liten brant bidal med muntert sjungande bäck möta vi en karavan af mulåsnor, hvilkas bördor endast kunna tillhöra en hvit man. Där kommer han också, till fots, i sommarlätta scoutkläder och med hvit indisk hjälm på hufvudet. Jag sitter af naturligtvis, vi hälsa. Det är öfverstelöjtnant W. W. Norman, 22:d Cavalry, Frontier Force, jag har den äran att tala med. I skuggan språka vi bort en timme innan vi fortsätta vår vandring, hvar åt sitt håll.

Nu sjunka vi åter och floddånet ökar i kraft. Aha, det gäller en ny bidal, den djupa Jula-garang, som med rasande våld skurit sig in i fasta fjället. Bortom dess bro bär det åter uppför, till Urnis bungalow. Jag undrar om någon hviloplats på jorden har ett vackrare läge än denna, som sväfvar öfver Satledschs dal och behärskar en hänförande utsikt uppåt dess jättelika korridor. Man har med flit byggt upp stationshusen på de vackraste

punkterna. Därför lockas turister upp i bergen från Simla.

Äfven Urnis atmosfär bjöd på ett egendomligt skådespel. Dalen fylldes plötsligt med hvita dimmor, som fullständigt dolde alla omgifningar och icke skingrades af det täta regn som sköljde ned under halfannan timmes tid. Men då regnet slutat, sopades töcknet skiktvis bort af en lätt bris och hvita molnskynken kommo seglande som drakar, medan andra, i form af kupor och bollar, sakta höjde sig som ballonger. Daldjupet förblef alltjämt fylldt af ångmoln. Det hela var i högsta grad förvillande och underbart. Ett haf af mjölk, ur hvilket öar och holmar tycktes sticka upp. Luften, vattnet, jorden, allt lefver i Himalaya. I hjärtat af Tibet har endast luften lif och vattnet väckes ur sin dvala blott då stormen går öfver sjöarna och bränningen brusar sina sorgbundna sånger mot sin strand.

Hundratjugusex engelska mil kvar, förkunnar närmaste stolpe. Tvåtusen fyrahundra meter öfver hafvet, tillägga höjdinstrumenten. Och minimitermometern försäkrar att vi haft 16,4° på natten till den 6 september.

Nu bär det utför igen och efter ett par timmar äro vi knappt tjugu meter öfver floden, hvars dån nu är öfvervältigande.

»Hvad heter denna flod?» frågar jag vägvisaren.

»Ganga,» svarar han.

»Icke Langtjen-kamba?»

»Nej, det namnet har jag aldrig hört.» Alltifrån gränsen upphör den tibetanska benämningen. Vägvisarens svar kunde låta som en ny förväxling mellan Satledsch och Ganges, men »ganga» betyder helt enkelt »floden».

Öfver små backar i sluttningen går vår väg omedelbart utmed stranden. Vid ett ställe ha tre oerhörda klippblock rasat ned i floden, och mellan dem stormar vattnet som i en underlig port. Äfven vid vänstra stranden, där Ramni-kar är en liten djupt inskuren dal, löper en stig, som ser ut att vara mer än vådlig.

Vägen sväfvar som en hylla öfver Satledsch.

Gnejsen står i brådbranta hällar mot floden, och allt oftare ligga väldiga block där nere som varningstecken för den fara, hvilken alltid hotar fördemän och karavaner. Dock ser man på deras form att de icke äro nykomlingar. De äro rundfrätta af vattnets slipning, och tåliga strålar ha i deras sidor urholkat skålar och fördjupningar, glatta ytor eller svängda åsar — gutta cavat lapidem...! Deras öde är att förintas med tiden och

ersättas af nya block. Kring dem dansar vattnet i skummande vågor, stänkplymerna spruta i fräsande kaskader genom trånga öppningar, och öfver somliga trösklar bildas små vattenfall i blanka kupor, som i nedslaget upplösa sig i fradgande hvirflar och kokande grytor. Här vore det inte värdt att försöka med en flotte. Den skulle slås i spillror om den vore aldrig så stark.

En ny öfverraskning väntar oss, där bergväggen går lodrätt eller svagt öfverhängande rakt ned i floden. Att i dess sida spränga en galleriväg, hade väl varit för dyrbart, då sträckan är ett hundratal meter lång. Man har nöjt sig med att borra in stadiga järnkrampor i klippväggen och öfver dem lägga en bro med bröstvärn utåt. Dess höjd öfver floden kan vara fyrtio meter eller så, och då man står lutad mot räcket, har man Satledsch rakt under sig. Här är utsikten präktig, nästan beklämmande.

Bortom den väggfasta bron förblir dalen hopträngd, ehuru alla mått äro i kolossal skala. Grottor och jättegrytor, fordom urholkade af flodvattnet, gapa torra och tomma på ömse sidor, vittnande hur långt floden skurit sig in i jorden sedan de bildades.

Åter höres framför oss ett brusande dån, som slår lock för våra öron. Det är bidalen Pabe-kar, som öser sin stora älf i Satledsch. Ett ståtligt, krithvitt vattenfall arbetar ofvanför dess bro. Och denna bro skämmer icke landskapet. Hon hvilar mot naturliga pelare och stenkistor, block som rasat ned i bädden. Slagen af häpnad och beundran stannar jag och offrar ett par af de sista plåtarna.

Nästa öfverraskning erbjudes oss af den präktiga Wangtu-bron, som, uppburen af tio i klipporna för-

ankrade järnkablar, spänner sitt solida spann öfver Satledsch. Så djupt (1,634 m.) ha vi icke varit förr — blott ett par meter öfver floden. Men den fröjden varar icke länge, ty på vänstra stranden slingrar stigen upp mot höjderna, där Natjars gästhus väntar oss.

En af våra hästar från Bongba rastade jämte sin förare vid en krök af vägen. Där stod han på skälfvande ben och gnäggade vänligt och gladt, då han såg sin hvita reskamrat och landsman komma förbi. Men han såg oss för sista gången och hans gnäggning var ett afsked. Hvarför skulle han stanna midt i glödande solgass, när blott en engelsk mil skilde honom från täta skogen och dess svalkande skugga? Han orkade ej, han hade tjänat ut. Hans syn skulle snart förmörkas af andra skuggor, djupare än skogens.

XXXIV.

Det sista kapitlet.

Jag kunde ha slutat vid den krök af vägen, där Bongbahästen dog. De nio dagsresor som ännu återstå till Simla äro endast det sista skedet i ett återtåg, som allt från tibetanska gränsen fört oss genom välkändt land. Många engelsmän färdas årligen här, och jag har intet att berätta, som icke förut blifvit sedt och skildradt af andra. Men låt oss ändå löpa linan ut!

Från Wangtu-bron öfver Satledsch stiga vi 540 meter till Natjars gästhus, från hvars veranda och fönster utsikten är lika hänförande som förr. Under nästa dagsled, den 7 september, sjunka vi ett Eiffeltorn på vägen till Paunda, som än för öfver öppna sluttningar, än genom härliga dungar af deodarer och almar. Samfärdseln blir lifligare. Vi möta vandrare och landtmän och små drifter af svarta och hvita kreatur, fina och välmående, med eller utan last.

Nästa morgon står en ny uppsättning kulier och väntar på våra slitna bördor utanför Paundas bungalow, och i deras sällskap tåga vi ned till de båda Soldamdalarna, hvilka strax nedanför vägen förena sina öden. Här reser sig en sista lamaistisk vägportal med de vanliga målningarna i hvalftaket och med en manekista

vid sidan. Tibets religion brinner med slocknande låga i dessa dalars djup. Här dåna vattenfall och kaskader, här sjunga älfvar mellan stenar och block, här råder en annan stämning än kring de tibetanska klostrens stilla, majestätiska ro och tysta, högtidliga skymning. Hinduiska krämare lägra under luftiga tält och hafva uppstaplat sina varor i det fria. Vi äro åter så lågt nere att skogen icke trifves, men vi se dess mörka dungar på höjderna till vänster om vår väg.

Men då vi lämna Soldam bär det åter brant uppåt mot skogsbältets höjder och snart träda vi in under skuggiga och svala hvalf. Framåtlutade, med fasta och långsamma steg vandra våra kulier uppför backarna, ofta hvilande ut med bördorna stödda mot block och afsatser. Vid Taranda äro vi åter 2,240 meter öfver hafvet.

På kvällen och natten föll ett ordentligt regn, och då vi fortsatte följande morgon, var vägen slipprig af gyttja och det droppade från genomvåta träd. Men luften är sval och härlig och det doftar trefligt ifrån skogen. Än bär det sakta utför, än hålla vi oss länge på en och samma höjd. Tvenne bidalar och ett litet pass korsas innan vi nå Sarahans härbärge.

Här öfverraskades jag af ett bref på engelska från radjan af Beschahr, Schumschir Sing, som i artiga ordalag frågade om han fick aflägga ett besök. Jo, jag tackar! En radja som ber om audiens! »Ers höghet är hjärtligt välkommen,» skref jag tillbaka. Och hans höghet kom, men icke med lätta, elastiska steg som en bergens furste. Han var en urgammal, hoptorkad liten gubbe, som af ålder och skröplighet inte kunde stå på benen, mycket mindre gå, utan bars af turbanklädda tjänare på en

bår. De hjälpte honom till en hvilstol i mitt rum, och så började ett högst märkvärdigt samtal. Den ädle fursten var stendöf och jag fick skrika i hans öra för att göra mig hörd. Hans egen engelska var icke så lätt att utgrunda ens då man hörde så bra som jag. Men prata gjorde vi i alla fall huller om buller, och innan jag hunnit gifva Gulam någon order, kommenderade gästen själf:

»Sätt fram te med dopp och bjud mig tobak, ty jag ämnar röka en pipa.»

Under tiden petade han på de småsaker som lågo framme och stoppade utan att blinka eller säga ett ord ett par af mina sista blyertspennor i sin ficka. Han var visst van att brandskatta bungalowns gäster på detta oförargliga sätt, och jag hade gärna gifvit honom ett helt lass af blyertspennor om jag kunnat.

»Hur gammal är Your Highness?» frågade jag.

»Fyrtionio år,» drog han till med, utan ett ögonblicks tvekan, ehuru han nog sett sina åttio vårar ila förbi Sarahans härliga nejder.

»Hur gammal är Your Honour?» frågade han mig.

»Fyrtiotre år,» svarade jag.

»Då är jag tre år äldre än ni,» tyckte hans höghet.

»Stämmer,» genmälde jag, som inte ville knussla på en fattig trea, då han själf så kallblodigt dragit in på ett trettiotal år. Därmed var den besynnerliga uppvaktningen slut. Mitt erbjudande af kontravisit afböjdes bestämdt. Tidigt följande morgon hotade den gamle radjan med ett nytt besök, men då anmälde jag förhinder och skyndade bort med mina sista blyertspennor.

Nästa dagsled förde mig öfver bidalen Manglardkard till härbärget Gaora, mindre och obetydligare än

de föregående, men för mig kärare och minnesrikare än alla de andra tillsammantagna. Här mottog jag nämligen en budbärare från Simla, sänd af min ridderlige vän, öfversten Sir J. R. Dunlop Smith, och medförande en väska full med bref från Stockholm. Då glömde jag allt det närvarande; Himalaya, som reste sina stolta höjder omkring mig, försvann; jag hade ju icke hört ett ord från mitt hem under loppet af ett år!

I Gaora är höjden öfver hafvet 1,836 meter, och på natten till den 11 september sjönk temperaturen till + 4,9°. Morgonen kändes därför riktigt kall. Men det blef annorlunda under dagens lopp. Hela vägen bar utför och jag gick till fots genom detta oförlikneliga land. I den stora byn Rampur på Satledschs strand befann jag mig blott 1,180 meter öfver hafvet och hade sjunkit 800 meter under dagens lopp. Nu kändes luften fuktigt varm och kvaf som i ett drifhus, det var det sommarheta Indiens andedräkt som slog oss till mötes. Ett trettiotal meter under byn skummar Satledsch och åter genljuder dess välkända dån i våra öron. Floden är väldig och imponerande. Man tror sig höra på den doft brusande tonen att hon är stolt öfver sitt verk. Här har hon besegrat de högsta och vildaste kedjorna af Himalaya, endast mindre kammar äro kvar. Men hon är trött efter sitt arbete och längtar ut ur bergen till Pendschabs öppna slätter och till det gränslösa hafvet — Thalassa, Thalassa!

En af den lilla stadens ämbetsmän, Raj Sahib Mangat Ram, hade redan halfvägs mött mig, och medan jag satt och skref vid stora bordet på bungalowns veranda, lät han på en golfmatta uppduka tolf fat rågade med ris, kryddor, sockerbröd och frukter, och en tjänare

framsläpade ett motsträfvigt får. Jag tackade för uppmärksamheten, fast besluten att vedergälla gåfvan till dess fulla värde. Ty Beschahr är en fattig stat och dess ämbetsmän ha icke råd att skänka frukter och förfriskningar åt alla hvita gäster, som behaga att uppenbara sig i Rampur. Statsinkomsterna lära belöpa sig till trettio tusen rupier. Och då nu ändtligen en ny bro skulle byggas vid Poo, där vi sväfvat under den förskräckliga kabeln, kunde man icke offra mer än aderton hundra rupier på bygget. Det var väl meningen att den nya bron skulle gå samma väg som sin företrädare. Budgeten lider också andra afbränningar; så uppbär »statsministern» två hundra rupier i månaden för de ovärderliga tjänster han gör riket, och det kan inte bli mycket kvar åt den lilla radjan som tycker om blyertspennor.

Dock hade radjan råd att i Rampur hålla sig med ett slott, Schische Mahal eller Glaspalatset, en banal byggnad i oren orientalisk stil, med brokigt färgade fönsterglas, illa målade porträtt af ägaren och andra furstar, och billigt, glittrande kram på väggar och verandor. Gården kallades anspråksfullt »top-khaneh» eller artillerigården, och där stodo verkligen två gamla rostiga framladdare. Det hela bar prägeln af dekadans, förfall och förskämd smak. Tacka vet jag klostren i Tibet, deras solida arkitektur och deras rena, oförfalskade stil!

För öfrigt äger Rampur icke många sevärdheter. Jo, en bro öfver Satledsch, en basargata med bodar och verkstäder alldeles som i Indien, ett postkontor, en skola och ett par hinduiska tempel, som framgångsrikt kämpa med ett lamaistiskt kloster om befolkningens själar. I det senare förevisade en ensam lama den stora böne-

cylindern, hvars 187,000 »mane» just svängdes af en troende. Och han berättade att detta var det sista klostret på vägen från Tibet. Farväl då, munkar, med ert eviga »om mane padme hum»!

Följande morgon infunno sig alla dignitärerna till afskedsvisit, nu förstärkta med postmästaren, skolans rektor och en tjock pundit, som hette Narayan Dutt. Sedan alla som tjänat oss fått rundliga dricks pengar, ville jag också betala trakteringen och fåret från i går. Rupierna räknades upp på bordet, men de ädle herrarna svarade frikostigt och gentilt att kalaset var en statsangelägenhet, en välkomstgåfva i hans höghet radjans af Beschahr namn och att någon ersättning alltså icke kunde komma i fråga. Då tackade jag för den stora gästfriheten, bad om min hälsning till radjan och satt upp på den stora svarta häst jag hyrt och som nu skulle bära mig vidare mot Simla, i stället för min trogna hvita vän från Kamba Tsenams tält.

De goda herrarna och männen af Beschahr följde mig i procession då jag drog bort från Rampur. Ett stycke fram på vägen voro skolgossarna uppställda på två led och sorlade och fnissade då vi tågade förbi. »Stå på er, pojkar!» ropade jag åt dem och bad processionen att för all del inte slita ut sina sulor för min skull. Glada öfver befrielsen bugade alla och vände om till byn.

Själf red jag vidare utmed Satledschs strand. Den majestätiska floden är lugnare och mindre bullersam än förr. Dalen vidgar sig något, sluttningarna aftaga i branthet, vägen löper ett eller annat tiotal meter öfver vattenytan och från bron öfver bifloden Nogri beundra vi åter smaragdgröna och skummande vattenmassor,

som drunkna i Satledschs famn. Bortom byn Date-nagar gör floden en skarp krök och vid ett smalt ställe hänger en nätbro mellan stränderna. Icke ser den pålitlig ut denna långa hängmatta, men är ändå präktig, jämförd med kabeln vid Poo.

I Nirit äro vi på 1,115 meters höjd och afläsa 31° klockan ett. Det kännes tryckande varmt för den som lefvat två år i Tibet. Här nere medför inte ens natten någon svalka, då minimum stannar på 21,4°

Jag måste berätta en liten lustig episod från Nirit. Medan jag satt och skref, kom Gulam, uppbragt och kokande het, fram till verandan och förmälde att han, som alltid stannade kvar till sist för att packa, fått sig en räkning på halsen då han skulle lämna Rampur. De goda värdarna begärde ersättning för fåret och de andra delikatesserna, som jag förgäfves bedt att få betala. Då han icke hade pengar på sig, hotade man att taga revolvern ifrån honom. Till slut uppgjordes saken så, att en af männen i Rampur skulle följa med till Nirit och hos mig framställa sina kraf. Där kom han också, den olycksfågeln, och när Gulam fick se honom, uppflammade hans vrede på nytt. Han gaf honom en ordentlig körare så att han tog en öfverhalning bland buskarna och sedan räddade sig med flykten. Först sedan Gulam dragit sig tillbaka till privatlifvet i köket, återvände den oförmodade fordringsägaren och ersattes både för trakteringen och afbasningen. Fåret, som skulle ha slaktats i Nirit, fick han behålla, och det märkvärdiga var att fåret fick behålla lifvet på kuppen. Man skall vara försiktig med presenter i österlandet.

Den 13 september var en söndag, och en härlig ridt hade jag upp till Kotgar. Det gällde ju att rida ifrån Nirits 1,115 meter upp till Kotgars 1,710 eller att höja sig två Eiffeltorn mot svalare rymder. Dock följer vägen ännu en stund den ryktbara flodens strand. Dess lopp blir allt lugnare, vattenmassorna glida genom

Min trogne Gulam.

bädden mera behärskadt än förr. Väl synas forsar här och hvar, men det grågrumliga vattnet skummar och dånar icke så våldsamt som däruppe i dalen. Satledsch är trött efter sitt verk, de väldiga vattenmassorna behöfva icke arbeta längre, de glida lojt ned mot slätterna, de sjunga icke som förr, de gnola blott sina gamla sånger. Ibland är floden alldeles tyst, men så höjer hon åter

rösten vid nya forsar. Jag hör hennes stämma och jag ser henne försvinna bortom kullarna för sista gången, då jag från stranden rider upp mot höjderna kring Tanadar.

Hur skönt att lämna den kvafva dalen och de instängda ångorna! Luften blir svalare och friskare ju högre vi komma, och hvita skyar kasta skuggor öfver jorden. I fjärran synas åter Kajlas' toppar och den eviga snöns boningar.

Flera européer uppehöllo sig nu i Kotgar och hälsade mig oändligt gästfritt. Bland dem var missionären Beutel, som ägnat 38 år af sitt lif åt predikarens kall. I den lilla engelska kyrkan bevistade jag aftonsången och lyssnade åter till en kristen gudstjänst. Till Kotgars bungalow framkom karavanen senare än vanligt. En af hästarna från Tjang-tang, som förgäfves sökt att öfvervinna Tanadars backar, hade fallit utför en brant och slagit ihjäl sig på fläcken. Tre offer bland tio djur kräfde vägen från Toktjen till Simla.

Den 14 september, åtta svenska mil kvar! I en krök af vägen mötte jag sex löpare med en tom rikshaw. Ett trefligt ombyte att sitta upp i den lätta, tvåhjuliga länstolen och susa bort öfver det höga krönet af kupiga kammar och åsar, hvilka vägen troget följer. Jag tänder mina cigarretter och gör mina anteckningar och låter blicken sväfva fritt öfver djupa dalar och oändliga utsikter. Och jag behöfver icke frukta att mina löpare skola tröttna. Vid hvarje bungalow väntar en ny uppsättning och jag kan fortsätta så länge jag behagar. I Narkanda äro vi högre än vi varit allt sedan Rogi, eller på 2,680 meters höjd. Vägen till Matiana är hänförande vacker. I Theog rastar jag och äter middag,

men fortsätter sedan i mörkret med lyktor på tistelstången. Hjulen gnisslade, mina löpares nakna fotsulor smällde i den hårda, jämna vägen, och ljusskenet dallrade lustigt framför den ilande skaran. Men det var synd att gå miste om utsikten och då jag icke ville framkomma till Simla midt i natten, lägrade jag för sista gången under denna långa färd, i Fagus bungalow.

Den sista dagen randas. Morgonen är frisk och klar och tidigt bryter jag upp till den nobla plats, som bär lägernumret 500. Mina löpare lägga benen på ryggen, och undan rullar rikshawn på den sakta fallande kam, som leder ända till Simla. Hastigt förstoras de glada, hvita sommarhusen på deodarernas kulle, och snart susar rikshawn genom den yppiga barrskog, som hvälfver sina kronor öfver djupa dalar.

*

Ofta och gärna tittar jag ut genom mina fönster i det gästfria Viceregal Lodge. Än badande i solsken, än beskuggadt af regndigra moln, upprullar Himalaya rundtomkring mig sina under. Jag har hamnat på en klippa i ett upprördt haf. Bortom kammarna i öster anar jag det heliga berg, där Brahma dväljes i sin himmel och Siva i sitt paradis. Och bortom sagodunklet reser mitt kungliga Transhimalaya sina snöklädda kedjor emot solen.

Men västerut sjunka Himalayakammarna till låga kullar, hvilka slutligen öfvergå i Pendschabs ändlösa slätter. Mot horisontens rand förtona dessa vågor som en förstenad bränning vid kusten af ett ökenhaf. Midt i det gula töcknet vid bergens fot synes fjärran ett

mörkare band, slingrande förbi Firozpur och bort emot Indus. Det är Satledsch! I mina öron susar minnet af brusande vatten, och jag tror mig alltjämt höra den stolta floden sjunga om sin längtan efter hafvet.

Illustrationer till tredje delen.

På särskilda blad.

I färgtryck:

Pundi-berget vid nordöstra stranden af Manasarovar. Annalkande storm . . . . . Titelplansch

Den 38-åriga Norsum
Gansing Hlamo, 18 år, Kjangjang
En nomad från Nganglaring-tso
Kvinna i Taktje 144

Manasarovar. Kullar vid nordvästra stranden 328

Daba-gumpas vestibul 384

Interiör från Mangnang-gumpa 400

I svarttryck:

Parti af Ladak-kedjan söder om Indus
Utsikten mot nordväst genom Indus-dalen från Tibet till Ladak . . 56

Sjungande skönheter(?) i Tjuschul 88

En man med en flöjt och en gosse med trummor (Drugub) 96

Sonam Ngurbu (till vänster) och hans broder (med svärdet). Bakom dem deras hustrur och några tjänare 112

Selipuks "gova" 120

Ett par af Sonam Ngurbus ryttare 128

Ett par af våra jakar 136

Mitt sönderblåsta tält 176

Major Ryder 216

Tibetaner i Toktjen 232

Höglandsbild från Sydvästra Tibet 320

Jakar, vadande öfver en flod (Soma-tsangpo, som faller i Teri-nam-tso) 336

Utsikt åt nordost från Dongbo-gumpa. Dongbo-dalen och dess biåror; vid foten af berget i bakgrunden är Satled.chs dal 360

Ett offerkummel med bönevimplar, jakhorn och mane-stenar . . . 432

Lama med tempeltrumma 460

Tempelvestibul i Taschi-lunpo. Två af de fyra andekonungarna, som vakta ingången. (Efter en akvarell af förf.) 464

Totlings bro från vänstra stranden 472
Klippblock i flodrännan strax nedanför Optils bro 496
Ännu en bild af Loptjak-bron, tagen från vänstra stranden, strax nedanför bron 520
En typisk by, Li, på Tibets gräns. (Foto. af missionär Marx i Poo.) 524
Deva Ram firar sig öfver till vår strand 528
Två män halas öfver Satledsch (Foto. af missionär Marx i Poo.) . 532
Författaren sväfvar mellan himmel och jord. (Foto. af missionär Marx i Poo 536
Himalaya-landskap nedanför Poo 552

Kartor:

D'Anvilles karta öfver sydvästra Tibet 269
Gaubils karta öfver de båda sjöarna och den förmenta Gangeskällan 273
Anquetil du Perrons karta öfver Manasarovar och Rakas-tal . . . 276
Moorcrofts karta öfver Manasarovar och Rakas-tal 297
Karta öfver västra Tibet (i slutet af delen).

Bilder i texten:

Indus' källa 3
Pema Tense, vår vägvisare till Indus' källa och Jumba-matsen . . . 5
Fårull forslad på åsnor 9
Flyktiga lägerskisser 13
En nomad 17
Resande nomader 21
Nomadkvinna 33
En sjuk tibetan 33
Beväpnade färdemän 41
Åskådare vid uppbrottet 44
Thakur Jaj Chand, den engelsk-indiska agenten i Gartok 45
"Bruna Puppy" håller vakt 49
Klostret i Gar-gunsa 53
Från Gar-gunsa 56
Från Gar-gunsa. Rabsang i förgrunden 57
Byn Langmar 60
Vid Indusarmarnas möte 61
Vår båt i drifisen på Indus 64
Taschi-gang från sydost 65
Taschi-gang från ostsydost 68
Taschi-gang från norr 69
Taschi-gang från väster 72
Taschi-gang från söder 73
En "tjorten" vid Taschi-gang 75
Rykande lägereldar vid Indus' strand 77
Vårt läger i Demtjok 80
Ett hus i Demtjok 81

Ett af våra läger vid stranden af Indus 85
Indusdalen nedanför Taschi-gang 87
Öfver den isbelagda Indus 88
Tsake la 89
Kvinna i Tjuschul 92
Danserska i Tjuschul 93
Offerhög på Kongta-la 96
Manekista och "tjorten" på vägen till Tanksi 97
Drugub 97
"Tesildar" i Leh 98
Köpmän från Kaschmir i Drugub 99
Köpmän från Rudok i Drugub 99
Flicka i Ladak 101
Selipuks kloster och ett vimpelröse 109
Ingången till klostret 113
Den inre klostergården 117
Sonam Ngurbus broder till häst 121
Beväpnade nomader 125
Sonam Ngurbu på sin mula 128
Sonam Ngurbu och hans ryttare rida bort från Selipuk 129
En ryttare på slätten vid Selipuk 136
En karlavulen kvinna 141
Abdul Kerims stora tält 145
Beväpnade nomader 153
En nepales på besök i Toktjen 157
Gäster vid mitt tält 177
Nomadtält på höjderna 185
Skyddsduken spännes framför ingången till mitt tält 189
Min bädd packas ihop 193
Nomad i mellersta Transhimalaya 196
Grupp af tibetaner 197
Våra lastjakar 205
På stranden af Soma-tsangpo som utfaller i Teri-nam-tso 209
En rast på vägen 213
Lastjakar 225
En gammal höfding 233
Förnäm tibetan (Ngavang guvernör af Saka-dsong) 237
Ung tibetan från Schigatse 241
En lama 245
En tiggarlama 252
En ridjak 257
Kajlas från norr 263
En gammal tibetan 278
Grupp af tibetaner 293
En jägare 301
En dal i Transhimalaya 305
Öfre Satledsch 329
Den svåra passagen bortom lägret n:r 462 337

Den svåra passagen bortom lägret n:r 462 340
Smal passage vid öfre Satledsch 341
Kjunglung. Klostret synes bland bergen till höger 343
Klippiga stränder strax ofvanför Kjunglungs bro 344
Kjunglungs bro från högra stranden 345
Kamba Tsenam, den hvita hästens förre ägare 348
Kjunglungs bro från vänstra stranden 349
Ett röse vid en af Satledschs canondalar 357
Canonlandet kring Daba 364
Karavanen på väg bland Satledschs canons 365
En klyfta nära Daba 368
I Dabas dalklyfta 372
Dalen vid Daba 373
En terrass i Daba 375
Munkarnas hus i Daba-gumpa . . . . . 376—77
Labrang och andra byggnader i Daba by . . . . . 376—77
Tempelinteriör från Daba-gumpa 381
Daba by och kloster 382
Daba kloster. Detalj af muren 383
Dabas "tjorten" uppifrån 384
Dabas "tjorten" nedifrån 385
Munkar med snäckhorn och flöjt 397
Min hederlige Lobsang 399
En ravin på vägen ned till Totling 405
Min präktige Kutus 413
Getkaravan 425
En pilgrim 437
Lama blåsande i en tre meter lång kopparbasun 441
En tiggarlama 457
Totlings bro sedd nedifrån 465
Totlings bro 469
Dalen ofvanför Natang 473
Schangdse-dalen 475
Rabgjäling-gumpa 477
Rabgjäling-dalen mot SSW 479
Rabgjäling-gumpa 480
Ngari-tsangpo 485
Den lilla bron öfver den mäktiga Ngari-tsangpos klyfta 487
En klyfta vid Ngari-tsangpo 491
På gränsen till Indien 495
Utsikt från lägret n:r 478 496
De sista jakarna 497
Bron öfver Tomlang-tsangpo 499
Loptjak-bron från högra stranden 505
Loptjak-bron från vänstra stranden 508
Satledsch-dalen nära Loptjak-bron 509
Min duktige Tubges 511
Loptjak-bron från vänstra stranden 513

Schipki-la 516
Schipki-la 517
Kabeln vid Poo 523
Brohufvudena under kabeln vid Poo 529
Kabeln öfver Scha-floden 534
Vägen nedanför Poo 537
Himalayalandskap 539
Ett trångt ställe i Satledschs dal 541
Gatjen Lobsang Tarva 556
Jangpur, den äldste i Kanam 557
Csomas hus 558
Csomas klostercell 559
Satledsch nära Kanam 560
Vid Gjangring 566
Vägen sväfvar som en hylla öfver Satledsch 573
Min trogne Gulam 583

78°
79°
80°
81°
82°
83°
34°
33°
32°
31°
30°
KASCHMIR
Leh
Rudok
Kangra
TIBET
NEPAL
BRITTISKA
INDIEN
Garhwal
Sirmur
Kumaun
Baschahr
SIMLA
SAHARANPUR
Saharanpur
Gartok
Singtod
Srinagar
Hardwar
Dehradun
Simikot

6000308804
Göteborgs Universitet